

2549

84
S-54

2011

ԲՕՆՍՕՆ ՏԻՒ ԹԷՐԱՅԼ

ՌՕՔԱՆՊՈԼ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԿԷՊ

Բ. ՀԱՏՈՐ

Տ. ՊԱՆԻՍ
Տպագր. Ծ. ՏԵՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
1924

ՀԱՅԿԱՆ ԳՐԱՏԱՐԱՆ
ԲԱՆԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆ
927 WASHINGTON ST.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՊՕՐՐԷՕ

Եւ սակայն Ֆաննի, կէս մը պառկած իր ախոռ-
հին քուրէին մէջ, կը վազէր գէպ ի Քամբլը արուար-
ձանը ուր հասաւ ժամը իննին: Մանկամարդ ծաղկե-
գործուհին նոր առն եկած էր. գացած էր ճաշել Օր.
Ֆաննիի հետ և տեսնել Մէսլէյ փողոցի իր նոր առնը:
Եւ որովհետեւ ճիշդ երեք ժամ կորսնցուցած էր, Սը-
րիզը վառած էր իր լամբարը, կրակը չինած և գործի
ալ սկսած գիշերը քիչ մը շատ նստելու դիտումով:

Լէօնը ցերեկը սկած էր զինքը տեսնելու, բերելով
իրեն նամակ մը իր երկրէն, Ժազի կողմէ, որ կը հա-
ղորդէր թէ յաճախորդ մը կայ իր պղտիկ սաացուած-
քին համար և թէ ինք ալ մօտերը պիտի դառնայ:

ժառ Կիտի վերադառնալ Լէօնին ստակներովը և թըլ-
թեքովը: Անմիջապէս Կիտի ծանուցուէր քաղաքապե-
տութեան և 15-20 օրէն, Սըրիզը ամուսնացած Կիտի
ըլլար: Այս մտածումը իրեն դործին նկատմամբ մեծ
քաջասրտութիւն կուտար և Սըրիզը աշխատութեան
սկսած էր երգելով իր սովորական տաղերովը:

Բիշ մը ետքն էր որ երեւցած էր Ֆանին:

Մաղկեգործուհիին դարմանքը շատ մեծ եղաւ երբ
տեսաւ իր քրոջ սենեկապանուհին որ կուգար այնչափ
անտեղի ժամու մը: Եւ այս դարմացումը փոխուեցաւ
անմիջապէս ապշութեան երբ կարդաց Պաքարայի նա-
մակը:

— Աստուած իմ, ազադակեց, ի՞նչ պատահած է
ուրեմն Պաքարայի:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց, հաւատարիմ իր
դերին, սա գիտեմ որ տիկինս վշտահար է և խենդի
պէս բան մը:

Սըրիզը ոտքի ելաւ ու ժգնապէս, մէկդի ըրաւ իր
գործասեղանը, և մէկ վայրկեանի մէջ գդակ մը դրաւ
դուռիսը և շալ մը առնելով իր ուսերուն վրայ, ըսաւ
Ֆանինին:

— Կ'երթամ, կ'երթամ, ըսէ քրոջս թէ կ'երթամ:

Ֆանին այնմիջապէս մեկնեցաւ, կառքը նստաւ և
աներեւոյթացաւ:

Սըրիզը, անոր կտեւէն անմիջապէս իջաւ ճվար,
կարդալով Պաքարայի տարօրինակ նամակը:

— Սէրբանթ փողոց թիւ 19 մրմռաց, բայց մղոն
մըն է հոսկէ, և վայրկեան մը պէտք չէ կորսնցնել:

Եւ Սըրիզը վազեց ամէնէն մօտի կառքերու կա-
յանը, կառքի մը մէջ նստեցաւ և հանգէն կառապանին
տուաւ: Կէս ժամ վերջը, կառքը կանգ կ'առնէր Սէր-
բանթ փողոցին մէջ, այն օրդնոտած երկյարկ տանիքբան
առջև որուն փեղկերը միշտ դոցուած էին, գէշ տեղի

մը երեւոյթը տալով տունին, և ուր տեսնաւ Բօլարին՝
հարկւրապետ Ուիլիքմըր մոցնելը, Լանտոնէն հասած
պահուն:

Սըրիզի սիրտը, ծայրայեղօրէն սեղմուեցաւ այս
տխրազգեցիկ տունը տեսնելովը և սոսկալի անձկու-
թեամբ մըն էր որ մտաւ ներս այս բնակարանէն որ
պարզապէս գերեզմանի մը երեւոյթը ունէր:

Խարխալմամբ մութին մէջ սողոսկեցաւ և այլայ-
լած գոչեց:

— Դռնապան մը, բան մը չկա՞յ միթէ հոս:

Լոյս մը ծագեցաւ այն ատեն սանդուղին աստի-
ճաններուն բարձունքէն, և Սըրիզ սարսուելով տեսաւ
պառաւ կնկան մը ահօելի գէժքը, որ սուր և կծու
ձայնով մը հարցուց:

— Ո՞վ է այն որ կուգայ այս ժամուս:

— Տիկին Բօքըլէ՞նն է, հարցուց Սըրիզ գողգո-
լով:

— Ես եմ, պատասխանեց պառաւը:

Սըրիզ ելաւ, սանդուղին սահուն աստիճաններուն
վրայէն և անօրոյ կերպով կանգ առաւ պառաւ կնկան
առջև:

— Տիկին, ըսաւ, ես կուգամ քրոջս Լուիզին
կողմէ:

— Լուիզ, յարեց Տիկին Բօքըլէ, ի՞նչ Լուիզ:

Սըրիզը կարմրեցաւ և քրոջը մականունը միտքը
բերել ուզեց:

— Պաքարա, ըսաւ:

— Ահ, ա՛հ, յարեց պառաւը, որուն ձայնը թուե-
ցաւ այս անգամ աւելի քաղցր և կակուղ, մաէք, աղ-
ջիկս, մաէք:

Եւ Տիկին Բօքըլէն առաջին յարկին վրայ դուռ մը
բանալով առաջնօրդեց զայն սենեակի մը:

— Եկէ՛ք, աղջիկս, կ'ըսէր պառաւը, գորովոտ շնորհով մը, եկէք:

Ու Սըրբիզ յուզուած և միշտ դողդոջուն, կը հետեւէր այդ սոսկալի կնոջ՝ որ գիշերազգեստ մը հագած էր: Սենեակը ուր առաջնորդուած էր Սըրբիզ, կը նժանէր կասկածելի տեղի մը նախապատրաստական սրահի, պատուհաններուն վրայ բաց գոյնով կարմիր վարա-գոյրներով, ուր կը գտնուէին նաև ճօճանաւոր ժամացոյց մը, աշտանակի սեղան մը և կանաչագոյն թիկնաթոռներ թաւիչէ:

Սըրբիզ մէկ ականարկով ընդգրկեց աղքատութեան և ամօթալից լիւքսի այս պօզալի խառնուրդը, յետոյ ի՞ր նայուածքը դարձաւ Յիկին Քօքլէին, մեկուսի խորհելով թէ իր քոյրը որ այնքան մեծածօխ ու շնորհալի ընկերութեանց մէջ կ'ապրէր, ի՞նչպէս կրցած էր նմանօրինակ կնոջ մը հետ յարաբերութիւն ունենալ:

— Մտէ՛ք, աղջիկս, մտէք, կրկնեց սոսկալի կինը, փայփայիչ ձայնով մը որ կարող էր սարսափեցնել ու սաստկացնել Սըրբիզէ շատ նուազ անմեղ աղջիկ մը իսկ:

Սըրբիզ հնազանդեցաւ և ոտքի վրայ կեցաւ, մնաց կարմիր սենեակին մէջտեղ, շարունակելով, փոխն ի փոխ, նայելու համար սարսափով մը թէ՛ խաւարակու ու տխրատեսիլ սենեակին և թէ այս ահռելի տան տիկնոջ:

— Ահ, կրկնեց այս վերջինը, Պաքարայի կողմէ կուգաք:

— Իմ քոյրս է նէ, կրկնեց Սըրբիզ, կարմրելով:

— Աղէկ, աղէկ, նստեցէք աղջիկս:

— Յիկին, կրկնեց Սըրբիզ միշտ այլալաւ, քոյրս գրած է ինձի որ գամ ձեզ տեսնեմ և թէ ե՛ս միայն կրնամ աղատել զինքը այն ձախող կացութենէն որուն մատնուած է:

— Շիտակ է աղջիկս, շատ շիտակ, միայն թէ նստեցէք:

Յիկին Քօքլէ, այսպէս խօսած ատեն, ամենապաղ և ամենաազգեղ ժպիտ մը ունէր որ տխրեցուց և յապուշ կըթեց Սըրբիզը և մտածել տուաւ իրեն թէ արդարև ահաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուէր Պաքարան:

— Բայց յարեց պառաւը ես չեմ. ուրիշ անձ մըն է որ պիտի գայ և խօսի ձեզի հետ ձեր քրոջ մասին: Նստեցէք դուք, աղջիկս, նստեցէք ու սպասեցէք դուք. շատ չտեւեր, այդ անձը ուր է նէ կուգայ հիմա:

Յիկին Քօքլէ ձեռքը բռնած լամբարը շրմինէին վրայ դրաւ ժամացոյցին և ծաղկամաններուն մէջտեղ և քաշուեցաւ դնաց դուռը գոցելով Սըրբիզի վրայ, առանց ժամանակ թողլու այս վերջնոյն որ խօսի:

Խեղճ աղջիկը, բոլորովին դարմացած չէ տառնձին ականարկներ պտտեցուց չորս զին:

Անբացատրելի անձկութեան մը մատնուած էր: Նստաւ ու սպասեց, աչքը յառած ժամացոյցին որուն լարը կը հասնէր դէպի 10 թուանշանը:

Անցաւ տասը վայրկեան մը, քառորդ մը, խոր լուծիւն մը կը տիրէր: Եւ ահա մէկէն ի մէկ, բացուելով իր առջև դուռ մը, զոր չէր նշմարած, երեւոյթով իր առջև դուռ մը, զոր առաջին տեսութեամբ չի ճանչցաւ Սըրբիզ:

Պ. տը Պօբրէօն էր որ դուռը գոցելով բարեւեց Սըրբիզը:

Բարի լոյս, սիրուն աղջիկ ըսելով:

Սըրբիզ, ի տես Պ. տը Պօբրէօի ուժգնութեամբ ոտքի ելած և քայլ մը ետ գացած էր, բայց անոր առաջին հասունութիւնը և երեւոյթը ապահովացած էին զինքը:

— Բարի լոյս, բարի լոյս, սիրելի դուստկս, կրկնեց

հայրական շնչով մը, որուն մէջ յայտնի կե'րեւոր թեթեւ յուզում մը:

Պարոն, ըսաւ Սըրիզ, քայլ մը եւս ետ երթալով. արդեօք դո՛ւք էք այն մարդը որուն կը սպասեմ:

— Այո, ես եմ, գեղանի աղջիկս:

Եւ գրասենեակին պետք բռնեց մանկամարդ աղջկան ձեռքը:

Նստեցէք, ուրեմն ըսաւ:

Սըրիզ քաշեց ձեռքը և ոտքի վրայ մնաց:

— Բոյրս, ըսաւ, քոյրս Պաքարա,

— Սիրուն աղջիկ մը, գրեթէ այնչափ սիրուն որչափ դուք, ընդմիջեց գրասենեակին պետք, որ վայելուչ դիրք մը և շնչով մը առաւ:

— Բոյրս գրած է ինձի, շարունակեց Սըրիզ,

— Ո՛հ այո, գիտեմ:

— Որ վտանգաւոր կացութեան մը մէջ է:

— Խիստ վտանգաւոր, գեղանի զաւակս:

— Եւ թէ պէտք է որ ես...

— Այո, ըսաւ Պ. տը Պօքրէօ. արդարեւ Պաքարա շատ կը վստահի ձեր վրայ, է՛հ, բայց եկէք նստեցէք. խօսակցինք հիմա, միթէ երկի՛ւղ կը պատճառեմ ձեզի:

— Ա՛յ թոթովեց Սըրիզ, որ բացարձակապէս բան մը չէր հասկնար գրասենեակի պետին խօսքերէն. և որ սակայն կը սկսէր խաբուիլ անոր միամիտ շնչերէն:

Եւ որովհետեւ խնդրը իր քրոջը վրայ էր, և Պ. տը Պօքրէօ ծերուկ ու աղեղ մարդուն մէկն էր և ինքն իր սրտին անմեղութեամբ հարի ը մղոն հեռու էր ձախող և աղետաբեր ճշմարտութենէն, Սըրիզ բոլոր ասոնք մտածելով հնազանդեցաւ ու նստեցաւ: Եւ.

— Պարոն, յարեց, վաղըն իսկ ի գութ շարժելու կարող քաղցր ձայնով մը, չէ՞ք կրնար ազատել խեղճ քոյրս:

— Անշուշտ այո, բայց նախ ձեր վրայ խօսինք:

— Ի՞նչ վրաս, յարեց Սըրիզ ապշահար:

— Այո՛, ձեր վրայ, կրկնեց Պ. տը Պօքրէօ բռնելով գործաւորուհին ձեռքը և ուզելով համարել զայն:

Սըրիզ քաշեց ձեռքը և թէև մինչև այն ատեն բանի մը վրայ չէր կասկածէր, ուժգին մը ետ քաշուեցաւ, ծայրագոյն սարսափման մը ենթարկուածի պէս:

— Տեսնե՛նք, ըսաւ Պ. տը Պօքրէօ, մօտենալով աղջկան, չէ՞ք ճանչնար զիս:

Յիշատակ մը անցաւ իսկոյն Սըրիզի միտքէն, ու.

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Պաքարա-վիլ-նէօվ փողոց...

պուլվարին վրայ... մինչև իմ դռան:

Ու այս անգամ Սըրիզ կռահելով վերջապէս խնդրին էութիւնը, ուժգին մը ոտքի ելաւ և ուզեց փախիլ:

Բայց Պաքարայի վրայ մտածեց և յանկարծ ըստ ինքնիրեն թէ այս մարդը որ իր քայլերուն հետեւած էր, գուցէ իր քրոջը պատճառաւ էր, գուցէ անոր համար որ անոր մասին խօսի իրեն հետ: Ու այս մտածումով ոտքի ելաւ, սպասելով տակաւին:

Մ. տը Պօքրէօ, որ միշտ նստած կը մնար, յարեց.

— Սիրելի աղջիկս, թերեւս քիչ մը... հասուն կ'ե-րեւամ ձեզի, բայց իրողութիւնը այն է որ քոսն տաբեկանէ աւելի չեմ, վստահ եղէք որ պէտք եղածին պէս մարդ մըն եմ, և գիտեմ վարուիլ... ամենափափուկ կերպով:

Սըրիզ դարձեալ խաբուեցաւ այս խօսքերուն նշանակութենէն և երկչոտ նայուածք մը նետեց անոր վրայ:

— Այդ, շարունակեց, ես բաւական գեղեցիկ և պատուաւոր դիրք մը ունիմ և կրնամ շատ բան ընել: Տեսնե՛նք, ի՞նչպէս պիտի թուի ձեզ, Պլանշ և Ս. Լա-ճաննէ, ի՞նչպէս պիտի թուի ձեզ, Հաղար Ֆրանք տան զար փողոցներուն մէջ հող մը: Հաղար Ֆրանք տան վարձք, աղախին մը, ամիսը հինգ հարիւր ֆրանք և հարիւր սկի ալ ձեր արդուղարդին համար:

որ ծայրագոյն դարձացում մը կեղծեց: Օրիորդ Սըրիզն է կղեր: Ուրեմն չեն խաբած մեզի...:

Ու առաւ տարաւ ժանկամարդ աղջիկը առանց որ և է բացատրութիւն տալու անոր, իր վերջին տարօրինակ խօսքերուն վրայ, մինչդեռ Ուիլիերմս մինակ կը մնար Պ. տը Պօրրէօի դէմ:

Ու Սըրիզ, տակաւին դողդոջուն, բայց և այնպէս վստահ իր նշանածին բարեկամին, դուրս կ'ելնէր այս ամօթալի տունէն ուր քիչ մնացեր էր զո՛ր պիտի երթար այս ցնդած ծերունիին վայրենութեանը և կը սեղմէր Քօլարին ձեռքը, մրմնջելով

— Ենորհակալ եմ, չնորհակալ եմ:

ԴԱԾԻՆՔԸ

Պ. տը Պօրրէօ և Սըր Ուիլիերմս, երբ մինակ մնացին, պահ մը լռութեամբ իրարու նայեցան, հանգոյն երկու ոտիսներու որոնք կը գտնուին կատաղի և մոլեղին պատերազմի ժամու մը մէջ:

Յետոյ Սըր Ուիլիերմս գնաց գոցեց դուռը, և պաշարեւնութեամբ նայելով գրասենեակի պեալն,

— Պարոն, ըսաւ կարծեմ զուք Պ. տը Պօրրէօն էք, արտաքին էգործոց նախարարութեան գիւանապետը, 200000 ֆրանքի հարստութեան մը տէր, և հայր սիրուն մանկամարդ աղջկան մը որ Հերմին կը կոչուի և որուն հետ պատիւ ունեցայ երէկ դիշեր... պարելու:

— Պարոն թոթովեց գրասենեակի պետը, որուն ապուշ նայուածքը կարծես թէ կ'ազդուէր այն ատրճանակէն զոր Ուիլիերմս շարունակ ձեռքը բռնած էր:

— Արդ, շարունակեց Ուիլիերմս, այն պարագաներուն հետեւութեամբ զոր պիտի պատմեմ քիչ մը վերջը, ես կը հասնիմ ձեր մօտ, այնպիսի տան մը մէջ ուր մինչև ցարդ պարկեշտ և անբասիր մնացած աղջիկ մը բերեր էք հրապուրելու և ինքզինքնիդ տուեր էք:

— Պարոն, ընդմիջեց Պ. տը Պօրրէօ, ձեզի ի՞նչ:

— Այո, անձնապէս ինծի չվերաբերիր, բայց սպասեցէք: Մանկամարդ աղջիկը 18 տարեկան է: Ուրեմն այս ձեր ըրածը պժգալի գործ մըն է, անպատիւ ոճրագործութիւն մը, որ կրնայ ձեզ առաջնորդել մինչև

դատարան և վերջ ի վերջոյ մինչև չգլխակապ ալ-
խատութեան: Կը հասկնա՞ք:

Պ. ար Պօքրէօ մտիկ կ'ընէր սարսուռով. և շարու-
նակ ատրճանակին կը նայէր ապշահար:

— Զնեղ դատապարտելու համար ուրիշ բան պէտք
չէ, եթէ ոչ երկու վկաներ

— Պարոն, պարոն, թոթովեց դարձեալ գրասեն-
եակին պետը, դողդոջուն ձայնով մը, կ'ուզէք ուրեմն
որ ես կորսուիմ...

— Կանգ առ: Այս աղջիկը զիս կը շահագործուի:
Քօլար և ես, կրնանք վկայել:

— Ենթո՛րհ, շնորհ, բացազանչեց Պ. ար Պօքրէօ
յուզուած և ծնկաչոք:

— Լա՛ւ, յարեց Ուիլիերմո, դուք անոնցմէ չէք ո-
րոնց կարելի է շնորհ ընել:

Պ. ար Պօքրէօ արդարեւ այդ մարդոցմէն էր որոնք
ամբարիշտ են իրենցմէ վատերուն հանդէպ, զօրաւոր են
տկարներուն հանդէպ և վատ ու երկչոտ իրենց մեծե-
րուն հանդէպ:

Ճիշտ այս բանին համար էր որ Պօքրէօ ցածողիու-
թեամբ մը ծունկի կուգար աչքերը արցունքով և օրը-
տաշարժ ձայնով, Ուիլիերմոսի առջև որ կրնար զինքը
դատապարտել առ յաւէտ:

Սըր Ուիլիերմո պահ մը անպէտ թուեցաւ թէ վայր-
կեան մը չափել կ'ուզէր այս մարդուն ամօթալի վա-
տութիւնը, բայց քիչ մը ետք, վեր վերցուց զայն,
նստեցուց և ըսաւ անոր.

— Հիմա, միամիտ մարդ, դադրէ լալէ և խօսի՛նք:

— Կը ներէ՞ք ինծի, բացազանչեց Պօքրէօ, որ յու-
սահատութենէն մէկէն ի մէկ ուրախութեան դար-
ձած էր:

— Ո՛չ, ըսաւ Ուիլիերմո, ես կ'ուզեմ փորձել ձեզի
հետ համաձայնելու:

Եւ որովհետեւ գրասենեակին պետը ապուշ նայ-
ուածք մը ձգած էր իր վրայ, Սըր Ուիլիերմո հանդարտ
ձայնով մը և պազարիւնութեամբ ըսաւ.

— Ես գատաւոր չեմ, և պաշտօն չունիմ ձեզի հա-
մար բանտարգելարան ճարելու: Բայց ձեր տէրն եմ,
տէրը ձեր ազատութեան, ձեր պատուին, ձեր համբա-
ւին, և իմ նպատակս է տեսնել թէ պիտի կրնամ
պատշաճ մաս մը ձեռք բերել այդ կացութենէն:

Պարոն ար Պօքրէօ կարծես թէ այնպիսի մարդու մը
ձեռքը ինկած էր որ գաղտնի բան մը գիտէ և փութաց
ըսել.

Ստա՛կ կ'ուզէք, ըսէք, որչափ:

Ուիլիերմո սկսաւ խնդալ:

— Հարուստ չեմ, շարունակեց, Պօքրէօ, բայց
վերջապէս, ըսէք, խօսեցէք:

Ուիլիերմո ուսերը թոթուեց:

— Քանի մը հազար ֆրանքէն աւելի պէտք է
ինծի:

— Ինծի մոխրի վրայ նստեցնել կուզէք:

— Պէտք է գիտնա՞ք որ, վրայ բերաւ Ուիլիերմո,
ձեր հարստութեան մէկ մասը ինծի պէտք է պատկանի:

— Աւելի լաւ է որ զիս մեռցնէք, այն ատեն:

— Վստահ եղէք, ձեր հարստութիւնը չէ որ կ'ուզեմ:

Պ. ար Պօքրէօ պահ մը մխիթարուեցաւ և յարա-
ճուն ապրութեամբ մը նայեցաւ Ուիլիերմոսի, որ

— Դուք աղջիկ մը ունի՞ք, ըսաւ, աղջիկ մը, ո-
րուն հետ պարեցի անցեալ իրիկուն:

Այո, թոթովեց Պօքրէօ:

— Այդ աղջկան ձեռքը Ֆէրնան Ռօչէի շնորհած է՞ք:

— Այո՛,

— Բայց պէտք է գիտնա՞ք որ ես հաւնած եմ ձեր
աղջկան և կ'ուզեմ ամուսնանալ անոր հետ:

Պ. ար Պօքրէօ բոլորովին զարմացած.

— Մտիկ ըրէք ըսաւ Ուիլիերմս, ես գիտեմ ձեր գործերը. ինչպէս նաև ձեզի: Հէրմին ձեր աղջիկը չէ:

Պ. տը Պօրթէօ ոստում մը ըրաւ յանկարծ:

— Մտիկ ըրէք, դեռ չըրացուցի, կ'երեւի թէ Հէրմին ձեր աղջիկը չէր: Զննարի՛տ է այս:

— Շատ ճշմարիտ:

— Հէրմին աղջիկն է մարդու մը որուն անունը մինակ ես գիտեմ, ե'ս Սըր Ուիլիերմս:

Գրասենեակի պետը նոր զարմացում մը ունեցաւ:

— Այդ մարդը մեռած և միլիոնատէր, մեռած է և ես գիտեմ իր անունը և գիտեմ նաև թէ կտակագիրը ո՛ւր կը գտնուի:

Ի լուր կտակագրին, Պ. տը Պօրթէօի մտքին մէջէն տարօրինակ փայլ մը անցաւ. կէս մը գուշակեց իր դիմացինին ծրագիրը:

— Եւ կտակագիրը, կրկնեց Ուիլիերմս անունի բաց տեղ մը կրէ, տիեզերական հրիտակուտի անունը: Այս անունը, կտակագրին մտացման մէջ, ըլլալու է անպատուրեալ կնոջ կամ զաւկին անունը, եթէ ունենայ կը հասկնաք:

Ուիլիերմս և Պօրթէօ որսամահ ուտող երկու թըշ ուտողականներու պէս իրարու նայեցան բոլորովին մաքրամանալու և բարեկամանալու, զիրար խողխողել ուրզկտել ուղեղէն վերջ:

— Եթէ ես ամուսնանամ քու աղջկանդ հետ, շարունակեց Ուիլիերմս, ծածկուած կտակագիրը պիտի գտնուի նորէն, այդ պարագայ տեղը պիտի լեցուի Հէրմինի անունով և անեքոջ համար կարկանդակէն լուծաւ մը պիտի ելնէ:

Պ. տը Պօրթէօ խանդավառութենէն սարսռաց, ինչպէս քիչ մը առաջ սարսռացած էր սարսափէն:

— Հակառակ պարագայի մէջ, վերջացուց Ուիլիերմս, համը կը մնամ և 12 միլիոններ կը կորսուին:

— Ո՛հ պողոսց Պ. տը Պօքթօ, վայրենութեամբ,
դուք պիտի ամուսնանաք անոր հետ:

Ուիլիելմս պաղարիւնութեամբ իր խօսակցին նայե-
ցաւ:

— Անո՛ր ըսաւ, խօսքը մէջերնիս, դուք բաւա-
կան սիրուն ամբարիշտ մըն էք և ես ամէն տեսակ ոճ-
բագործութեան յարմար կը տեսնեմ: Միայն քիչ մը
խելքէ զուրկ էք: Կրքոտ էք, կը սիրէք պղտիկ նոնո-
շիկները, միայն պէտք ունիք ուրիշէ մը կառավարուե-
լու: Դուք իմ գերիս պիտի բլլաք:

Կ'ըլլամ, կ'ըլլամ մրմնջեց Պօքթօ, ճակատը ծոկ-
լով:

Ոչ ոք գիտցաւ թէ ի՞նչ պատահեցաւ այս երկու-
քին միջև: Միայն սա յայտնի էր թէ երբ Պ. տը Պօք-
թօ մեկնեցաւ Սէրփանթ փողոցէն, դաշնակցած էին
Սըր Ուիլիելմոսի հետ և Ֆէրնան Ռօշէի կորուստը որոշ-
ուած էր:

ԳԱՆՁԱՊԵՏՐ

Հետևեալ օրը, Պ. տը Պօրբէօ, գիշերուան սոսկալի յուզումներէն ինքզինքին եկած, գրասենեակը հասաւ ժամը իննին միջոցները, Ուիլերմս խոստացած էր իրեն Սըրիզը ըսելով.

— Սներ, իմ հարսնիքիս գիշերը, ձեր գրանը առջևը պիտի գտնէք, ծպլեալ բօսթայի կառք մը, որուն մէջ պարկ մը ոսկի պիտի գտնուի, և ատոր քով ալ Սըրիզ, ինչ որ պիտի թոյլատրէ ձեզ, պատշաճ մեղրալուսին մը անցընելու տեղ մը, Բարիզէն 100 մղոն անդին:

Ուիլերմս Պ. տը Պօրբէօն երկու տեսակէտով կը գրաւէր: Մէջ մը Սըրիզով, և մէջ մըն ալ խորհրդաւոր ժառանգութեան մը հրապոյրով:

Այսպէս, ժամը 10ին միջոցները Պ. տը Պօրբէօ գրասենեակ հասաւ կապոյտ զդեռտով, թարմ թարմ ածիլուած:

Բայց հազիւ թէ ինքզինքը տեղաւորած էր կանաչ կաշի իր թիկնաթօռին վրայ, հազիւ իր քովը դրած էր ընչադեղին տուփը և կապուտի զարնող կանաչ քառամուսներով թաշկինակը, ահա Ֆէրնան ներս մտաւ:

Ֆէրնան ընդունած չէր տակաւին այն հրաժեշտի նամակը որ գրուեցաւ Հերմինէ և ինկաւ Ուիլերմսի ձեռքը:

Երիտասարդը հանդարտ և ժպտուն էր, նման ա.

նոնց որոնք կը սիրեն և կը կարծեն թէ կը ժառանգան երջանկութեան գերագոյն վայրկեանին.

— Ահ եկա՞ք, սիրելի բարեկամ, ըսաւ Պ. տը Պօրբէօ ձեռքը երկնցնելով:

Ֆէրնան բարեկց գրասենեակին պետը:

— Կուգամ հաշիւ տալ ձեզ իմ պզտիկ պաշտօնիս վրայօք, ըսաւ:

— Ահ, ա՛հ, գրաւ կը դնեմ թէ վերջին աստիճանի ձանձրացած էք դուք:

— Աւա՛ղ, հառաչեց Ֆէրնան որ ժառանգ թէ իր ապագայ աներ հաճոյ թուելու համար հաւանած էր զրկուելու Հերմինի քով անցընելիք երկար և երջանիկ ցայգահանդէսէ մը:

— Իմ վրայօքս խօսեցա՞ն ձեզի:

— Այո, ըսի որ հիւանդ է և դուրս չկրնար ելլել:

— Խիտա լաւ: Հիմակ, սիրելի զաւակս, չարունակեց Պ. տը Պօրբէօ, քանի որ դուք իմ գաղտնապահ եղած էք, պէտք է մինչև վերջը այնպէս ըլլաք:

Եւ Պ. տը Պօրբէօ խորհրդաւոր կերպարանք մը առաւ, իր մոխրագոյն աչքերը չիւ չիւ կը շողային իր կապոյտ ակնոցներուն ետեւէն, չարակամ ուրախութեան արտայայտութեամբ:

— Մտիկ կ'ըսեմ զձեզ պարոն, պատասխանեց Ֆէրնան:

— Սա նոնուշիկը, չարունակեց գրասենեակին պետը բոլորովին ցած ձայնով, արդարեւ ժամանակս քիչ մը կը գողնաւ կոր: Տեսէ՞ք, պէտք պիտի ըլլայ որ շուրս ելնեմ, ինչ կ'սպասէ և զիս քիչ մը իրեն գերին ըրած է:

Ֆէրնան հաճութեամբ մը կը ժպտէր, վասն զի սիրտին խօրէն ուժգին տհաճութիւն մը կ'զգար այս ձերուանի սիրահարէն:

— Արդ, շարունակեց Պօրթօ, դուք հոս իմ տեղս պիտի նստիք իմ բացակայութեանս, և ակնարկ մը պիտի նետէք օրուան աշխատութեանս վրայ: Եթէ վճարելիք փոխանակագիր մը կայ պիտի վճարէք դուք զայն: Ձեզի կը ձգեմ գանձիս բանալին:

Արդարեւ Պ. տը Պօրթօ ունէր արկղ մը, որուն մէջ կը պահէր նախարարութեան յատուկ ֆօնտօններ:

Այս արկղը կը պարունակէր երեք մի մինչև 15—20 հազար ֆրանք, ոսկի դրամ, կամ արժեթուղթ: Եւ նախարարութեան մէջ այդ արկղը կը կոչուէր «խորհրդաւոր օգնութեան» սնտուկ:

Պ. տը Պօրթօի նստած գրասենեակը մեծ սրահ մըն էր, որուն առջև կար մեծ ներքնասենեակ մը, երկու պաշտօնէից հսկողութեան տակ:

Շըմինէին աջ կողմը կը գտնուէր ընդարձակ գրասենեակ մը զարդարուած կանաչ կերպասով ու քառթօններով, որուն առջև կը նստէր Պ. տը Պօրթօ:

Շըմինէին աջ կողմը «սնտուկը» կը գտնուէր, պաշտպանուած երեք կղպանքներով, և ամէն մէկ կղպանք երկերկու բանալիով: Այս բանալիներէն մին պաշտօնէութեան ընդհանուր գանձապետին ձեռքը կ'ըլլար, իսկ միւսը Պ. տը Պօրթօի ձեռքը, այնպէս որ վերջինը ենթարկուած էր հակակշռի մը:

— Դադէք գոցեցէք սենեակնիդ. յարեց Պօրթօ ֆէրնանի և եկէք հոս նստեցէք:

Ֆէրնան դուրս ելաւ: Պ. տը Պօրթօ կայծակի արագութեամբ բացաւ արկղը, հոնկէ քաշեց հանեց թղթապանակ մը զոր աներեւութացուց իր ճերմակ ալեւալէ բարձրսիւն ընդարձակ դրպաններուն մէջ, յետոյ նորէն գոցեց արկղը, և եկաւ նստեցաւ իր թիկնաթուին վրայ:

Տասը վայրկեան վերջը Ֆէրնան նորէն երևցաւ:

Պ. տը Պօրթօ հանդարտութեամբ մը ոռքի վրայ

եկաւ, բարձրսիւն հագաւ, կոճկեց զայն և ըսաւ երիտասարդին, բանալիներու արցակ մը երկնցնելով տնոր:

— Ահաւասիկ, սիրելի տղաս, ամենագեղեցիկ նշնջարան մը, ամենակատարեալ վստահութեան, զոր կուտան ձեզի, բացառիկ կերպով երեսուն և երկու հազար ֆրանք կայ արկղին մէջ:

— Պարոն, ըսաւ Ֆէրնան, վիրաւորուած:

— Լաւ, պատասխանեց գիտեսնեակին պետը, չպիտի բարկանաք, դուք լաւ գիտէք թէ աներ մը միշտ անվստահ կ'ըլլայ իր փեսին նկատմամբ:

— Եւ Պ. տը Պօրթօ, երիտասարդին ուսին վրայ բարեկամական դարկի փոքր հարուած մը տուաւ, նշտեցուց զայն իր թիկնաթուին վրայ, և հասաւ ատարին սենեակը ուրկէ անցաւ իր գրասենեակը:

— Պարոնայք, ըսաւ պաշտօնեաներուն, գործը Պ. Ռօշէի կը յանջնեմ, իրեն պիտի դիմէք եթէ պէտք ըլլայ:

Ձայս ըսելէն վերջը Պ. տը Պօրթօ իջաւ պաշտօնատան մեծ սանդուխին աստիճաններէն, կատարեալ հանդարտութեամբ մը զարձաւ պուլվարին անկիւնը և կառքի մը մէջ նստելով ըսաւ կառապանին:

— Սէն Լազար փողոց և շօ՛ւտ:

Ֆէրնանը Պ. տը Պօրթօի գրասենեակին մէջ տեղաւորուելէ վերջը, գրեթէ տասը վայրկեանէ ի վեր էր որ իր բանար իր պետին ուղղեալ թղթակցութիւնները, երբ յանձնակատար մը ներքնասենեակ մտաւ, ձեռքը նամակ մը բռնած և Պ. Ռօշէն տեսնել ուղեց: Բարապանը դուռը բացաւ և ներս մտցուց յանձնակատարը:

— Պարոն, ըսաւ այս վերջինը, որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Քօլար, որ լաւ պատրաստած էր դասը, ես կուգամ Սէն Լազար փողոցի անկիւնէն: Երկու կիներ մին

տարիքոտ, միւսը մանկամարդ, որոնք պուլվարէն կ'իջ-
նէին, ինձ յանձնեցին այս նամակը, անմիջապէս հոս
ձեզի բերելու հրամանաւ: Կառքին վարձքը վճարուած
է արդէն:

Եւ Քօլար երկնցուց Հերմինին նամակը զոր Ուիլ-
երմսէ առած էր, բարեւեց ու անմիջապէս դուրս ելաւ:

Ֆէրնան ճանչցաւ իր նշանածին գիրը և ուրախու-
թենէն սարսուռաց պահարանը պատուած ատեն: Բայց հա-
զիւ թէ աչքերը առաջին տղերուն վրայ նետեց և ահա
տժգունեցաւ, ցնցուեցաւ և շաղմամբ պէս բան մը զգաց:
Ինչ կը նշանակէր այս հրամայումը իր այնչափ ցուրտ
տրտաւոր հանգրով: Եւ ինչպէ՞ս ան, որ դեռ առջի օրը,
իրեն այնչափ սիրով կը ժպտէր, կարող եղած էր գրել
իրեն այսպէս:

Բանի մը վայրկեան Ֆէրնան զարմացումէ և սար-
սուռիչ յապուշ կրթած ու վաշտ կտրած էր և կայծակէ
զարնուածի պէս, ինքն իր վրայ կը դառնար, յետոյ
նոր ոյժ մը եկաւ վրան, կարգաց ազիտաբեր նամակը
նորէն կարդաց և գրասենեակէն դուրս խոյանալով ու
մոռնալով Պ. տը Պօրթօի բացակայութիւնը և իր պար-
տականութիւնը, դուրս ելաւ, առանց իր գլխարկը
առնելու, և գլուխը բաց, վազեց դէպ ի Սէն-Լուի փո-
ղոց, ինչ որ ալ պատահէր, նոյն ժամուն տեսնել ուղե-
ւով Հերմինը: Երկու բարապանները որոնք դուրս ել-
նելը տեսած էին, երեւակայած կին թէ վերի յարկը
կ'ենէն ծառայութեան գործերու համար, մանաւանդ կը
տեսնէին թէ առանց գլխարկի և առանց բարաբոսի
դուրս կ'ենէր:

Ֆէրնան հետը միայն մէկ բան մը կը տանէր, Պ.
տը Պօրթօի բանալիներուն տրցակը, զոր գրպանը գրած
էր, այն վայրկեանին իսկ, երբ գրասենեակին պետը
զանոնք իրեն կը յանձնէր:

Բայց իր ուղիւ, յետոյ կէս ժամ, Ֆէրնան չե-
րեւցաւ նորէն:

— Պ. Ռօշէ հիմա դուրս ելաւ կըռէին բարապան-
ները, պաշտօնեաներուն, որոնք Պ. տը Պօրթօի գրա-
սենեակը մտնել կ'ուզէին:

Եւ պաշտօնեաները ետ կը դառնային:

Բանկարծ Պ. տը Պօրթօ ներս մտաւ:

— Պ. Ռօշէ մեկնեցաւ, կրկնեց բարապանը:

— Մեկնեցաւ, ըսաւ գրասենեակին պետը, զուար-
ճութեամբ:

— Այո պարսն,

— Դժուրս ելաւ, իմ բացակայութեանս:

— Այո, բայց անշուշտ օթեւանը ըլլալու է, վասն
դի առանց գլխարկի դուրս ելաւ:

— Յլլանդակ բան է այս, մրմնջեց Պ. տը Պօրթօ,
գրասենեակ մտնելով ու նստելով:

Յետոյ, այնպէս մը երեւցաւ որպէս թէ աշխատու-
թեան պիտի սկսէր, և որպէս թէ Ֆէրնան պարտաւոր
էր անմիջապէս վերադառնալ:

— Տասը վայրկեան վերջը, սեւեր հագած պարսն
մը, որուն այցելութիւնը ծանուցուած էր գրասենեակի
պետին, ճերմակ փողկապով, մեծակազմ և նիւար, եր-
կայն ու առատ մազերով, սրածայր և գրեթէ արծիւի
քիթով, մէկ խօսքով Գերմանացի երաժիշտ մը ներկա-
յացաւ և մինչև գետին բարեւեց:

Երաժիշտը Պ. տը Պօրթօի վճարելի 1500 ֆրանք-
նոց փոխանակագիր մը ցուցուց:

Ինչ անուամբ, և ինչո՞ւ համար այս նուագածուն
տակ կ'առնէր արտաքին գործոց պաշտօնատունէն: Ոչ
«ք», նոյն ինքն Պ. տը Պօրթօ չէր կրնար գիտնալ:

— Վահ, մրմնջեց Պ. տը Պօրթօ, ձեր այցելու-
թիւնը տարածում էր Պառոն, Արկղին բանալիները
քովս չեն:

Ուժգին յուսախաբութեան դրոշմ մը նկատուեցաւ
կարծես երաժիշտին նիւար ու գունատ դէմքին վրայ:

— Բայց կրկնեց Պ. տը Պօքրէօ, մէկ քանի վայրկեանէն զանոնք քովս պիտի ունենամ, կարծեմ, բարեհաճեցէք նստիլ:

Երաժիշտը, բան մը խնդրողի երկշուութեամբ նստեցաւ ակօռի մը ծայրը, աչքերը դարձուցած այս դերերջանիկ արկղին, որուն բանալիներուն կը սպասէին:

Պ. տը Պօքրէօ գործի սկսաւ նորէն:

Ժամ մը անցաւ և Ֆէրնան չէր երեւար ամենեւին:

Դրասենեակին պետը անհամբերութեամբ բացադանջութիւն մը արձակեց և ուժգին մը զանգակը հնչեց:

— Ինչպէս, ըսաւ, բարապանին, Պ. Ռօշէ չեկաւ տակաւին:

— Ո՛հ, պարոն:

— Փնտռեցէք զայն, վերի յարկը ելէք, օթեակին մէջ ըլլալու է... քանի որ գլխարկը հոգ է:

Եւ Պը տը Պօքրէօ մատովը ցուցուց այն գլխարկը զոր Ֆէրնան թողած էր ակօռի մը վրայ:

Բարապանը դուրս ելաւ, Պ. տը Պօքրէօ նորէն գործի սկսաւ:

Նախագահը ամենեւին տեղէն չարժեցաւ:

Տասը վայրկեան վերջը բարապանը վերադարձաւ:

— Պ. տը Ռօշէ պաշտօնատունէն դուրս ելած է, ըսաւ:

— Դուրս ելած է առաց գլխարկի:

— Այո՛, պարոն:

— Անկարելի է, բացադանջեց գրասենակի գլխաւորը, որ սքանչելի կերպով զարմացում կը կեղծէր:

— Պահապանը և երկու պահակները անոր անցնիլը, և օթեւանէն դուրս ելլալը տեսած են, ըսաւ բարապանը:

Պառոն տը Պօքրէօ ուժով մը ստքի ելաւ:

— Բայց ո՛ւր գացած է ուրեմն, պօռաց:

— Դռնապանը, աւելցուց բարապանը, անոր վրայ տեսակ մը յուզում նշմարած է... Ան սկսած է վազել և պահակներէն մէկը՝ անոր պուլըվառին ձամբան բռնելը տեսած է. Պասթիլի ուղղութեամբ:

Այս անգամ Պ. տը Պօքրէօ տժգունելու, և իր դէմքին՝ ուժգին յուզման ամէն երեւոյթները ցոյց տալու բացառիկ տաղանդը ունեցաւ:

— Ո՛հ, ո՛հ մրմնջեց ինքնիրե խօսելու պէս ընելով... անկարելի է... տարօրինակ է... Ֆէրնան պարկեշտ տղայ մըն է...

Պարոն, ըսաւ բարապանը՝ որ յապուշ կրթած էր այս մենախօսութենէն, մոռցայ ձեզի ըսելու, յանձնակատար մը եկած, և նամակ մը յանձնած էր Պ. Ռօշէի, որ այս նամակը ի ձեռին ունենալով դուրս ելած էր:

— Ո՛հ, եթէ այդպէս է, գէշ լուր մը առած ըլլալու է անշուշտ և ստիպուած է դուրս ելլելու... Այս, կը սիրեմ այդպէս հաւատալ, մրմնջեց գրասենեակին պետը, բոլորովին բարձրաձայն և միանգամայն սփոփման հառաչանք մը արձակելով:

Եւ խօսքը բարապանին ուղղելով:

— Արկղին սենեակը իջէ՛ք, և աղաչեցէք արկղակալէն որ անմիջապէս ինձ գալու ձանձրութիւնը առնէ:

Բարապանը հնազանդեցաւ, Պ. տը Պօքրէօ սկսաւ անհաւասար և ուժով քայլերով իր դրասենեակին երկայնքն ու լայնքը չափչփել. կցկտուր և ծայրագուն յուզում մը արտայայտող բառեր փախցնելով բերնէն:

Ի՞նչ մը ետքը զանձապետը հասաւ:

— Պարոն, ըսաւ գրասենեակի պետը՝ որ իր յուզումէն ընկճած կ'երեւէր, արկղին բանալիները մոռցած եմ, արդեօք կրնա՞ք ձերինները տալ:

— Մտքէս անցաւ որ ատոր համար կանչել կուտաք զիս. անոր համար կը բերեմ ձեզի:

Եւ բանալիները երկնցուց Պ. տը Պօքրէօի՝ որ եր-

Հաթեայ արկղին քով վազեց և բացաւ։ Բայց յանկարծ
գրասենեակին պետք հիշ մը արձակեց ու ետ քաշուե-
ցաւ, տփգոյն, անգոյն, տխուր, երեքուն այնպէս որ
արկղին մէջ, աղետաբեր և սոսկալի երեւոյթի մը գո-
յութիւնը տեսած ըլլար։

— Աստուած իմ, պոռաց խեղդուկ ձայնով մը։

— Ի՞նչ կայ. ի՞նչ եղաւ պարոն, բացադանչեց
գանձապետը, որ այսպէս տփգոյն ու տխուր վիճակը
տեսնելով քովը կանչեց։

Քանի մը երկվայրկեան Պ. Եր Պօրթօ գունաթափ
երեւոյթով մը երեւցաւ, և յետոյ քիչ քիչ ինքզինքին
շալով ըսաւ գանձապետին։

— Պարոն, արկղիս հաշիւը երէկ երեկոյ միայն
նայեցանք, այնպէս չէ։

— Այո՛, պատասխանեց գանձապետը։ Կը պարու-
նակէր երեսուն երկու հազար հինգ հարիւր երեսուն և
երեք ֆրանք և եօթանասուն սանթիմ, որոնց երեսուն
հազար ֆրանքը պանքոտմա կանանչ թղթապանակի մը
մէջ դրուած։

— Արդ, ուրեմն, ըսաւ գրասենեակի պետը մա-
րած ձայնով մը, թղթապանակը աներեւոյթ եղած է։

— Պողոսած եմ, պոռաց գանձապետը, դժբաղդ
ձայնով մը, որուն վրայ վազեցին բոլոր բարապանները,
և որ արձագանք տուաւ մինչև պաշտօնեաներու սեն-
եակը։

Պ. Եր Պօրթօ ինքզինքը կորսուած մարդու մը
պէս նստարանին վրայ ձգեց։

— Արկղին բանալիները, ըսաւ, պարոն Ռօշէի...
յանձնեցի ժամէ մը ի վեր։

Եւ Պ. Եր Պօրթօ, ճակատը ձեռքերուն մէջ առաւ,
որ պէս թէ իր աղջիկը գողի մը տուած ըլլալու ամօ-
թը, հոն ճակտին վրայ դրոշմած ըլլար անջինջ սպի մը։

Այլ սակայն, ընդհանուր գանձապետին բացադան-

չութիւնները, գրասենեակին պետին աղաղակները,
բարապաններուն փսփսուքը մէկ վայրկեանի մէջ հոն
հաւաքած էին պաշտօնատան բոլոր մարդիկը։

Ֆէրնան Ռօշէ կը սիրուէր ամենէն ալ և կը վա-
յելէր բոլորին ալ համակրանքը ու յարգանքը։

Անհաւականութեամբ և ընդհանուր անհաւատու-
թեան (գողութեան չհաւատալու) միահամուռ աղաղակ
մը տեղի ունեցաւ։ Բայց յետոյ ամբաստանութեան հետ
վկայութիւններ եղան անոր դէմ, յաւաստեցուցիչ
տրամաբանական տեսակէտով մը։

— Տասը վայրկեանի չափ, իր տրամագրութեանը
տակ եղած էին բանալիները։

Անոր տփգոյն ու պղտորեալ գուրս ելնելը տեսնել
էին, Դուրս ելած է առանց գլխարկի, կարծեցնելու
համար օր, իր բացակայութիւնը վայրկեանական էր, և
որ ո՛ր և է կասկած չյարուցանելու համար իր փախըստ-
եան վրայօք։

Ֆէրնան, ինչպէս գիտենք, հարուստ չէր, կրնար
ըլլար որ փորձուած ըլլար երեսուն հազար ֆրանքի
պէս կլոր ու պատկառելի գումարէ մը։

Վերջապէս՝ ժամերը կ'անցնէին ու ան չէր վերա-
դառնար։

Ֆէրնան Ռօշէ կորսուած էր։

ՔՕՄԻՍԵՐԸ

Մինչդեռ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային նախա-
րարութեան մէջ, Ֆէրնան խենթի մը պէս կը վազէր
պուլվարներուն երկայնքէն և կը հասնէր Սէն-Լուի
փողոցը Պ. տը Պօքրէօի դրան առջև:

Ֆէրնան հնօրեայ սանդուխին երկու աստիճանները
կայծակի արագութեամբ ժազլցեցաւ և ուժգնապէս
հնչեց զանգակը:

Գրասենեակի պետին միակ աղախինը եկաւ, դուռ-
ը բանալու և ըսաւ.

— Պարոնը դուրս ելած է:

— Տիկիները տեսնել կ'ուզեմ:

— Դուրս ելած են:

— Ուրեմն պէտք է որ սպասեմ:

— Անօգուտ է, որովհետեւ չսխալի դառնան:

— Անոնք չպիտի վերադառնան, հարցուց Ֆէրնան
ապշահար:

— Երեք օրուան համար մեկնած են:

— Մեկնած մի, բացառանչեց Ֆէրնան:

— Այո՛, պարոն, մեկնած:

— Բայց անկարելի է:

— Այո՛ու հանդերձ ճշմարիտ: Անոնք դիւզ գացին
Տիկիներն մօրաքրոջ տունը:

Ֆէրնան գինովի մը պէս ինքն իր գլխուն վրայ
դարձաւ: Յետոյ սանդուխէն վար իջաւ աստիճանները
դարձաւ: Յետոյ սանդուխէն վար իջաւ աստիճանները

այլեւս Հերմին: Տասը վայրկեանի չափ, ենթարկուած
այնպիսի սաստիկ տենդի մը որ զինքը կը գրգռէր և
ուժ կուտար իրեն, Ֆէրնան վազեց պուլվարին ուղղու-
թեամբ, առանց լաւ մը գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթար:
Ֆէրնան կը վազէր, հնազանդելով մեքենական սովո-
րութեան մը, և այլեւս չունենալով ոչ իր ըրածին ու
թողածին և ոչ ալ իր գոյութեան գիտակցութիւնը:

Տենդը փոխուեցաւ յետոյ բանդաղուշանքի և քիչ
վերջ գինովութենէ ընկճեալ ժարդու մը պէս, ինք իր
վրայ ինկաւ:

Մօրած էր:

Այն պահուն ուր Ֆէրնան կ'իյնար կառք մը կանգ
կ'առնէր քիչ հեռուն:

Այն հազուադէպ անցորդները որոնք կ'անցնէին
Սէն-Լուի փողոցին ամէն կողմերէն, վաճառականներ,
խանութպաններ կեցած էին իրենց գուռներուն առջև,
հնօրեայ հիւանդկախ զինուոր մը որ նոյն պահուն մայ-
թին վրայէն կ'անցնէր, վերջապէս ամէն մարդ վազե-
ցին եկան, վեր վերցնելու համար երիտասարդը և խը-
նամք տանելու անոր:

Բայց միեւնոյն ժամանակ քուրէին դռնակը բաց-
ուեցաւ, սքանչելապէս գեղեցիկ եւ հարուստ կանանց
յատուկ ձօխ պարզութեամբ հազուած կին մը ցառկեց
կառքէն սալարկին վրայ և վազեց Ֆէրնանին քով:
Գունաւոր էր և յուզուած: Շրթունքները կը դողային,
աչքերը կը լեցուէին արցունքներով: Ճեղքեց բազմու-
թիւնը, ուժգին կերպով ու արագաբար, և գնաց Ֆէր-
նանին մօտ, որուն շուրջ հաւաքուած էին շատեր: Այդ
կինը Ֆէրնանին վրայ ծռեցաւ այնպէս, ինչպէս մայր
մը կը հակի իր զաւկին վրայ, ձեռքը անոր սրտին դը-
րաւ, հաւաստի եղաւ որ կը զարնէր տակաւին, գերա-
զանց ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց:

Ամբօխը յարգանքով հեռացած էր կնոջը առջեւէն,

— Ֆէրնան, Ֆէրնան, իմ սիրականս:

Ամէն ոք այնպէս կարծեց թէ անոնք սիրահարուած էին, և կինը յուսահատութիւն պատճառելէ վերջ երիտասարդին, եկած էր անոր սիրտը առնելու, իր սխալը դարձանելու:

Երիտասարդը, որ մարած էր, Պաքարայի մէկ նշանին և աղերսին վրայ կառքը փոխադրուեցաւ: Մեղաւորուհին իր կարգին, բազմեցաւ անոր քովը, իր գեղեցիկ ձեւաւորներուն մէջ առաւ Ֆէրնանի գլուխը, ամբողջն հրաժեշտ առաւ ակնարկ մը ու ժպիտ մը նետելով դուրս և կառապանին հրամայեց:

— Ծուռ դէպի օթել:

Այս բոլորը կատարուած էր իբր թէ երազի մը պէս, ու ամբողջ հիացած ակնարկներ նետելով դէպի Պաքարա, ծափ կը զարնէր, երբ կառքը կը մեկնէր նետի մը պէս, դէպի ուղղութիւնը այն խորհրդաւոր պանդոկին, ուր մեղաւորուհին կ'առաջնորդէր իր որսը:

— Գոնէ կամուսնի մը պիտի ըլլայ այս կինը, յարեց ամբողջին մէջէն դանուղներէն մին:

— Պահ, պատասխանեց ուրիշ մը, հիմակուան կոմսուհիները օթեւան չեն ունենար այլ ևս: Կամ քաղաքապետի մը կինն է և կամ օրէնսդէպի պարուհի մը:

Երբ Ֆէրնան բացաւ աչքերը, կարծեց թէ տարօրինակ երազ մը տեսած էր և իր բոլորովը ապուշ նայուածք մը պտտեցուց:

Անկողինն էր ան, հանուած ու պառկած, մանիշակապոյն թաւշէ կապերով զարդարուած այն մոխրագոյն և կապտագոյն օթոցներով ննջասեներակին մէջ, ուր տեսանք Պաքարայի՝ Սըր Ուիլիերմը ընդունիլը:

Իրիկուն կ'ըլլար:

Ոչ քօմիսէրին համեստ բնակարանը, ոչ գրասենեակի պետին գեղջկական սրահը, և ոչ իսկ նախարարին ընդունելութեանց դահլիճները, ուր Ֆէրնան եր-

բեմն կ'երթար, չէր կրնար բազդատուիլ այս չոռլ ճոխութեանց և անուշադատութեանց մէջ, ուր Ֆէրնան գտաւ ինքզինքն՝ օթափած պահուն:

Վայրկեանի մը չափ շացածի պէս բան մը եղաւ, աչքերը նորէն հոգեց և կարծեց թէ երազ կը տեսնէ:

Բայց երբ աչքերը վերսին բացաւ, իր անկողինէն երկու քայլ անդին մարդկային կերպարանք մը նշմարեց, կին մը, որ իր վրայ ծռած էր՝ օրիորդին վրայ ծռած մօր մը քնքուշ դիրքով և որու գլխագիծերը չկրցաւ ըմբռնել նախ և առաջ վասն զի ան, կռնակը լոյսին դարձուցած էր:

Ֆէրնանի բրած շարժումին վրայ, այս կինը ծոռեցաւ, բռնեց անոր ձեռքէն և կամաց մը սեղմեց զայն:

— Զերմ ունինք, ըսաւ, այնպիսի քաղց և սքանչելի ձայնով որ որ ցնցեց Ֆէրնանի սիրտին ամէն մէկ

— Ո՛ւր եմ, մրմնջեց ապշահար:

— Բարեկամուհի մը տուն էք, պատասխանեց Պաքարա յուղումով:

Ու անմիջապէս երկու մարդ վառեց: Երբ լոյսը Պաքարայի դէմքը ողողեց, Ֆէրնան սքանչացումի աղաղակ մը արձակեց:

Ֆէրնան կեանքին մէջ մէկ անգամ տեսած էր զայն, այսինքն մէկ քանի օր առաջ Սըրիդին պատահանին առջև, բայց այնչափ դէշ ուշադրութիւն ըրած էր անոր չճանչցաւ զայն:

Թուխ կապոյտ բաճկոնակ մը հագած էր հիմակ Պաքարա, և իր ուրուռն մազերուն անոտ ու սակեգոյն քարա, և իր ուրուռն մազերուն վրա կը ցրուէին: Խապոպիկները իր կիսամերկութեան վրա կը ցրուէին: Այնքան գեղեցիկ կ'երեւար որ չէամինի, Սըրիդի, և նոյն իսկ ժամնի տարբեր տարբեր շնորհալի գեղեցկու-թիւնները կը խամբէին, կը մարէին, կը ազեղնային Պաքարայի գեղեցկութեան քով Ֆէրնանի աչքի:

Ֆէրնան հրեշտակ մը կ'երևակայէր զայն: Պաքար-

Ռօֆանպօլ

րա նորէն մօտեցաւ, և քնքուշ կերպարանքով Ֆէր-
նանի դէմքը իր սիրուն ձեռքերուն մէջ առաւ, ու
անոր վրայ եռանդուն նայուածք մը ձգելով, ըսաւ:

— Բժիշկը բացարձակ հանդիստ կը պատուիրէ ձեզ
համար: Պէտք չէ խօսիլ իսկ, պէտք չէ ելլել, պէտք
է խոհեմ ըլլալ առանկ պարագայի մէջ:

Ու Պաքարայի կայծը այնքան փայփայիչ ու այն-
քան դիւթական էր որ Ֆէրնան իր ամբողջ հոգիով
սարսռաց:

— Վասն զի, վերջապէս շարունակեց, շատ հիւան-
դացած էք պարոն, դուք մարած ինկած էք փողոցին
մէջ, և եթէ^հ հոն չըլլայի...

— Հոն էիք դուք, մրմնջեց երիտասարդը յա-
րանուն զարմացումով:

— Առտուած իմ, պատասխանեց Պաքարա, դիպ-
ուածով հոնկէ կ'անցնէի, կառքս կեցուցի ձեզ ճանչ-
ցածիս պէս:

— Զիս ճանչցա՞ք, ըսաւ, ուշադրութեամբ անոր
երեսը նայելով:

— Այո՛, պատասխանեց Պաքարա, ուրեմն դուք
զիս չէ՞ք ճանչնար:

— Ինծի այնպէս կը թուի... կարծեմ, մրմնջեց
Ֆէրնան, ուժգնապէս հրապուրուած անոր գեղեցկու-
թենէն:

— Սըրիզին քոյրն եմ ես, ըսաւ բոլորովին ցած
ձայնով և աչքեմը խոնարհեցնելով:

— Ահ, այո՛, ըսաւ, կը յիշեմ, այո՛, կը յիշեմ...
Սըրիզի պատուհանին առջև տեսած եմ զքեզ:

— Այսպէս է... բայց ասոնց վրայ ետքը պիտի
խօսակցինք... հիմակուհիմա շատ խօսիլ պէտք չէ...

Ու, կէս մը Ֆէրնանի վրայ ծռելով, համբոյր մը
դրոշմեց անոր ճակատին:

Այս համբոյրը վերջին աստիճան սարսռեցուց Ֆէր-

նանը և տոչորեց զայն: Մինչև իսկ անոր այնպէս թուե-
ցաւ թէ այս յամբոյրով տեսակ մը ջերմ անցած էր իր
երակներուն, ու այդ կէս մթութեան մէջ կը կարծէր
թէ անօրինակ երազ մըն է որ կը տեսնէ:

Պաքարա, էն պարկշտ մարդիկն անգամ գլխէ հա-
նելու չափ գեղեցիկ էր: Ու հոն էր ան, Ֆէրնանի
սնարին վերեւ:

Ֆէրնան իր լանջքին վրայ մանկամարդ կնոջ սըր-
տին տրոփումը զգալ կարծեց: Ու քիչ մը վերջ, իրեն
այնպէս թուեցաւ թէ այդ գեղանի կնոջ բուստէ շըր-
թունքներէն մեկամաղձոտ և հովերու հծծիւնին նմա-
նող մրմունջ մը կ'ելլէր դուրս:

— Կը սիրե՞մ զքեզ...

... Առտու եղաւ:

Պաքարա Ֆէրնանի գլուխը իր երկու ձեռքերուն
մէջ առած, կը մրմնջէր տակաւին:

— Ահ, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ...

Յանկարծ դուրսէն ազմուկ մը փրթաւ: Պաքարա
կայծակի պէս ցատկեց անկողինէն, ու դրան մօտեցաւ:
Ուժգնութեամբ դրան զարկին:

— Յանուն օրինաց, բացէք:

Խեղճ կինը սկսաւ դողալ, և ապուշ նայուածք մը
ձգելով Ֆէրնանի վրայ, դուռը բացաւ:

Ոստիկանական Դոմ/սէր մը, երկու ոստիկանի հետ
ներս մտան և Պաքարան բարեւելով:

— Ներեցէք ինձ Տիկին, եթէ ասանկ ժամու մը
ձեր տունը մտնելու կը հոմարձակիմ, ծանրակշիռ պաշ-
տօնով մը:

— Պարո՛ն, մրմնջեց Պաքարա այլայլած, ի՞նչ բա-
նի համար կ'ամբաստանեն զիս:

— Ոչինչ, Տիկին, ոչինչ, զի է Պ. Ֆէրնան Ռօշէ:

— Ես եմ, ըսաւ Ֆէրնան զարհուրած, ինչո՞ւ հա-
մար կ'ուզէք զիս:

— Ֆէրնան, Ֆէրնան, իմ սիրահանս:

Ամէն ոք այնպէս կարծեց թէ անոնք սիրահարուած էին, և կինը յուսահատութիւն պատճառելէ վերջ երբե-
տաւարդին, եկած էր անոր սիրտը առնելու, իր սխալը
դարձանելու:

Երբտասարդը, որ մարած էր, Պաքարայի մէկ նշա-
նին և աղերսին վրայ կառքը փոխադրուեցաւ: Մեղա-
ւորունին իր կարգին, բազմեցաւ անոր քովը, իր գե-
ղեցիկ ձեռներու մէջ առաւ Ֆէրնանի գլուխը, ամ-
բոխէն հրաժեշտ առաւ ակնարկ մը ու ժպիտ մը նետե-
լով դուրս և կառապանին հրամայեց:

— Ժուտ դէպի օթէլ:

Այս բոլորը կատարուած էր իբր թէ երազի մը
պէս, ու ամբոխը հիացած ակնարկներ նետելով դէպի
Պաքարա, ծափ կը զարնէր, երբ կառքը կը մեկնէր
նետի մը պէս, դէպի ուղղութիւնը այն խորհրդաւոր
պանդոկին, ուր մեղաւորունին կ'առաջնորդէր իր որսը:

— Գոնէ կամուռի մը պիտի ըլլայ այս կինը, յարեց
ամբոխին մէջէն գտնուողներէն մին:

— Պահ, պատասխանեց ուրիշ մը, հիմակուան կոմ-
սունիները օթեւան չեն ունենար այլ ևս: Կամ քաղա-
քապետի մը կինն է և կամ օրէնայի պարունի մը:

Երբ Ֆէրնան բացաւ աչքերը, կարծեց թէ տարօ-
րինակ երազ մը տեսած էր և իր բոլորովը ապուշ
նայուածք մը պտտեցուց:

Անկողինն էր ան, հանուած ու պառկած, մանիշա-
կազոյն թաւշէ կապերով զարդարուած այն մոխրագոյն
և կապտագոյն օթոցներով ննջասենեակին մէջ, ուր
տեսանք Պաքարայի՝ Սըր Ուիլիերմը ընդունիլը:

Իրիկուն կ'ըլլար:

Ոչ ջօմիսէրին համեատ ընակարանը, ոչ գրասեն-
եակի պետին գեղջկական սրահը, և ոչ իսկ նախարա-
րին ընդունելութեանց դահլիճները, ուր Ֆէրնան եր-

բեմն կ'երթար, չէր կրնար բազդատուիլ այս շոյլ ճո-
խոյ խեանց և անուշահոտութեանց մէջ, ուր Ֆէրնան
գտաւ ինքզինքն՝ սթափած պահուն:

Վայրկեանի իր չափ յացածի պէս բան մը եղաւ,
աչքերը նորէն գոցեց և կարծեց թէ երազ կը տեսնէ:

Բայց երբ աչքերը վերստին բացաւ, իր անկողինէն
երկու քայլ անդին մարդկային կերպարանք մը նշու-
րեց, կին մը, որ իր վրայ ծռած էր՝ օրիորդին վրայ
ծռած մօր մը քնքով դիրքով և որուն դիմագիծերը
չկրցաւ ըմբռնել նախ և առաջ վասն զի ան, կռնակը
լոյսին դարձուցած էր:

Ֆէրնանի որած շարժումին վրայ, այս կինը մօտե-
ցաւ, բռնեց անոր ձեռքէն և կամաց մը սեղմեց զայն:

— Զերմ ունինք, ըսաւ, այնպիսի քաղց և սքան-
չելի ձայնով մը որ զնցեց Ֆէրնանի սիրտին ամէն մէկ

— Ո՛ւր եմ, մըմնջեց ապշահար:

— Բարեկամուհի մը տուն էք, պատասխանեց
Պաքարա յուզումով:

Ու անմիջապէս երկու մարդ վառեց: Երբ լոյսը
Պաքարայի դէմքը ողողեց, Ֆէրնան սքանչացումի ա-
ղաղակ մը արձակեց:

Ֆէրնան կեանքին մէջ մէկ անգամ տեսած էր զայն,
այսինքն մէկ քանի օր առաջ Սըրիդին պատուհանին
առջև, բայց այնչափ դէժ ուշադրութիւն բրած էր անոր
չճանչցաւ զայն:

Թուխ կապոյտ բաճկոնակ մը հագած էր հիմակ Պա-
քարա, և իր ոլորուն մազերուն անուշադր և ոսկեգոյն
խոպոպիկները իր կիսամերկութեան վրա կը ցրուէին:
Այնքան գեղեցիկ կ'երեւար որ չէր մինի, Սըրիդի, և
նոյն իսկ ժամանի տարբեր տարբեր չորհուրի գեղեցկու-
թիւնները կը խամբէին, կը մարէին, կը ագեղնային Պա-
քարայի գեղեցկութեան քով Ֆէրնանի աչքի:

Ֆէրնան հրեշտակ մը կ'երեւակայէր զայն: Պաքա-

Ռօֆանայօլ

րա նորէն մօտեցաւ, և քնքուշ կերպարանքով Ֆէր-
նանի դէմքը իր սիրուն ձեռքերուն մէջ առաւ, ու
անոր վրայ եռանդուն նայուածք մը ձգելով, ըսաւ:

— Բժիշկը բացարձակ հանգիստ կը պատուիրէ ձեզ
համար: Պէտք չէ խօսիլ խօսկ, պէտք չէ ելլել, պէտք
է խոհեմ ըլլալ առանկ պարագայի մէջ:

Ու Պաքարայի կայծը այնքան փայփայիչ ու այն-
քան դիւթական էր որ Ֆէրնան իր ամբողջ հոգիով
սարսուաց:

— Վասն զի, վերջապէս շարունակեց, շատ հիւան-
դացած էք պարօն, դուք մարած ինկած էք փողոցին
մէջ, և եթէ² ես հոն չըլլայի...

— Հո՞ն էիք դուք, մրմնջեց երիտասարդը յա-
րանուն զարմացումով:

— Աստուած իմ, պատասխանեց Պաքարա, դիպ-
ուածով հոնկէ կ'անցնէի, կառքս կեցուցի ձեզ ճանչ-
ցածիս պէս:

— Զիս ճանչցա՞ք, ըսաւ, ուշադրութեամբ անոր
երեսը նայելով:

— Այո՛, պատասխանեց Պաքարա, ուրեմն դուք
զիս չէ՞ք ճանչնար:

— Ինձի այնպէս կը թուի... կարծեմ, մրմնջեց
Ֆէրնան, ուժգնապէս հրապուրուած անոր գեղեցկու-
թենէն:

— Սըրիզին քոյրն եմ ես, ըսաւ բոլորովին ցած
ձայնով և աչքեմը խոնարհեցնելով:

— Ահ, այո՛, ըսաւ, կը յիշեմ, այո՛, կը յիշեմ...
Սըրիզի պատուհանին առջև տեսած եմ զքեզ:

— Այսպէս է... բայց ասոնց վրայ ետքը պիտի
խօսակցինք... հիմակուհիմա շատ խօսիլ պէտք չէ...

Ու, կէս մը Ֆէրնանի վրայ ծռելով, համբոյր մը
դրոշմեց անոր ճակտին:

Այս համբոյրը վերջին աստիճան սարսուցեցուց Ֆէր-

նանը և տոչորեց զայն: Մինչև իսկ անոր այնպէս թուե-
ցաւ թէ այս յամբոյրով տեսակ մը ջերմ անցած էր իր
երակներուն, ու այդ կէս մթութեան մէջ կը կարծէր
թէ անօրինակ երազ մըն է որ կը տեսնէ:

Պաքարա, էն պարկշտ մարդիկն անգամ գլխէ հա-
նելու չափ գեղեցիկ էր: Ու հոն էր ան, Ֆէրնանի
սնարին վերև:

Ֆէրնան իր լանջքին վրայ մանկամարդ կնոջ սըր-
տին աբսոսումը զգալ կարծեց: Ու քիչ մը վերջ, իրեն
այնպէս թուեցաւ թէ այդ գեղանի կնոջ բուստէ շըր-
թունքներէն մելամաղձոտ և հոգեբու հծծիւնին նմա-
նող մրմունջ մը կ'ելլէր դուրս:

— Կը սիրե՞մ զքեզ...

... Աստու եղաւ:

Պաքարա Ֆէրնանի գլուխը իր երկու ձեռքերուն
մէջ առած, կը մրմնջէր տակաւին:

— Ահ, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ...

Յանկարծ դուրսէն աղմուկ մը փրթաւ: Պաքարա
կայծակի պէս ցտակեց անկողինէն, ու դրան մօտեցաւ:
Ուժգնութեամբ դրան զարկին:

— Յանուն օրինաց, բացէք:

Խեղճ կինը սկսաւ դողալ, և ապուշ նայուածք մը
ձգելով Ֆէրնանի վրայ, դուռը բացաւ:

Ոստիկանական Գօմիսէր մը, երկու ոստիկանի հետ
ներս մտան և Պաքարան բարեւելով:

— Ներեցէք ինձ Տիկին, եթէ ասանկ ժամու մը
ձեր տունը մտնելու կը հոմարձակիմ, ծանրակշիռ պաշ-
տօնով մը:

— Պարո՛ն, մրմնջեց Պաքարա այլայլած, ի՞նչ բա-
նի համար կ'ամբաստանեն զիս:

— Ոչինչ, Տիկին, ոչինչ, թ' ի՞նչ է Պ. Ֆէրնան Ռօչէ:

— Ես եմ, ըսաւ Ֆէրնան զարհուրած, ինչո՞ւ հա-
մար կ'ուզէք զիս:

— Արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ գրա-
գիր էք դուք։

— Այո՛, պատասխանեց Ֆէրնան։

— Պարոն, ըսաւ գովիսէրը, ընդհանուր դատա-
խազին կողմէ ձեր գէժ ելած ձերբակալման հրամանա-
գիր մը կը գործադրեմ։

Ֆէրնան տագուկեցաւ։

— Ի՞նչ ըրած եմ ուրեմն։

— Հագուեցէ՛ք, ըսաւ ծնրութեամբ գործակալը։
Ֆէրնան ցառկեց անկողինէն և սկսաւ հագուիլ։

Պաքարա սարսափահար և ապշած, նստարանին
վրայ ինկած էր, և զարմացկոտ նայուածքներ կը նե-
տէր իր ուրջ։

Գովիսէրը իրեններուն հրամայեց.

— Բռնեցէք։

— Բայց վերջապէս, պօռաց Ֆէրնան. ինչո՞ւ հա-
մար կը ձերբակալէք զիս, Պարոն։

— Պարոն, պատասխանեց գովիսէրը, երէկ ձեր
պետը ձեզ յանձնած էր արկղին բանալին և դուք հոն-
կէ երեսուն հազար ֆրանք պարունակող թղթապանակ
մը վերցուցաց էք։

— Ահ, բացադանչեց Ֆէրնան. ուրեմն գողու-
թիւնո՞վ կ'ամբաստանուիմ։ Սխալ է, սխալ է։

Ոստիկանները զայն կէս մը մեռած կը կարծէին։

Այն վայրկեանին երբ դուրս կ'ելլէին տնոնք Պա-
քարաբորբոքած էգ առի՛ջի մը նման, ուղեց խոյանալ
ոստիկաններուն վրայ, պոռալ վ։

— Կեցէք... Կեցէք... Ուրիշմա եկաւ, այո՛ նոյն
ինքն է...։

Չայնը կոկորդին մէջ մնաց։

Անոնք հեռու էին արդէն։

Հազիւ Պաքարա մարած վիճակի մէջ ինկաւ, ա-
հա Ոյր Ուելքերմա ներս մտաւ սենեակէն։

Վերջին ծայր հանդարտ էր սա, և գետնին վրայ
տարածած պլուհին ակնարկ մը նետեց։

— Ոհ, ոհ, սիրունիկս, ըսաւ, եթէ Ֆէրնան քու
չնորհիւդ չելլէ բանտէն պիտի փառի հոն։

Սըր Ուելքերմա զանգակը զարկաւ։

Մէկ քանի պահէն, Ֆաննի և քիչ մը տձև ու սե-
ւեր հագած կարճուկ մարդուկ մը, վազեցին եկան։

— Ազջիկ, ըսաւ Ուելքերմա, Պաքարան ծառային
ցոյց տալով, դուն քու տիրուհիդ անկողինին մէջ պի-
տի դնես, և ախ քաշել պիտի տաս։

— Այո, Միլորա, պատասխանեց Ֆաննի։

Իսկ զալով ձեզի, շարունակեց Ուելքերմա կար-
ճուկ մարդուն, դուք բժիշկ էք։

Կեղծ բժիշկը ծռելով խոնարհութիւն ըրաւ. Ուել-
քերմա աներևոյթ եղաւ։

Երկու համախոհ մեղսակիցները Պաքարան անկո-
ղինին մէջ պառկեցուցին. իսկ կեղծ բժիշկը սնարին
մօտ թիկնաթոռի մը վրայ նստեցաւ։

Միւսնոյն ժամանակ Ֆաննի տեսակ տեսակ սըր-
ուակներ շնչել կուտար Պաքարայի։

— Ֆէրնան, Ֆէրնան, մրմնջեց մանկա՛արդ կինը,
ո՞ւր եմ արդեօք, ի՞նչ բան անցաւ դարձաւ։

— Ահ, վերջապէս, պօռաց Ֆաննի։ Վերջապէս
ի՞մ բարի տիրուհիս վերստացած է իր խօսելու կարո-
ղութիւնը։

— Խօսելու կարողութիւնը, ըսաւ Պաքարա զար-
մացած։

Ու այդ պահուն կեղծ բժիշկը նշմարեց։

— Ո՞վ է այս մարդը Ֆաննի, ըսաւ։

— Բժիշկն է, պատասխանեց Ֆաննի։

— Բժիշկը՞, ուրեմն հիւանդ եմ ես։

— Ոհ, այո՛, տիկին։ շատ հիւանդ։

Կեղծ բժիշկը ոտքի էր ելած և ձեռքերուն մէջ
տանելով Պաքարայի բազուկը։

— Այսօր, ըսաւ, ջերմին ութերորդ օրն է:

— Զերմը նուազած է, շարունակեց բժիշկը ծանրաբարոյ և լուրջ դէմքով մը: Բայց կը վախճամ որ բանդագուշանքի հետքեր կան տակաւին:

— Բանդագուշանք, բանդադուշանքի ունեցայ դոչեց Պաքարա շուարած:

Ֆաննի հառաչելով:

— Խեղճ տիրելի տիրուհիս, ըսաւ:

— Այս բանդագուշանքը կրկնեց բժիշկը ցած ձայնով, կը վախճամ որ խենթութեան կրնայ փոխուիլ:

— Խենդութիւն, բայց ուրեմն խենդ եմ ես, պահաց Պաքարա, նստած տեղէն ուժգնութեամբ կանգնելով: Ի՞նչ է անցած ուրեմն Աստուած իմ:

Եւ ճակատը ձեռքերուն մէջ:

Ա՛հ, Ֆէրնան, Ֆէրնան, ո՛ւր է Ֆէրնանը հարցուց:

Ֆաննի հառաչեց և լռեց:

Բժիշկը իբր թէ Ֆաննիին դառնալով ըսաւ.

— Ինչպէս որ կը տեսնէք, խենդութիւնը նորէն կուգայ կօր վրան:

— Բայց ես խենդ չեմ բացադանչեց Պաքարա:

— Խեղճ տիրուհիս, խեղճ տիրուհիս, կրկնեց Ֆաննի կեղծ արցունքը սրբելով:

Ֆաննի, ըսաւ Պաքարա, ըսէ՛ ինձ ճշմարտութիւնը:

— Բարի Տիկի՛նս, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ:

— Ճշմարտութիւնը, ճշմարտութիւնը:

— Ո՛հ, տիկին, միթէ ստած եմ երբէք:

— Հիւսնդ եմ ուրեմն:

— Այո՛, Տիկին:

— Որքա՛ն ատեն է ի վեր:

— Ութը օր է ի վեր:

— Անկարելի՛ բան է այս:

Ֆաննի աչքերը երկինք բարձրացուց:

— Ինչպէ՛ս, պահաց Պաքարա, միթէ ութը օր է ի վեր անկողի՛նն եմ, բայց հոտ, քիչ մը առաջ, սա քօմիսէրը . . .

— Ի՞նչ քօմիսէր, հարցուց Ֆաննի կեղծ միամտութեամբ:

— Ոստիկանութեան քօմիսէրը:

— Ես քօմիսէր չտեսայ, Տիկին:

— Բայց ո՛ւր է Ֆէրնանը, սա Ֆէրնանը դոր կ'ուղէին ձերբակալել:

— Հոս Պ. Ֆէրնան չէ եկած երբէք:

Պաքարա ազազակ մը արձակեց:

— Խե՛նդ եմ ուրեմն, երա՛զ տեսած եմ արդեօք:

— Տիկինը ութը օր է ի վեր բանդագուշանք ունեցած է:

— Անկարելի է, անկարելի՛:

Ու ինքն իրեն խօսածի պէս:

— Ես խենդ չեմ, ես երազ տեսած չեմ, զիս կը խաբէն կօր . . .

— Անշուշտ, երէկ ընդունեցի Ֆէրնանը որ Սէն-Լուիզ-Օ-Մարէ փողոցին սալայատակին վրայ մարած ինկած էր . . . ես, զայն կառքիս մէջը դնել տուի, և հոս տեղափոխեցի . . . : Հոս բժիշկ մը կանչել տուի . . . : Բայց ասիկայ չէր . . . ո՛չ . . . Եւ ասկէց զատ . . . : այս բայց ասիկայ չէր . . . : Գործակալ մը . . . : կեղծ բժիշկը՝ բրտուառաւօտ . . . : Գործակալ մը . . . : կեղծ բժիշկը՝ բրտուառաւօտ մը ընդմիջեց Պաքարաի խօսքը, Ֆաննիի ըսելով:

— Այս տեսակ խենթութեան դէմ, որ «զգայնական մենախօսութիւն» կը կոչուի, միայն սառուցիկ ջուրի լողանքներով կրնայ մաքառուիլ յաջողութեամբ, և ոյն ալ երկու ժամէ երկու ժամ միշտ կրկնելով:

Այս խօսքերը՝ Պաքարաի երերուն բանականութեան՝ որուած վերջին հարուածը եղան:

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, մրմնջեց գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով և արտասուելով:

Բանի մը վայրկեան վերջը մանկամարդ կինը վերջնապէս, այն տեսակ ոյժ մը և զօրութիւն սը՝ որ կար արդէն իր բնաւորութեանը մէջ, և յանկարծ անուն մը և՛աւ իր շրթունքներուն վրայ, լուսոյ փայլ մը փայլատակեցաւ իր պղտորած ուղեղին մէջ:

— Ուրիշըմս, ըսաւ Ուրիշըմսն է:

Պաքարա յանկարծ սկսաւ մտածել, թէ գուցէ Անգլիացին էր հեղինակը այն սոսկալի գաղտնիքին՝ որուն զսնը եղած էր ինքը՝ զոր Ֆէրնանի դէմ պատրանքի և խաղալիքի տեղ գործածած էր Ուրիշըմս:

Պաքարա մանրագննին նայուածք մը նետեց Ֆաննիի անթափանց և կեղծ բժիշկին դեղին ու պարարտ դէմքերուն վրայ, անոնց վրայ կարդալ փորձելով բուն ճշմարտութիւնը:

Բայց Ֆաննին ու բժիշկը անթափանցելի մնացին:

Պաքարա այս անխորհրդած զննութենէն յետոյ ցատկած էր անկողինէն դուրս, և կիսամերկ վազած դացած էր շարժուն հայելիին առջև, և հոն ակնարկ մը նետած էր իր դէմքին վրայ:

— Տարօրինակ բան է, ըսաւ կնոջ, մը համար, որ ութը օր անկողինի մէջ անցուցած ըլլայ, այնչափ թրմթրրկած դէմք մը չունէր, երկրորդ՝ որ ինքզինքս զօրաւոր կ'զգամ, թէև պահեցողութեան մէջ պահած են դիս:

Պաքարա ինքզինքը աղէկ մը զննելէ վերջ և հասկընալէ վերջ որ բան մը կորսնցուցած չէր իր սքանչելի նրբութենէն, անգամ մըն ալ նայեցաւ Ֆաննին որ դէպի իրեն վազեց ըսելով.

— Տիկին, տիկին, պառկեցէք նորէն...

— Աղջիկ, ըսաւ Պաքարա, դուն անհեթեթ և վատ խաղ մը կը խաղաս ինծի հետ, և Անգլիացին ասոր համար, քեզի շատ բան վճարած ըլլալու է, բայց անիրաւ ես, վասն զի ինծի պէս աղջիկ մը չեն կրնար

տապալել ինչպէս չէին կրնար տապալել գրասի մը, և դուն գոհ պիտի չըլլաս Անգլիացին ինձմէ աւելի հարուստ կարծելուդ համար:

Այսպէս խօսած պահուն՝ Պաքարա ձեռքը առաւ շրմինէին վրայ գրուած գաշոյնը՝ որուն պատմութիւնը ծանօթ է արդէն, յետոյ նայուածքով մը, կեղծ բժիշկը չափելով, ըսաւ անոր.

— Սիրելի բժիշկս, եթէ ինծի շատ մօտենաս, կուրծքիդ ճիշդ մէջտեղը կը տնկեմ սա տեսած գաշոյնդ: Իսկ Ֆաննիին դառնալով ըսաւ.

— Եւ դու, աղջիկ, եկու դիս հագուեցուր և շուտ բրէ, վառնդի դուրս ելնել կ'ուզեմ:

Ֆաննի յուսահատ նայուածք մը նետեց բժիշկին վրայ: Բժիշկը հրամայական շեշտով մը ըսաւ Ֆաննիի.

— Հնազանդեցէք տիկին... տիկինը աւելի աղէկ է հիմա... բանգագուշանքը անհետացած է... տիկինը խենթ չէ այլևս... և իրարունք ալ ունի դուրս ելնել ուղեւոր: Իսկ ես հիմա կ'ելնեմ կերթամ և այս իրիկուն նորէն կուգամ:

Կեղծ բժիշկը դուրս ելաւ Պաքարան բարեկէլէ վերջ: Պաքարա ապշած էր և միանգամայն սարսափած յանկարծական հանդարտութենէն այն մարդուն զոր բժիշկի տեղ դրած էր մինչև այն ատեն անոր ըսածներուն նայելով:

— Միթէ, իրաւ, խենթ եմ, մրմնջեց սարսափով:

ԽԵՆԹ ԿԻՆԸ

Կեղծ բժիշկը և Ֆաննի գաղտնի ակնարկ մը նետեցին իրարու, այն պահուն երբ բժիշկը դուրս կ'ելնէր։ Այս ակնարկը շատ բան հասկցուց Ֆաննիին։

— Տիկինը կ'ուզէ որ հագուեցնեմ զինքը։

— Այս և անմիջապէս, հրամայեց Պաքարա։

Ֆաննի ծռեց ճակատը, հլու աղախինի մը պէս, արտասուել կեղծեց և մտաւ արդուզարդի սենեակը, իսկ Պաքարա իր մերկ ուսերուն վրայ ծածկոց մը առնելով սկսաւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները բնել։

— Այսուհանդերձ անկարելի է որ ես խենթ ըլլամ... Ինծի այնպէս կը թուի թէ՛ լաւ մը կը գործածեմ բոլոր իմ բանականութիւնս։ Սա անամօթ, չարաճըճի աղախինը, պարագայ տեղ ըսաւ ինծի այդ բանը։ Կասկած չ'կայ որ Ֆէրնան հաւնէի, հոս, այս անկողնոյն մէջ... և զոր կը դիտէի իր քունին ժամանակ, և զոր...։

Պաքարա յանկարծ կանգ առաւ իր խորհրդածութեանց մէջ և ճակտին զարկաւ։

— Անպատճառ պիտի գիտնամ թէ։ ճշմարտապէս խենթեցած եմ արդեօք... կամ երազած եմ...

Վազեց դէպի անկողին, զոր Ֆաննի շտկած չէր աւակաւին։

— Ֆէրնանը, ըսաւ, իրականութիւն ըլլայ կամ

երազ, վիզէն կախած մէտալիոն մը ունէր, և ես հանեցի այս մէտալիոնը անոր քնացած պահուն։ Բացի զայն և տեսայ անոր մէջի մազերը... Կնոջ մազերը... բարկութեան և նախանձի վայրկեան մը ունեցայ, մտածելով թէ հոն էին մազերը, «ներս» մէջքերը, և ես ինքս, ակռաներովս կտրեցի անոր մետաքսեայ երիզը՝ զոր ունէր, վզին վրայ... յետոյ կամացուկ մը մետալիոնը անկողինէն մէկ կողմէն միւսը սահեցուցի։

Պաքարա վարանեցաւ և սկսաւ դողդալ։

— Եթէ մէտալիոնը հոն չ'ըլլայ, այն ատեն, այս ամէնքը ուրիշ բան չ'են բայց եթէ խուլ ցնորքներ և երազներ, և թէ ճշմարտապէս խենթեցած եմ։

Չեռքը մետալիոնին դրուած կողմը խօթեց ու փնտռեց՝ և այնպիսի խղճուկ ձայն մը հանեց որ մինչև իսկ Ֆաննի, որ արդուզարդի սենեակին մէջ զբաղած էր, չիմացաւ զայն։

— Կը բռնեմ կոր զայն, մըմնջեց։

Արդարեւ մանկամարդ տիկնոջ բազուկը բռնած էր մէտալիոնը։ Եւ արդարեւ մէտալիոնը կը պարունակէր մազեր, փայլուն շագանակագոյն մազեր, և այն երիզը որ կապուած էր անոր, կտրուած էր և կարծես կը կրէր տակաւին Պաքարայի ակռաներուն հետքերը։

Վայրկեան մը, Պաքարա դողդոջուն և յուզումէն տոգունաւ, չիչնալու համար մահճակալին կրթեցաւ, այնչափ մեծ և անպատու մէջ էր այն ուրախութիւնը՝ զոր կ'զգար այդ վայրկեանին։

Ուրեմն խենթ չէր նէ։

Այդ ուրախութեան յաջորդեց յանկարծահոտ ուժ մը։

— Ուղած են զիս տապալել, ըսաւ մտքէն, վրէժս պիտի լուծեմ։

Յետոյ Ֆէրնանի վրայ մտածեց, գողութեամբ ամբաստանուած, բռնի նետուած Ֆէրնանին վրայ։

— Ահ, կ'ըսէր մտքէն, այս ամէնը, անշուշտ Ուիլիսըմսի գործն է... Այս մարդը մեծ և սոսկալի նպատակ մը ունի, որ ինծի անծանօթ է, անիկա զիս կը գործածէ այնպէս ինչպէս կը գործածեն դործիք մը, Բայց զօրաւոր պիտի ըլլամ ես, և անոնց խաղացած խաղերուն դէմ ես ալ խաղ պիտի խաղամ և պիտի փրկեմ Ֆէրնանս, ահ, Ֆէրնանս:

Պաքարա յանկարծ ինքզինքին տէր եղաւ, զսպեց իր տոգուներովն, նուաճեց իր յուզումը և խնամքով մը մէտալիոնը բէնուառին գրպանին մէջ պահեց, այն գրպանին մէջ յորում աներևութացուց բանուած կոթով սիրուն դաշոյն մը որի փախուստ դարձուցած էր կեղծ բժիշկը:

— Սըր Ուիլիսըմս, ինծի Պաքարա կըսեն:

Ֆաննի արդուզարդի սենեակէն դուրս ելաւ:

— Եթէ Տիկինը կ'ուզէ գալ... ըսաւ:

— Այո՛, աղջիկ, պատասխանեց Պաքարա փայփայիչ շեշտով մը, իրաւ է եղեր, շատ երազած եմ, դուն զիս չես խաբած:

— Ահ, ըսաւ Ֆաննի, միթէ Տիկինը կրնա՞ր կարծել որ...

— Աղէկ գիտե՞ս որ, շարունակեց Պաքարա, բանդադուշանք և ցնորք ունեցայ:

— Ո՛հ, շատ լաւ գիտեմ:

— Ուղեւորդ կը հաւատամ այդ բանին, մըմնջեց մեղաւորուհին ժպտելով, որտիս մէջ ունեցած սէրս է որ զիս այս վիճակին ենթարկած է:

Ֆէրնանը տեսնելու և ձեռք անցընելու սաստիկ փափաքս ինծի կարծեցնել տուած ըլլալուէ որ հոս էր ան:

— Ճիշդ կ'ըսէ Տիկինը, ըսաւ Ֆաննի:

Պաքարա, հառաչանքով մտածեց անոր վրայ, զոր կը սիրէր այնչափ եռանդով մը և զոր կ'ամբաստանէին ճիւղային ոճրագործութեամբ մը:

Մեղաւորուհին այնքան հոգ չի պիտի ընծայէր, եթէ խղիւղ իր վրայ միայն ըլլար, բայց Ֆէրնանը, իր սիրելի Ֆէրնանը, հալածուած բանտարկուած էր, մութին մէջն էր, անհաշտ թշնամիէ մը զարնուած էր:

— Օ՛հ անդր, ըսաւ Ֆաննիին, անապարէ աղջիկըս, գեղեցիկ օդ մը, ու գարնան օդ մը կայ:

— Ո՛ւր կ'երթայ Տիկինը:

— Քանի որ հիւանդ եմ, բժիշկին տունը կ'երթամ:

— Բայց... հիմա, հոսկէ դուրս ելաւ:

— Ահ, ըսաւ Պաքարա ժպտելով շնորհակալ եմ իրմէն, ան ինծի անհաճոյ կը թուի: Նախ և առաջ սերկելիի մը պէս դեղին է և ես կը սարսափիմ դեղիններէն: Եւ յետոյ աղէկ բոխր, ինչո՞ւ համար սա իմ բարեկամս, Պէրթիան բժիշկը կանչելու համար մարդ չի զրկեցիր:

— Բացակայ էր, որ ատեն դուք հիւանդացո՞ք և որովհետեւ ճիշտ նոյն տունը ուրիշ բժիշկ մըն ալ կար...

— Ինչպէ՞ս, պօռաց Պաքարա, երկու բժիշկներ միևնոյն տան մէջ: Բայց մարդ պէտք է ճանճերու պէս մեռնի, այդ ատենը ճշմարիտ գերեզմանատուն մը ըլլալու է:

Պաքարա ուրեւրուն վրայ անդլիական շա մը առաւ:

— Եկո՛ւ, ըսաւ Ֆաննիին, քանի որ հիւանդ եմ, ներս եկու, պէտք է որ աղախինս ալ հետս գայ: Շատ լաւ պիտի ընես, աղջիկ, եթէ քիչ մը շաղակրատես ճամբուն վրայ, և ըսես ինծի ճշմարտութիւնը, վասնզի զքեզ Ոստիկանութեան տեսչին քով պիտի տանիմ հիմա, որուն դուն պիտի կրնաս, ճշգրիտ ու ճշմարիտ տեղեկութիւններ տալ իմ խենթութեանս վրայօք:

Թերևս Պաքարա հպարտանալու համար ոստիկանութեան տեսչին վրայ կը խօսէր, սակայն և այնպէս անոր միջամտութեանը և բարի կամեցողութեանը վրայ ալ կ'սկսէր չունէր և մտերմօրէն կը ճանչնար զայն:

Պաքարա իր խելացիութեամբը գուշակած էր, Պաքարայի կողմէ Զեյնան Ռօշէի և իր դէմ նիւթուած ու լարուած մասնաւոր միջին և ընդարձակ բլանը: Բայց ի՞նչ նպատակաւ ըլլալը չէր գիտեր տակաւին. այս ամէնուն պատճառը պառոնն էր, և ատոր բնաւ կտակած չունէր, ուստի որոշեց սիրտը բանալ ոստիկանութեան տեսչին: և նոյնիսկ ի հարկին իր յանցանքն ալ խոստովանիլ անոր:

Պաքարա դուրս ելաւ, անցաւ սրահը և նախագաւթիթը, յետոյ պարտէզը, որուն երկաթեայ վանդակորմին դրան առջև կ'սպասէր իր քուրէն:

Յաննի Պաքարայի ետեւէն կ'երթար:

Պաքարա բացաւ կառքին դռնակը, հեծնալու վայրկեանին, նշմարեց որ մոռցած էր լօղիկը, և Յաննին զրկեց բերելու համար:

Մինչ Յաննի բերելու կերթար, կառապանին հետ շուտափոյթ ակնարկ մը փոխանակելէ յետոյ, Պաքարա ըսաւ կառապանին.

— Այսօր ի՞նչ է ժամ:

— Հինգշաբթի է. տիկին:

— Անշուշտ, երէկ էր որ Սէն-Լուի փողոցը դացինք, այնպէս չէ:

— Այո՛, Տիկին:

— Պիտի հաստատես զայս ոստիկանութեան գործակալին առջև:

— Այո՛, տիկին:

— Խիտ լաւ, իսաւ Պաքարա քուրէին մէջ նետուելով: Յաննի վերադարձաւ, և ելաւ տեղաւորութեան անոր քով:

Դէպի Բօն-Նէօլ, հրամայեց Պաքարա:

Քուրէն ճամբայ ելաւ, անցաւ Պլանչ փողոցէն, և վերջապէս հասաւ Պարիէո Պլանչ փոխանակ Պուլսալթ փողոցէն անցնելու, վասնզի այդ փողոցը մաքրուելու նորոգուելու վրայ էր:

— Ի՞նչ կ'ընես, անմիտ, պօռաց Պաքարա, ուժ-դընապէս քուրէին ապակիներէն մին վար իջեցնելով, այդ է Բօն-Նէօլի ճամբան:

Մէկէն, այդ վայրկեանին կառքին դռնակներէն մին բացուեցաւ և կարճուկ, դեղին ու կունդ մարդը, որ կառքին հետեւած էր վազելով, կառքին մէջ նստեցաւ Պաքարայի քովը: Պաքարա սարսափման ազդակ մը արձակեց:

— Արդարեւ տիկին, ըսաւ պաղարկունութեամբ, բոխկ մը՝ թերացած պիտի ըլլար իր պարտականութեան մէջ եթէ թողուր որ հիւանդ մը, ձեզի պէս հիւանդ մը, այսպէս իր առջևէն անցնի վազելով:

Ուղեղնուդ մէջ յուզում ու՛րիք, և այդ վիճակին մէջ անբուժելի խենթ մը ըլլալ կարելի է:

Մինչդեռ կեղծ բոխկը, այս բառերը կ'արտասանէր ծաղրածու շեշտով մը, քուրէն անցած էր արդէն Պարիէո և կը վազէր արտաքին պուլվարին վրայէն:

Ուր կը տանիք զիս, պօռաց Պաքարա, հասկնալով որ կառապանն ալ, Յաննին պէս, ծախուած էր Ուիլերմսի:

— Ի՛ մօմարթըր, պատասխանեց կարճուկ մարդը՝ որ կառքին բոլոր պատուհանները վար առաւ, և ըսաւ Պաքարայի.

— Պատուհանը մի՛ բանաք, Տիկին այս ազատ օդը շատ վնասակար է ձեզի և օգնութեան մարդ մի կանչէք, ձեր վիճակին մէջ գտնուող մէկու մը համար բարկանալէն աւելի վտանգաւոր բան չիկայ:

Կեղծ բոխկը, շուտընդփոյթ շարժուածքով մը, հագուստին կոճակները քակեց և դրպանէն դաշոյն մը քաշեց հանեց, որուն ծայրը մանկամարդ կնոջ կուրծքին կրթնցուց:

— Այս գործիքը ըսաւ, կատաղի խենդերու համար է, և իր պաշտօնին գործադրութեան մէջ ալ, ամենեւին ձայն չի հանելու սքանչելի առաւելութիւնն ալ ունի:

Պաքարա ևս դաշոյն մը առած էր. բայց անմիջապէս զայն չգործածել խոհեմութիւն համարեց, հասկըցաւ որ դիմադրութիւն մը կրնար սուղի նստիլ, և մինչև իսկ կեանք մը արժել, և բաւական պաղարիւնութիւն ունեցաւ չ'ընելու այնպիսի շարժում մը, որ կրնար մատնել ներա քով նմանօրինակ զէնքի մը գոյութիւնը,

— Լաւ, Տօքթօր'ը, բաւաւ, հիմա կը տեսնեմ որ խենթ մըն եմ, և կը հնազանդիմ քեզի, բայց ո՞ւր կը տանիք զիս:

Արդէն ըսի քեզի, տիկին, ի Մօնմարթըր, ի Մօնմարթըր:

— Որո՞ւ տունը:

— Տօքթօր Պլանշի տունը, պատասխանեց Սըր Ուկլերմսի մարդը:

ԴԵՂԻՆ ԿԱՌՔԸ

Թողուցինք, արդէն Սըրիզը, որ Սէրփանթ փողոցի տունէն դուրս կը հանուէր Քօլարի կողմէ որ կ'ըսէր.

Ե՛կէ՛ք սիրուն օրիորդս, եկէ՛ք ինծի հետ, վախնալու բան մը չունինք, ես պիտի պաշտպանեմ զձեզ, հանդարտ եղի՛ք:

Քօլար այսպէս խօսելով, մանկամարդ ծաղկեգործուհիին բազուկը իրենին մէջ անցուցած էր, և Սըրիզ խիստ այլայլեալ մերժած ու ետ քաշած չէր բազուկը: Ասկէ զատ այդ մարդը կարծած էր իր նշանածին բարեկամը, և զայն համարած էր փրկարար մարդ մը, որ կուգար ազատելու զինքը վտանգներէն սոսկալիէն և դժբախտութեանց էն խուժդուժէն:

Սըրիզի համար Քօլար այլևս անվստահելի մարդ մը չէր:

— Եկէ՛ք, եկէ՛ք, կը կրկնէր, Քօլար փայփայեջ և միանգամայն համոզիչ ձայնով մը, այն վայրկենին երբ կանցնէր տանը սեմէն և սալաքիլին վրայ կը հասնէր ներա հետ:

Դուռնէն երկու քայլ անդին կառք մը կեցած էր:

Այս կառքը դեղին դոյնով ներկուած էր, այլանդակ տեսք մը ունէր, գաւառացիի յատուկ վեց հոգինոց կառք մըն էր, բայց ձիերը ուժեղ էին, մէկ խօտքով կառքը գաղտնի պաշտօն մը կատարելու յատկացուած էր:

Ռօֆանսոյ

Սըրիզ, այլալամ ըլլալով, չի նշմարեց, ո՛չ կառքին ու ձիերուն անօրինակ համաձայնութիւնը և ո՛չ ալ կառապանին անհոգ դիրքը: Կառապանը կարծես նստած տեղը կը քնանար, և ինք գլուխը չգարձուց երբ Քօլար բացաւ դռնակը:

Սըր Ուիլերմսի տեղակալը բազուկներուն մէջ առաւ մանկամարդ գործաւորուհին և ուզեց կառքին մէջ մտնել:

— Բայց, ըսաւ, ուժգնապէս՝ ինչո՞ւ համար, մինչև մեր տունը, ռաքով չերթանք:

— Խիստ հեռուն է ձեր փոքրիկ ու փափուկ ոտքերուն համար:

— Մէ, կը քալեմ ես պարոն:

— Այո: Բայց ես, յոգնած եմ:

— Ես մինակս կ'երթամ... ըսաւ, դողդոջուն ձայնով մը:

— Այն մարդը կրնայ ձեր ետեւէն գալ:

Սըրիզ տեղի տուաւ:

Քօլար ուժգնակի Սըրիզը հրեց կառքին մէջ, ետեւէն ինքն ալ մտաւ և խիստ կերպով դռնակը գոցեց, և անմիջապէս կառքը մեկնեցաւ:

Սըրիզի օտարափը սաստիկ էր. Սըրիզ չի նշմարեց կառքին հրաշալի արագութիւնը, ինչպէս նաև չի նշմարեց որ Քօլար մոռցած էր կառապանին տալու տանը թիւը և բնական փողոցին անունը:

Սըրիզ, քարափանց մօտ Բօն-Նէօլի բարձունքին վրայ, սկսաւ ինքզինքին գալ և քիչ մը շունչ առնել:

Սըրիզ, այն ատեն նշմարեց որ կառքը, փոխանակ Մէնէն անցնելու, ձախէն կը դառնար, և արագօրէն ձախ եզերքին ուղղութեամբ կ'երկննար, ուղղուելով դէպի Էնվալիտ:

— Աստուած իմ ըսաւ, ո՛ւր կ'երթանք կոր, կառապանը կը սխալի... ես թամբը արուարձանը կը բնակիմ:

— Գիտեմ ըսաւ Քօլար լակոնական կերպով:

— Բայց կռնակնիս կը դարձնենք կոր:

— Կարելի է, բայց ամէն ճամբայ Հոնմ կը տանի:

— Պարոն, ... պարոն, ... պօռայ Սըրիզ, բորովին շուարած, ո՛ւր կը տանիք դիտ: Չեմ ուզեր աւելի հեռուն երթալ... կ'ուզեմ իջնել... պիտի իջնեմ...

Սըրիզ ուզեց դռնակը բանալ և մայթին վրայ խոյանալ:

Բայց իր ջանքերը տնօգուտ եղան: Դռնակը հաստատապէս ու ամրապէս գոցուած էր, և անշուշտ, գաղտնի զսպանակ մը կ'արգիլէր զայն բանալու:

Սըրիզ, սարսափահար ակնարկ մը նետեց քարափանց վրայ:

Քարափները ամայի էին, մարդ չի կար:

Յուզումէն՝ խիստ ակարացած ձայնով մը օգնուած թիւն աղաղակեց:

Իր ձայնը անարձագանք մնաց:

Քօլար, հանդարտօրէն սիկառ մը վառած էր, և բաւականացաւ ծաղկեգործուիին ըսելու:

— Մի՛ տանջուիք, սիրունիկս, դռնակը լաւ մը գոցուած է և չէք կրնար դուրս ելնել: Ասկից զատ, անօգուտ է այսպէս պօռալ ու տխրիլը, չեն լսեր ու իմանար զքեզ...

— Պարոն, ... պարոն... ըսաւ Սըրիզ, պաղատելով ու ձեռքերը գալարելով, և յանկարծական և վերջին ծայր յուսահատութեան մը ենթադրուած, ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ, ո՛ւր կը տանիք դիտ... ի՞նչ ըրած եմ ձեզի:

— Օրիորդ, պատասխանեց հրապուրիչը, եթէ կ'ուզէք հինգ վայրկենի չափ դիտ մտիկ ընել, պիտի տեսնէք որ ձեզի ամենեւին չարիք մը ընել չեմ ուզեր:

Չեզի մտիկ ընել... Բայց ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ:

— Ես Լէոնի՛, բարեկամն եմ :

Այս անունը քիչ մը հանդարտութիւն տուաւ Սը-
րիդի, և համարձակեցաւ Քօլարին երեսը նայիլ :

— Ապա ուրեմն, ինչո՞ւ համար զիս՝ իմ տունս
չէք տանիր, հարցուց :

— Վասն զի չեմ կրնար...

— Բայց պարո՞ն... :

— Լէոնը մեծ վտանգի մը մէջ է, շարունակեց
Քօլար, եթէ փորձէք փախչիլ ինձմէ՝ և ձեր տունը վե-
րադառնալ, դուք զայն մոռնելու վտանգին մէջ պիտի
դնէք :

— Լէոնը մեռնի՛լ, պօռաց Սըրիդ, ինքնիրմէն
դուրս ելած՝ և իր առեւանդիչին անօրինակ խօսքերէն
բան մը չի հասկցած :

— Այո՛, ըսաւ Քօլար :

— Բայց ի՞նչ է այս վտանգ ըսածնիդ, և ինչպէս
կրնայ ըլլալ... հարցուց խեղճ աղջիկը, բոլորովին
սարսափահար :

— Ատիկայ իմ գաղտնիքս է, իմ գիտնալիք բանս
է, պատասխանեց, կամ թէ աւելի ճիշտը իմ գաղտնիքս
կամ իմ գիտնալիք բանս չէ... Սա միայն կրնամ ըսել
ձեզի որ, եթէ դուք կուրդկուրայն չի հնազանդիք
ինծի, ձեր նշանածը վաղուքն առաջ մեռած պիտի
ըլլայ : Եւ դուք, դուք, կ'ըսեմ չի պիտի տեսնէք զայն
այլևս :

— Ահ, մրմնջեց Սըրիդ դողդողալով... պիտի ընեմ
բոլոր ինչ որ կ'ուզէք և պիտի ուզէք, բայց չնո՞րհ,
չնո՞րհ ըրէք, գթացէք անոր :

— Խիստ լաւ, ըսաւ Քօլար, ահաւասիկ դուք նո-
րէն խելացի և աղնիւ կ'ըլլաք կոր : Լաւ ուրեմն պէտք
է հոս մնալ, իմ քովս, պէտք չէ այլևս տիրիլ, լալ և
մանաւանդ անօգուտ հարցո մներ ընել ինծի, վասնզի
չպիտի կրնամ պատասխանել այդ հարցումներուն :

— Պարոն, մրմնջեց Սըրիդ պաղատական ձայնով
մը բան մը միայն, յանուն և ի սէր Աստուծոյ :

— Տեսնե՛նք, ըսէք, ըսաւ Քօլար :

— Երկու մամ կայ որ, գիր մը առի քրօջմէս :

— Կը ճանչնամ քոյրդ Պաքարա կը կոչուի :

— Քոյրս կ'ըսէր ինծի թէ ինքն ալ ենթարկուած է
ամենածանր վտանգի մը, և թէ եթէ օգնութեան չը
հասնէի անոր Սէրփանթ փողոց :

— Չեր քոյրը թշուառական կին մըն է պօռաց
Քօլար :

— Իմ քոյրս... ի՞նչ ըսել կ'ուզէք :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ, ըսաւ, Սըր Ուիլեմսի տե-
ղակալը, ըսել կուզեմ թէ կրկնեց, ձեր քոյրը ձեզի
համար գարշելի որոգայթ մը լարած է, թէ այն վտանգը
որուն վրայ կը խօսուի, գոյութիւն իսկ չունէր և թէ
զձեզ այս անպատիւ Պօքրէօի յանձնելովը ձեր կորուստը
մտածած էր :

— Ոհ, Աստուած իմ, բացազանչեց Սըրիդ, որ ըս-
կըսաւ արտասուել, միթէ կարելի՞ է այս :

— Այո՛, պատասխանեց, Քօլար, բայց ոչինչ կըր-
նամ ըսել ձեզի, բացարձակապէս ոչինչ : Կեանքդ վը-
տանգի մէջ է, Լէոննէն ալ գուցէ, ձերն ալ :

— Ոհ, սպաննեցէք զիս, պօռաց խեղճ աղջիկը,
սպաննեցէք զիս, եթէ կ'ուզէք, բայց Լէոնիս չարիք
մի հասցնէք... :

Քօլար ձեռքէն բռնեց և սեղմեց խանդաղատանքով :

— Մի՛ վախնաք բնաւ, ըսաւ անոր, երբոր ամէն
բան պիտեմք, երբոր կարենամ յայտնել ձեզ ամէն բան
պիտի տեսնէք թէ ձեր բարեկամն եմ ես :

... Դեղին կառքը արագ կերպով կ'ընթա-
նար, Քօնքօրտի կամուրջէն անցնելով Շանդ-Էլիզէ հա-
սած էր :

Գիշերը մութ էր :

Բաւական տեղ յառաջացած էին, երբ Սըրիզ հար-
ցուց .

— Ուրեմն զիս շատ հեռու կը տանիք :

— Ո՛չ, պատասխանեց Քօլար, մէկ ժամէն կը
հասնինք :

— Ո՞ր կ'երթաք :

— Լուէ՛ Օրիորդ, այդ մասին բան մը չեմ կրնար
ըսել ձեզ : Եւ նոյն իսկ, պէտք է որ ձեր աչքերը կա-
պեմ հիմակ :

— Ահ, ըսաւ Սըրիզ դողդոջուն :

— Գիտէ՞ք թէ խօսք տուիք ինձ հնազանդիլ, ը-
սաւ պաղուծեամբ Քօլար գրպանէն թաշկինակ մը հա-
նելով, խոհեմ եղէք, ապա թէ ոչ Լէոն...

Այլ չարունակեց :

— Ըրէ՛ք, ինչ որ կ'ուզէք ըսաւ Սըրիզ, հիւանդ-
տղու մը հնազանդութեամբ եւ մեղմութեամբ :

Քօլար թաշկինակով մը կապեց աչքերը ըսելով .

— Երթալիք տեղերնիդ շատ մի՛ փնտռէք եթէ չէք
ուզէր որ երկար ատեն մնաք հոն :

Սըրիզ սկսած էր վերստին դողալ, կարծես թէ ե-
րազ կը տեսնէր, բայց կառքը կը շարունակէր ընթա-
նալ : Քրոջը վրայ կը մտածէր ան և ծանր մտածու-
ներու մէջ թաղուած էր :

Կառքը կեցաւ :

— Հապօն, արթնցէք օրիորդ, ըսաւ Քօլար, որ
կը կարծէր թէ Սըրիզ կը քնանար :

— Չեմ քնանար, ըսաւ Սըրիզ :

— Հասանք... ելէք... բռնեցէք ձեռքս, ըսաւ
Քօլար, որ կառքէն առաջին անգամ ինք ելնելով Սը-
րիզը գրկելով վար առաւ :

— Է՛հ, է՛հ, մրմնջեց Քօլար, առտու չեղած թըռ-
չունը վանդակին մէջ պիտի ըլլայ : Ու Սըրիզի դառ-
նալով .

— Անձրեւ է եկեր, հոգ մի՛ ընէք օրիորդ քիչ մը
վերջ լաւ կրակ մը կ'ուսենաք :

— Չեմ մտիւր ես, պատասխանեց Սըրիզ անտար-
բերութեամբ :

— Ինձ հետ եկէ՛ք, ըսաւ Քօլար, և զարկաւ սըզ-
տիկ դրան, որ անմիջապէս բացուեցաւ :

Սըրիզ զգաց որ մէկը Քօլարի կը մօտենար և լը-
սեց որ հետեւեալ խօսքերը կը փոխանակուէին .

— Ահա թռչունը :

— Լաւ, վանդակը պատրաստ է, պիտի հսկուի :

Քօլար Սըրիզի մօտենալով ըսաւ .

— Մնաք բարով օրիորդ, կրնաք աչք'ընիդ բա-
նալ :

Երբ Սըրիզ աչքերը բացաւ, ինքզինքը բարձր պա-
տերով չըջապատուած պարտէզի մը մէջ գտաւ. դիմա-
ցը կար պզտիկ երկու յարկով տուն մը, ծառերով չըր-
ջապատուած : Բնութեան ոչ մէկ հետք կ'երեւար :

Նոյն պահուն Սըրիզ նշմարեց խորշումած այտերով
ծերուկ մը, որուն ի տես բնազդաբար ետ ետ գնաց :

Ծերուկը, որ կին մըն էր, մօտենալով ըսաւ .

— Սիրունիկս, վախցա՛ք ինձմէ, թէեւ ձեզ նման
ճերմակ ու գեղեցիկ չեմ, բայց ես ալ ժամանակին գե-
ղեցիկ եղած եմ : Ենդձ ֆիքարը ասկէ քսան տարիներ
առաջ իր հմայքը ունեցած է :

Ու Սըրիզի ձեռքէն ուժգին սեղմելով, առաւ գայն
դէպի տուն տարաւ :

Սըրիզ սաստիկ կը դողար :

— Քօլար, պարոն Քօլար, պոռաց սոսկումի զգա-
ցումով, Քօլարի ետեւէն որ այդ պահուն պարտէզէն
դուրս կ'ելլէր :

Քօլար չլսեց, կամ աւելի չլսել ձեւացուց, և սըզ-
տիկ դուռնէն դուրս ելլելով անհետացաւ գնաց :

— Եկո՛ւր, սիրուն աղջիկ, ետեւէս եկուր, կը

կրկնէր պառաւը անոր թեւէն բռնած, թանկագին մարգարիտի մը պէս պիտի նայիմ քեզի:

Ու Սըրիզ թողուց որ զինք տանի՝ քան թէ քաւեց, աչքերը գոց սիրտը բաբախուն:

Խոհանոցէն անցնելով պզտիկ խցիկ մը մտան, ուր ծերուկը զայն վառարանին մօտ թիկնաթոռի մը վրայ նստեցնելով:

— Նստէ՛ եւ տաքցիր, գեղեցիկ օրիորդ, շատ մը սած ըլլալու ես:

Սըրիզ իր ամբողջ մարմնով կը դողդղար:

— Հրեշտակո՛ւ, քան մը կ'ուզե՞ս խմել, երբ մարդ մսած է՝ քան մը խմելը օգուտ կ'ընէ:

— Շնորհակալ եմ, տիկին, կակազեց Սըրիզ առանց աչքերը բարձրացնելու, ծարաւ չեմ:

— Եթէ կ'ուզես քիչ մը հաց տամ քեզի, շարունակեց ֆիբար ծերուկը:

Սըրիզ շարժումով մը կրկին մերժեց:

— Այն ատեն, սիրունիկս, քանի որ ոչ անօթի է և ոչ թէ ծարաւ, եկուր այն ատեն քու յարկաբաժինդ ցոյց տամ քեզի:

— Իմ յարկաբաժինս, բացառանչեց Սըրիզ, զըսպանակէ մզուածի պէս, ուրեմն ես հո՞ս պիտի մնամ:

— Այո՛, պզտիկս:

— Բայց չեմ կրնար մնալ հոս, աղաղակեց Սըրիզ, ես Բարիզ կ'ուզեմ դառնալ:

— Օհօ՛, ըսաւ պառաւ կինը, Բարիզէն շատ հեռու ենք, և եթէ ճամբայ ելլես հոն երթալու համար՝ ոտքերդ ճամբան կը մնան:

— Ո՛չ, ո՛չ, ես ուժ ունիմ վերադառնալու, թէեւ հիմա յոգնած եմ քիչ մը ատենէն կրնամ հանգստանալ:

— Խեղճ աղջիկս, միմիջեց պառաւը իբր թէ ցաւակցութիւն յայտնելով:

— Այո՛, այո՛, ես շատ աղէկ կրնամ Բարիզ դառ-

նալ, ես կ'ուզեմ Լէոնը գտնել անպայման...

— Լէոն, ձեր սիրահա՞րն է աս:

— Ուրեմն զայն չէ՞ք ճանչնար, հարցուց Սըրիզ զարմացած:

— Ե՞ս, ո՛չ գեղեցիկ ու հարուստ երիտասարդ մը ըլլալու է. այնպէս չէ՞:

Արժանապատուութեան կարմիրը Սըրիզի մինչեւ ճակատը ցատկեց:

— Ա՛յ ըսաւ ան, ուրեմն զո՞վ կը նկատէք զիս, Քե՞զ, ըսաւ պառաւը, քեզ կը նկատեմ դեռատի ու գեղանի աղջիկ մը, որ կրնայ քմահաճոյքներ ունենալ:

— Տիկի՛ն, պօռաց, Սըրիզ այլայլած:

Յետոյ սոսկալի կասկած մը անցաւ իր ուղեղին մէջէն:

— Բայց ըսաւ, եթէ զայն չէք ճանչնար, ըսել է թէ ու է քան ալ չէք գիտեր:

— Ե՞ս, հարցուց ծերուկը, ես ինչ կ'ուզէիք որ գիտնայի:

— Ի՞նչպէս, ուրեմն Քօլար ձեզ չէ՞ ըսած թէ զիս հոս բերած են, որովհետեւ վտանգի մէջ կը գտնուի Լէոն, իմ նշանանձո՛ւ:

Ֆիբար սկսաւ խնդալ ու հարցուց:

— Քօլար է որ ասոնք ըսաւ քեզի:

— Այո՛, տիկին:

— Եւ դու՞ ալ հաւտացի՞ր:

— Ուրեմն ճշմարիտ չէ՞, միմիջեց Սըրիզ, խելալեզ:

Պառաւը կը շարունակէր խնդալ:

— Աւանակին մէկն է այդ Քօլարը, հաւտացէ՛ք:

— Տիկի՛ն, տիկի՛ն, աղաչեց Սըրիզ, ի սէր Աստուծոյ, ըսէ՛ք ինծի, ինչ որ գիտէք ըսէ՛ք թէ ինչո՞ւ հոս կը գտնուիմ, թէ ինչ ընել կ'ուզեն ինձ:

— Լա՛ւ, ըսեմ, պզտիկս, պատասխանեց ծերուկը

իր սոսկալի կեղծ անուշութիւնով որ դեռաւոր աղջկան արիւնը կը սառեցնէր։ Գեղեցկութիւնը աչքին է զարկած պատուաւոր, գեղեցիկ ու հարուստ պարոնի մը, որ... կը հասկնա՞ք...

— Ա՛հ, աղաղակեց Սըրիզ, սխալ է, տիկին, սըխալ է, բայց ոչ, իրաւունք ունիք, այո, այո՛, բայց օղնութեան հասան, երիտասարդ պարոն մը զիս ազատեց և Քօլարի խնամքին յանձնեց։

— Լա՛ւ, ըսաւ Ֆիբար, հրէշային ժպիտով, երիտասարդը ծերուկին ձեռքէն առած է քեզ... ահա ամէնը... այն պարոնն է, որուն մասին քեզ կը խօսէի, քեզ Քօլարի խնամքին յանձնողը, ահա անոր տան մէջ կը գտնուիք, անշուշտ...

Սըրիզ աղաղակ մը արձակեց եւ դեռին ինկաւ։

ՀԱՐՑԱՔՆՆԻՉ ԴԱՏԱԻՈՐԸ

Մէկ քանի վայրկեանի համար թողունք Սըրիզը և դառնանք Ֆէրնան Ռօշէի, զոր Պաքարայի սենեակին մէջ ոստիկանական քովսէրին կողմէ ձերբակալուած պահուն ձգեցինք։

Քսանը չորս ժամէ ի վեր իրարու յաջորդող պատահարները այնքան տարօրինակ են, որ Ֆէրնան ինքզինքը նախապէս ժղձաւանջի մէջ կարծած և ուզած էր զարթնուլ այդ ժղձաւանջէն։

— Պարոն, ըսաւ քովսէրը, ձեր կողմէ յայտնուելիք ոեւէ տահնութիւն ձեր դիրքը աւելի հաստատելու պիտի ծառայէ։

Եթէ ճշմարիտ է թէ, ինչ որ ամբողջ սրտովս կը մաղթեմ դուք յանցանք չունիք, արդարութիւնը, վրտտան եղէք, ձեզ անմիջապէս անպարտ պիտի արձակէ։

Դրան առջև սպասող կտուքը դրին գայն և քովսէրը կառապանին։

— Դէպի զօրակայան։

Սովորաբար, հասարակ գողութիւններու ատեն քովսէրը ինք չէր որ ձերբակալութեան կ'երթար, այլ ոստիկաններէն մին կը ղրկէ, բայց հոս խնդիրը մեծ գողութեան մը վրայ կը կայանար և ոստիկանական տնօրէնը քովսէրը ղրկել հարկ տեսած էր։

Ֆէրնան, ուժասպառ կը խորհէր այն անդունդին յվրա ուր ինկած էր ինք անդիտակցաբար։ Նախ Հէր-

մինի սոսկալի նախկն էր որ իր երեւակայութեանը մէջ կը պատկերանար, յետոյ Պ. Պօքրէօի գանձին բանալիներն էին զորս Աէն Լուի փողոցը երթալու աճապարանքին մէջ միասին առած էր. ու այս իրեն գէժ ըլլալիք ապացոյցներուն ամենէն զօրաւորն էր: Յետոյ կը մտածէր իր անցուցած սոսկալի գիշերուան վրայ. այդ անձանօթ կնոջ տան մէջ, ուր չէր գիտեր թէ ի՞նչ կերպով եկած էր և ուր ձերբակալուած էր ինք:

Ֆէրնան սրտի անհուն անձկութեամբ նշմարեց այն անդունդը որ բացուած էր իր և Օր. Պօքրէօի միջև:

— Ա՛հ, պիտի խենդենամ Աստուած իմ, ի՞նչ ոճիր գործեցի որ կը չարչարես զիս այսպէս:

Ոստիկանական պաշտօնատունը հասած էին:

Իր այս տաղնապալի մտածումներուն խորն ընկղմած էր, երբ եկան իմաց տալու թէ հարցաքննիչ դատաւորին առջև պիտի տանին զինք:

Սա 35-40 տարեկան, պաղ և խիտ դէմքով պաշտօնակալ մըն էր որ իր լաւբակին վրայ Պատուոյ Լէգէոնի ժապաւէնը կը կրէր:

Երբ Ֆէրնանը բերին՝ ոտքի վրայ էր ան:

— Նստեցէք պարոն, ըսաւ երիտասարդին:

Ֆէրնան հնազանդեցաւ, իսկ հարցաքննիչը եկաւ նստեցաւ իր գրասեղանին առջև:

— Դուք Ֆէրնան Րօշէ կը կոչուիք, ըսաւ թղթածրարը պրպտելով, ծնած էք Բարիզ, 182...ին...

— Այո՛, պատասխանեց Ֆէրնան հանդարտութեամբ:

— Ահա թէ ի՞նչ էին ձեր նկատմամբ իմացուած իրողութիւնները, լսեցէք. երէկ, առտուան ժամը 10ին, ձեր պետը, ստիպուած ըլլալով բացակայիլ, ձեզ ա-

ռանձին ձգեց իր գրասենեակին մէջ և ձեզ վստահեցաւ իր գանձին բանալիները: Այս գանձը, արդէն հակակշիռը առնուած առջի իրիկուն նախարարութեան ընդհանուր գանձապետին կողմէ կը պարունակէր երեք հազար ֆրանքի ոսկեղրամ և երեք հազար ֆրանքի արծեթուղթ:

— Բան մը չեմ գիտեր այս մասին, պարոն, ըսաւ Ֆէրնան, արկղը բնաւ բացած չեմ:

— Սակայն բանալիները ձեր քովը չէին:

— Այո, պարոն:

— Նոյն իսկ խուզարկուած ատեննիդ ձեր վրայէն գտնուած են:

— Այս ալ ճիշտ է, պարոն:

— Ձեր պետին մեկնումէն վերջ առանձին մնացիք:

Այո՛, ըսաւ Ֆէրնան նշանացի:

Մարդը, զոր անկարելի եղաւ ինձ գտնել, քիչ մը վերջ ներկայացած է գրասենեակ, և բարապանի մը կողմէ ձեր ձօռ առաջնորդուած է, ո՛վ էր այդ մարդը:

— Կ'երեւակայեմ թէ յանձակատար մըն էր,

— Կը ճանչնայի՞ք զայն:

— Առաջին անգամ է որ զայն կը տեսնեմ:

Հարցաքննիչը Ֆէրնանը դիտեց խստօրէն:

— Ձգուչացէք, և մի ջանաք արդարութիւնը չփութեցնել, ահա ժարդը ձեր մեղսակիցը չէ՛:

— Պարոն, պատասխանեց Ֆէրնան յուզմունքով, բայց այնպիսի ձայնով մը ուրկէ չարժես արդարութիւնը բացայայտ կը դողար, կը վստահեցնեմ ձեզ թէ ուէ մեղսակից չեմ ունեցած բնաւ, որովհետեւ անմեղ եմ և անգիտակ այս ոճիրէն որով զիս կ'ամբաստանեն:

— Սակայն, ո՛վ էր այս մարդը, ի՞նչ կ'ուզէր ձեզմէ:

— Նամակ մը կը բերէր ինձ:

— Այդ նամակը ուրկէ՞ կուգար

Ֆէրնան սարսուռաց և աչքերը խոնարհեցուց:

— Պարոն, կակազեց. չեմ կրնար կասկածելի դարձնել պատուաւոր անուն մը, կնոջ մը անունը:

— Այդ պատասխանին կսպասէի արդէն. ըսաւ դատաւորը, և կը կարծեմ թէ այդ ձեր պաշապանութեան միջոցներէն մէկն է: Օր. տը Պօքրէօի հետ պիտի ամուսնանայիք, այնպէս չէ:

— Պարոն, պարոն, ըսաւ Ֆէրնան:

— Բայց, ըսաւ դատաւորը, հոմանունի մը ունիք:

— Հոմանունի՞ մը, բացազանչեց Ֆէրնան:

— Այս հոմանունին, զոր Պաքարա կ'անուանեն կրիսալիսարհի մէջ և որուն վայելքնեցը ստանալու համար ոսկիի ծանրութիւններ անհրաժեշտ են, և հաւական է որ, այդ կինը գոհացնելու համար է որ. . .

— Պարոն, ընդմիջեց երիտասարդը, նոյն իսկ երէկ, տակաւին չէի ճանչնար այդ կինը:

— Սակայն, անոր տան մէջ ձերբակալուեցաք:

— Ճիշդ է, սակայն մինչև այս պահուս կ'անդիտանամ թէ ի՞նչպէս հոն գտնուեցայ:

— Պարոն, ըսաւ դատաւորը խստութեամբ, մտածեցէք որ խոստովանութիւնը սքողումէն շատ աւելի ազէկ է: Ձեր դիրքը կը ծանրացնէք:

— Պարոն, պատասխանեց Ֆէրնան խորունկ ճշմարտութիւն արտայտաող ձայնով մը, սոսկալի գաղտնիքով մը այս գործը ծածկուած է, բայց կ'երդնում որ անմեղ եմ ես:

— Կը բաղձամ որ այդպէս ըլլայ, բայց ի՞նչպէս հաշտեցնել իրարու հետ գողութիւնը, ձեր յանկարծական մեկնումը, ձեր անհետացումը քսանը չորս ժամուան չափ, և վերջապէս ձեր ձերբակալումը անպատիւ կնոջ մը տանը մէջ: Այս ամէնը ինչպէ՞ս հաշտեցնել ձեր անմեղութեան հետ:

— Աստուած մեծ է, ըսաւ Ֆէրնան, և այս պահուն ան կը դատէ զիս: Պարոն, անմեղ եմ ես:

— Հիմակ, շարունակեց հարցաքննիչ դատաւորը, ապահովութեան սպայի մը և երկու գործակալներու առաջնորդութեամբ ձեր և Մօնսէյ փողոցի ձեր հոմանունիին տունը պիտի երթաք. հոն ձեր և ձեր սիրունիին աչքերուն առջև խուզարկութիւն պիտի կատարուի, եթէ թղթապանակը չգտնուի հոն ձեզ համար թեթեւացուցիչ պարագայ մը պիտի ըլլայ:

— Հապօն, պարոն, հապօն, աղաղակեց երիտասարդը, անմեղ եմ ես:

Դատաւորը զանգակը զարկաւ. սեւազգեստ մարդ մը ներս մտաւ, ապահովութեան սպան էր աս:

— Պարոնին հետեւեցէք, ըսաւ դատաւորը Ֆէրնանի, բարութեամբ:

Ֆէրնան դատաւորը բարեւեց և դուրս ելաւ բարձրագլուխ իր անմեղութենէն քաջասիրտ մասնասենեակին մէջ, պարզ հազուստներով երկու գործակալներ զինք շրջապատեցին:

— Պարոն, ըսաւ սպան քաղաքովար չեչտով մը, սովորաբար ամբաստանեալները բանտարկութեան կառքով և համազգեստաւոր գործակալներով կը տարուին, բայց Պ. հարցաքննիչ դատաւորը բարի գտնուած է ձեր մասին և կը յուսամ թէ անառաւել պիտի հետեւիք ինձ:

— Կը խոստանամ, պարոն, ես անոնցմէ չեմ որոնք փախուստի միջոցներ կը փնտոեն առանց իրենց անմեղութիւնը փառաւորապէս երեւան ելած ըլլալու:

Վարը, փողոցին մէջ կառք մը կը սպասէր. Ֆէրնան նստաւ հոն սպային և երկու գործակալներու հետ, որոնցմէ մին ըսաւ կառապանին:

— Մարէ փողոց թիւ 2:

Այս տունը, ուր Ֆէրնան կը բնակէր, հազիւ եր-

կու վարձակալներ ունէր, որոնք սովորաբար տունը չէին գտնուեր: Դունապանը ծերուկ կին մըն էր, որ Ֆէրնանի երեք անձանօթներու հետ գալը տեսնելով ու և է չփութութիւն չզգաց՝ որովհետեւ անոնք համազգեստ չէին կրեր:

Այսպէս առանց ուշադրութիւն գրաւելու Ֆէրնանի սենեակը ելան, ուր մանրամասն խուզարկութիւն կատարուեցաւ: Խուզարկութենէն վերջ Ֆէրնան ժպտելով ըսաւ սպային.

Կը տեսնէ՞ք պարոն, ձեր փնտռած թղթապանակը հոս չի գտնուիր:

— Ուրեմն Մօնսէյ փողոց երթանք ըսաւ սպան. բայց կը ցաւիմ որ նախապէս խուզարկութիւն չէ եղած Պաքարայի տունը, և թերեւս ան ամէն ինչ անհետացուցած է:

— Ինչա՛ւ երբեք պարոն, ըսաւ Ֆէրնան:

Կառք նստան կրկին:

Այդ միջոցին Պաքարա դուրս ելած էր իր բնակարանէն Ֆաննիի ընկերակցութեամբ, և կեղծ բժիշկը զինք հիւանդանոց փոխադրելու վրայ էր, ուրկէ կ'երեւի թէ դուրս չպիտի ելլէր ան:

Պաքարայի մայրն ալ դուրս ելած էր այդ պահուն գնումներ կատարելու և ու և է տեղեկութիւն չունէր Պաքարայի սենեակին մէջ անցած դարձածի մասին:

Տան մէջ երկու սպասաւորներ միայն կային:

Երբ ներս մտան չնակարանէն.

— Խուզարկութիւնը վարէն սկսինք, հրաժայեց սպան:

Երբ խուզարկութիւնները կը շարունակուէին.

— Ահաւաստիկ այր մարդու վերարկու մը, դիտել տուաւ գործալալներէն մին:

Ֆէրնան, առջի իրիկուն մարած ատեն վերարկու

մը կը կրէր, զոր ձերբակալութեան ատեն հագնելու միջոց չէր ունեցած:

— Իմա է այս վերարկուն, ըսաւ Ֆէրնան:

Գործակալը վերցնելով զայն ըսաւ.

— Ծանր է, և կողմնակի գրպանին մէջ կարծեմ առարկայ մը կայ:

— Զեմ կարծեր, ըսաւ Ֆէրնան հանդարտութեամբ եթէ երբեք բանայի մը չէ:

Ոստիկանութեան պաշտօնեան լաւ մը խուզարկեց վերարկուն, և քովընտի գրպանէն թղթապանակ մը հանեց դուրս:

Ֆէրնան դեզնեցաւ և ազազակ մը արձակեց:

Գործակալը թղթապանակը սպային երկընցուց, որ անոր մէջէն շատ մը արժեթու թեր երեւան հանեց:

— Ահ, ըսաւ, ալ չեմ կարծեր թէ ամբաստանեալը երկար ատեն ուրանայ:

Ֆէրնան չպատասխանեց: Մարած էր: Սըր Ուիլեյմսի դժոխային հանձարը կը յաղթանակէր. և իր զոհին անմեղութիւնը հաստատել անկարելի կը դարձնէր:

ՇՈՒՏԸՆԴՓՈՅԹ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մինչդեռ Սըր Ուիլեյմսի դժոխային ոգին այսպէս մէկէն ի մէկ կը ծածկէր այս պատմութեան անձնաւորութիւնները, որոնք կրնային խոչընդոտ կանգնել իր նենգամիտ ծրագիրներուն, մինչդեռ Ֆէրնան գողութեամբ ամբաստանուած, ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր. մինչդեռ Պաքարա խիստ արգելափակ եղած Ռօբանայոյ

էր, մինչդեռ Սըրբիզ չարատեսիլ պատաւին պահպանութեան տակ դբուած էր, վերջապէս մինչ բոլոր ասոնք որոնք կրնային Արման տը Բէրկազը Թէրէզայի կամ անոր աղջկան հետքերուն վրայ դնել՝ այսպէս ատրորինակ կերպով իրարմէ բաժնուած էին, ասդին Արման տը Բէրկազ կը զբաղէր պոնելու այն կինը որուն պիտի վիճակէր հանգուցեալ Բէրմօր Սեպուհին վիթխարի հարստութիւնը:

Վերջին անգամ թողուցինք զայն ճաշարանի միջադէպէն ետք, երբ Քօլար իր արբանեակներուն հետ կը դիտէր զանոնք պատուհանէն և երբ անոնք կ'անցնէին փողոցէն, Արման իր թեւը ժաննի տուած, Լէօն իր ձորը և որուն քովէն Սըրբիզ կը քալէր:

Այսպէս թամբլ արուարձանը հասան և կանոյ առին Սըրբիզի դրան առջեւ:

— Սիրելի մայր, ըսաւ ծաղկեղործուհին գեղջկուհիին, քիչ մը վեր չէք ելլեր:

— Ո՛հ, անշուշտ այո, պատասխանեց Լէօն փութկոտութեամբ:

— Բարի Սըրբիզս, ըսաւ Ժանն, ժամանակը ուշ է և ես ալ քիչ մը տկար եմ, ուստի ներեցէք որ բաժնուիմ ձեզի:

Լէօն, որ այնպէս կը կարծէր թէ Արման տը Բէրկազ գործաւոր մը ըլլալու էր, ձեռքը անոր երկընցուց:

— Մնաք բարով, սիրելի ընկեր, ցտեսութիւն ընդհուպ, վասն զի չ'ընէ պիտի տեսնուինք, չէ:

— Անշուշտ, այո՛, պատասխանեց Արման:

— Ես Լէօն Րօլան կը կոչուիմ, Պուրպօն Վիլլ Նէօվ կը բնկիմ, և կը բանիմ Շարօն փողոց, երեսգործ Պ. Նրօտի քով:

— Շատ լաւ, ըսաւ Արման, իսկ ես Քիւլթիւր Սէն Բաթէրին փողոց կը բնակիմ, Պ. տը Բէրկազ կոմ-

սին տունը: Եթէ երբեք պէտք ունենաք ինձ, ևկէք տեսէք զիս և նախապէս Պատթիէնին իմաց տւէք:

— Պիտի գամ, ըսաւ Լէօն, որ այնպէս կարծեց թէ Պատթիէն է Արմանին անունը և թէ պաշտօն մը ունենալու էր ան Պր. Կոմսին քով:

Երկու ժանկամարդ աղջիկները ողջագութեցան. իսկ Լէօն Արմանին ձեռքը սեղմեց և բաժնուեցան իրարմէ Սըրբիզի տան առջեւէն:

— Ուրեմն, սէր պէտք է որ առաջնորդեմ զձեզ օրիորդ, ըսաւ Արման Ժաննի:

— Մէսլէյ փողոց պատասխանեց:

Ու սկսան քայլել այն երիտասարդներուն նման, որոնք մէկ ժամ առաջ անձանթ էին իրարու, որոնք մէկ քանի բառեր կը փոխանակեն, և որոնք կարծես չեն ուզեր բաժնուիլ իրարմէ:

— Լաւ կը ճանչնա՞ք օրիորդ Սըրբիզը, հարցուց Արման վարանուժով:

— Բարեկամութեամբ կապուած եմ անոր հետ, այն օրէն ի վեր երբ ան իր հօրը հետ կը բնակէր իր տանը մէջ. ուր ես ալ տակաւին կը բնակէի իմ մօրս հետ պատասխանեց Ժանն հառաչելով:

— Բայց սակայն, նշմարել տուաւ Արման, ինձ կը թուի թէ, բայց ներեցէք ինձ, ինձ կը թուի թէ ձեր դաստիարակութիւնը...

Ժանն հառաչեց:

— Ծշմարիտ է պարօն, ըսաւ, բայց Սըրբիզ շատ ազնիւ սիրտ մը ունի... բարեօրրտ եւ սիրուն արարած մը... եւ անկէց զատ կան պարագաներ...

Ու Ժանն այնքան խորապէս հառաչեց որ Պ. տը Բէրկազ վերջապէս դուշակեց այն ցաւալի կացութիւնը, ուր ինկած էր գեղեցիկ ու ժանկամարդ աղջիկը:

— Միթէ որբուհի՞ մըն էք:

— Աւաղ պատասխանեց, մայրս մեռած է, քանի մը ամիսէ ի վեր:

— Եւ ձեր հայրը...

— Ան ալ մեռած է, պատերազմի դաշտին վրա սպաննուած, պատասխանեց ժանն յուզուած ձայնով:

— Սիրելի՛ օրիորդ, մրմնջեց Արման: Մէկ քանի վայրկեանի լռութիւն մը հետեւեցաւ այս բաներուն:

Այսպէս մինչեւ Մէսլէյ փողոց հասան՝ ժաննի դէրան առջեւ:

— Մնաք բարով, պարօն. ըսաւ ձեռքը ենկնցնելով: Ծնորհակալ եմ ձեզ: Մանաւանդ այն ծառայութեան համար, զոր մատուցիք մեզ:

Արման առաւ մանկամարդ աղջկան ձեռքը և յարգական վայելչութեամբ մը շրթունքներուն տարաւ զայն. յետոյ լոկի բարեւեց զայն և բաժնուեցաւ անոնց ու է բան ըսել համարձակելու:

— Անօրինակ բան է այս, մրմնջեց Արման այն գիշեր անկողին մտած պահուն միթէ երիտասարդ եմ տակաւին. կա՞յ տակաւին սիրտիս խորը թել մը որ բնաւ թրթռացած չըլլայ:

Հետեւեալ օրը, Պ. տը Բէրկազ, յուզեալ եւ գրեթէ անքուն գիշերէ մը վերջը, կանչեց Պասթիէնը իր անկողնի սնարին քով:

— Վաղեմի բարեկամս, ըսաւ հիմա պիտի հազնիս դու քու կապոյտ րրաէնկօթըդ այնպէս մը որ յիշեցնել տաս զինուորութենէ դադարեալ վիճակդ և պիտի երթաս Մէսլէյ փողոց, թիւ 11 տեսնելու թէ վարձու բնակավայր մը կա՞յ չոն:

— Խիստ լաւ, ըսաւ Պասթիէն, որ կէտ առ կէտ կը գործադրէր Արմանի հրամանները, և ամենեւին առարկութիւն չէր ընել անոնց:

— Եթէ չըլլա՞յ, շարունակեց Պ. տը Բէրկազ, դու նապանին ձեռքին մէջը տասը տսկի պիտի դնես, որ-

պէս զի իր վարձակալներէն մին՝ քսանէչրոս ժամէն, տունէն ելնել ստիպեցնէ, միշտ ատոր պատրաստ վարձակալ մը կը գտնուի, եթէ վարձքը վճարուի:

— Այո, ըսաւ Պասթիէն, գլխու նշանով մը:

— Այս բնակավայրը գտնելէ յետոյ, հոն՝ քանի մը տեսակ կարասիներ բերել պիտի տաս. և դուն ալ պիտի տեղաւորուիս քու Պասթիէն անունովդ, դուն որ զինուորականութենէ դարձող պաշտօնեայ մըն ես:

— Խի՛ստ լաւ, վերջը:

— Այս տան մէջ կը բնակի աղջիկ մը որ ժանն կը կոչուի, և որ կը շահագրգռէ զիս: Նախ և առաջ տեղեկութիւններ պիտի առնես անոր մասին: Եթէ համողումովս պէս դժբախտութեան մէջ ինկած և դարձեալ պարկեշտ ու ամբասիր մնացած մանկամարդ անձնաւորութիւն մըն է, այնպէս մը պիտի ընես որ բարեկամութիւն հաստատես անոր հետ: Տարիքդ կը ներէ քեզ այս բանը: Գնա եւ ամէն պարագայի մէջ շուտ մը վերադարձիր, որպէս զի ըսես ինձի թէ՛ ինչպէ՛ս և ի՞նչ ըրած ես:

Այս հրամանները, — ծանօթութիւնները՝ Պասթիէնին տալէն վերջը, մեծ գիրք մը բացաւ. տեսակ մը խոշոր և խորհրդաւոր տաւերով ծածկուած արձանագրութեան գիրք մը՝ և հոն գրեց սա նախադասութիւնները.

«Լէօն Ռօլան, ի Պուրպօն-Վիլյ-Նէօլ փողոց»:

«Սըրբիզ, ի Թամբլ արուարձան»:

Յետոյ, էջին մէկ գծին վրայ սա ծանօթիւնը աւելցուց.

«Փնտռել թէ ինչ նպատակաւ, Նիքօլօ կոչուած Քայս խեղկատակը և այն մարդը որ Գարբին կը կոչեն «Կոփ հանել ջանացած են ընդդէմ Լէօն Ռօլանի»:

Յետոյ Պ. տը Բէրկազ գրասեղանին առջեւ նստելով, ուղեց իր թղթակցութիւններուն սկսիչ. բայց կար-

ձ
ևս մանկամարդ աղջկան պատկերը իր առջեւէն չէր հեռանար. այդ միջոցին Պասթիէն կրկին երեւցաւ:

— Էյ ուրեմն, հարցուց կոմսը ուժգնօրէն:

— Բախա՞ր սքանչելի դուգադիպութիւններ ունի, պատասխանեց Պասթիէն: Այն մանկամարդ աղջիկը, որուն համար հետաքրքրութիւն ցոյց կուտաք, առջեւի կողմը չորրորդ յարկը կը բնակի: Զիշա միեւնոյն յարկին վրայ ուրիշ յարկաբաժին մը կար որ վարձու էր, 600 ֆր. կանխավճար տուի:

— Շատ լաւ, կատարեմ, ըսաւ Արման:

— Խօսեցնել տուի դոնապանը, որ ըսաւ թէ մանկամարդ աղջիկը նոր կրուած է հոն, թէ ժաննա Գալֆէր կը կոչուի, թէ լաւ դաստիարակութիւն մը առած կ'երեւի և թէ կը բնակի պառաւ կնոջ մը հետ, որ շատ անձնուէր կը թուի անոր հանդէպ, 300 ֆրանքոց յարկաբաժինի մը մէջ. ո՞ր ոչ ոք զայն տեսնելու եկած է ցարդ:

— Ուրիշ:

— Դոնապանը ըսաւ նաեւ ինձ թէ երկու օրէ ի վեր ճրագ կը տեսնուի անոր քով գիշերը, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ կ'աշխատի ան շատ մը մանկամարդ աղջիկներու պէս, որոնք աղքատ ըլլալով կ'ուզեն իրենց արժանապատուութեամբ ապրիլ:

— Ամէնը ա՛յսչափ, հարցուց Արման յուզմունքով:

— Դոնապանը, երբ Թանն այդ յարկաբաժինը վարձելու եկեր է, ուղեւորով անոր մասին տեղեկութիւններ քաղել իր նախկին բնակած տունէն, իմացեր է թէ Օր. Ժաննի մայրը նոր է մեռեր, իսկ հայրը Ափրիկէի պատերազմին մէջ սպաննուած է եղեր. ու այս կերպով աղջիկը զրկուեր է եղեր ապրուստի միջոցէ, սակայն միշտ իր պատուով և արժանապատուութեամբ ապրեր է:

Որքան որ Պասթիէն խօսէր, Պ. Թէրկազի սիր-

տը նոյն համեմատութեամբ կը սկսէր տրոփել, ու տեսակ մը գաղտնի ուրախութիւն կ'ուրուագէր իր մացիներուն վրայ:

Պասթիէն գրեթէ ամբողջութեամբ առած էր այն մանրամասն տեղեկութիւնները. գորս գիտենք արդէն մանկամարդ աղջկան համեստ և ազնիւ կենցաղին մասին:

— Կ'երեւի թէ, աւելցուց Պասթիէն, օրիորդ տը Գալտէր դաշնակ մըն ալ ունէր: Դոնապանը տեսած էր զայն իր հին բնակավայրին մէջ, սակայն նոր բնակարանէն ներս մտնելը չէր տեսած բնաւ: Անշուշտ մանկամարդը աղջիկը վաճառած էր զայն:

Արման փղձկեցաւ և մէկ քանի վայրկեան վերջ ուժգնօրէն ըսաւ Պասթիէնի.

— Պասթիէն, նուազ չեմ գիտեր այնպէս չէ:

— Հարկաւ ոչ, սիրելի Տէր իմ, այն միակ նուագարանը զոր երբեք տածած ըլլամ, հինգ ոտնաչափ սրինգ մըն է, այսինքն զինուորականի հրացան մը:

— Լաւ բարի Պասթիէնս, դուն նուազ ալ պիտի սորվիս, դաշնակ մը պիտի ունենաս դուն:

Պասթիէն զարմացական շարժում մը ըրաւ:

— Նոյն իսկ հիմա պիտի երթաս Էրարի խանութը, շարունակեց Պ. Թէրկազ, և իրմէ պիտի ուզես քիչ մը ինն ձեւով դաշնակ մը, գործածուած բան մը:

— Կարծեմ, կը հասկնամ, միմիջեց վաղեմի զինուորի Տէր, միայն ինչպէ՞ս բնելու է որ այս դաշնակը...: Հպարտ ըլլալու է ան...: Այս խեղճ օրիորդը...: Գնդապետի մը աղջիկը...: Կը հասկնաք անշուշտ...:

— Ամենեւին ոչ, ըսաւ Արման, դուն կէս մը միայն հասկցած ես: Այն դաշնակը զոր պիտի գնես, դուն պիտի պահես, միայն այնպէս մը պիտի բնես որ շատ կատարներ ունենաս, և խիստ փութաջան պիտի երեւնաս զանոնք տեղաւորելու համար...:

— Բայց, ընդմիջեց Պատթիէն, մարդ երբ դաշնակ մը կ'ունենայ, պէտք է զայն գործածելու եղանակն ու ձեւն ալ դիտնայ:

— Այսպէս ալ չէ, այս դաշնակը որ հին ձեւով պիտի ըլլայ՝ յիշատակի նշխար մը պիտի ըլլայ քեզ համար, իբր թէ վերաբերած է քու սիրական աղջկանդ՝ զոր դուն կորսնցուցած ես: Թեթև ստախոսութիւն մըն է առ վաղեմի բարեկամս, վասն զի դուն ինձմէ զատ զաւակ չունեցար, բայց Աստուած պիտի ներէ մեզ... Արդ այս դաշնակը դնելու համար իբր թէ տեղ չպիտի գտնես և թերեւս գրացուհիդ հաճութիւն ունենայ իր սենեակին մէջ պահելու՝ մինչև որ տեղաւորելու համար տեղ մը գտնես...:

— Ահ, պոռայ Պատթիէն, աղէկ դտաք, սիրելիդ իմ տէր, պրաւ...:

— Նախ և առաջ դռնապանին միջնորդութեամբ պիտի ծանօթանաս անոր հետ, և յետոյ իրեն պիտի ըսես թէ քու զաւակդ զոր կ'ողբաս, այս ինչ կամ այն ինչ տաղերգները շատ կը սիրէր և իբր թէ շատ կը փափաքիս զանո՞ք կրկին լսել: Կը հասկնամ ըսածս...:

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Պատթիէն, հիմակ իսկ երարի խանութը կը վազեմ, կ'երթամ:

— Դնա՛, ըսաւ Պ. տը Բէրկաղ:

Ու մինչդեռ Պատթիէն գուրս կ'ելլէր, Արման գլուխը նորէն նուրձքին վրայ հակեց՝ մրմնջելով.

— Աստուած իմ արդեօք պիտի սիրե՞մ զայն:

Ու մինչդեռ այս կերպով կը մտածէր ան. իր աչքերուն առջև ներկայացաւ Մարթայի պատկերը. այն աղջկան՝ զոր այնքան սիրած էր, զոր ի զո՛ւր ախտաւած էր Անտրէայի ձեռքէն ազատելու և սակայն Անտրէա յաղթանակը տարած էր: Մարթայի պատկերին կրկին ժաննի պատկերը յաջորդեց՝ իր տխուր ժպիտով և տաքոյն ու սիրուն զէմքին շրջագիծերով:

Մարթայի յիշատակը ուրիշ յիշատակ մըն ալ արթնցուցած էր Պ. տը Բէրկաղի միտքին մէջ, Անտրէայի յիշատակն էր այդ:

Այս մտողը՝ որ իրեն կռուի ասպարէզ կարգալու համար սոսկալի ազադակ մը արձակած էր՝ գուրս ելած պահուն այն տունէն, ուր Ծիլիբօ կոմսին տակաւին գաղջ դիակը փռուած էր: Այս մարդը, զոր փրնուած էր ոճրին յաջորդ օրն իսկ թերեւս դարձի բերելու համար զայն: Բայց անոր հետքը կորսնցուցած էր:

Արման տը Բէրկաղ շատ լաւ կը զգար որ վէճը չէր վերջացած երբեք իրենց միջև, և այդ մարդը օր մը չէ օր մը Բարիդի մէջ մէջ կրկին երեւան պիտի գար իր կռիւի հրուէրը շարունակելու:

Մինչև այս պահուն Արման, հաճոյքով և հաստատամտութեամբ սպասած էր իր թշնամիին, սա համազուժով թէ ոճրագործութիւնը միայն ընկճուելով կրնայ վերջանալ:

Բայց այն վայրկեանին, երբ Մարթայի յիշատակը կուգար ժաննի յիշատակին խառնուելու. անվերհեր ու քաջարի Արման տը Բէրկաղ, սոսկալի սարսուռէ մը բռնուեցաւ:

— Աստուած իմ, մրմնջեց, եթէ ես այս աղջիկը սիրեմ, լաւ, բայց եթէ այս մարդը նորէն երեւայ... եթէ ան գուշակէ իմ այս նոր սէրս... եթէ այս պարկեշտ, անբասիր և առաքինութեան պէս միամիտ աղջիկը, օր մը իր ճամբուն վրայ գտնէ այս ապականիչ ու պիղծը մայս ամբարիշտը, որ մեռցուցած էր իր մայրը որ իմս ալ էր, և հրապուրեց այն կիներ զոր կը սիրէի ես...:

Ու այս մտածումէն Արման դողդալէ վերջ, անոր միտքին և սիրտին մէջ բարկութեան յանկարծական փոթորիկ մը պայթեցաւ:

ԺԵՐԹՐԻՒՆՑ

Աւելի հեռու երթալէ առաջ, վարկեան մը Մէս-
վէյ փողոց երթանք, և Օր. Պալաէրի համեստ բնակա-
րանին մէջ մտնենք:

Հետեւեալ առաւուն իսկ այն օրուան՝ ուր Սրման
մինչև իր բնակարանը առաջնորդած էր ժաննը՝ Ժէրթ-
րիւտ, որ մանկամարդ աղջկան թէ սպառուհին էր թէ
խնամարկուն, հազիւ ելած էր անկողինէն՝ երբ տեսաւ
ժաննը արդէն իսկ հագուած ու զլխարկը դրած:

— Յիսո՛ւս Աստուած, պոռաց խեղճ պառաւր, ի՞նչ
ունիք, օրիո՛րդ, ինչո՛ւ այսպէս առաւօտուն կանուխ
ելած էք:

— Կանուխ արթնցայ և կանուխ ելայ անկողնէս,
սիրելի Ժէրթրիւտ:

— Ինչպէ՞ս, ձեր սենեակին մէջ առանց կրակի,
ի՞նչ անխոհեմութիւն է այս:

— Պահ, ըսաւ ժանն ժպտելով, չմտեցայ....:

— Արդէն, հարբուխ եղած էիք... բայց ինչո՞ւ
համար չկանչեցիք զիս: Ինչո՞ւ համար....:

— Ապահով եղիր, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը, որ
հարբուխ չունիմ այլեւս... և որովհետև միշտ ժամա-
նակ է հին սովորութենէ մը ազատելու համար ժաքա-
ռիլ, ասկէց վերջ, միշտ առաւօտուն կանուխ պիտի
ելլեմ:

— Առաւօտուն կանուխ պիտի ելլէք... ի՞նչ ընե-
րու համար....:

— Ահ, ըսաւ ժանն, գաղտնիք մըն է աս, դոր
պիտի վստահիմք եղ:

— Գաղտնիք մը....:

Բարի Ժէրթրիւտս շարունակեց ժանն, ինձ, հա-
մար սաստիկ տանջանք մըն է տեսնել որ դուն կ'աշ-
խատիս սոսկ վաստկելու համար մեզ, իսկ ես....

— Աշխատութիւնը իմ կեանքս է, սիրելիս, ու
ամենամեծ ուրախութեամբ է որ կ'աշխատիմ ես:

Նոյն բանն է ինձ համար ալ, երբոր չեմ աշխատիր՝
կարծես թէ կը տանջուիմ:

— Դուք աշխատելու կարողութիւն չունիք, օ-
րիորդ, պոռաց պառաւ աղախինը ուժգնօրէն: Այսու-
հանդերձ, եթէ կ'ազէք զբաղիլ, չունիք միթէ ձեր
ներկատուփը, ձեր գիրքերը, ձեր...:

Ժէրթրիւտ, յանկարծ կանգ առաւ, յիշելով որ
դաշնակը ծախուած է:

— Բայց, ըսաւ ժանն, ինչպէս որ գիտես, երէկ
Սըրիզը տեսնելու գացի, ան խոստացաւ դործ տա-
լու ինձ:

— Յիսո՛ւս Քրիստոս, պոռաց Ժէրթրիւտ դայրա-
ցած, դուք աշխատի՛ր, որիորդ, դուք վաստկիք ձեր
օրապահիկը քանի որ ես հոս եմ, ողջ եմ, ո՛չ բնաւ
երբեք....:

— Աշխատութիւնս ինձ համար դեղեցիկ զբաղում
մը պիտի ըլլայ, դուն գիտես արդէն թէ շատ լաւ կ'ա-
սեղնագործեմ, Սըրիզ ինձ համար ասեղնագործութեան
զբաղում պիտի հայթայթէ, արդ, դործը կարկադրուած
լինցած է:

— Բայց, ուղեց առարկել Ժէրթրիւտ:

— Ալ մտիկ չեմ ըներ, եթէ տակաւին յանդիմա-
նես, կը լռեմ:
Ու ժանն ազնիւ գգուանք մը ըրաւ պառաւին
ձակտին վրայ:

Ժէրթրիւտ ծռեց ճակատը և արցունք մը սրբեց։

— Աստուած իմ, մրմնջեց, ինչո՞ւ չես զրկեր իմ սիրունիկ հրեշտակին քիչ մը այն երջանկութենէն՝ զոր կուտայ այնքան ուրիշներու։

Աւելցուց բոլորովին բարձր ձայնով։

— Բայց ինչո՞ւ այդչափ կանուխ կ'ելլէք օրիորդ։

— Նախ սովորութիւն ընելու համար, երկրորդ՝ Սըրիզին տունը երթալու համար։

Այն ժամն շուտ մը հագուեցաւ, ծածկեց իր դիրաշարժ հասակը իր սև քողով, որ աւելի կը գեղեցկացնէր զինք, և դուրս ելաւ։

Գրեթէ ժամը ութն էր։ Տասը վայրկեանէն ժամն՝ Սըրիզի վեցերորդ յարկը հասաւ։ Երկու օր առաջ էր այն դժբախտ իրիկունէն՝ երբ, իր քրոջնամակէն խառնելով, խեղճ ազջիկը Պ. տը Պօբրէօի ձեռքերուն մէջ պիտի իյնար։

Ժամնի հասած ատեն Սըրիզ արդէն դործին գլուխն էր՝ սարեակի մը պէս երգելով և իր մօտալուտ երջանկութեան վրայ մտածելով։

— Ահաւասիկ, ըսաւ ժամնի մօտ՝ պահուն։

— Գիտես, անշուշտ, բարի Սըրիզս, որ այս առտու սա ասեղնադործութեան խանութը պիտի երթայինք։

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Սըրիզ, պատրաստ եմ ես։ Միայն չեմ ուզեր որ տեսնեն զքեզ, սիրելի օրիորդ, դուք, ինձ փողոցին մէջ քիչ մը հեռուն պիտի սպասէք, այնպէս չէ։

— Բայց ես չեմ ամչնար աշխատութենէն, ըսաւ ժամն, աշխատութիւնը վսեմ բան մըն է։

— Հոգ չէ, ես իմ մասնաւոր դաղափարս ունիմ, պատասխանեց Սըրիզ։

Երկու մանկամարդ աղջիկները դուրս ելան և ժամ մը վերջը ժամն իր տունը կը մտնէր յաղթական պըզտիկ ծրարով մը։

— Վերջապէ՛ս պիտի աշխատիմ, կ'ըսէր ժամն՝ մտովի և պիտի սփոփեմ իմ բարի Ժէրթրիւտս։

Չորրորդ յարկին վրայ հանդիպեցաւ զոնապանին։

— Բարեւ, ըսաւ ժամն։

— Դրացի մը պիտի ունենաք, օրիորդ։

— Պա՛հ, ըսաւ ժամն անտարբերութեամբ։

— Պատուանշան ունեցող ծեր պարոն մը, որ հանգստեան կոչուած գինուորականի մը դէմքն ունի, շարունակեց շաղակրատ գոնապանը։

Ժամն սարսափեց։

— Զինուորական պաշտօնեայ մը, ըսաւ, հայրը՝ վերջիչելով։

— Այո՛, օրիորդ, վաղը առտու իսկ հոս պիտի կրուի։

Ժամն իր յարկարածինը մտաւ, բոլորովին երազուն ու խօհուն և շատ չմտածեց իր նորեկ գրառիին վրայ։

Ուրիշ զգացում մը կը տիրապետէր իր վրայ առանց իր իսկ կամքին։

Իրաւ է որ ըսած էր Ժէրթրիւտին թէ սովորութիւն ընելու համար կանուխ ելած էր առտուն, բայց ճշմարտութիւնը սա է որ ամբողջ գիշերը բնաւ քնացած չէր։

Ժամն քսան տարեկան էր՝ խառնափառութեամբ և ոգեւորութեամբ լեցուն, իր սրտին սէրը ամբողջ իր մօրը նուիրած էր իր պատանեկութեան չրջանին։

Երբոր իր մայրը մեռաւ, իր գորովանքին առարկայ ընելու համար Ժէրթրիւտը միայն ունէր իր քով։ Բայց իր սիրտը շատ լայն կը զգար լոկ այս սիրով գոհանալու համար։

Ժամն սկսած էր մտածել թէ թերևս գտնուէր աշխարհիս վրայ վեհագի մարդ մը, որ զինք դուրս քաշէր այս աղքատութենէն, և ինքնիբեւ ուխտած էր իր սիր-

տին բոլոր թափովը սրբել զայն, և իր հոգին ամբողջ գործովանքով շրջապատել անոր հոգին:

Ու այդ մտածումները արդէն իր սիրտին մէջ քանդակուած էին. երբ այդպէս Արմանի կը հանդիպէր, երիտասարդ թագաւորի մը նման գեղեցիկ Արմանին, որուն ազնիւ և քիչ մը մեղամաղձոտ դէմքը անհուն ակնածանք և դերագոյն քաղցրութիւն կը ներշնչէին իրեն:

Հազիւ մէկ քանի վայրկեան անցուցած էր անոր հետ և հազիւ մէկ քանի բառ փոխանակած էր, բայց ժանն ամբողջ գիշեր անոր վրայ մտածելով անցուցած էր, և իր անկողինին վարագոյրներուն ճեղքերէն, կարծես տակաւին կը տեսնէր Արման արժէրկազի կէս մը ժպտուն և կէս մը երազուն դէմքը:

Առաւօտ եղած էր, և ժանն, անծանօթ յուզման մը ենթարկուած, աչքը տակաւին ընաւ չէր դոցած:

Ու Սըրիզի քովէն վերադառնալէ ետք, ժանն ամբողջ օրը անզգայ անցուց, և միայն սթափեցաւ այն աղմուկէն. զոր լսեց իր դրացի յարկաբաժինէն:

Պասթիէն եւ դոնապանը կը խօսակցէին իրարու հետ:

— Պարոն, կ'ըսէր դոնապանը, շատ կարասիներ ունիք, և երբեք չպիտի կարենաք այս դաշնակը և այս ձեռնարակը ձեր մասնատնտեսակին մէջ դետեղել:

— Ի՛յ, սակայն, ես չեմ կրնար դատուիլ իմ կարասիներէս:

— Պարոնը եթէ նուազող չէ կրնայ ծախել իր դաշնակը:

— Իմ դաշնակս ծախեմ, պոռաց Պասթիէն կեղծ յուզմունքով, որմէ Օր. ժանն խարուեցաւ, իմ դաշնակս ծախեմ, իմ խեղճ աղջկանս դաշնակը... Ա՛հ, երբեք, բնաւ երբեք, աւելի աղէկ է այս բոլոր կա-

րասիները պատուհանէն վար նետեմ, քան այս դաշնակը ծախեմ...:

Ժանն սարսուռաց:

Մտածեց այս մարդուն, այս վաղեմի զինուորին վրայ, որ իր աղջիկը կ'ողբար եւ որովհետեւ վիշտը երկու սիրտեր կը միացնէ, մանկամարդ որբուհին՝ որ իր հայրը կուլար, յանկարծական համակրութիւն մը զգաց այս հօրը նկատմամբ որ այլեւս զուակ չունէր:

Ու ռաքին ծայրերուն վրայ կոխելով՝ դրան մօտ գնաց և կղպանքին ծակէն նայելով կրցաւ տեսնել իր նոր դրացին: Բարձրահասակ մարդ մըն էր ան, զինուորականի ձեւով կոճկուած կապոյտ բրտէնկոթ մը հագած: Իր դէմքը ազնիւ էր ու բարի. իր ճակատը ողողուած էր ճերմակ մաղերու խոպոպիքներով: Ժանն կարծեց թէ իր հայրն է սր կը տեսնէ:

— Ո՛հ, ո՛չ, չեմ կրնար ձեռքէ հանել ո՛չ այս դաշնակը, կ'ըսէր ձերունի Պասթիէն, բայց Բարիզի մօտ ամարանոց տուն մը ունիմ հոն փոխադրել կուտամ: Միայն թէ, որովհետեւ այս տունը մինչեւ ապրիլի վերջ վարձուած է, այս տան մէջ վարձելու համար ուրիշ տեւէ տեղ մը ունի՞ք արդեօք:

— Ո՛չ, ուրիշ տեղ չունինք, պարոն ըսաւ դոնապանը, որուն ձեռքերուն մէջ Պասթիէն անուշտ մէկ քանի ոսկի սահեցուցած էր՝ իր դասը լաւ պատրաստելու համար:

— Ինչպէ՞ս:

— Բայց կրկնեց անմիջապէս դոնապանը, թերեւս ամէն բան կարգադրելու և տեղաւորելու մէկ ճարը կը գտնենք:

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ասիկա:

— Եթէ վարձակալ մը, քանի մը օրուան համար իր յարկին մէջ ընդունի դաշնակը:

Պատթիւն ուրախութեան բացագանչութիւն մը ար-
ձակեց, որմէ մանկամարդ աղջիկը սարսուաց:

— Հոս, ձեր յարկին վրայ, շարունակեց դոնապա-
նը, կայ խիստ համեստ և խիստ պարկեշտ աղջիկ մը,
որ կարծեմ թէ իր սրահին մէջ տեղ ունի:

— Ահ, մըմնջեց Պատթիւն, եթէ քիչ մը ժամա-
նակի համար դաշնակը պահելու բարեհաճութիւնը ու-
նենայ, գիտէ՞ք ինչ մեծ ծառայութիւն մատուցած պի-
տի ըլլայ ինձ:

Թերունիին ձայնը յուզուած էր, և իսկ ժաննի սիր-
ար կը արոփէր յուզումէն, և վայրկենապէս մոռցած
էր Արմանը:

— Մտիկ ըրէք շարունակեց Պատթիւն, ձայնը
գիտեմա՞ք քիչ մը աւելի բարձրացնելով, ես վաղեմի
զինուոր մըն եմ, և երբեք գիտցած չեմ ուրիշ բան
գործածել բայց եթէ դաշոյն և հրացան, բայց այն
հրիշտակը որուն մահուան վրայ կը ողբամ, երաժըշ-
տութիւնը սիրելի դարձուց ինձ, և ամէն ատեն, երբ
կը լսեմ գերմանական այն տխուր վալսերէն մին, զոր
կը նուագէր ան ատենով, կը սկսիմ լալ, տղու մը պէս
լալ, բայց թափած արցունքներս ինձ աւելի զովու-
թիւն կուտան:

— Եթէ Օր, ժանն տը Պալտէրի զանգակը զար-
նեմ, ըսաւ դոնապանը, թերևս առնել և պահել կ'ուզէ
ձեր դաշնակը: Ես այիպէս կը կարծեմ թէ նուագ զար-
նել ալ գիտէ ան:

Ժաննի սիրտը ջախջախուելու չափ կը արոփէր:

— Օրիորդ տը Պալտէր ըսիք, ընդմիջեց Պատ-
թիւն, որ վստահ էր թէ Օր, ժաննի կողմէ կը լըս-
ուէին, բայց, կարծեմ թէ, այդ անուշով սպայ մը
հանչցած եմ ես ժամանակին:

— Օր, ժաննի հայրը, սպայ մըն է եղած ժամա-
նակին:

— Որ Բոնարատիին մէջ սպաննուեցաւ այն-
պէս չէ՞:

— Կարծեմ այո՛, պարոն:

— Լաւ ուրեմն, գացէք բռնէք այս օրիորդին որ
եթէ դաշնակս պահել ուզէ՝ իր հօր մէկ վաղեմի բա-
րեկամին մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ:

Ժաննի աչքերը արցունքով լեցուեցան ու անոր
այնպէս կը թուէր, Աւտուած բարեկամ մը կը զրկէր:

Վայրկեան մը վերջը, դոնապանը զանգակը կը
զարնէր՝ և մանկամարդ աղջիկը կը վազէր կուգար
դուռը բանալու, վասն զի Ժէրթրիտ մեկնած էր:

— Հարիւրապետ Պատթիւնը, ըսաւ դոնապանը
երբ բեռնակիրները դարակը պզտիկ սրահին մէջ կը փո-
խադրէին, պիտի գայ ցերեկին, օրիորդին շնորհակալ
ըլլալու:

Ու քաշուեցաւ գնաց:

Մանկամարդ աղջիկը երբ մինակ մնաց, ծակէն
կրկին գիտեց ծերունի զինուորը, որ գամ կը զարնէր
և պատկերներ կը կախէր պատերէն:

Բեռնակիրները մեկնած էին և Պատթիւն տեղա-
ւորուիլը լմնցուցած էր:

Այն ատեն ժան, հնազանդելով իր բարեպաշտ և
նուրբ ներշնչման և յիշելով այն խօսքերը զոր ըրած էր
ծերունին գերմանական վալսերու մասին, բացաւ դաշ-
նակը և նուագեց վարպետի մը գրչէն ելած սքանչելի և
վոսմ կաորը, զոր «Վէպէրի վերջին խոհ» կ'անուանէր:

Ժանն, երբ աւարտեց, արտասոււածօր աչքերով
մօտեցաւ դրան ծակին և կրկին նայեցաւ Պատթիւնին,
որ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, նստած էր այնպիսի
մարդու մը դիրքով, որ ամէն ինչ կը տեսնէ իր անց-
եալին մէջ և այդ անցեալի յիշատակին մէջ կը խորա-
սուզուի:

Պատթիւն կը մտածէր ինքնիրեն:

Ռօֆանպօլ

— Աստուած իմ, սուտ խօսեցայ, բայց եթէ ես
բնաւ ազնիւ զաւակ մը ունեցած չեմ, գտայ մարդ մը
զոր իմ իսկ զաւակս պէս կը սիրեմ. սիրտ մը, որ շատ
բան քաշած է. և որուն, դուն, Աստուած իմ, դուն
պէտք է տաս իր ուրախութեան բաժինը այս աշխար-
հիս մէջ, երջանիկ ըրէ այս մարդը, Աստուած իմ, և
թող այս հրեշտակն ալ, զոր կը սիրէ ան իր կարգին
սիրէ զայն:

Պատիւէն, այլեւս ընելիք բան մը չունէր Մէս-
էյ փողոցին մէջ:

Ոտքի ելաւ, դուռը կրկնակի գոցեց և դուրս ե-
լաւ:

Ժանն անոր դանդաղ քայլերով սանդուխին աստի-
ճաններէն վար իջնելը իմացաւ:

Պատիւէն, փողոց հասնելով, երկանիւ կառք մը
բռնեց և ճամբայ ելաւ:

Բա. Թը-Լա-Մէլ փողոցին անկիւնը մօտեցած պա-
հուն, անդիական ձիերով լծուած շքեղ կառք մը, հո-
վի նման անցաւ դէպի Պուլվար Սէն Մարթէն:

Երիտասարդ մը կը կառավարէր զայն իր քով ու-
նենալով կառապանը, բազուկները խաշած ելուած:

Պատիւէն, իր կառքին մէջէն ժամանակ ունեցաւ
նայելու զատ զատ թէ ձիուն, թէ կառքին և թէ երի-
տասարդին:

Երբոր դէմ դիմաց նկան երիտասարդին հետ Պատ-
իւէն սարսուռաց և զարմացման ազդակ մը խեղդեց կո-
կորդին մէջ:

— Աստուած իմ, ըսաւ, Աստուած իմ, Անտրէա՛ն
է: Մօրուքը և մազերը սև եղած են:

Ու ուժգնութեամբ ըսաւ կառապանին,

— Հարիւր սու, ոսկի՛ մը. երկու ոսկի եթէ պէտք

ըլլայ, սա կառքին ետեւէն, և աչքէ մի կորսնցներ
զայն:

— Օ՛հ, օ՛հ, պատասխանեց կառապանը, եթէ պո-
ռնը սուտ իշխան մըն է և թէ կարենայ այսպէս վճա-
րել, կրնաք վտտա՛ ըլլալ որ պիտի կարենանք հաս-
նիլ...:

Ու կառքը նետի մը պէս սրացաւ ետեւէն...:

ՊԱՍԹԻԵՆ

Երկու ոսկիները, զորս իբր պարգև պիտի տար
Պատիւէն, այնքան հրահրեցին կառապանը որ արդարեւ
թռիչներ կուտար ձիուն:

— Այսպէս, կը մըմնջէր, Անտրէա խարտեալ մա-
ղեր ունէր՝ բայց մաղերը կրնան ներկուիլ, անտարա-
կոյս ինքն է, հոգիիս փրկութեան վրայ կ'երգնում որ
ինքն է: Արդ, Անտրէա Բարիզի մէջ. Անտրէա տոխ-
ժի մը պէս հագուած, Անտրէա շքեղ կառքերու մէջ,
բոլոր առոնք կը նշանակեն թէ հարստացած ըլլալու է
ան: Եթէ հարստացած ըլլայ, առ ճիւղը ամէն բանի
կարող կ'ըլլայ, և ի՞մ սիրելի Արմանս ալ վաճառքի մէջ:

Ու Պատիւէն խորհրդածութեան վայրկեանէ մը
ետք ըսաւ ինքնիրեն:

— Որչափ առեն որ ի՞մ գնդապետիս որդին
Արման, այսպէս քաջարի մարդ մըն է, վախճալիք բան
մը չունիմ այս թշուառական Անտրէայէն. Բայց... երբ
ի՞մ սիրելի Արմանս երջանիկ ըլլալու կէտին հասած է,

չեմ ուզեր որ, այս սրիկան դայ և խանգարէ անոր երջանկութիւնը: Ո՛հ, ո՛հ, պիտի սպանենմ զինքը, հապառակ պարագային պէտք է Բարիզէն հեռանալ:

Պատթիէն ժամանակ ունեցաւ տեսնելու չքեղ կառքը, որ կանգ կ'առնէր դրան առջև այն մեծ ապարանքին, ուր Սըր Ուիլիերմս հաստատած էր իր բնակութիւնը:

Այդ պահուն, ուր Պատթիէն նշմարած էր զինքինք, Բիքրուս փողոցէն կը վերադառնար, ուր ներկայ գտնուած էր ձիերու աճուրդի մը, և ուր 2000 ֆրանք համընդ զնած էր անգլիական հիանալի մըրակ մը:

Սըր Ուիլիերմս նախագաւթէն ներս մտած պահուն, ձիուն սանձը նետեց կառապանին, և ոտքով անցաւ պարտէզէն:

Այս վայրկեանին իսկ, Պատթիէն կ'անցնէր կառքի դրան սեմէն, կը մօտենար կառապանին որ ձիերը քակելու զբաղած էր, և կ'ըսէր անոր:

— Ներողութիւն, բարեկամ, կրնա՞ք ըսել ինձ թէ այս ձին ծախու է՞թէ ոչ:

Ու իր ձեռքը կ'անցընէր կենդանիին բաշերուն վրայէն՝ զոր կը քննէր ձիէ ամենալաւ հասկցողի մը պէս:

— Այս ձին ծախու չէ, պատասխանեց Կառապանը:

— Այլ սակայն եթէ լաւ զին մը տրուի:

Պատթիէն ոսկի մը սահեցուց կառապանին ափին մէջ:

— Իրաւ է որ չգիտեմ, տէրս տեսէք:

— Ո՞վ է ձեր տէրը:

— Անգլիացի մըն է, Սըր Ուիլիերմս Սեպուհը:

— Ո՞ր կը բնակի:

— Հո՛ն պարտէզին սա բնակարանին մէջ:

— Միթէ կառքը առաջնորդող երիտասարդն է:

— Այո՛, Տէ՛ր սպայ, ըսաւ Կառապանը, շուքած Պատթիէնի լամբակի կուճակէն:

Այդ պահուն Անտրէա հագուստները հանելով գիշերազգեստ մը կը հապնէր, երբ իր դրան երեք հարուածներ՝ այցելութիւն մը ծանուցին իրեն:

— Մտէ՛ք, ըսաւ զարմացած՝ վանդի այդ պահուն ոչ ոքի կը սպասէր:

Դուռը բացուեցաւ և Պատթիէն ներս մտաւ:

Երեք տարի կար որ Անտրէա Բարիզէն հեռացած էր, բայց երեք տարուան ժամանակամիջոցը շատ քիչ փոփոխութիւն կ'ընէ ծերունիի մը գիմարածութիւն վրայ: Պատթիէնի յարգերը, տասը տարիներէ ի վեր ճերմկած էին, և ամենեւին ծերացած չէր ան: Սըր Ուիլիերմս ուրեմն շատ շուտ ճանչցաւ զայն:

Բայց Սըր Ուիլիերմս անզգայի պէս մնաց, իր գէմքը ուրիշ բան չէր արտայայտեր բայց եթէ այն զարմացումը՝ զոր կ'ունենայ մարդ անծանօթ մը տեսնելով իր գէմ:

— Սըր Ուիլիերմս, հարցուց Պատթիէն, որ Սեպուհին անտարբերութենէն քիչ մը չփոթեցաւ:

— Ե՛ս եմ, պարոն, պատասխանեց Սըր Ուիլիերմս՝ Բրիտանական թեթև չեչուով մը:

— Պարոն, ըսաւ Պատթիէն, որ մանրակրկիտ ուշադրութեամբ կը նայէր անոր, արդեօք պիտի բարեհաճէ՞ք քանի մը վայրկեանի տեսակցութիւն շնորհել ինձ:

Սըր Ուիլիերմս նստարան մը ցոյց տուաւ իր այցելուին, այն բիրտ շարժումով՝ որ Անգլիացիներու միայն յատուկ է:

— Անտարակոյս ինքն է, կ'ըսէր Պատթիէն մտովի, անգլիական ճնշումէ մը զատ ձայնն իսկ անորն է:

Ետոյ կրկնեց բարձրաձայն:

— Պարոն, դուք անգլիական սքանչելի ձի մը ունիք:

— Այո՛, երկու հարիւր ոսկի վճարած եմ անոր համար:

Սըր Ուիլիեմսն ոտքի ելաւ. սիկաոի տուփ մը առաւ զարդասեղանին վրայէն և Պասթիէնին հրամցուց: Բայց իր ըրած երկու քայլին մէջ այնպիսի շարժում մը ըրաւ, որ Պասթիէն կրկնեց մտովի:

— Ալ վտան է՝ որ ինքն է:

Իր երիտասարդութեան ժամանակ, Անտրէն ձիէն իյնալով բազուկը կտարած էր, և ասկէ իրեն այնպիսի շարժում մը մնացած էր, զոր Պասթիէն շատ լաւ կը յիշէր:

— Ինքն է, միջնեց Պասթիէն:

Այս խօսքին վրայ Սեպուհը իր անզգայ դէմքը վաղեմի զինուորականին դարձուց:

— Ի՞նչպէս, կը ճանչնամք զիս... Ըսաւ ամենամեծ հանդարտութեամբ:

— Այո՛, կը ճանչնամ զձեզ:

— Ա՛հ, չեմ կարծեր որ տեսած ըլլամ ձեզ ուրիշ տեղ:

— Դուք Սըր Ուիլիեմս Սեպուհ կը կոչուիք, այդպէս ըսած են ինձ:

— Այո՛, պարոն:

— Ձեր ունեցած մազերը անդրադիտելի մը համար շատ սև են:

— Անդրադիտելի չեմ ես, Իրլանտացի եմ, պատասխանեց Ուիլիեմսն հանդարտութեամբ:

— Աւելի կը կարծեմ որ, կրկնեց Պասթիէն պաշարիւն կերպով, Ֆրանսացի էք:

— Կը սխալիք պարոն:

— Թերեւս Քէրլովէն ծնած էք:

— Ո՛հ, ըսաւ Սեպուհը գլխու նշանով մը:

— Ձեր հայրը Սըր Ուիլիեմսն, շարունակեց Պասթիէն որ ոտքի ելած անոր երեսն ի վեր կը նայէր: Ձեր հայրը կոմս Ֆէլիքսն կը կոչուէր:

— Կը սխալիք պարոն:

— Ան ամուսնացած էր գնդապետ Քէրկազի այրիին հետ, որ անդրանիկ զաւակ մը ունէր, այսինքն ձեր եղբայրը:

— Եղբայր չունիմ պարոն:

— Այն եղբայրը, շարունակեց Պասթիէն միշտ հանդարտ, կը կոչուի Կոմս Արման տը Քէրկազ, ինչպէս որ դուք ալ Անտրէա դերակոմսն էք:

— Ընեմ սխալ, բնաւ երբեք կրած չեմ ես այդ անունը:

Սըր Ուիլիեմսի անտարբեր և պաղարիւն երեւոյթը կը սկսէր շփոթեցնել վաղեմի զինուորը:

— Բայց ռակայն, շարունակեց:

— Պարոն Անտրէա, բարեհաճեցէք մտիկ ընել, ձեր եղբայրը զձեզ փնտռել տուած է, հարցուցած է զձեզ ամէն կողմ, կանխաւ հետեւելով ձեզ և որոշելով զձեզ բանալ ձեզ՝ իր բազուկները՝ բաժնելու համար ձեզի հետ իր հարստութիւնը... Իր գերազնիւ սիրտը ամմատելի է տտելութեան և քինախնդրութեան, միւլենոյն մայրը ունեցած էք դուք, և ան կ'ուզէ միւլենոյն յարկը ունենաք ապաստանելու... և ես, վերջապէս դուայ զձեզ: Ինչո՞ւ համար ինքզինքնիդ կը պահէք տակաւին:

— Պարոն, ըսաւ Սըր Ուիլիեմս, կ'երդնում որ զիս ուրիշ մարդու տեղ կը դնէք. ես չեմ ճանչնար Քէրկազ կոմսը. ես Անտրէա դերկոմսը չեմ, և բնաւ երբեք ձեզ տեսնելու պատիւն ալ ունեցած չեմ:

Անտրէայի անխռով երեւոյթին հետ Պասթիէնի պաղարիւնութիւնը կը սկսէր հատնիլ:

Նախ և առաջ խորամանկութիւն գործածած էր,

խօսած էր այս վիթխարի հարստութեան բաժանման մասին, որ Քէրկազ կոմսին կը պատկանէր միայն, յուսալով այս հրապոյրի միջոցով, ստիպել Սըր Ուիլիերմսը իր դիմաւոր վար առնելու:

Պարտապ սոյս:

Պատթիէն հակառակ իր տարիքին, հէքքըւկեան զօրութիւնն իր ունէր, և երիտասարդ ու միանգամայն զօրաւոր, քիչ մարդ կար որ անոր հետ կարենար մաքառիլ:

Բարկութեան փայլակ մը անցաւ իր անքերուն մէջէն և այնպէս տարօրինակ կերպով նայեցաւ Սըր Ուիլիերմսի, որ ան տկամայ սարսուռաց և ձեռքը տարաւ դիշերազգեստին, գրպանին մէջ, պզտիկ դաշոյնի մը կոթին:

Սըր Ուիլիերմս բացարձակապէս մինակ կ'ապրէր իր բնակարանին մէջ, հետեւաբար Պատթիէն և Սեպուհը կատարելապէս առանձին կը գտնուէին:

Մինչդեռ Ուիլիերմս պաղարիւն կերպով օրկառին տուփը շրմընէին վրայ կը դնէր, վաղեմի զինուորը, դրան առջև կանգնած, նայուածքով իր խօսակիցը կը քննէր:

— Դերկոմս Անտրէա, այլեւս երկար ժամանակ չարաչար չպիտի գործածէք իմ համբերութիւնս, և անմիջապէս պիտի համաձայնիք որ չէք կոչուիր բնաւ Սըր Ուիլիերմս:

— Ահ, պարոն, պատասխանեց Սեպուհը, անգլիական պաղարիւնութեամբ, վերջապէս հանդարտ պիտի թողո՞ւք զիս, կամաց կամաց կը սկսիմ ձեզ խենդ կարծել:

— Խենդ, բացառանկեց Պատթիէն զօրաւոր ձայնով, պիտի փորձեմ գիտնալ թէ արդեօք իրա՞ւ խենդ եմ:

Ու Սըր Ուիլիերմսի մօտենալով, զայն գրկեց իր հուժկու բազուկներով:

— Պարոն Կոմս Անտրէա, ըսաւ, ես ձեզմէ աւելի զօրաւոր եմ, և երեք վայրկեանի մէջ կրնամ խեղդել զձեզ: Այսպէս մի պոռչտաք երբեք... օգնութեան մի' կոչէք... անօգուտ է:

Անտրէա միշտ իր դաշոյնին կոթը կը շոյէր, և այնչափ հանդարտութեամբ, որ Պատթիէն վստահ էր թէ ան պիտի ջանար պրծիլ իր սեղմումներէն և պիտի աշխատէր դաշոյնը մխելու իր կուրծքին մէջ:

— Զիս սպաննել կ'ուզէք ըսաւ Անտրէա յուզմունքով, ուրեմն կատաղի խենդի մը հետ չգործ ունինք:

— Կ'ուզեմ հաւնեցնել զձեզ... պատասխանեց Պատթիէն:

— Խնչո՞ւ համար, հարցուց կեղծ անգլիացին, բանտարկեալ մըն եմ միթէ:

— Ո՛չ, բայց մարմիննուդ վրայ նշան մը ունենալու էք, ոչինչ նշան մը, զոր պիտակ կ'անուանեն:

— Այսպէս կը կարծէք, ըսաւ օգնուականը քրմածիծաղով, բայց միշտ ուժգին յուզում մը կեղծելով:

— Այո՛, ըսաւ Պատթիէն, հաւաստի եմ ասոր սև բիծ մը ունենալու էք ձախ կողերնուդ վրայ, աղայութեան ժամանակնիդ տեսած եմ... զձեզ բոլորովին մերկ...:

— Շատ բիծեր ունիմ, պատասխանեց Ուիլիերմս, որ սքանչելի դիւրաշարժութեամբ սպրդեցաւ և ազատեցաւ Պատթիէնի ձեռքերէն, պատուեց իր շապիկը և իր կուրծքը մերկացուց:

Կապիկի մը կուրծքին պէս մազոտ էր, ծածկուած էր շատ մը թուխ բիծերով: Պատթիէն լաւ կը յիշէր որ միայն մէկ բիծ պիտի ունենար ան: Այս պարագան բաւական էր խախտեցնելու այն խոթին և հոտառտ հա-

մողուժը, զոր ունէր վայրկեան մը առաջ Սըր Ուիլ-
երմսի՝ Անտրէան ըլլալուն մասին:

— Ինքը ըլլալու չէ, մրմնջեց:

Վաղեմի զինուորը չէր գիտեր որ քսակահատներու
վաղեմի պետը, Լոնտոնէն մեկնած լատեն, իր խարտեաշ
մազերը սեւի ներկած, իր վրայ գտնուող բոլոր մաս-
նաւոր նշանները անհետացնելու հոգ տարած էր. և
դիմած էր անգլո-հնդկի խաբեքաներէն մէկուն, որոնք
սեւէ մարմնի վրայ զանազան այլանդակ նշաններ դրօշ-
մնլու սքանչելի արհեստը ունին:

Յետոյ, բախտն ալ ծառայած էր անոր: Իր կուրծ-
քը, որ նախ և առաջ անմազ էր և այնպէս մնացած՝
մինչև քսան և հինգ տարեկանին, կամաց կամաց ծածկ-
ուած էր խարտեաշ աղուամազով մը, զոր Սեպուհը իր
մազերուն պէս սեւի ներկած էր: Ու հնդկիկն արհես-
տակէն բիծերը այնպի կատարելապէս կը նմանէին իր
մանկութեան ունեցածին, որ անկարելի կ'ըլլար գա-
ղոնք իրարմէ զանազանել:

Պասթիէն իր սխալումը նշմարելով տօգուհած էր.
բայց միւս կողմէ ուրախութեան զգացում մը ունե-
ցաւ, մտածելով որ Անտրէան չէր ան և թէ հետեւա-
բար, Արման տը Քէրկազ չէր ենթարկուեր այլեւս ոեւէ
վտանգի:

Սըր Ուիլերմս նմանութեան ոեւէ գիծ չունէր Անտ-
րէաի հետ. հետեւաբար, Պասթիէն բոնութիւն բանե-
ցուցած կ'ըլլար անոր տունը մտնելով, անոր սպառնա-
լով և վերջապէս նախատելով զան. Այդ միջոցին անց-
նող վայրկեանները անձկութեան պահեր եղան Պաս-
թիէնի համար:

Սըր Ուիլերմս և Պասթիէն լռութեամբ իրարու
նայեցան:

Սըր Ուիլերմս լռութիւնը խզելով ըսաւ պազա-
բիւն կերպով.

— Պարո՛ն, խենդութեան չափազանցութենէ մը
բոնուած ըլլալ կ'երեւաք, որովհետեւ ինձ նկատմամբ
ունեցած վարքերնիդ տարօրինակ է:

Պարո՛ն, թոթովեց Պասթիէն, պաղատական
ձայնով. . .:

Դուք իմ տունս կը մտնէք, աւանց ով ըլլալ-
նիդ ծանուցանելու, առանց նոյն իսկ ձեր այցեւորութեան
զրկելու, ինձ կը հարցնէք անքաղաքավար կերպով թէ
ես չե՞մ այն ինչ Անտրէա դերակոմսը՝ որուն վրայ խօ-
սիլը իսկ իմացած չեմ, և վերջապէս, երբ ես կատար-
եալ քաղաքավարութեամբ սխալած ըլլալնիդ կը յայտ-
նեմ ձեզ, խենդի պէս վրաս կը յարձակիք:

— Պարո՛ն... պարտն, բարեհաճեցէք ներել ինձ՝
մրմնջեց Պասթիէն գողգոջուն ձայնով:

Արհամարհոտ ժպիտ մը անցաւ Ուիլերմսի շըր-
թունքներուն վրայէն:

— Զիս նախատեցիք, ըսաւ:

— Պարո՛ն, ըսաւ Պասթիէն պաղատելով, բարե-
հաճեցէք մտիկ ընել ինձ, թողութիւն ըրէք, վայրկեան
մը մտիկ ըրէք ինձ:

— Խօսեցէք, ըսաւ Սեպուհը իր արդուզարդը
շտկելով և նստելով մեծ թիկնաթոռի մը վրայ, կը փա-
փաքիմ որ կանոնաւոր բացատրութիւն մը տաք ինձ,
ձեր անօրինակ վարմունքին մասին:

— Պարո՛ն, կրկնեց Պասթիէն. այն մարդը՝ որուն
կը նմանիք դուք կատարելապէս, թշուառական մըն է,
անպատիւ մը՝ որ կարող է ամէն տեսակ ոճրագործու-
թիւն ընել:

— Ասիկա կատարեալ չողոքօրթութիւն մըն է ինձ
համար, ըսաւ Սեպուհը ծանր հեզնութեամբ:

— Այս թշուառականը, այս անպատիւը, խորթ
եղբայր մը ունի, Քէրկազ կոմսը, որոն սիրտը այնքան
ուզնիւ է որքան այս մարդունը ցած ու վատ: Դերա-

կոմս Անտրէա կատազի ատելութիւն մը ուխտած էր իր եղբոր դէմ: Երեք տարիէ ի վեր դերակոմսը աներեւոյթ եղած էր, բայց իրեն պէս մարդ մը դիւրաւ չի հրաժարիր իր ատելութեան և վրէժխնդրութեան գործէն: Հարկաւ օր մը կրկին երեւան պիտի ելնէ ան, և ես կը վախնամ այդ բանէն...: Եւ, չէք գիտեր թէ այս մարդը որքան կարող մարդ է պարոն:

Սըր Ուիլիեմս կարծես ամենամեծ ապուրեամբ մտիկ կ'ընէր:

— Քէրկազ կոմսը, զոր զաւկիս պէս կը սիրեմ, կրկնեց Պասթիէն, կը սիրէ մանկամարդ աղջիկ մը, զոր անշուշտ այս թշուառականը պիտի ջանայ հրապուրելու:

— Օհ, ըսաւ Սըր Ուիլիեմս կատարեալ անտարբերութեամբ, թէպէտ իր մէջէն ուժգին յուզում մը կը զգար:

— Վասնզի, վերջացուց Պասթիէն, այս մեծ անպատիւը հրապուրելու սքանչելի գաղտնիքներ ունի, ան գիտէ կին մը իր հմայքներով ծածկել: Դուք պիտի հասկնաք պարոն ուրեմն որ ձեր անոր հետ ունեցած նմանութիւնը այնչափ անօրինակ է որ, նախ և առաջ համոզուելով թէ դերակոմս Անտրէան էք դուք, կրցայ այդ կերպով վարուիլ ձեզ հետ:

Ու Պասթիէն, որու ճակատը ճերմակ մազերով զարդարուած է, որ իր լամբակին վրայ պատուանշան կը կրէր, Պասթիէն, որ ինքը մինակ ամբողջ բանակի մը առջեւէն իսկ ընկրկած չէր, Պասթիէն, մօտեցաւ Սըր Ուիլիեմսի և ներողութիւն խնդրեց անկէ:

Սըր Ուիլիեմս վայրեան մը լռութիւն պահեց, յետոյ.

— Պարոն, ըսաւ սառուցիկ շեշտով հետաքրքրական պատմութիւն մըն էր որ պատմեցիք ինձ: Բարեւանցէք ինձ տալ ձեր անունը և հասցէն, վասնզի

ինչ որ պատմեցիք չապացուցաներ թէ դուք զրպարպարտիչ մը չըլլաք:

— Պարոն, ըսաւ Պասթիէն, որուն մազերը տընկուեցան:

— Կ'իմանամ, ըսաւ պաղարիւնութեամբ Սըր Ուիլիեմս:

— Ես Պասթիէն կը կոչուիմ:

— Շատ լաւ, պարոն Պասթիէն, կը փափաքիմ գիտնալ թէ սո՛ւրբ կը նախընտրէք:

— Ինչպէս որ կ'ուզէք պարոն: Ես կը բնակիմ Բիւթիւր-Սէն-Քաթէրին փողոց, Քէրկազի բնակարանին մէջ:

— Շատ լաւ, պարոն, ըսաւ Սեպուհը, միայն թէ անկարելի պիտի ըլլայ ինձ քառասունըութը ժամէն առաջ ձեզ դրկել իմ վիաներս:

— Ձեր հրամանին պատրաստ եմ այն օրն իսկ որ ձեզ հաճելի կը թուի պարոն: պատասխանեց Պասթիէն:

Վաղեմի դինուորը գրպանէն այցեատմո մը քաշեց հանեց, դրաւ զայն շրմինէին վրայ, առաւ գլխարկը և բարեւեց:

Սեպուհը խոնարհութիւն ըրաւ իր կարգին, և մինչեւ բնակարանին արտաքին դռնը առաջնորդեց զայն:

Յետոյ, դարձաւ սիկառ մը վառեց, սրունքները կրակին առջև խաչածեւեց և իր շրթունքներուն մէջէն ծաղրածու քրքիւ մը արձակեց:

— Օհ անդր, մոմջեց, անշուշտ, պարոն Արման տը Քէրկազ ձեզ շատ գէշ ծառայութիւն կ'ընեն կոր:

Եւ խնդալը շարունակելով, Սեպուհը աւելցուց.

— Ծշմարիտը ըսելով չէի գիտեր որ նորէն սիրահար եղած ես, սիրելի եղբայր թէ և միեւնոյն ատեն կը գուշակէի որ միայն Մարթան ըլլալու չէր ձեզ սէրին առարկան: Այս ազնիւ Պասթիէնը խնամք ունեցաւ տե-

դեկութիւն տալու ինձ այս մասին. և ես ալ պիտի օգտուիմ անկէ: Դուք Պատթիէնի վկան պիտի ըլլաք. անվիճելի է այս: Իրար պիտի տեսնենք, դէմ առ դէմ:

Յետոյ մէջ քանի վայրկեանի լռութենէ վերջ, շարունակեց մեկուսի.

— Եւ, նորէն կը սիրես, Արման տը Քէրկազ. ահաւասիկ բան մը որ պատճառ պիտի ըլլայ ուշադրութիւնը ուրիշ տեղ դարձնելու, քան թէ Քէրքօրի ժառանգորդներուն մասին խուզարկութիւն կատարելու: Բայց, պարոն կոմս, վստահ եղէք որ պէտք եղած առանձն սիրոյ առարկան ալ պիտի աներեւութացուի:

Յետոյ ընդմիջելով.

— Բայց նախ և առաջ Պաքարայի. Ֆէրնանի և Պօրթօի հետ ունեցած փոքրիկ գործերնուս նայինք:

Արդ, այդ իրիկունն էր որ Սըր Ուիլեմը, Պաքարայի տունը վերադարձաւ և այս վերջինը գրեց Սըրիզին որ Սէրփանտ փողոցը երթայ Պ. տը Պօրթօի ձեռքը իյնալու համար:

Եւ մինչդեռ բոլոր այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, անխոնջելին Քօլար հետեւեալ ծանուցադիրը կը զրկէր.

«Մանկամարդ աղջիկը, զոր Արման տը Քէրկազ կը սիրէ Մէսլէյ փողոց կը բնակի, անունն է Օր. Ժանն տը Պալտէր, խիստ գեղեցիկ:

— Կեցիր. ըսաւ Սըր Ուիլեմը. երբ Պատթիէնը սպաննեմ, սիրահիս պիտի ընեմ զայն:

Պատթիէն երբ Արմանի քով եկաւ, չափազանց յուզուած ու տոգոյն էր:

— Տարօրինակ բան, ըսաւ անոր, ի նորէն տեսնել կարծեցի:

Ոչ անունը լսելուն Արման սարսուռաց և արագօրէն վեր ցատկեց:

— Անորէն, գոչեց, տեսա՞ր Անորէն:

— Ո՛չ, ըսաւ Պատթիէն, ան չէր, ան չէր կրնար ըլլալ:

Պ. տը Քէրկազ անմիջապէս տգուհեցաւ, սարսափելի զսպանակէ մղուած մարդու մը նման: Եւ ինք որ միշտ քաջ գտնուած էր, երկիւղ զգաց լոկ անունէն իսկ այն մարդուն որ իր առաջին սէրը խորտակած էր:

— Ժանն, կը մրմնջէր ինքնիրեն, եթէ ան Ժաննի հանգիպի...

Բայց Պատթիէն մանրամասնութեամբ պատմեց անոր ինչ որ պատահած էր, վստահ ըլլալով որ սխալած էր, վստահ ըլլալով որ ուէ նոյնութեան գիծ չկայ Անորէայի և Սըր Ուիլեմի միջև:

Այս խօսքերուն վրայ Արման յիշ մը սիրտ առաւ:

— Տեսնենք, քիչ մըն ալ քու մասիդ մտածենք, իմ մօտիս զգացած գորովդ ու գուրգուրանքդ զքեզ այնչափ հեռուն տարած են որ վրադ յոռի կռիւ մը հրաւիրած ես: Կը հասկնաս, բարեկամ, քու տարիքդ անձերու համար մենամարտը շատ ապուշ բան մըն է, և առոր համար ես անմիջապէս պիտի երթամ տեսնուիլ այդ օտարականին հետ:

— Զիս եղածէս աւելի ձեր կը կարծես պարոն կոմս, հազիւ վաթսուներ հինգ տարեկան եմ տակաւին, և միեւնոյն առանձն շատ հաստատուն, ապահով եղէք առոր:

— Թող այդպէս ըլլայ, բայց չեմ ուզեր որ կռուիս դուն, աւելին ես պիտի կռուիմ քու տեղդ:

Պատթիէն ուսերը ցնցեց:

— Անգլիացին ինձ հետ է որ դործ ունի և ոչ թէ քեզ հետ, հետեւաբար...

Արման տը Քէրկազ հասկցաւ որ յամառ ձերունիի մը հետ դուրս ելլելու միակ միջոցը խորամանկութիւնն

է, ու այս կոխին առաջքը տանելու համար որոշեց միջոցներ խորհիլ:

— Շատ լաւ վերջը կը խորհինք այդ մասին, հիմա ժամանի մասին խօսէ ինձ:

— Աւելի լաւ է այդ մասին խօսիլ, ըսաւ Պասթիէն և մանրամասնօրէն պատմեց ամէն ինչ:

— Շատ լաւ, ըսաւ Արման, կրկին Մէսլէյ փողոց պիտի վերադառնաս, և այցելութիւն մը պիտի տաս այդ դեռատի աղջկան՝ իբր իր դրացին և իբր հօրը բարեկամը: Եւ քու անոր մօտ եղած ատենդ ես քու յարկաբաժինդ պիտի դամ և պիտի զանգահարեմ: Զանգահարելէ ձայնը լսածիդ պէս, ոտքի պիտի ելլես: Անտարակոյս ժամն մինչև դուռ պիտի ընկերանայ քեզի, և ես դրան ճեղքուածքէն պիտի կարենամ ընդնշմարել զայն:

— Կը հասկնամ, ըսաւ Պասթիէն անմիջապէս ոտքի ելլելով և մեկնեցաւ:

Հազիւ Պասթիէն մեկնած էր, կոմսին սենեկապանը մտաւ ներս՝ նամակով մը: Այդ օրէն ի վեր, երբ Արման, ամէն ձեւերու և ծպտումներու տակ, Բարիզի ամբողջ փողոցներուն մէջ, թշուառներ կը փնտռէր՝ զանոնք մխիթարելու համար, և կը հետապնդէր չարագործներ, որոնք յաճախ կը խուսափին արդարութենէն, այդ օրէն ի վեր, Արման, տեսակ մը գաղտնի ոտիկաններ ունէր, զիւրական ամէն դասակարգէ: Ամէն օր իրեն կը հասնէին մանրամասն և երկար տեղեկագիրներ, երբեմն պարկեշտ ընտանիք մը կ'ըլլար մխիթարութեան կարօտ, երբեմն խեղճ պզտիկ մը պաշտպանութեան արժանի և երբեմն ալ՝ ոճրագործներ կ'ըլլային անոնք՝ որոնք օրէնքէն կը խուսափին: սակայն աներաժեշտ է պատժել զանոնք:

Արման պատուեց բերուած նամակին պահարանը և հետեւեալը կարդաց.

«18 Հոկտեմբերին, սպանիական պատերազմին տանն, Թէրէզ անուանով դեռատի կին մը տաքիքոտ կնոջ մը ընկերակցութեամբ, Մարլօթ գիւղին մէջ կ'առանձնանար և յաջորդ ձմեռն ու գարունը հոն կ'անցընէր: Այս կինը յղի էր. այրի միացած էր թէ յանցանք մը գործած էր, վերջին վարկածը աւելի հաւանական կ'երեւի: Պարնան վերջը այս կինը աղջիկ գաւակ մը ունեցաւ, որուն անունը Հէրմին դրին:

«Երկու կիները տարի մը եւս կեցան Մարլօթի մէջ, ուր մայրը իր գաւկին կաթ կուտար. յաջորդ տարուան Նոյեմբերին Բարիզ մեկնեցան: Մարլօթի մէջ զրոյց չըլեցաւ թէ դեռատի կինը պիտի ամուսնանար Բարիզի մէջ. այս զրոյցին գլխաւոր պատճառն այն էր որ իրենց մեկնումէն առաջ վերջին մէկ քանի ամիսներուն երիտասարդ մը որ նախարարութեան մէջ պաշտօնեայ մը կ'երեւէր, իրենց կ'այցելէր յաճախ»:

Նամակը կ'աւարտէր հող: Արման մէկ քանի վայրկեան երազկոտ մնաց. յետոյ իր խորհրդաւոր դիրքին մէջ հետեւեալ ժողերը գրեց.

«Փնտռել թէ, 18 Նոյեմբերին, նախարարութեան պաշտօնեայ մը Թէրէզ անուն դեռատի կնոջ մը հետ ամուսնացած է. և թէ այս կինը Հէրմին անունով մանկան մը մայր չէ՝ եղած»:

Գիրքը գոցելէ վերջ, Պ. աը Քէրկազ հաղուեցաւ, ոտքով ելաւ դուրս և ուղուեցաւ դէպի Մէսլէյ փողոց, ուր արդէն Պասթիէն իրմէ առաջ գացած էր:

Պասթիէն նախապէս իր նոր յարկաբաժինը գացած էր, յետոյ ժամանի դուռը զարկած: Օր. ժամն չատ երջանիկ կը զգար ինքզինք իր տրամադրութեան տակ դաշնակ մը ունենալուն համար, և Պասթիէնի մեկնումէն յետոյ, դաշնակին առջև նստած և սկսած էր նուագել այն բոլոր կտորները՝ որոնք իր մանկութիւնը կը յիշեցնէին իրեն: Երբոր ձերուսի գինուորը ներկայութեամբ
Ռօֆանայօլ

ցաւ, տակաւին դաշնակին առջեւ էր ան, և զայն ընդունեց կարմրելով:

Պատթիէն իր երեւոյթէն, մանաւանդ պատուոյ լէզէնի կոճակէն դատելով զօրապետ մը կը կարծուէր, հետեւաբար ժանն ոչ մէկ վայրկեան կատկածեցաւ անոր իր հօրը բարեկամը եղած ըլլալուն մասին:

— Ներեցէք ինձ օրիորդ, ըսաւ յարգանքով մանկամարդ աղջկան ձեռքը համբուրելով, ներեցէք որ ձեր բարութիւնը չարաչար կը գործածեմ:

— Պարո՛ն, ըսաւ ժանն ցաւած չեղաով մը:

Պատթիէն դաշնակը դիտեց:

— Չէք գիտեր որ որչա՛փ շնորհակալ եմ ձեզի՝ ձեր ցոյց տուած բարութեան համար:

— Ծառայութիւն կը կոչէք միթէ աս. չէ՞ որ դուք ի՛ր հօրս հին բարեկամը եղած էք:

Պատթիէն ծոցեցաւ, յետոյ, իբր թէ ուզած ըլլար ցաւագին յիշատակներ հեռացնել իրմէ, խօսակցութիւնը տարբեր նիւթի մը վրայ դարձուց:

— Երկա՛ր ատենէ ի վեր կը բնակիք հոս, ըսաւ Պատթիէն:

— Ոչ, քիչ ատենէ ի վեր:

— Ուէ մարդ կը ճանչնա՞ք այս տունին մէջ:

— Ոչ ոք. շատ քաջուած կ'ապրիմ:

Ծեր ընի զինուորը մանկամարդ աղջիկը կը դիտէր, հմայուելով անոր ազնուապետական գեղեցկութենէն, անոր գեղեցիկ ձիւնաթշր ձեռքերէն և նոյն իսկ անոր մեղամաղձոտ արտայայտութենէն:

Մտովին կ'ըսէր թէ եթէ ան իր գեղեցկութեան չափ առաքինութիւն ալ ունենար, Արման երջանիկ պիտի ըլլար զայն սիրելով, և Պատթիէն ուրախութենէն խայտաց մտածելով որ թերեւս օր մը տեսնէր այս դեռատի աղջկան իբր կին մտնելը կոմս տը Քէրկազի ապարանքէն ներս:

Ու այդ ուրախութենէն գինովցած Պատթիէն կը մտածէր նոյն իսկ խօսք բանալ Արմանի մասին:

Իսկ ժանն, Պատթիէնի անունը լսած ատեն իրեն այնպէս թուած էր թէ անծանօթ չի հնչէր իր տկանջին, և հիմա միայն յիշած էր թէ Արման Լէօնէն բաժնուած ատեն ըսած էր անոր. «Ես կը բնակիմ Քէրկազի ապարանքին մէջ Քիւլթիւր Ուէն Քաթէրին փողոց, եթէ կուզէք գիտենալ, գիմեցէք Պ. Պատթիէնի»:

Այս վերյուշած ատեն, ժանն հրճուանքէն խայտաց: Ու իր սիրտը սկսած էր արգէն բարախել. երբ քովի յարկաբաժինին զանգակին զարնուիլը լսեց:

— Չեր դուռը կը զարնեն ըսաւ Պատթիէն:

Պատթիէն ոտքի ելաւ, ժանն, Արմանի գուշակածին պէս եկաւ մինչև դուռ առաջնորդելու համար զայն. բայց հազիւ թէ դուռը բացուած էր, օրիորդ ժանն տեղունեցաւ, և զգաց թէ իր բոլոր արիւնը սիրտին մէջ կը խուժէր: Պատթիէնի դրան առջև նշմարեց երեսունէն-երեսունը հինգ տարեկան մարդ մը, բարձրահասակ, գեղեցիկ, իր վերարկուին մէջ ամփոփուած, ուր ժանն կրցաւ նշմարել այն զոր արգէն կը սիրէր:

Արմանն էր ան:

Բայց ո՛ր թէ գործաւորի զգեստներ հագած Արմանը, այլ այս անգամ կոմս տը Քէրկազը, որ ժաննը տեսնելուն պէս զարմացական շարժում մը ըրաւ, և բարեւեց զայն յարգանքով:

Մանկամարդ աղջիկը խոնարհութիւն ըրաւ և անմիջապէս փակեց դուռը: Բայց Արման նշմարած էր անոր սարսուռը և իր հոգին ուրախութեամբ լեցուեցաւ:

Ինքզինքը սիրուած զգաց:

ՊՕԺՕՆ ՓՈՂՈՑԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Երկու օրեր անցած էին այն օրէն ի վեր երբ Սըբ Ուիլիքըմս Պատթիէնի այցելութիւնը ընդունած էր Սէն Լազար փողոցի իր բնակարանին մէջ, և անոր ծանուցած էր թէ կ'ուզէր զէնքի միջոցաւ գոհացում տալ իրեն հանդէպ եղած զրպարտութեան:

Այս երկու օրուան միջոցին բաւական զէպքեր պատահած էին՝ զորս գիտենք արդէն:

Նախ Սըբիզ, Ուիլիքըմսի միջոցով Պ. Թը Պօքրէօն խլուած, Բօլարի միջոցով Բարիզէն դուրս հանուած և այրի Ֆիբարին պաշտպանութեան յանձնուած էր:

Յետոյ Պ. Թը Պօքրէօ, իր տան մէջ խաղացած էր նամակին այն սոսկալի կատակերգութիւնը՝ ուրկէ Հէրմին պիտի խոցուէր:

Աւելի ետքէն, Ֆէրնանս գողութեամբ ամբաստանուելով և Պաքարայի տան մէջ ձերբակալուելով՝ դատապարտուած էր քանտարկութեան:

Վերջապէս, Նոյնինքն Պաքարա, որմէ իսկ կը կասկածէր Սըբ Ուիլիքըմս, Պլանչին տունը տարուած էր, ուր քիչ ատենէն պիտի գտնենք զայն:

Ու ասոնցմէ ետք, Սըբ Ուիլիքըմս Բօլարի միջոցով վարձուած ապարանքը փոխադրուած էր, որ Պօժօն փողոց կը գտնուէր և որ անկէ առաջ ուռն իշխանի մը կողմէ բնակուած էր:

Պառօնը հոն փոխադրուած ատեն՝ իր տրամադրութեան տակ ունէր կառքի սպասաւոր մը, կառապան մը, խոհարարուհի մը և սենեկապան մը, միասին բերած էր նաև հինգ ձիեր, և երեք կառք, — քուքէ մը, ֆայթօն մը և թիւպիւրի մը:

Իր փոխադրութեան հետեւեալ աստուծոյ Սըբ Ուիլիքըմս ժամը տասնին արթնցաւ, իր սուրճը խմեց, և հետեւեալ խօսակցութիւնը կ'ընէր ինքնիրեն.

— Սըբ Ուիլիքըմս, սիրելիս, ահաւասիկ մէկ ամսուան մէջ վաթսուհի հազար ֆր. ծախսեցիր. Լօնտօնի մէջ ծախսած ճիշտ կէսն է աս: Ժամանակն է միամիտ Բէրմարուէի տասներկու միլիոնները շօշափելու: Արդ, մինչև հիմա գործերդ բաւական լաւ գացին, եթէ աս այսպէս շարունակէ՝ մէկ ամիսէն Օր. Հերմին Պօքրէօի հետ ամուսնացած պիտի ըլլաս: Միայն թէ՛ համարձակ և միանգամայն խոհեմ ըլլալ անհրաժեշտ է. պէտք չէ մոռնալ որ՝ քու պատուական եղբայր Պ. Արման Թը Բէրկազ կոմսը՝ աւանդապահն է այն տասներկու միլիոններուն, որոնց կը ցանկաս դուն...:

Աս վերջին խօսքերը արտասանած պահուն, Սըբ Ուիլիքըմս՝ կէս ժպիտ մը սահեցուց շրթունքներուն վրայէն:

— Աս խեղճ Արմանը, շարունակեց ինքնիրեն, ահաւասիկ խենթ սիրահար մըն է եղած՝ Մէյէյ փողոցի մանկամարդ և սիրուն աղջկան, բաւական ալ յիմար է որ իր գաղտնիքը Պատթիէնին վստահած է:

Գալով ձերունիններուն՝ անոնք աւելի եւս անգաղտնապահ կ'ըլլան փոքրիկ տղոց նման: Պատթիէն ամենայն բարեմտութեամբ հաճեցաւ ինձ անդեկութիւն տալ այդ սիրային պատմութեան մասին, և իրաւ ալ շատ բարեբաստիկ բան մըն է աս ինձ համար. քվանդի շատ ու շատ օգուտ պիտի քաղեմ անկէ:

Սատանայական քրքիչ մը ընկերացաւ պառօնին այս խօսքերուն:

— Պէտք է յիշէք, պարոն կոմս, կրկնեց, այն պահուն որ մենք իրարու հանդիպեցանք հօրս մահուան անկողինին առջև, և երբ գուք զիս դուրս կը վազնա-տէիք այդ տունէն, ուրկէ ես ալ կը հեռանայի բարձ-րագլուիս, Բարիզը ցոյց տուի ձեզ և գոչեցի ձեր երե-սին. «հաւատարմի մեր պատերազմի դաշտը»: Եւ այդ պատերազմն է որ պիտի սկսիմ մղել ձեզի դէմ, և ժամն, այն մանկամարդ աղջիկը՝ զոր դուք, գուցէ ար-դէն բոլորովին ցած ձայնով քու կինդ կը կոչես, ես պիտի ընեմ զայն, ե՛ս, ե՛ս պիտի ընեմ զայն իմ սի-րուհիս...:

Անշուշտ, եթէ Արման տը Բէրկազ կարենար տես-նել այս վայրկեանին այդ դժոխային ուրախութեան սարսափացող արտայայտութիւնը, վերջին աստիճան պիտի դողար և սարսափէր, և պիտի կարծէր թէ Մար-թայի ուրուականը իր առջև տնկուելով պիտի կոչէր ի-րեն. «Ձգուշացի՛ր, այս մարդը ճիւղ մըն է»:

Չանգակի հարուած մը որ լսելի եղաւ օթեւանի խորէն և որ կը ծանուցանէր այցելուի մը գալուստը, ընդմիջեց Սըր Ուիլիեմսի խորհրդածութիւնները:

— Ահաւասիկ Պօքրէօն, ըսաւ ինքնիրեն:

Եւ արդարեւ, մէկ քանի վայրկեան վերջ ներս մտաւ դրասենեակին պետը, իր յաւիտենական կապոյտ զգեստով և ճերմակ վերաբիւով:

Պ. տը Պօքրէօ հաստատ դիմագծերը և գոհ երե-ւոյթը ունէր մարդու մը, որուն համար ամէն բան ու-ղածին պէս կը քալէ:

— Բարի լո՛յս, սիրելի աներ, ըսաւ Սըր Ուիլիեմս, մատներուն ծայրը անոր երկնցնելով, ճշտապահ էք եղեր:

— Բոլորովին պարզ բան մըն է այս պատասխանեց դրասենեակի պետը, լուրեր կը բերեմ ձեզի:

— Տեսնենք, լա՛ւ լուրեր են:

— Պատուակա՛ն լուրեր, կի՛նս ու աղջիկս մեկ-նեցան:

— Ո՛ր:

— Պրըթաներ կ'երթան ազգականուհիի մը տունը, որ Ֆէնէսթէրի մէջ դղեակ մըն է: Այդ վայրը այնքան հեռու տեղ մըն է որ, հոն մարդ ինքզինքը աշխարհի մէկ ծայրը կը կարծէ. և անշուշտ մեր սիրահարը ձանձ-բոյթը յանձն պիտի առնէ՝ հոն երթալ փնտռելու հա-մար զանոնք:

— Ասոր համար, նախ և առաջ պէտք պիտի ըլ-լար, ըսաւ Սըր Ուիլիեմս խնդալով, յանցաւորներու ատենանէն ազատիլ:

— Եւ չպիտի ազատի, յայտնի բան մըն է աս իր յանցապարտութիւնը տկներէ է:

— Ա՛խ, մըմնջեց պառօնը ծագրածու չեշտով մը, դուք ալ իմ կարծիքէս չէ՞ք թէ արդարութիւնը ան-սխալ է և թէ ձեռքը ճիշտ ճշմարիտ յանցաւորին վրայ կը դնէ:

— Իմ կարծիքս ալ այսպէս է, ըսաւ Պ. տը Պօք-րէօ գերագոյն պաղարիւնութեամբ:

— Ուրե՛մն, այսպէ՛ս, մեկնա՛ծ են այս կիները, հէ՛:

— Այո՛, Հերմին նախ և առաջ ուղեց մեկնիլ, գէթ կարծեց որ պիտի մեկնէր և յետոյ որոշեց հետե-լիլ իր մօրը, որուն ես էի որ խորհուրդ տուի մեկնիլ աղջկան միտքէն հեռացնելու համար զայն...:

— Այս միջոցը շատ լաւ է, սիրելի աներ, և չեմ կարծեր որ այս ծամբորդութենէն ետք ոեւէ բան պահէ իր սէրէն: Մարդ կը մեկնի մահուան բաղձանքը սիր-տին մէջ՝ բայց զայն մոռցած կը վերադառնայ: Սէրին առաջին ու միակ դեղթափը ազատ օդն է, ուրիշ դեղ չունի:

— Ոյսպէս ուրեմն Հերմին բժշկուած պիտի վերա-

դառնայ, և մանաւանդ, աւելի բժշկուած՝ երբ իմանայ
Ֆէյնմանի ոճրագործութիւնը:

— Պէտք է որ շուտ իմա՛յ, սակայն կիները այն-
չափ աշխատակ բնաւորութիւն մը ունին որ շատ ան-
գամ իրենց սիրած մարդոց անպատուութիւնն ալ իրենց
կը քաշէ զանոնք, փոխանակ հեռացնելու: Զխաղանք
այս խաղը, և եթէ կարելի է, սպասենք եղեռնադատ
ատենին որոշումներուն:

— Շատ լաւ, ըսաւ Պ. տը Պօրթօ:

— Միայն, շարունակեց Սըր Ուիլերմս, կա՛յ արդ-
եօք միջոց մը, որ պզտիկ ճամբորդութիւն մը ընեմ
դէպի Պրըթմանը, դուք զիս կրնաք դրացի դղեակի մը
տէրը ներկայացնել:

— Ճիշտ ես ալ այդ մտածեցի, մեծ բարեկամու-
թիւն ունիմ ծերունի կէս ազնուական օրիորդի մը հետ,
որուն թռչուններուն բոյներուն վայրը՝ այս կիներուն
գացած տեղէն հազիւ թէ երեք փարսախ հեռու է:
Միակ միջոցն է աս: Ամիսէն առաջ իմ փեսաս կ'ըլլաք
դուք:

— Դուք ալ այն ատեն ձեռք կ'անցնէք Սըրիզը:

— Ամի՛ս մը, մրմնջեց Պօրթօ, որ ծիրանադոյնի
պէս կաս կարմիր եղաւ, ամի՛ս մը սպասելու է...:

— Արդարեւ եթէ կարենաք ութ օրուան մէջ զիս
Հերմինին հետ ամուսնացնել ութ օրէն դուք ալ ծաղ-
կեգործունին ձեռք պիտի անցնէք: Փոխանակութիւն
ընդդէմ փոխանակութեան: Այս է իմ մէթոտս:

— Այլ սակայն, դիտել տուաւ գրասենեակի զլխա-
ւորը, դուք շատ լաւ գիտէք որ ես ամէն տեսակ շահ
ունիմ աղջիկս ձեզ հետ ամուսնացնելու մէջ, քանի որ
միայն դուք գիտէք...:

— Թէ ո՛ւր են տասներկու միլիոնները, ճշմարիտ
է այս: Բայց բախտը անկարելի և անքննադատելի յայտ-
նութիւններ ունի: Այն մարդը, որ աւանդապահն է այդ

հարստութեան, իմ միջնորդութեամբս միայն կրնաք
տեսնել:

— Ճիշտ ըլլալու է աս, մրմնջեց Պ. տը Պօրթօ,
այս առարկութեան տրամաբանութենէն համոզուած:

— Արդ, կրկնեց Սըր Ուիլերմս կատակերգակ դե-
րասանի մը անամօթութեամբ, եթէ քեզ յանձնած
ըլլայի մինչև հիմակ այս սիրուն Սըրիզը, զոր պաշտե-
լու չափ կը սիրէք, թերեւս ուրիշ փեսացու մը պիտի
փնտռէիք, ձեր ուզածին պէս տէր ըլլալու համար 12
միլիոններուն:

— Կը մոռնաք դուք որ ես ձեր արբանեակն եմ:

— Ո՛չ, բայց երկու ապահովութիւններ աւելի ա-
ղէկ կ'ըլլային քան միայն մէկ ապահովութիւն: Արդ
ձեզի պէս միամիտ մարդ մը՝ որուն գլուխը ուռեցած և
փքացած է տոփանքներով, ոսկի ունենալու համար
անպատուութենէ ալ, ծաղրելի ըլլալէն ալ անդին պի-
տի անցնի: Դուք ինձ արբանեակի անհոգութեամբ կը
ծառայէք զուրկ, բայց ես կ'ուզեմ որ բացարձակ ջան-
քով ծառայէք ինձ: Կ'ուզեմ որ ես նախ և առաջ ա-
մուսնանամ Հէրմինի հետ: Կ'երգնում իմ Սեպուհի առ-
տիճանին վրայ, որ հարսնիքիս մէջ իսկ դուք պիտի
ունենաք Սըրիզը:

Պօրթօ ճակատը կը ծռէր և իր սիրտը կը տրոփէր
ու կ'եռար օւժդին անհամբերութեամբ:

— Այսպէս, շարունակեց Սըր Ուիլերմս, պիտի կա-
րենամ երթալ Պրըթմանի:

— Անմիջապէս, եթէ կ'ուզէք:

— Ո՛չ, տակաւին մէկ քանի օր դորձ ունիմ Բա-
րիզի մէջ...:

— Բայց դուք, սիրելի աներ, դուք պէտք էիք
նախարարութենէն արձակուրդ մը խնդրէիք և երթա-
նիք ձեր կնոջը միանայիք: Հոնկէ ամէն օր նշանածիս
բարոյական վիճակին վրայ պզտիկ տեղեկագիր մը կը

ղրկէք ինձ, և ճամբաները կամաց կամաց կը պատ-
րաստէք:

— Շատ լաւ, սքանչելի, պատասխանեց Պ. ար
Պօրթէօ:

— Հիմա, ըսաւ, Ուիլիերմս, կ'ուզէ՞ք պտտիլ ա-
պարանքս, տեսնելու համար ձերոս ու կառքերս:

— Եթէ որսորդութիւն կ'ընէք, ձեր դէպի Պրը-
թանիա ճամբորդութիւնը շատ դիւրին կերպով կ'ընայ
բացատրուիլ:

— Կ'ընեմ որսորդութիւն, ըսաւ Սըր Ուիլիերմս
լակոնական կերպով:

Յետոյ, երբ ապարանքին զանազան մասերը պըտը-
տելէն վերջ Պ. ար Պօրթէօ կը մեկնէր, պառնը ըսաւ
անոր կտրուկ կերպով.

— Այսօր իսկ պէտք է արձակուրդ խնդրէք, և այս
իրիկուն իսկ պէտք է ճամբայ ելլէք դէպի Պրըթանիա:
Պ. ար Պօրթէօի մեկնումէն ետք, Սըր Ուիլիերմս
հազուեցաւ, մանրակրկիտ արդուզարդ մը ըրաւ,
«Թիւլպիւր»ին նստաւ և բռնեց անգլիական դեսպանա-
տան ճամբան:

Ուիլիերմս ճարպիկ մարդ մըն էր, ստիպուած ըլ-
լալով մեկնիլ լոնտոնէն՝ ուր ոստիկանութիւնը իր հետ-
քերը կը փնտռէր, Բարիզ եկած էր և իր առաջին գոր-
ծը եղած էր ինքզինքը ներկայացնել անգլիական դես-
պանին, զոր խաբած էր և անկէց բարի վարուց վկայա-
կան մըն ալ կորզած էր:

Ութը օր վերջ Սըր Ուիլիերմս արդէն ուզածին պէս
կ'ելլէր կը մտնէր դեսպանատան գրասենեակներուն
մէջ, ուր բարեկամութիւն հաստատած էր երկու քեր-
տասարդ քարտուղարներու հետ, զորս կը յուսար ա-
ռաջին առթիւ իր հպատակներուն գործածել:

Արդ այդ առթիւ ներկայացած էր:

Սըր Ուիլիերմս մենամարտութիւն պիտի ունենար,

մեծամասնութեան համար իրեն պատուաւոր վկաներ
անհրաժեշտ էին:

Երկու քարտուղարները, Սըր Արթուր և Սըր
Ռուլֆ իր գործին շատ աղէկ կուգային:

Սըր Ուիլիերմս վեր ելաւ դեսպանատան սանդուղ
ներէն և ուղղակի անոնց սենեակը գնաց:

— Բարեկամներ, կուգամ ձեզմէ ծառայութիւն մը
խնդրել, իրական ծառայութիւն մը:

— Խօսեցէ՛ք, ըսին երկուքն ալ:

— Պատիւի խնդիր մը ունիմ ես:

— Վկանե՞ր կը փնտռէք:

— Այո՛, միտքս ձեզ բերի:

— Պատրաստ ենք, ըսաւ Սըր Ռուլֆ:

— Ի՞նչ բանի վրայ է խնդիրը, հարցուց Սըր Ար-
թուր:

Պատոնը կէտ առ կէտ պատմեց Պասթիշին հետ
ունեցած իր տեսակցութիւնը, և յայտնեց իր բարկու-
թիւնը՝ վայրկեան մը գերակոմս Անտրէաքսուած Թըշ-
ուառականի դատակարգէն կարծուած ըլլալուն համար:

Դեսպանատան երկու քարտուղարները երիտասարդ
անձեր էին, և Անգլիացիներու նման խիստ բծախնդիր
էին պատիւի խնդիր երու մէջ:

— Տարակուսելու բան մը չկայ, ըսաւ Սըր Ար-
թուր, այս պարտնը, Պասթիշն, հարկաւ հատուցում
պիտի ընէ ձեզ:

Միայն բան մը կայ, որ զիս կը վշտացնէ, առար-
կեց Սըր Ռուլֆ, սա է որ մարդ ասանկ վարուած պա-
րագային իր ազնուականութեան արատ կուգայ:

— Աւելի պէտք է զայն պատժել, ըսաւ Սըր Ու-
իլիերմս:

Այս առարկութիւնը անպատասխանի մնաց:

Երկու պարոնները դեսպանատան կառքերէն մին
պատրաստել տուին:

— Տանս մէջ ձեզի պիտի սպասեմ, բայց, կ'աղա-
չեմ որ, ըսաւ պառօնը, անյողգողդ ըլլաք, և լաւ ըմ-
բռնէք իմ պայմաններս: Վաղը, Պուլօններ անտասին
մէջ, առաւելան ժամը ութին, սուրս պիտի շարժի: Ես
չեմ ուզեր սպաննել այս պարօնը, կամ բազուկը պիտի
ծակեմ, կամ կուրծէն օղակ մը պիտի բանամ:

Սըր Ուիլիերմս կրկին իր «թիւլպիւր»ին նստեցաւ և
մեկնեցաւ:

— Կոշտ խաղ մը կը խաղած, կ'ըսէր ինքնիրեն,
վաղը Արմանին ներկայութեան գտնուելովս, բայց այս
յանդգնութիւնը պիտի փրկէ զիս: Ինձ պիտի ըլլան 12
միլիոնները... և ժանն ալ ինձ նման ազնուատոհմ սի-
րահար մը պիտի ունենայ:

Մինչդեռ Սըր Ուիլիերմս իր բնակարանը կ'երթար,
Սըր Արթուր և Սըր Ռալֆ դէպի Արման տը Բէրկազի
ապարանքը կը մեկնէին:

Պասթիէն հոն չէր. ժաննի տունը կը գտնուէր ան:
Բայց Արման երկու օրէ ի վեր, Սըր Ուիլիերմսի վկա-
ներուն այցելութեան կը սպասէր և այդ մասին կան-
խաւ ապսպրած էր դռնապանին:

Երբ դեսպանատան երկու քարտուղարները, դըռ-
նապանին յայտնեցին իրենց նպատակը, դռնապանը զա-
նոնք դէպի վերնայարկի սրահ մը առաջնորդեց պաղ
քաղաքավարութեամբ:

Արման ալ ներս մտաւ:

— Պարոն Պասթիէն, հարցուց Սըր Արթուր դէմ-
քին վրայ արհամարհանքի նշոյլով՝ այս դռնիկ և դեղ
չուկ անուան համար:

Պարոններ, պատասխանեց Արման, ես չեմ այն
մարդը զոր կը փափաքիք աեսնել, այլ Արման տը Բէր-
կազ կոմսը:

Երկու պարոնները խոնարհութիւն ըրին:

— Այս պարագային մէջ, ըսաւ Սըր Ռալֆ կրկին

խոնարհութիւն ընելով, հաճեցէք ներել մեզ մեր սխալ-
մունքին համար, և միեւնոյն ատեն բարեհաճեցէք ցոյց
տալ թէ...:

— Ատիկա անօգուտ է պարոններ, Պ. Պասթիէն
հօրս մէկ բարեկամն է, հօրս, այսինքն հանդուցեալ
գնդապետ Բէրկազի, իմ բարեկամս ալ է, իմ յարկիս
ներքեւ կը բնակի, և ամէն բանի մէջ ես կը բռնեմ ա-
նոր տեղը:

— Բայց պարոն կոմս ներեցէք մեզ երբ պնդենք
աեսնել:

— Պասթիէն դուրս ելած է, և միայն իրիկունը
շատ ուշ ատեն տուն կը վերադառնայ:

— Ուրեմն, նորէն պիտի գանք:

— Դարձեալ անօգուտ է, պարոններ, Պասթիէն
ինձ տուած է լիազօր իշանութիւններ ամէն բանի մէջ
և ամէն առթիւ:

— Ուրեմն գիտէք դուք թէ ինչ պատճառ զմեզ
հոս կը բերէ:

— Կարծեմ... Սըր Ուիլիերմսի կողմէ կուգաք:

— Այո՛, ճիշտ է պարոն:

Կոմսը նստարան մը ցոյց տուաւ երիտասարդներուն
և կրկնեց.

— Պասթիէն նմանողութենէ մը խաբուելով Սըր
Ուիլիերմսի տունը ներկայացած է և...

— Բայց գէշ կերպով վիրաւորած է զայն, ըսաւ
Սըր Ռալֆ:

— Նախատած է ինք... պնդեց Սըր Արթուր:

— Բայց, ընդմիջեց կոմսը պաղարիւն կերպով,
ան անմիջապէս իր սխալմունքը հասկնալով՝ ներողու-
թիւն խնդրած է անկէ:

— Զօրս Սըր Ուիլիերմս չընդունիր ամենեւին,
պարոն:

— Բայց սակայն, շարունակեց Բէրկազ կոմսը, կը-

կարծէ՞ք որ չենք կրնար հնարք մը կամ յարմար կարգադրութիւն մը գտնել. երիտասարդի մը և ծերուկի մը միջև կատարուելիք կռիւին վերջ տալու համար:

Արհամարհոտ ժպիտ մը սահեցաւ Սըր Արթիւրի շրթունքներուն վրայէն. Այս ժպիտը ուժգին կերպով վիրաւորեց Արմանը՝ որ անձկագին կը փափաքէր այս մենամարտութի նը չընել, և ուզեց այս անգամ անոնց զգացումներուն դիմել:

— Պ. Պատիւներ, ըսաւ. սուրի մը նման քաջամարտիկ մարդ մըն է, եթէ հոս ըլլար, պարոններ, անմիջապէս պիտի հաւանէր և ոտքի պիտի ելլէր, պարզապէս ձեր ժամադրութիւնը, ժարտավայրը և զէնքերը հարցնելու համար: Բայց ես, իբր իր վկան, կարծեմ թէ կրնամ...

— Պարոն կոմս, ընդմիջեց Սըր Արթիւր, մենք հոս միայն մեր պայմանները ձեզի ըսելու եկած ենք, և ոչ ուրիշ բանի համար:

Արման վիրաւորուած վեհանձնութեան շարժում մը զսպեց և պատասխանեց.

— Հիմա կը տեսնեմ թէ պարոններ, յամառ և անդրդուելի մարդիկներ էք: Ըսէ՛ք նայիմ ձեր պայմանները, մտիկ կ'ընեմ:

— Մեր բարեկամ Սըր Ուիլիերմս պարոնը կը փափաքի վաղը մոնամարտիլ Պատիւներին հետ:

— Շատ լաւ, ուրախ եմ:

— Պուլսոնի անտառին մէջ, վրանաձև չէնքին մօտ:

— Պիտի գայ հո՞ն, պարոն:

Սըր Ռալֆ և Սըր Արթիւր խոնարհութեւն ըրին:

— Ժամը քանիին հարցուց Արման:

— Եօթնին, պարոն:

— Շատ լաւ, ի՞նչ են ձեր զէնքերը:

— Սուր, եթէ անպատշաճ չէք դատեր:

— Ո՛չ, լաւ է, ասիկա թէ զինուորներու և թէ ազնուականներու զէնքն է:

Երկու պարոնները ոտքի ելան, և Արմանէն հրաժեշտ առին, որ զանոնք մինչև ապարանքին դուռ առաջնորդեց:

— Սըր Ռալֆ և Սըր Արթիւր վաղեցին Պոթօն փողոց, ուր Սըր Ուիլիերմս, իրենց կը սպասէր:

— Ուրեմն, ի՞նչ ըրիք, հարցուց:

— Ամէն բան ընդունուած է:

— Վաղուան համար:

— Վաղուան համար, ժամը եօթնին:

— Ամէն բան լաւ և յարմար է:

Սըր Ուիլիերմս ամենամեծ հանդարտութեամբ սիկաններ հրամցուց երկու պարոններուն, անհոգ կերպով խօսեցաւ ամէն տեսակ իրերու մասին, յետոյ երկու քարտուղարները մեկնեցան, որոշուելով որ հետեւեալ օրը, Սըր Ուիլիերմսի տունէն կառքով պիտի երթային Պուա տը Պուլսոնը:

Հազիւ Սըր Ուիլիերմսի երկու վկաները մեկնած էին, անհա նոր անձնաւորութիւն մը մտաւ ապարանքին մէջ, անցաւ բակէն, նախադաւիթէն, և առանց մէկու մը բան հարցնելու ուղղակի պարոնին աշխատութեան խուցը ելաւ:

Քօլարն էր այս:

Սըր Ուիլիերմս թէ Պօքրէօն և թէ երկու վկաները ընդունած առեմ՝ քաղաքավարութեամբ վարուած էր անոնց հետ, անգլիական պաղարիւնութեամբ: Բայց Քօլարը տեսնելուն պէս՝ ոտքէն մինչև գլուխը փրանսացի եղաւ գարծեալ, և ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց:

— Դործը կը քալէ, ըսաւ Քօլար և ամէն բան լաւ կ'ընթանայ:

— Ինչէ՞ն դիտես և ինչպէս:

— Մերունին Մէտէյ փողոց չպիտի մնայ ամենեւին:

— Ապահով ես:

— Խիստ ապահով, կոմսը եկաւ զայն փնտռեց:

— Ի՞նչ գիտես ասոր վրայօք, և ի՞նչպէս գիտես:

— Քոլար նստեցաւ, կրակին մէջ նետեց սիկառին ծայրը և պարոնին նայեցաւ:

— Հարիւրապետ, ըսաւ, ես մտիկ ըրի դուռին առջեւէն՝ ինչպէս որ յարմար էր, կամ աւելի աղէկ կ'ըլլայ ըսել տախտակամածներու մէջտեղէն մտիկ ըրած եմ:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Սըր Ուիլիքս:

— Իմացայ թէ ժամնի բնական յարկաբաժինին տակ կը բնակի գործաւորունի մը, որ ցերեկը օրակա՛նով աշխատելու կ'երթայ:

Բայց եթէ առիթը ներկայանայ, ամենախորամանկ դէպքեր մը կրնայ խաղալ. իր խանութէն դուրս ելլելուն սպասեցի և իրեն պատմեցի շատ մը բաներ, որոնք միտքը և գլուխը բաւական դարձուցին:

— Ե՛րբ, ըսաւ Սըր Ուիլիքս, որ այդ վայր՝ կեանին խիստ հետաքրքրուած էր, ամէն բան հասկնալու համար:

— Այնպէս որ, շարունակեց Քոլար, մինչև իսկ զիս իր տունը տարաւ, հոն այս առտու հարսնիք մը ըլլինք, և ամէն բան կտարելով և պարարտ թոքէ կարկանդակ ուտելով, նաև Պօրտօի պատուական գինի խմեցինք. և մինչ սիրունիկը սենեակ կը ժամէր կ'ելլէր, կռահեցի թէ վերի յարկէն, մարդ չէր կրնար լսել մեզ. այն ատեն սիրաշոյեցի գինքը, այնչափ սիրաշոյեցի որ՝ ամբողջ երկայնութեամբ սլառկելով՝ ամէն բան ուղածիս պէս իմացայ:

— Եւ ի՞նչ իմացար:

— Սիրունիկիս շուրջը աննշան բաներ և կոմսին մասին խօսքեր:

— Եւ ի՞նչ կ'ըսէր կոմսի մասին:

— Անշուշտ նոր հասած էին և կ'ըսէր, իմ վաղեմի բարեկամս, երիտասարդի մը պէս գլուխը տաք է, հիմա զինիդ խմէ՛ վաղը պիտի ծեծկուիս:

— Շատ լաւ, ըսաւ Պատթիէն, ժամը քանի՞ին և ի՞նչ զէնքով:

— Ժամը եօթնին՝ սուրով: Արդ, աւելցուց կոմսը, պանդոկ վերադառնալու է, և այս իրիկուն հոն պանկելու է, ամենէն կարճ համբան սա է:

— Լաւ, ընդմիջեց Սըր Ուիլիքս, ասպարէզը մերն է, ժամն մերը պիտի ըլլայ:

Երկու օրեր անցած էին այն օրէն ի վեր, երբ Օր. ժամն տը Պալտէր՝ Պատթիէնը մինչև դուռ առաջնորդած ատեն՝ Արման տը Քէրկազը ընդնշմարած էր: Մանկամարդ ազջիկը սենեակը վերադարձած էր, մտածկոտ և բարախուն:

— Ուրեմն ան էր, կը մտածէր ան, որու մասին ծերունի զինուորը այնքան խանդավառութեամբ խօսած էր:

Ու բոլորովին սրաւտրոփ, մտաւ սենեակ, մօտեցաւ այն դրան, որ երկու յարկաբաժինները կը զատէր իրարմէ, և ականջը դնելով ծակին՝ ջանաց լսել ներսի խօսակցութիւնը:

— Մերունի Պատթիէնս, կ'ըսէր կոմսը մեզմովին, ըսէ նայիմ մ'վ էր այն ազջիկը որուն սենեակէն դուրս կ'ելլէիր քիչ առաջ:

— Որքուհի մը, պարոն կոմս, պատասխանեց Պատթիէն, տեղակալ Պալտէրին ազջիկն է ան:

— Երկու օր առաջ տեսայ ես զայն, ըսաւ Արման, անոր է որ թեւս տուի և տուն առաջնորդեցի:

— Զա՛յն, գոչեց Պասթիէն:

Այո՛, զա՛յն, պատասխանեց Արման, այն, որ ինձ շատ հեղահամբոյր և գեղեցիկ երեւցաւ, և զոր երազեցի երկար ատեն...:

Արման կանգ առաւ, իսկ ժանն սիրտին ուժգնակի բաբախուով զգաց: Ժանն լսեց որ Արման ցած ձայնով սկսաւ խօսիլ Պասթիէնի հետ, թէ և ըսուած խօսքերը չէր կարող լսել և անոնց իմաստը հասկնալ, բայց կարծեմ նախազգացուածով մը կը գուշակէր թէ իր մասին կը խօսէին:

Յետոյ հետաքրքրութենէ մղուած, աչքը դրաւ դրան ծակին, ուրկէ տեսաւ Արմանը՝ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, աչքը հրաշալի մեկամաղձութեամբ արբչիւ այն տեսակ մարդու մը երեւոյթով որ սիրոյ երազներ կը տեսնէ:

Եւ ժանն, անգամ մը եւս, սկսաւ խորհիլ նախախնամութեան այս շնորհին համար, որով իրեն կը ղրկէր վեհօգի ամուսին մը վեհանձն և արքայական՝ որուն ձեռքերուն թերեւս պէտք ունենար յենուել օր մը:

— Պասթիէն, ըսաւ այդ պահուն կոմսը, ձայնը քիչ մը բարձրացնելով, կը խորհիմ թէ զայն կը սիրեմ:

Ժանն շանթահարեցաւ, և բոլորովին տոգուեալ, ձեռքը սիրտին տարաւ, որ իր կուրծքը խորտակելու չափ կը բաբախէր:

— Աստուած իմ, ըսաւ կոմսը, ան է զոր կ'երազէի մինչև ցարդ կեանքս բաժնելու համար իրենին հետ:

Ժանն, դադարեցուն մօտիկ կ'ընէր գաղտագողի Արմանի խօսքերուն, որոնք ապագայի մը շուրջ կը դառնային:

Արման Պասթիէնին քով գրեթէ ժամ մը կեցաւ:

յետոյ մեկնեցաւ և ժանն լսեց որ մեկնած ատեն Պասթիէն կ'ըսէր.

— Այս իրիկուն:

Ժաննի կուրծքը անգամ մըն ալ բաբախեց, այն հեշտալի մտածումով որ պիտի կարենար թերեւս իրիկունան եւս տեսնել զայն: Երբ Արման մեկնեցաւ, ձերուհի Պասթիէն կրկին եկաւ ժաննի զանգակը հնչեցուց:

— Օրիորդ, ըսաւ անոր, տեսա՞ք այդ երիտասարդը որ քիչ մը առաջ իրենց այցելութեան եկաւ:

— Այո՛, ըսաւ ժանն կարմրելով, ընդհամարեցի զայն:

— Զճանչցա՞ք զայն, հարցուց Պասթիէն այն տեսակ հարցական ժպիտով, որով ձերուհիները կը հարցաքննեն դեռատի անձեր:

— Այո՛, ըսաւ ժանն, լիչեցի թէ երկու օր առաջ տեսայ զայն. գործաւորի հագուստ հագած էր, իր թևը ինձ տուաւ:

— Արման տը Բէրկազ կոմսն է ան, ըսաւ Պասթիէն:

Ժանն վերստին տոգուեցաւ:

— Պաշտօն տուաւ ինձ որ գամ խնդրել ձեզմէ որպէսզի կարենայ իրիկունան այցելութիւն մը տալ ձեզ ինձ հետ:

Ժանն այնքան յուզուած էր որ, չկրցաւ պատասխանել, բայց իր գլուխը հակեց հաճոյակատարութեան նշանով մը:

Իրիկունան արդարեւ, ժամը իննին ատենները, Արման ժաննի դուռը կը զարնէր Պասթիէնի ընկերակցութեամբ. Շատ հաճելի պիտի ըլլար տեսնել այս առաջին գլուխ գլխին երիտասարդներու՝ որոնք արդէն կը սիրեն զիրար և որոնք սակայն չեն խոստովանած իրարու:

Արման նուազ գիտէր, ժանն ալ իւղանկարներ էր

շինած . արուեստը երկու հոգիներու միջև միութեան կապ մը կրնայ ըլլալ : Նուագի վրայ խօսակցեցան , յետոյ նկարչութեան և քանդակագործութեան վրայ . մոռցան թէ ինչպէ՛ս ժամանակը կ'անցնէր . և ծերունի Պասթիէն մեկուսացած անհուն հրճուանքով կը դիտէր այս ծլող սէրերը :

Ու երբ Արման մեկնեցաւ , յաջորդ օրը կրկին գալու համար արտօնութիւն խնդրեց : Ժանն վերջին աստիճան կը խայտար յուզմունքէն և հրճուանքէն :

Բարի պառաւն ալ , Ժէրթրիւտ , ինք ալ կը սկսէր զուշակել թէ իր սիրունիին այս առանձնահետ կեանքը կը փարատէր հեռոգհեռէ հաճոյքի և յուզմունքի կեանքին տեղի տալով :

Բայց , առաջին անհարկով իսկ , Ժէրթրիւտ կրցած էր գնահատել Արմանը , և ըսած էր մտովի հեծկլտալով .

— Ուրեմն իմ սիրունիկ Ժաննս ամուսին մը պիտի գտնէ :

Ու Ժէրթրիւտ Ժաննի համար այս երազը կը տեսնէր՝ իբր հաւատարիմ շուն , ինչ որ Պասթիէն Արմանի համար :

Ժէրթրիւտ և Պասթիէն յաջորդ առտու իրարու հանդիպեցան , Ժանն դեռ կը քնանար , Պասթիէն բարեւեց զայն և միասին Ժաննի յարկաբաժինը մտան :

Բարի Ժէրթրիւտս , ըսաւ Պասթիէն , քիչ մը քեզի հետ խօսիլ կ'ուզեմ :

Ժէրթրիւտ յարգական ձև մը ըրաւ :

— Ինձ նման խեղճ աղախինի մը համար պատիւ մըն է աս , ըսաւ թիկնաթոռ մը ցոյց տալով : Մտիկ կ'ընեմ ձեզ , Պ . հարիւրապետ :

Ինչպէս կը յիշուի , վաղեմի զինուորը հարիւրապետ Պասթիէնի անունով վարձու բռնած էր իր յարկաբաժինը :

Սիրելի Ժէրթրիւտ , ըսաւ նստելով , մանկամարդ տիրուհիդ կը սիրես , այնպէս չէ՞ :

— Ի՛նչ հարցում է աս , Տէր Աստուած , պատասխանեց Ժէրթրիւտ : Ես անոր ծնիլը տեսած եմ պարոն , բազուկներուս մէջ կրած եմ զայն , և ձեզմէ ազէկ չըլլայ , զաւակս կը նկատեմ զայն :

— Հարկաւ կ'ուզես որ երջանիկ ըլլայ ան , այնպէս չէ՞ :

— Ա՛հ , մրմնջեց աղախինը սրտաբուխ ձայնով մը , այդ բանին համար արքայութեան բաժինս իրեն կուտամ : Երբ մարդ մը մտածէ թէ , պարոն , այս աղջիկը որ պալատներու մէջ բնակելու և կառքերով չըջագոյնելու սահմանուած պէտք էր ըլլար , երբ մարդ կը տեսնէ զայն , խեղճ վարձուորի մը նման աշխատիլը , գիտէ՞ք թէ իր սիրտը ո՞րքան բզիկ բզիկ կ'ըլլայ :

— Բարեսիրտ Ժէրթրիւտ , մրմնջեց Պասթիէն բռնալիկն յուզուած :

— Ոստուած կը հաւանի՞ որ գնդապետի մը աղջիկը , ազնիւ և սէրի դիցունիին նման գեղանի օրիորդ մը՝ ստիպուի չարաչար աշխատելու . . . :

Ու Ժէրթրիւտ արտասուք մը սրբեց :

Պասթիէն պառաւին կոշտ ձեռքերը իրեններուն մէջ առաւ , սեղմեց զանոնք գորովագին , ու ըսաւ .

— Ո՞վ գիտէ թէ , առտու մը Օր . Ժանն անկողինէն չպիտի ելլէ բոլորովին հարստացած , երջանկացած և սիրուած . . . :

— Ա՛հ , Աստուած իմանայ ձայնդ , մրմնջեց Ժէրթրիւտ որուն ձայնը կը դողդղար յուզումէն : Աստուած շատ բարի և շատ արդար եղած պիտի ըլլար եթէ ատանկ բան մը ընէր :

— Թերեւս պիտի ընէ , պատասխանեց Պասթիէն :

Եւ խորհրդաւոր ձեւով մը աւելցուց .

— Տեսա՞ր այն երիտասարդը, որ եկաւ երէկ իրիկուն:

— Այո՛, ըսաւ Ժէրթրիւտ, իշխանի պէս երիտասարդ մը:

— Արման տը Բէրկազ կոմսն է:

— Ահ, ըսաւ աղախինը, ուրախութեամբ:

— Վեց հարիւր հազար ռուբլի եկամուտ ունի, շաբունակեց Պասթիէն:

Ժէրթրիւտ հաւատեց:

— Շատ է, ըսաւ, խիստ շատ:

— Չէ՞ք հաւատար:

— Որովհետեւ այսքան հարուստ պարօն մը, անհաւանական է որ սիրէ Ժաննի նման խեղճ աղջիկ մը:

— Կը սխալի՞ք Ժէրթրիւտ, քանի որ կը սիրէ արդէն զայն:

Ուրախութեան խեղդուկ աղաղակ մը եկաւ պառաւին կոկորդին մէջ մնաց:

— Այո՛, մրմնեց Պասթիէն, կը սիրէ և խենդի պէս կը սիրէ:

Բայց Ժէրթրիւտ բոլորովին կարմրած էր, և տեսակ մը սարսափ կը գծագրուէր իր գիմադիծերուն վրայ:

— Պարո՞ն, ըսաւ, Պարոն հարիւրապետ եթէ կը խաբէ՞ք զիս...:

— Ե՞ս, զքե՞զ խաբեմ, Ժէրթրիւտ:

— Կը հասկնամ, ըսաւ... կոմսը կը սիրէ օրիորդը... այնպէս... ինչպէս կը սիրեն հարուստները՝ մանկամարդ... աղջիկ մը:

— Ժէրթրիւտ, ի՞նչ կ'ըսէք, պոռաց Պասթիէն՝ որ հասկցաւ պառաւ աղախինին յանկարծական անվստահութիւնը:

— Ահ, պատճառը, ինչպէս որ կը տեսնէք օտ է որ ես անոր մայրն եմ, և կը պարտիմ մօր մը նման

հսկել անոր վրայ... ան... աւելի աղէկ է որ մեռնիմ... աւելի աղէկ է որ կտոր կտոր ընեն զիս... քան թէ տեսնեմ որ մարդ մը... որ անոր...

— Արդ, ուրեմն, Ժէրթրիւտ, պէտք է միայն համաձայնինք մենք, Ժէրթրիւտ: Ես կը սիրեմ Պարօն տը Բէրկազը որչափ դուք կը սիրէք մանկամարդ որբուն: Զայն իմ բուն զաւակս կը նկատեմ, և կ'ուզեմ որ երջանիկ ըլլայ ան...:

— Ի՞նչ ընելու եմ պարօն:

— Պէտք է օգնէք ինձ, պէտք է հասկցնել թէ մինչև վերջ չպիտի երթաք իր մօտ գտնուիլ, եթէ պիտի դայ որ մը ուր ամուսին մը պէտք պիտի ըլլայ իրեն, և դուք պիտի խօսիք Պ. տը Բէրկազի մասին:

— Հանդարտ եղէ՞ք պարօն, պատասխանեց Ժէրթրիւտ աղու մը ուրախութեամբ:

Ու ամէն բան ըսաւ Ժաննի, որ ինք ալ իր կարգին, զինք խեղդող գաղտնիքը խոստովանեցաւ անոր:

Ու երկուքն ալ լացին:

Ժանն հետեւեալ օրը Արմանը չտեսաւ:

Արման իր գործին իր պաշտօնին զբաղած էր, պէտք էր իրեն գտնել Բէրմօր տը Բէրմարուէ պառօնին ժառանգորդները:

Իր ամբողջ օրը անցուց փնտռելու զանազան նախարարութեանց պաշտօնեաներու անունները, որոնք ամուսնացած ըլլային իրեն զրկուած ծանուցագիրին մէջ նշանակուած թուականին:

Բայց, իրիկուան վերադարձաւ և ներկայացաւ Ժաննի:

Զիրար սիրող սիրտերու մէջ մտերմութիւնը չուտով կը դոյանայ:

Այդ իրիկուն Արման պզտիկ խոստովանութիւն մը ըրաւ, ուրկէ Ժանն չափազանց կարմրեցաւ:

Ու Ժամանակը այնչափ շուտ անցաւ, որ կէս գի-

շերը կը զարնէր արդէն՝ երբ Անիան ոտքի ելաւ մօկ-
նելու համար։

Արման մեկնելէն վերջ ժանն ժէրթրիւտի բա-
զուկներուն մէջ նետուեցաւ ու յիմնեց։

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, որքա՛ն երջա-
նիկ եմ...

Գիշերուան ամբողջ տեւողութեան մէջ ան հեշտա-
լի երազներ տեսաւ, դեռ կը զգար կարծես իր ձեռքը
անոր ձեռքերուն մէջ, աչքերը յառած անոր աչքե-
րուն, ու իրենց սիրտերը մէկ արօքում միայն ունե-
նալով։

Արթնցաւ ժպտուն, և իր օրուան ժամերը շատ
երկար թուեցան իրեն։

Բայց, ժամը չորսին միջոցները, քայլ մը լսեց
սանդուխներուն վրայէն, և սիրտը սկսաւ տրոփել ուժ-
գին, որովհետեւ Պասթիէնին քով Արմանին ձայնը կը
լսէր։

Այս այն օրն էր, երբ Պ. առ Քէրկազ ընդունած
էր Սըր Ուիլիւմսի վկաները, և եկած էր իմաց տալու
Պասթիէնին որ այդ գիշեր Քիւլթիւր Սէն-Քաթէրին
փողոցի իր բնակարանը անցընէ, հետեւեալ առտու
մեկնելու պատրաստ գտնուելու համար։

Արման՝ Պասթիէնը հարազատ զաւկի մը նման կը
սիրէր, և այն մտածումը թէ Պասթիէն հետեւեալ օրը
կեանքի թէ մահուան հետ պիտի խաղար, զինքը չա-
փազանց տխրեցուցած էր և իր դէմքէն կարելի էր
զուլակել ինչ տազնապա կ'անցնէր իր ներսիդին։

Ձայնը տխուր էր, և ժանն ունեցաւ դժբախտու-
թեան մը նախազգացումը...

Բայց կոմսը այնքան ցած ձայնով խօսած էր Պաս-
թիէնի հետ որ, մանկամարդ աղջիկը չկրցաւ ուղիք
հասկնալ իրենց խօսակցութենէն։

Արման միայն այն ատեն ձայնը բարձրացուց՝ երբ

Պասթիէնին պատմեց Սըր Ուիլիւմսի վկաներուն հետ
ունեցած տեսակցութենէն։

Ահա թէ ժանն ինչ լսեց այդ կերպով։

— Բարի Պասթիէն, կ'ըսէր Արման, անշուշտ
դուն ալ կը տեսնես որ ան կը սիրէ զիս, և գիտես
նաեւ թէ ես ալ յիմարի պէս կը սիրեմ զինքը։ Ինչո՞ւ
համար պիտի վարանիմ ուրեմն։

Ժանն սարսուռաց

Արման շարունակեց։

— Այս իրիկուն չպիտի երթանք իրեն այցելելու,
որովհետեւ սա վաղուան գէշ գործը կը ստիպէ մեզ
կառնուելու պառկելու։

Ժանն բոլոր մարմինն վրայ անբացատրելի սար-
սուռ մը ունեցաւ։ Ինչ գէշ գործի վրայ կը խօսէր ու-
րեմն։

— Բայց վաղը, շարունակեց Արման, վերադար-
ձիդ իրեն պիտի ներկայանաս և ինձ համար իր ձեռքը
պիտի խօսես պաշտօնապէս։

Ժանն շուարած, նստարանի մը վրայ ինկաւ և
կարծեց թէ իր սիրտը Արմանին հետ կ'ելլէր կ'իջնէր,
երբ Արման սանդուխներէն վար կ'իջնէր Պասթիէնի
հետ։

Ամբողջ ժամ մը ինքն իր վրայ ծալուած և իր ե-
րազին մէջ խորասուզուած մնաց։

Չանգալի հարուած մը սթափեցուց զինք իր երա-
զէն, և տեսաւ ժէրթրիւտը որ նախակ մը բռնած ներս
կը մտնէր։

— Մարդ մը զոր չեմ ձանձնար, ըսաւ, այս նամակը
բերաւ և անմիջապէս քաշուեցաւ, ելաւ գնաց։

— Ժանն զարմացած, առաւ նամակը, բացաւ զայն
և կարդաց։

Ներքեցէք ինձ օրիորդ, որ կը համարձակիմ գրելու
ձեզ...։

Ժամանակակից թէ այս նամակը Արմանին կողմէն
կուգար, և շուտ մը ստորագրութիւնը փնտռեց: Բայց
նամակը ստորագրուած չէր:

Շարունակեց կարդալ.

«Կը սիրեմ ձեզ, օրիորդ, և առջի անգամ իսկ,
երբ տեսայ զձեզ, զգացի թէ ալ ասկէ վերջ կեանքս
լոկ ձերինէն կախում ունի...»:

— Ի՛նքն է ի՛նքն է, մըմնջեց Ժաման, ձեռքը
սիրտին վրայ դրած և շարունակեց կարդալ.

«Եթէ երբեք կայ մարդ մը որ ինքզինքը հպարտ
և ուրախ կը զգայ՝ իր հարստութեան վրայ մտածելով
այդ մարդը ես եմ, և ձեզ համար վարձած եմ սիրուն
ապարանք մը, որուն թագուհին պիտի ըլլաք դուք և
ես իմ կեանքս հոն ձեր առջև ծունկի եկած պիտի ան-
ցընեմ:

Ժաման ընդմիջեց պահ մը, վստահ էր թէ Արմանի
կողմէ գրուած էր. նամակը վերջացած էր սապէս,

«Ժաման, իմ ամենասիրելի Ժամանս, կը համարձակիմ
գրել ձեզ այսօր և խոստովանիլ իմ սէրս, որովհետև
վաղը մեծ վտանգի մը ենթակուած պիտի ըլլամ: Առ-
տուան ժամը եօթին պիտի մենամարտիմ...»:

Նամակը Ժամանի ձեռքերուն մէջէն ինկաւ վար:
Ժաման սոսկալի աղաղակ մը արձակեց և մարեցաւ ին-
կաւ տախտակամածին վրայ...:

Երբ խելքը զուլիւ եկաւ, կէս գիշեր էր արդէն.
իր անկողինին մէջ պառկած էր՝ ուր Ժէրթրիւտ խնամք-
ներ կը շոյայլէր անոր:

Երբ աչքերը բացաւ Ժաման, Ժէրթրիւտի քով ան-
ծանօթ դէմք մը տեսաւ:

Այս այն մանկամարդ աղջիկն էր, որ կը բնակէր
վերի յարկին մէջ, և որուն քով Քօլար եկած էր առ-
ջի օր:

Պործաւորուհին իմացած էր Ժամանի արձակած ա-
ղաղակը, յետոյ անոր ժարմինին տախտակամածին վրայ
իյնալը: Ու ասկէ վերջն ալ, պառաւ Ժէրթրիւտի ար-
ձակած ճիշերն ու ողբերը: Ու Քօլարի գրգռմաներուն
վրայ վար իջած էր՝ օգնելու համար պառաւ աղա-
խինին:

Մանկամարդ աղջիկը սթափած պահուն զարմացա-
կան ակնարկ մը նետեց շորս կողմը, յետոյ յիշեց այն
նամակը, զոր Արմանինը ըլլալ կը կարծէր, և ուր ըս-
ուած էր թէ «վաղը առտու պիտի մենամարտիմ»:

Ու Ժաման երբ կամաց կամաց ինքզինքը գտաւ,
անհուն փափաք մը զգաց, երթալ Քիւլթիւր Սէն Քա-
թէրին փողոց, և ինչ որ ալ ըլլար, արգիլել այդ վե-
րահաս կոիւր, որուն պատճառները չէր դիտեր:

Բայց, այդ պահուն, կարծես թէ ոգի մը կ'երեւէր
իրեն, և կ'ըսէր թէ կիները պէտք չէ արգիլեն իրենց
սիրած անձերը՝ որ վրէժ առնեն զիրենք նախատող-
ներէն:

Այս ոգին իր հօրը ոգին էր, հանգուցեալ գնդա-
պետ տը Պալաէրի, թշնամին առջև մեռած հաւատա-
րիմ զինուորին, այն աղնուական մարդուն որ պատան-
քի տեղ՝ իր գունդին պատառ պատառ եղած դրօշակը
ուներ:

Ու մտալեց թէ Պ. տը Քէրկազի նման աղնիւ ու
հեղահամըոյր անձ մը չպիտի ուզէր բնաւ երթալ մե-
նամարտիլ՝ եթէ երբեք ամենամանր պարագաներէ հար-
կադրուած չըլլար:

Բարեսիրտ Ժէրթրիւտ խնամք ու ջանք տարաւ,
որպէսզի Ժաման ճաշէ: Բայց Ժաման հազիւ թէ քանի մը
պատառ դրաւ բերանը:

Հազիւ մէկ քանի վայրկեանէն, Ժաման կրկին նուա-
զում մը զգաց և տախտակամածին վրայ ինկաւ խելա-
կորոյս:

ժէրթիւտ այս անգամ անոր քով չվազեց զայն վերցնելու համար, որովհետեւ քնատ ինկած էր աթոռի մը վրայ:

Ժամ մը ետք, մարդ մը կեղծ բանալիի մը միջոցով դուռը կը բանար և կը մտնէր յարկաբաժինէն ներս. ուր ժանն խորունկ քունով մը կը քնանար:

Քօլարն էր այս մարդը, որ կը մըմնջէր ժպտագին:

— Մեր պզտիկը շատ աղէկ խաղացած է իր դերը և քնաբեր դեղն ալ շատ լաւ ըրած է իր աղբեցութիւնը: Եթէ նոյն իսկ Բալէ Բուայեալի թնդանօթն ալ որոտայ, չպիտի կրնայ արթնցնել Սըր Ուիլերմսի ապագայ սիրունին:

ԱՐՏԵՐՈՒՆ ՏՈՒՆԸ

Երբ ժանն արթնցաւ՝ արեւին առաջին ճառագայթները նշմարեց իր խառնիխառն մազերուն մէջէն, և զարմացումով լեցուած նայուածք մը պտտցուց իր բոլորաիջը:

Մանկամարդ աղջիկը այս պահուն Մէսլէյ փողոցի իր սենեակին մէջ չէր գտնուեր. ան բոլորովին հազուադէպ վիճակի մէջ պառկած էր, բոլորովին անծանօթ սենեակի մը մէջ, որուն պատուհաններէն կը նշմարուէին բարձրաբերձ ծառեր՝ զորս ձմեռը իրենց տերեւներէն մերկացուցած էր:

Ոտքի ելաւ. պատուհանի մը մօտեցաւ և բացաւ զայն:

Մեծ ծառերով պարտէզ մը ունէր աչքերուն առ-

ջեւ, իսկ պարտէզէն անդին կը նշմարէր մերկ և անբնական բլուր մը:

Պարտէզին մէջ և ոչ մէկ մարդկային էակ կար:

Ուր էր, ինչպէս գտնուած էր այդ բնակարանին մէջ:

Անհասկնալի գաղտնիք մըն էր աս իրեն համար:

— Ո՛հ, ո՛չ մըմնջեց. ասոնք չափազանց տարօրինակ բաներ են, շարունակ երազ է որ կը տեսնեմ:

Բայց առաւօտեան զով օդը՝ որ կուգար իր ճակտին հպելու, արեգակը՝ որ արդէն ծագած էր հորիզոնին ետեւէն, և թռչուններու երգերը՝ որոնք կը լըսուէին ծառերուն ետեւէն, կուգային հաստատել թէ երազ չէ որ կը տեսնէր:

Ներս եկաւ պատուհանին առջեւէն:

Սեղանի մը վրայ տարածուած և բոլորովին բաց-ցուած թուղթ մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց:

Ժանն մօտեցաւ անոր:

Նամակ մըն էր:

Մանկամարդ աղջիկը աչքերը յառեց այս թուղթին և ազադակ մը արձակեց:

Դիբը ճանչցած էր: Այս գիրը նոյնն էր այն նամակին գիրին հետ, զոր ստացած էր առջի օր, և որ Արմանի մենամարտութիւնը կը ծանուցանէր իրեն:

Օրիորդ տը Պալտէր առաւ զայն և անյապարար սա մէկ քանի տողերը կարդաց.

«Առտուան ժամը 9.

«Ժամը հօթնին մենամարտեցայ, ողջ առողջ եմ»: Խեղդուկ աղաղակ մը արձակեց ժանն և ցնցուեցաւ իր երջանկութեան ծանրութեան ներքեւ:

Ո՛ղջ էր ան, Արման ...:

Նամակը կը շարունակէր.

«Բիշ մը առաջ, ձեր սենեակը մտայ, սիրելի ժանն, բայց կը քնանայիք դուք, և բնաւ չուզեցի արթնցնել

ձեզ. համբոյր մը դբողմեցի ձեր ճակտին վրայ այնպէս՝
ինչպէս եղբայր մը կը դբողմէ իր քրոջը հետ գիւղերնդ-
խառնուած պահուն, և ոտքի ծայրերուն վրայ կոխե-
լով ետ քաշուեցայ:

«Հազար անգամ, սիրելի հրեշտակ, կ'երեւակա-
յեմ ձեր արթննալը, ձեր յապուշ կրթիլը, ձեր բնակա-
րանին յանկարծական փոփոխութեան վրայ ձեր զար-
մանալը:

«Վստահ եղիր պաշտելիս. թէ ոեւէ չար նպատա-
կով չէք եկած հոս...»:

Ժանն սարսուռաց, բոլորովին նոր ակնարկ մը պը-
տըտցուց, բայց այս անգամուան ակնարկը կասկածի և
սարսափի դբողմ մը ունէր իր մէջ:

Ու ժանն, անգամ մըն ալ սարսուռաց՝ մտածելով
որ թերեւս Արման զինք իր հոմանին ուզած ըլլար ը-
նել...:

Բայց շարունակեց կարդալ.

«Ժանն, ես ազնիւ մարդ մըն եմ, և կ'ուզեմ ար-
ժանի մնալ ձեր սէրին...»:

Մանկամարդ աղջիկը շունչ մը առաւ և դարձեալ
կարդաց.

«Երբ արթննաք, դուք զձեզ այնչափ մաքուր և
կոյս պիտի գտնէք՝ որչափ էիք առջի օր, ասով հան-
դերձ, ներեցէք ինձ, եթէ համարձակեցայ առեւանգել
զձեզ...»:

«Ան որ զձեզ կը սիրէ, սիրելի ժանն, չկրցաւ այլ
եւս աւելի երկար առեն դիմադրել, և խորամանկու-
թիւն ու բռնաբարութիւն գործածելով, ձեր դրացիներ-
ը կաշառել և քնաբեր դեղերու միջոցով յաջողեցաւ
զձեզ հոս բերել:

«Բայց վստահ եղէք, դուք ձեր տան մէջ էք, և
մօտ առենէն իմ կիսն պիտի ըլլաք.

Յր. տը Պալտէր ձեռքը կուրծին տարաւ և ջանաց
սիրտին բաբախումները զսպել:

Ու շարունակեց կարդալ.

«Ժանն, այս առտու մենամարտեցայ, բայց ողջ ա-
ռողջ եմ: Միայն, այս ժամուս իսկ, մեծ վտանգի մը
կ'ենթարկուիմ. դուք միայն կրնաք անկէ ազատել
զիս...»:

Մանկամարդ աղջկան զարմացումը իր գագաթնա-
կէտին հասած էր: Նամակը սապէս կը վերջանար.

«Եթէ ամենեւին ո՛ւր գտնուելնիդ չփորձուիք
հասկնալ, եթէ բնաւ ձեր ծառայութեան մէջ գտնուող
սպասաւորներուս ոեւէ հարցում չուղղէք, ոեւէ վտան-
գի չեմ ենթարկուիր...»:

«Ամէն օր ինձմէ նամակ մը պիտի ստանաք: Ամե-
նեւին հոգ մի՛ ընէք Ժէրթրիւտին համար: Մնաք բա-
րով, սիրելիս, մնաք բարով...»:

Այս նամակը, ինչպէս առաջինը, ստորագրուած
չէր...:

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Մէկ քանի քայլ ետ երթանք:

Արման, ինչպէս որ կը յիշուի, Պասթիւնը Քաթէրին
Սէն Քիւլթիւր փողոցը տարած էր:

— Արդ, քանի որ վաղը պիտի մենամարտիս, այս
Քիշեր անհրաժեշտ է քնանալ:

— Պահ, պարոն Արման, պատասխանեց Պաթիէն, երբ ես ժամանակին կը կոուէի՝ քնանալու բնաւ պէտք չէի զգար :

— Բայց այդ ըսածդ ասկէ երեսուն տարի առաջ էր :

— Մինչև իսկ կարելի է երեսուն և հինգ տարի ետք :

— Այն ժամանակ երիտասարդ էիր :

— Բայց հիմակ ալ տակաւին զօրաւոր եմ :

Արման գլուխը երերցուց և ըսաւ մելամաղձօրէն :

— Սուրբ լաւ կը քաշէի՞ք :

Ո՛չ շատ լաւ, շիտակը ըսելու համար :

— Ի զո՞ւր, մրմնջեց Արման, բոլորովին մոտ-զբաղ :

Անգլիացիները, շարունակեց, գրեթէ կ'անի-ծեն և կ'արհամարհեն մենամարտը. բայց անոնք որ բացառութիւն կը կազմեն լաւ մենամարտի գիտեն :

— Արդ, ուրե՛մն, ըսաւ Պաթիէն լաւ դաս մը պիտի տամ անոր :

— Պէտք պիտի ըլլայ դիմացի մարդդ առաջին յար-ձակման սպաննել, ապա թէ ոչ դու կը սպաննուիս :

— Պիտի աշխատիմ, ըսաւ Պաթիէն լակոնաբար : Ու գացին պառկելու :

Առտուն կանուխ, Պաթիէն խնամքով հագուեցաւ ու Արմանի նման պառուանշան կը կրէր, և մենամար-տի վայրը գացին :

Հեռուէն կառք մը կը մօտենար երեք երիտա-սարդներ բերելով :

— Ահաւասիկ Սըր Ուիլերմս, ըսաւ Պաթիէն, ցոյց տալով Արմանի լացի երիտասարդը որ Սըր Ռալֆի քով նստած էր, և օրուն դիմաց Սըր Արթուրը նըս-տած էր :

Արման ուշադրութեամբ նայեցաւ այս մարդուն, զոր Պաթիէն Անտրէան կարծած էր, և իր կարգին տարուաց :

— Վստա՛հ ես որ ինքք չէ :

— Ահ, անշուշտ, ըսաւ Պաթիէն, համոզուած եմ որ ան չէ : Բայց այս նմանութիւնը տարօրինակ է :

Սըր Ուիլերմս և իր վեհերը բարեւեցին Արմանը և Պաթիէնը :

Գեղինը լաւ էր, խոտ չկար և բարակ աւազով մըն ալ ծածկուած էր :

Սըր Ուիլերմս և Պաթիէն վերստին բարեւեցին զիրար :

Պ. ար Քէրկազ՝ մանրագնին ակնարկ մը նետելէ ետք Սըր Ուիլերմսի վրայ Սըր Արթուրի մօտեցաւ և յարեց :

— Պարո՛ն, այնպիսի ծանրակշիռ վայրկեանի մը մէջ կը գտնուինք որ, մարդ կրնայ ազատօրէն խօսիլ մէկ կողմ դնելով ամէն անձնական և վիրաւորիչ նպա-տակ :

— Ես ալ ձեր կարծիքէն եմ պարոն :

— Կ'օւզէք թոյլատրել որ բան մը հարցնեմ ձեզ :

— Սոսկեցէք պարոն, մտիկ կ'ընեմ ձեզ :

— Երկե՞ր ժամանակէ ի վեր է որ Սըր Ուիլերմսը կը հանչնաք :

— Միայն երկու ամիսէ ի վեր :

— Լաւ գիտէ՞ք որ պարոն մըն է ան և բնիկ իր-լանտացի :

— Ես միայն ընտանեկան մականունը տեսած և ի-մացած եմ :

— Տարօրինակ բան, մրմնջեց Արման, կ'երդնում որ եղբայրս է ան . . . :

— Պարո՛ն, պատասխանեց Արթուր, եթէ նոյն իսկ ճշմարիտ ըլլայ ըսածնիդ, ես, որ իբրևանացի Պ. Սըր Ռոբանպօլ

Ուիլիսըմսի անուան թուղթեր և վկայագիրքերը տեսած եմ, ես կ'ըսեմ, իրաւունք չունիմ ձեր եզրայրը կարծելու զայն:

— Բայց կ'աղաչեմ դիտել տուաւ Արման պարզ հետաքրքրութեան մը համար էր որ հարցուցի:

Սըր Ռալֆ առաջ անցաւ.

— Պարոններ, աւելցուց խօսքը երկու ոտխնե-րուն ուղղելով, կ'ուզէ՞ք հանուիլ անմիջապէս:

Արման տակաւին ուշադրութեամբ կը դիտէր Սըր Ուիլիսըմսը, որ սկսած էր հանուիլ:

Նրբ հանուիլը լմնցուց, ըսաւ Պասթիէնին, որ իր փողկապը հանելու մոռցած էր:

— Ներեցէ՛ք պարօն, քանի որ ձերինը չէ՛ք հաներ, պէտք է ես ալ նորէն դնեմ իմինս:

— Ո՛հ, ո՛չ, ըսաւ Արման, հանեցէ՛ք փողկապնիդ, Պ. Պասթիէն, թերեւս սուրի հարուած մը դերեւ հանէ ան:

— Ինչպէս որ կ'ուզէք... Օ՛հ, ո՛հ, մըմնչեց Սըր Ուիլիսըմս, այնպիսի կատարեալ հանդարտութեամբ, որ այս անգամ Պ. տը Բէրկազի վերջին կասկածները փա-րաւեցան:

— Այս մարդը անտարակոյս անգլիացի է, ըսաւ միտքէն Արման, Անտրէան չէ՛ աս:

Սուրերը քաշուած էին:

— Հրամմեցէ՛ք պարօններ, ընդ առա՛ջ, ըսաւ Սըր Ռալֆ:

Գրեթէ հինգ վայրկեանի չափ Պասթիէն շունչը կտրած և կատաղած՝ ամենասոսկալի հարուածներ տուաւ Սըր Ուիլիսըմսի: Բայց ամէնքն ալ պարապը գացին:

Այն վայրկեան, վաղեմի զինուորը անտեղեակ ըլլալով այս սոսկալի խաղին ամենավայելուչ նրբու-թիւններուն, սխալ սխալի վրայ կը դիգէր, սխալ քայ-լերով կը յառաջանար, կը խոյանար, բազուկը կը հե-ռացնէր, կը բացուէր:

Սըր Ուիլիսըմս կը դիմադրէր, բայ չէր յարձակեր:

— Զիս կը կառավարէ, կը մըմնչէր Պասթիէն, խաղ կ'ընէ ինձ հետ, ես որ կայսրութեան հիւար մըն եմ:

Եւ Արման, կը զգար թէ ազնուական մարդ մը միայն կրնար այսքան վեհանձնութեամբ մենամարտիլ, և թէ եթէ ուղէր Պասթիէն արդէն մեռած պիտի ըլ-լար:

Արման կ'ըսէր ինքնիրեն:

— Անտրէա նուազ վեհանձն պիտի ըլլար... հա-մոզուած եմ որ ինք չէ...

Սըր-Ուիլիսըմս այս անօգուտ և անպտուղ կռիւին լին վերջ մը տալու համար, իր սուրը այնպէս մը կըր-թընցուց վաղեմի զինուորին կուրծքին, որ կրնար, ե-թէ ուղէր, առանց խիզճի խայթի սպաննել զայն:

Բայց սուրը հազիւ շապիկին մօտեցաւ և քսուե-ցաւ, Սըր Ուիլիսըմս կարծես բաւականացած այս ան-արիւն յաղթանակէն, դէպի ետ ոտնուով մը ըրաւ:

— Բաւական է, պարօններ, բաւական է, պոռաց Արման, որ ոտքէն մինչև գլուխ սարսուռացած էր այս սոսկալի տեսարանէն:

Պասթիէն սոսկալի հայհոյութիւն մը թռցուց բեր-նէր, և ուզեց վազել ու սուրը գետնէն վերցնել՝ բայց Պ. տը Բէրկազ կեցուց զայն:

— Բանը բանէն անցած է, իրաւունք չու-նիս ալ եւս սկսելու, կրնար սպաննել զքեզ՝ բայց չըրաւ:

Սըր Ուիլիսըմս արագօրէն իր ոտխին մօտեցած էր և միանգայն կ'ըսէր անոր.

— Պարոն, կ'ուզէ՞ք հիմակ ընդունիլ իմ ներողու-թիւններս և բարեկամօրէն ձեռքերնիդ ինձ ներկա-ացնել:

Պատթիէն ձեռքը Սըր Ուիլերմսի երկարեց, մինչդեռ Սըր Ուիլերմս ըսաւ իր անդիական շեշտերով:

— Ի՞նչ պարոն հակառակորդս՝ առջի օր ներողութիւն ինդրած ըլլալով ամէն բան վերջացած կրնար նկատուիլ. սակայն երկար ատենէ ի վեր մենամարտելու փափաք ունենալուս, Պ. Պատթիէնի կողմէ այդ առիթը տրուած չըլլալով ինձ, ես ալ չփախցուցի զայն:

— Հոգ չէ, մըմնջեց Պատթիէն՝ թշնամական քիշախնդրութեան մը հետեւանքով, միայն ինծի պէս անպիտաններն են որ զինաթափ կ'ըլլան:

Ու Պատթիէն երկրորդ անգամ ըլլալով սեղմեց Սըր Ուիլերմսի ձեռքը:

Սըր Ուիլերմս մօտեցաւ Պ. տը Բէրկազի:

— Կ'երեւի թէ, Պ. կոմս, ըսաւ, ես կատարելապէս կը նմանիմ ձեր եղբոր՝ զոր կը փնտռէիք աշխարհիս բոլոր կողմերը:

— Զարմանալի բան է, պառասխանեց Պ. տը Բէրկազ, ասով հանդերձ Անտրէայի մազերը խաթեալ են:

— Եւ իմի՞ններս սե... իմի՞ններս լաւ ներկաւած են...:

— Այլ սակայն, պարոն, եթէ ամենափոքր տարակոյս մը կամ կասկած մը ունիք, հաճեցէք պատուել զիս այսօրուան ճաշիս: Հոն ցոյց պիտի տամ ձեզ իմ տոհմիս վերաբերեալ վաւերաթուղթեր:

— Պարոն, ըսաւ Արման:

Պարոնը վստահելի ձեւ մը առաւ և խօսքը միեւնոյն ատեն Արմանի, Պատթիէնի և երկու վկաներուն ուղղելով, ըսաւ.

— Պարոններ, դուք հարկաւ ձեր կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ սիրահար եղած էք: Ես սիրահար եմ հիմալ: Այս ատու ձեզ հետ գտնուելու հաճոյքս՝ զըրկած է զիս երէկ իրիկուն իմ սիրունիկիս հետ տեսնուելու հաճոյքէն. ասոր համար կ'աճապարեմ որ կորս-

ուած ժամանակին տեղը լեցնեմ: Արդ, սիրունիս, անտաներու եզերքը, խորհրդաւոր դղեակի մը մէջ կը բնակի: Զայն կը պահպանեմ վիշապի մը վայրենի նախանձով: Հետեւաբար ստիպուած եմ բաժնո՞ւիլ ձեզմէ...

Եւ Արմանին նայելով.

— Պ. կոմս, աւելցուց, դուք ինձ համար ամենափրկի բարեկամ մը պիտի ըլլաք, եթէ ձեր կառքին մէջ երկու նստատեղի ցոյց տաք իմ բարեկամներուս, որովհետեւ ես Բարիզ չպիտի վերադառնամ:

Արման գլուխը ծռեց իբր հաւանութեան նշան: Ու ճամբայ ելան կառք նստելու համար:

Սըր Ուիլերմս դիւրաշարժութեամբ իր թիւղիւրիին մէջ ցատկեց և ըսաւ Արմանին.

— Զձմարիտ չէ՞ Պ. կոմս, որ երջանկութեան տաճարը միայն մարդու մը սիրած կնոջ տունն է:

— Գուցէ, մըմնջեց Արման, որ սկսած էր ժաննի ժասին մտածել:

— Եւ երբ մարդ նշանածուի մը ունի՝ զոր պաշտելու չափ կը սիրէ, պարտաւոր է պահպանել զայն ամէն աչքերէ:

Սըր Ուիլերմս իր չրթունքներուն վրայ սպրդեցուց նորէն ծաղրածու ժպիտ մը՝ ուր կարծես դերակոմս Անտրէայի ստտանայական հոգին երեւան կուգար կրկին:

Ու Արման սարսռաց, վերօտին ներշնչուելով իր կասկածներէն:

— Եթէ դուք ալ կին մը կը սիրէք, լա՛ւ պահանջեցէք զայն. այսպէս խորհուրդ կուտամ ձեզ, ըսաւ Սըր Ուիլերմս խօսքը վերջացնելով, մտրակի պատուական հարուած մը տալով ձիուն՝ որ կայծակի արագութեամբ մեկնեցաւ:

Այս անգամ, Արման, մեռելի մը պէս տեղունեցաւ և երկրորդ անգամ ըլլալով ժաննը միտքը ինկաւ և սարսռաց:

Արր Ուիլիերմս անիծեալ Անտրէայի ծաղրածու ձայնը առած էր, այսպէս խօսած պահուն, և իր սառած նայական քրքիջը՝ մեռելական զանգակներու նման թնդաց Արմանի սիրտին մէջ:

Արր Ուիլիերմս նետի մը պէս կ'երթար Բարթիլայն արուարձաններէն՝ որոնք ձկնորսներու և միանգամայն արուեստագէտներու բնակավայրն են:

Յետոյ հեռաւոր արուարձանէ մը մտաւ ներս, անցաւ գիւղին միակ փողոցէն, եկեղեցիին քովէն զարկաւ, և ձորի մը բարձունքին վրայ հասնելով՝ վանդակապատ դրան մը առջև կանգ առաւ:

Այս տունը այն բնակարանն էր, ուր երկու օր առաջ, Քօլար բերած էր Սըրիզը, զայն յանձնելով այրի ֆիրարի պահպանութեան:

Որր Ուիլիերմս գլխաւոր դուռնէն ներս մտաւ և կանգ առաւ սանդուխին առջև:

Այդ պահուն, աւաղին վրայէն նոր անցած կառքի մը հետքերը նշմարեց:

— Օ՛հ անդր, ըսաւ գոհունակութեան հառաչանքով մը, գործը եղած է, իմս է ժամներ:

Ուիլիերմս նշմարեց Քօլարը, որ հանդարտօրէն սիկաւ մը կը ծխէր:

— Ուրե՛մն, հարցուց Ուիլիերմս, սանձը նետելով:

— Թռչնիկը կը քնանայ, պատասխանեց Քօլար:

— Հօ՛ս, ըսաւ Սըր Ուիլիերմս անձկութեամբ:

— Հարկա՛ւ, հարիւրապետ:

— Ժամը քանի՞ն առաւ քնաբեր դեղը:

— Իրիկուան ժամը տասնին:

Սըր Ուիլիերմս ժամացոյցը հանեց:

— Առտուան ժամը ութն է, ըսաւ, տակաւին երկու ժամ ունի քնանալու:

Եւ պարոնը Քօլարին հետեւեցաւ դիւրաշարժութեամբ, ելաւ սանդուղին փոքրիկ աստիճաններէն, և

սրահէն անցնելէ վերջ, մտաւ այն նշտասնեակին մէջ, ուր դեռ նոր տեսանք Սր. տը Պալտէրի արթննալը, որ բոլորովին զարմացած էր այդ տեսակ տեղ մը գտնուելուն համար:

Երբ Սըր Ուիլիերմս ներս մտաւ, մանկամարդ աղջիկը դեռ կը քնանար նստասեղանին վրայ երկնցած:

Պարոնը կանգ առաւ անոր առջև և սկսաւ դիտել զայն:

— Ծշմարտապէս, ըսաւ, աղջիկը խիստ գեղեցիկ է, բնաւ երբեք տեսած չունէի զայն, կը խնդակցիմ Արմանին, խիստ լաւ ճաշակ ունի եղեր:

Յետոյ յանկարծ, յոնքերը պոռոտելով և Քօլարին նայելով, ըսաւ.

— Միթէ... դիպուածով... փորձուած չըլլաւ...

— Իրաւ որ ոչ, ըսաւ Քօլար, գեղեցիկ բան մըն է, բայց խիստ տոգոյն... ասանկները կը սիրեմ ես:

— Օ՛հ, ըսաւ հանդարտօրէն, մինչև իսկ կը սիրէի քեզ... Ասկէց զատ ես կանխակալ կարծիքներ չունիմ, կամ ինչպէս կ'ըսեն, նախապաշարեալ մարդ չեմ...

Ու Սըր Ուիլիերմս աւելցուց.

— Պատաւը ի՞նչ ըրիր:

— Պարզապէս իր անկողինին մէջ պառկեցուցի, իր ձեռքին տակ դնելով այն նստակը զոր արդէն գիտէք և որուն մէջ ձեր վաղեմի նստար գրագիրը այնչափ լաւ նմանցուցած է օրիորդին գրութիւնը:

— Շատ լաւ, ապրի՛ս:

— Իսկ գալով Սըրիզի, կրկնեց Քօլար, կ'երեւի թէ ֆիրար և ան չեն կրնար համաձայնիլ: Աղջիկը կուլայ, պառաւը ցեցէ մը աւելի գէշ է և իրեն թշուառութիւն թշուառութեան վրայ քայել կուտայ:

— Ահաւասիկ այս րանը, զոր ես չեմ ուզեր, ըսաւ Անտրէա, և եթէ այդպէս է, յանցանքը քուկդ է:

— Արդարեւ, ըսաւ Քօյար բարկութեամբ, դուք ինձմէ վստահելի մէկը ուզեցիք, ես ալ ձեռքիս տակը այս պառաւը ունէի՝ որ Նիքօյօ տիրուհին է։ Ես զիտէի՝ թէ բնաւորութիւնը գէշ էր։

Սըր Ուիլիերմս չպատասխանեց, և գուցէ յիմացաւ, այնքան խորասուզուած էր իր խորհրդածութիւններուն մէջ։

Բազուկները խաչաձեւած՝ քնացող մանկամարդ աղջկան առջև կեցած էր, թերեւս Քօյարն ալ մոռցած էր։

— Ելիր, գնա բանդ ըսաւ վերջապէս, գնա սա այրի Ֆիրար ըսուած կինդ գտիր և ըսէ իրեն որ Սըրիզը իմ այցելութեանս պատրաստ է։

Քօյար դուրս ելաւ, Սըր Ուիլիերմսը քնացող օրիորդին քով առանձին թողլով։

Պարոնը նստեցաւ սեղանին առջև և գրեց այն երկայն նամակը՝ զոր տեսանք ժաննի արթնցած պահուն։

Յետոյ, երբ աւարտեց, դառն և միանգամայն սոսկալի ժպիտ մը սահեցաւ իր շրթունքներուն վրայէն։

— Ահ, ըսաւ, սիրելի եղբայր, միտքս սքանչելի գաղափար մը տալու վրայ է։ Կարծես թէ միամիտ Քէրիարոօի առանցիկութիւններէն զատ պատուական վրէժխնդրութիւն մըն ալ պիտի ունենամ։ Ահ, դու զիս գողի մը պէս վնասեցիր, առիթ ինձմէ Մարթէնը, այն միակ կինը զոր կը սիրէի։ Ահ, դու զիս անթեքալն Անարէա կոչեցիր, և այդ ամէնուն հետ միասին, կը յուսամ որ երջանիկ ըլլաս, կեցիր նայի՞նք։

Պահ մը լուռ կեցաւ և յետոյ շարունակեց.

— Ահաւասիկ հոն է այն մանկամարդ աղջիկը՝ որուն գեղեցկութիւնը սիրտդ կը տրոփեցնէ, հող՝ քնացած է անշարժ, հոս՝ իմ տրամադրութեանս ներքեւ։ Եթէ իմ տեղս ուրիշ մը ըլլար, իր վիճառութեան մէջ

կը բաւականանար անարգ և վայրենի ըլլալով, բայց ես նրբազնին, խորամանկ, վեհանձն և միանգամայն անգութ պիտի ըլլամ։

— Ինձի պէտք եղածը ժաննը ձեռք անցնելը չէ, այլ իր սիրտը։ Ան սկսած էր զքեզ սիրելու, բայց ան զիս պիտի սիրէ, զի՛ս...

Շուռն, երէկ, անոր աչքին կոմս Քէրկազն էիր, առաքինի և հարուստ մարդ մը, բայց առկէ վերջ պիտի ըլլաս չարածձի ստահակ մը, որ իր տիրոջը հագուստն ու անունը կ'առնէ վրան, ան պիտի արհամարհէ զքեզ...

Սըր Ուիլիերմսի ժպիտը կծու քրքիշի մը փոխուեցաւ։

— Ահ, Պ. կոմս, միտքս ամենապատուական գաղափար մը եկաւ։ Այլ եւս դուք չէք Արման տը Քէրկազ, ես եմ, ե՛ս։ Եւ այն օրը, երբ պիտի ամուսնանամ Հէրմինին հետ, այն օրը կ'ըսեմ, երբ Քէրմարուէի կարծրուկ ոսկիները իմ պիտի ըլլան, այն օրը պիտի պոռամ երեսիդ, «Արման», Արման, ժաննը, քու սիրեցեալ ժաննդ, իմ սիրուհիս եղաւ և զքեզ լոկ իր սպասուորը նկատեց։

Սըր Ուիլիերմս, որուն դէմքը կը ճառագայթէր զօրիսային ժպիտով մը, զանգակը հնչեցուց։

Մարիէթ ժաննի յատկացուած սպասուհին երեւցաւ։

— Միւսներն ալ վեր քաշեցէք, հրամայեց Սըր Ուիլիերմս։

Մարիէթ դուրս ելաւ և քիչ ետքը կրկին երեւցաւ սենեկապանին և կառքի ծառային հետ։

— Աղէկ մտիկ ըրէ՛ք ինձ, ըսաւ Սըր Ուիլիերմս, հարիւր ոսկի ամսական կուտամ ձեզմէ ամէն մէկուն, եթէ ձեզ համար ես Արման տը Քէրկազ կոմսը ըլլամ,

և եթէ ձեր նոր սիրունին այդպէս համոզէք: Ապա թէ ոչ պիտի վաճառուիք:

Եւ Սըր Ուիլիամս աւելցուց միտքէն, ծառաները ճամբած և ինքն ալ ժամանի քնացած սենեակէն ելած պահուն:

— Հիմա կ'երթամ Սըրիզի դասը կը սորվեցնեմ, և եթէ ժաման իր մարդոցը հաւատայ, անշուշտ պիտի հաւատայ սիրուն ծաղկեգործունիին՝ որ իր մանկութեան բարեկամն է:

Սըր Ուիլիամս մեկնեցաւ պարտէզին մէջի միւս բնակարանէն ներս, ուր մենք իրմէ առաջ պիտի գրտնենք Սըրիզը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՕՐԻՈՐԴ ՊԱՔԱՐԱ ԵՒ ՔՈՅՐ ԼՈՒԻԶ

Ա.

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Սըրիզը ձգեցինք այն պահուն՝ երբ պառաւ Ֆիբա-րի զարհուրելի տեսքէն սարսափած՝ նստարանին վրա կ'իյնար նուազած:

Այրի Ֆիբար զայն վերի յարկը փոխադրեց և առանձին թողուց զայն:

Երբ Սըրիզ ուշքի եկաւ ինքզինքը գտաւ սենեակի մը մէջ որ չատ կը նմանէր Բարիզի գործաւորունիի մը սենեակին: Անմիջապէս ջատուկ պառաւ և իր սոսկալի տեսքը միտքն ինկաւ: Առաջին շարժումը դէպի գուռը վազել եղաւ, բայց դուռը գոցուած էր:

Իր յուսահատութեան մէջ, սկսաւ օգնութեան կանչել և պոռալ: Ոչ ոք չսեց:

Այն ատեն խեղճ աղջիկը սկսաւ արցունքի հեղեղներ թափել, երկար ժամեր գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ կեցած էր անշարժ:

Գէսօրուան մօտ դուռը բացուեցաւ և պառաւ Ֆիբար ներս մտաւ:

— Օ՛հ, սիրունիկս, բաւ, փոխանակ լալու՝ եկուր ճաշէ :

Արրիկ ժխտական շեշտով մը պատասխանեց : Այրի Թիրար դուրս ելաւ և դուռը գոցեց : Մէյ մըն ալ ճիշդ իրիկուան եկաւ : Խեղճ Արրիկ քնացած էր :

Արթնցուց զայն և առաջարկեց որ ճաշէ : Արրիկ կրկին մերժեց, և քնացաւ հագուած ու ուժասպառ վիճակի մէջ : Յաջորդ առաւօտուն Արրիկ աւելի հանգաւ էր :

Անօթութիւնը կը ստիպէր որ ճաշէ, քանի մը պատառ բան կերաւ, բայց չէր ուզէր սենեակէն դուրս ելլել :

Թիրար այն ատեն սկսաւ զայն խոշտանգել : Արրիկ օգնութիւն կ'աղաղակէր և կ'ուզէր մեռնիլ : Այրին նորէն մեկնեցաւ և միայն իրիկուան երեւցաւ կրկին, միշտ սառն, միշտ խոժոռ, և իմաց տուաւ թէ պարտնը զայն անօնելու պիտի գար :

Արրիկ իր յուսահատութիւնը արցունքներով կը թարզմանէր :

Վերջապէս, երրորդ օրուան առտուն, մինչդեռ պատահանին առջև նստած էր ան, բանալի մը դարձաւ փականքին մէջ : Խեղճ աղջիկը սարսուռաց կարծելով թէ իր խօշտանգիչն է որ ներս կը մտնէ : Բայց դուռը բացուեցաւ և մարդ մը ներս մտաւ : Պ. Արր Ուիլերմսն էր :

Այդ պահուն Արրիկ ինչպիսիք կորսնցուց և սկսաւ բարձրաձայն աղաղակներ արձակել :

Բայց, Արր Ուիլերմս, մօտեցաւ ժպտալին և բաւ ծայրայեղ քաղաքավարութեամբ :

— Օրիորդ, հոգ մի՛ ընէք, վեհանձն մարդ մըն եմ ես :

Արրիկ, անշարժ, պատին կրթնած, սենեակին առ-

մենէն միտն անկիւնին մէջ, արհամարհանքի արտայայտութեամբ կը շարունակէր գիտել զայն :

— Կուզէ՞ք մօիկ ընել զիս, բաւ : Արր Ուիլերմս, գգուող ձայնով մը, բաւական բաներու մասին լուսաբանութիւններ պիտի տամ ձեզի :

— Ա՛հ, պարոն, մրմնջեց Արրիկ, անկարելի է որ մինչև հիմակ իմ կրած տանջանքներս ձեր կողմէ հրամայուած ըլլան :

— Ի՞նչ չարիք հասցուցին ձեզ, հարցուց Արր Ուիլերմս զայրոյթով, ո՞վ արդեօք համարձակեցաւ այդ բանին :

— Այս հրէշային կիներ, որուն բանտարկեալն եմ կը չարչարէ զիս : Զիս բռնի բերած են հոս, ըսելով թէ...

— Ինչ որ բաժն են ձեզ սխալ է, տղաս, պատասխանեց Արր Ուիլերմս քաղցրօրէն, և եթէ ձեզ չարչարած են ձեր վրէժը պիտի անհեմ ես, անհոգ եղէք :

— Պարոն, պարոն, ազաչեց Արրիկ հեկեկալին, երեք օր է որ հոս եմ ես, առանց գիտնալու թէ ուր կը գտնուիմ, առանց լուր ատնելու անոնց մասին զորս կը սիրեմ, իմ բարեկամութիւններու մասին, իմ...

— Արրիկ վարանեցաւ :

— Ձեր Լէօնին մասին, այնպէս չէ՛, հարցուց Արր Ուիլերմս նոյն քաղցրութեամբ, քաջ երիտասարդ մըն է Լէօն որ ամէն կերպով արժանի է ձեր սէրին : Հոգ մի ըներ, ձեր օժիտն անգամ չի կողմէս պիտի ընեմ, որպէսզի երկուքդ ալ երջանիկ ըլլաք :

— Ա՛հ, աղաղակեց Արրիկ ուրախութեամբ, պառաւ կ'ըսէր բայց չէի հաւատար ես :

— Ի՞նչ կ'ըսէր պառաւը :

Կ'ըսեր թէ ձեր հրա մանով հոս կը գտնուիմ թէ դուք հարուստ էք, թէ ես խեղճ աղջիկ մըն եմ որ...

— Ա՛հ, ընդմիջեց Արր Ուիլերմս, թշուառական

պառաւ, ես... ատանկ բան... Ես Արման տը Բէրկադ կոմսն եմ:

— Արման տը Բէրկադ կոմսն էք դուք:

— Այո՛, աղջիկս, և հիմա պիտի հասկնաք թէ հին ծանօթներ ենք: Լէօնը կը ձանձնայի Պասթիէնի միջոցով: Դիտէ՛ք, կը ճանչնա՞ք այն գործաւորը որ կիրակի իրիկուն ձեզ հետ ճաշեց և որ իր տան հասցէն իմ բնակարանս տուաւ:

— Այո՛, այո՛, կը յիշեմ, ըսաւ Սըրիզ:

— Շատ լաւ, մտիկ ըրէք ուրեմն, և մի վախ՛նաք բնաւ: Անկասկած դուք գեղեցիկ էք և առաքինի, պզտիկը, և ձեր սիրող անձը երջանիկ է շատ: Ես ունիմ իմ սիրողս, և կ'ուզեմ միայն ձեր բարեկամը ըլլալ, ձեր հայրը, ուրիշ ոչինչ...

Սըր Ուիլեմս մանկամարդ աղջկան ձեռքը իր ձեռքերուն մէջ առաւ:

— Խեղճ աղջիկ մըմնջեց, ինչեք պիտի ընէին քեզ եթէ ես չըլլայի:

Ու շարունակեց.

— Այս սլառաւ Թիբարը, որ իմ նախկին պարտիզպանիս այրին է, ամէն բան չէ յայտնած ձեզի: Քօլար իմ հրամանովս հոս բերած է զձեզ, բայց ոչ թէ ձեր պատիւը բռնաբարելու համար: Որովհետեւ ձեր հոս բերուելովը միայն պիտի փրկուէր Լէօն, ձեր նշանածը, և ժամն ձեր բարեկամուհին:

— Ժա՛նն, հարցուց Սըրիզ ապահար:

— Այո՛, Օր. Ժամն ձը Պալաէր, զոր կը սիրեմ. և զոր իմ կինս ընել կ'ուզեմ. Ժամն ալ ձեզ նման, քիչ մնաց սոսկալի չարքքի մը զոհ պիտի երթար:

— Կարծես թէ պիտի խենդենամ, Աստուած իմ, մըմնջեց Սըրիզ, որ կարծես թէ Սըր Ուիլեմսի այս տաքօրինակ խօսքերէն ուռէ բան չէր հասկնար:

— Ուշագրգռեալ մտիկ ըրէք ինձ, նախ ձեր

մասին խօսինք յետոյ կը խօսինք ժամնի մասին, որովհետեւ ձեր երկուքին ճակատագիրներն ալ կարծես իրարու կը նմանի: Դուք կը սիրէք պատուաւոր գործաւոր մը, Լէօն Ռօլանը, և ան ալ ձեզ կը սիրէ: Մէկ ամիսէն ամուսնացած պիտի ըլլայիք, անպէս չէ՛:

— Այո՛, պատասխանեց Սըրիզ:

— Բայց խեղճ աղջիկս, դուք քոյր մըն ալ ունիք, այնքան ապականուած քոյր մը՝ որքան դուք անբիծ էք, քոյր մը որ երկար ատենէ ի վեր մտած է կեանքին մէջ հակառակ կողմէն, և որուն սիրտին մէջ ամէն զգացում մարած է: Լաւ, ձեր այս քոյրը, Պաքարան, ծախած է առաջուրնէ իր քրոջ պատիւը, մեծահարուստ անձի մը, որմէ ձեզ խլեցի, որ ձեզ ստատիկ կը սիրէ և որ ամէն ոճիր գործելու պատրաստ է, ձեր սէրին համար:

— Աստուած իմ, ազադակեց Սըրիզ խելակորոյս:

— Բարեբախտաբար կը հսկէի Լոնի և ձեր վրայ: Լէօնը Բարիզէն հեռացնել տուի, և զձեզ ալ պատուարել տուի հոս, ուր Պ. տը Պօրտէօ երբեք պիտի կարենայ գալ ձեզ գտնելու: Կը հասկնա՞ք հիմակ:

— Այո՛, մըմնջեց Սըրիզ. բայց պարոն, մենք ձեզ հանդէպ ինչ ըրած ունէինք որ դուք մեզ համար այսքան ազնիւ և անձնուէր կը գտնուիք:

— Տղա՛ս, պատասխանեց Սըր Ուիլեմս, իբր թէ յուզուած ձայնով մը, հսկայ հարստութիւն մը ունիմ ես, զոր կը գործածեմ շուրջս բարիք սփռելու և չարիքներ արգելելու... իմ տրամադրութեանս տակ գրեթէ ոստիկանութիւն մը ունիմ, որուն չնորհիւ ամէն բան գիտեմ: Նրբ ինձ յայտնեցին ձեր վերահաս վտանգը, անմիջապէս փութացի: Ահա իմ ընթացքիս բոլոր զաղտնիքը:

— Պարոն, մըմնջեց մանկամարդ աղջիկը, պարոնին ձեռքերը իր շրթունքներուն տանելով, Աստուծոյ մը

պէս բարի էք, և ես պիտի մեռնիմ ձեզ հազար, եթէ հարկ ըլլայ:

Սըր Ուիլիերմս չպատասխանեց, այլ կ'ըսէր մտովի՝ դժոխային ժպիտով մը:

— Ամբողջ էութիւնովս Արման տը Փէրկազն եմ ես, զոր կատարելապէս կեղծեցի, նոյն իսկ իր բարե-սիրական խօսքերը:

Յետոյ ըսաւ բարձրաձայն.

— Հիմակ, ժաննի մասին խօսինք:

— Ուրեմն զա՞յն ալ կը ճանչնաք:

— Կը սիրեմ զայն, մրմնջեց Ուիլիերմս, ձեռքը սրտին տանելով, կը սիրեմ...:

Եւ աւելցուց.

— Ան ալ ձեզ պէս սոսկալի վտանգէ մը ազատած է, շատ տարօրինակ պատմութիւն մըն է զոր պիտի պատմեմ ձեզ: Երեւակայեցէք որ կայ մարդ մը որ յանդերձնած է իմ անունս աւրել, այդ մարդը Պասթիէնն է:

— Պասթիէն, գոչեց Սըրիզ, այն երիտասարդը զոր Պերլինի մէջ տեսանք:

— Այո՛, նոյն ինքն: Դուք կարծեցիք, խեղճ աղջիկ, որ այդ մարդը դիպուածով եկած էր հոտ՝ Լէօնին օգնութեան համար: Ե՛հ, ո՛չ, ամէն բան նախատեսուած և հաշուուած էր: Այն երկու չարադէմ մարդերը որոնք կուռեցան ձեր նշանածին հետ՝ Պասթիէնի արբանեակներն էին:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, պողաց Սըրիզ՝ զարմանքի գա-գաթնակէտը հասած:

— Ճշմարտութիւնը սա է որ, զաւակս, Պասթիէն շատ անգամ ժաննի ետեւէն դացած էր, սիրահարուած էր անոր, և կազմակերպած էր այն պզտիկ կառակեր-դութիւնը՝ զոր տեսաք: Այդ կերպով դուք, այսինքն Լէօնը և դուն, հրաւիրեցիք զայն ձեր ճաշին մասնակ-

ցելու, իսկ ձեր մեկնումէն վերջ ան Օր. Ժաննը իր հետ առաւ տարաւ:

— Ահ, մրմնջեց, հիմա կը հասկնամ...

— Տակաւին բան մը չէք հասկնար կոր... սպա-սեցէք...

Սըրիզ մեղմօրէն նայեցաւ Սըր Ուիլիերմսի, որ դիրքն ու միամտութիւնը առած էր այնպիսի մարդու մը՝ որ սիրտէն բղխած ճարտասանութեամբ մը պարզ ճշմարտութիւնը կը պատմէ:

— Պասթիէնը, կրկնեց Սըր Ուիլիերմս, մտացի մարդ մըն է և օգտուած նշանաւոր դիմագծութեամբ: Ան համաձայնած է անպիտան ծերուկ սպասաւորի մը հետ՝ որ իբր հարիւրապետ Ներկայացած է մօննի բնա-կարանին մէջ, ինքզինքը անոր հօր վաղեմի բարե-կամը՝ կատել տալով՝ և յաջողած է յարաբերութեան դնել անոր հետ այդ ստահակն ալ, որ իմ անուշովս, այսինքն իբր կոմս տը Քէրկազ ներկայացած է:

«Ժանն, խեղճ աղջիկ, այդ երիտասարդ Պասթիէ-նը տեսած ատեն ճանչցած է այն գործաւորը՝ զոր Պէլ-վիլի մէջ տեսած էր և սկսած է սիրել զայն...»

— Ահ, գոչեց Սըրիզ զայրացած, Օր. տը Պալտէր սպասաւոր մը սիրէ, ա՛հ, երբեք, երբեք...

— Դիպուածը, կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել, իմ ոստիկանութիւնս յայտնած է ինձ բոլոր ասոնք, սիրելի Սըրիզս: Այդ ատեն է որ տեսնել ճնշեցի այդ Օր. Ժաննը, և զայն տեսած պահուս հրապուրուելով անոր գեղեցկութենէն, սիրեցի զայն:

«Միայն թէ նկատելով որ Ժանն ստահակին մէկը կը սիրէր, երէկ դիչեր առեւանգել տուի մանկամարդ աղջիկը, և քնացած վիճակի մէջ փոխադրել տուի զայն այս պզտիկ դղեակին մէջ, զոր պարտէզին խորը կը տեսնէք:

— Հո՞ն է, պողաց Սըրիզ ուրախութեամբ:

Ռօֆանպօլ

— Եկէք, պիտի տեսնէք զայն, ըսաւ Սըր Ուիլ-
երմս, մանկամարդ աղջկան ձեռքէն բռնելով:

Գեանայարկին վրայ Սըր Ուիլերմս կրկին հանդի-
պեցաւ այրի Ֆիբարի, որու յանդիմանական շեշտով մը
ըսաւ.

— Ձեր ամուսինը պարկեշտ մարդ մըն էր, և կը
ցաւիմ որ իր կեանքը ձեզ պէս չար կնոջ մը հետ ան-
ցուցած է: Ես ձեզի այս մանկամարդ աղջկը պահպա-
նելու պաշտօն տուի, ես գիտեմ թէ ի՞նչ ամօթալի
կերպով կատարած էք ձեր պաշտօնը. դուքս ելէք աս-
կէց, կը վռնտեմ զձեզ:

Սըրիզ տեսաւ անոր մատով դուռը ցոյց տալը՝
բայց չտերաւ այն անհասկնալի նշանը զոր միեւնոյն
պահուն ըրաւ, և որ ըսել կ'ուզէր.

— Ասիկա ալ քու գերդ է, կատակերգութիւն,
լոկ կատակերգութիւն:

Սըր Ուիլերմս Սըրիզին հետ անցաւ պարտէզէն, և
առաջնորդեց զայն այն ննջասենեակը. ուր Ժանն կը
քնանար տակաւին:

— Աստուած իմ, որչա՛փ գեղեցիկ են այս բոլոր
առարկաները, մրմնջեց ծաղկեգործուհին՝ որ սքանչա-
ցած և հիացած էր:

— Բոլոր ասոնք Ժաննին են, ըսաւ Սըր Ուիլ-
երմս, ապագայ Գէրկազ կոմսուհիին:

Վայրկեանի մը լուռութենէ ետք.

— Հիմակ, մտիկ ըրէք, սիրելի Սըրիզս, մտիկ ը-
րէք ինձ, իմ Ժաննս կը քնանայ հիմակ, բայց արթըն-
ցած պահուն՝ ես մեկնած պիտի ըլլամ արդէն՝ ութը օրի
չօրի հեռանալու պարտաւորուած պիտի ըլլաք: Դուք
դղեակին մէջ պիտի մնաք: Մարիէթ, իր ոպասուհին
պիտի պատրաստէ զայն զձեզ տեսնելու, և այն մէկ
քանի օրուան միջոցին, ուր զձեզ հոս պիտի պահեմ
ազատ կացուցանելու համար ձեր քրոջմէն և անպատիւ-

Պօրթօէն, դուք անոր հետ պիտի բնակիք, դուք իր
քոյրը... իր բարեկամուհի... իր հաւատարիմ ընկե-
րուհին պիտի ըլլաք:

— Այո՛, պարոն կոմս, ըսաւ Սըրիզ:

— Ամէն օր պիտի գրեմ անոր, անշուշտ գրած նա-
մակներս պիտի կարդայ ձեզ: Պիտի ջանաք իրեն հաս-
կըցնելու թէ ճշմարիտ Գէրկազ կոմսը, այսինքն ան
զոր կը սիրէ, սա չարածճի Պասթիէնը չէ, այլ...

— Ահ, ինչո՞ւ համար չպիտի սիրէ ձեզ, բաւական
է որ անգամ մը զձեզ տեսնէ:

— Մնաք բարով, Սըրիզ, ըսաւ Սըր Ուիլերմս,
պէտք է որ մեկնիմ և չեմ ուզեր որ Ժանն զիս տես-
նէ:

— Պարոն, հարցուց Սըրիզ, անգամ մըն ալ ե՞րբ
պիտի տեսնեմ Լէոնը:

— Շիտակը չեմ գիտեր, բայց յուսացէք և վստա-
հութիւն ունեցէ՛ք վրաս. կ'երգնում ձեզ որ տասներհինգ
օրէն իր կինը պիտի ըլլաք:

— Եւ Սըր Ուիլերմս Սըրիզը այս մեղրածորան
խոստման վրայ թողով, դէպի կառքը ուղղուեցաւ
և ըսաւ Քօլարին որ ձիերուն սանձէն բռնած էր:

— Կարծեմ թէ կատակերգութիւնը շատ աչէկ խա-
ղացուեցաւ...: Հիմակ միամիտ Գէրմարուէի տասեր-
կու միլիոններուն նայինք և անոնցմով զբաղինք՝ ո-
րովհետեւ վրէժխնդրութիւնը լաւ ճամբու մէջ է:

— Միլիոնները, ըսաւ Քօլար վերջին աստիճան
մտածկոտ, ահա՛ էական բանը:

— Իմ կարծիքս ալ այդ է: Այս իրիկուն Անգլիա կը
մեկնիմ ամուսնանալու համար օրիորդ Հէրմին տը Պօր-
թէօի հետ....:

Այսպէս ուրեմն, թշուառական Անտրէա կը յաշ-
թանակէր ամէն կէտերու մէջ:

Ֆէրնան բանտարկուած էր:

Սըրիզ և ժանն պահպանութեան տակ էին:

Պաքարա իբր խենթ փակուած էր:

Իսկ Արման տը Քէրկազ կոմսին համար այլ եւս
անկարելի կ'ըլլար գտնել Քէրմարուէ կոմսին ժառանգ-
գորդները...

Այն օրը երբ Երրիզ՝ Պաքարայի մատնիչ նամակէն
առաջնորդուելով՝ Սէրբանթ փողոց գացած էր, և հանկէ
Քօլարի միջոցով Պաքիվալի տունին մէջ տարուած էր:
այդ առտուն, կէսօրուան միջոցին, Շաբօն փողոցէն ան-
ցած եւ երկաթագործ Կրօի խանութին առջեւ կանգ
առած էր:

Իսկոյն Լէօն Ռօլան դուրս ելած, ու դէպի իրեն
ուզողուած էր՝ սիրահարի միամիտ ժպիտը շրթունքին
վրայ:

— Ինչո՞ւ տխուր կ'երեւաք այսօր, հարցուց Սը-
րիզ:

— Ո՛հ, ո՛չ, բան մը չունիմ, ըսաւ ժպտելով:
տրտմութեանս պատճառը այն է թէ վաղը չպիտի կա-
րենամ տեսնել զձեզ:

Եւ ինչո՞ւ համար, հարցուց Սըրիզ այլայլելով:

— Վարպետս զիս Մօնմարսի կղզին կը զրկէ, հոն
կարասիներ յանձնելու, և միանգամայն տեղաւորելու
համար: Այնչափ դորձ կայ որ, հազիւ մինչեւ միւս ա-
ռաւօտ պիտի կարենամ աւարտել:

— Ա՛հ, ըսաւ Սըրիզ, շատ ձանձրացուցիչ բան է
այս:

— Շատ կը փափաքէի որ պաշտպանս ինք ան-

ձամբ երթար հօն... բայց չհամարձակեցայ բան մը ը-
սելու, պէտք է լաւ գաղափար ունենալ անոնց վրայ
որոնք մարդը կ'աշխատեն:

— Իրաւունք ունիք Լէօն: Բայց մինչեւ իրիկուն
պիտի վերադառնա՞ք:

— Այո՛:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Սըրիզ ժպտելով, ուղղակի
մեզի պիտի գաք, և գիշերը մեզի պիտի կենաք, այս
կերպով պիտի կարենանք մեր կորսուած ժամանակին
տեղը լեցնել:

— Յետեւեալ տատուն Լէօն Ռօլան Մօնմարսի գնաց,

Հետեւեալ առտուն Լէօն Ռօլան Մօնմարսի գնաց,
ամբողջ օրը հոն անցուց և հոն պառկեցաւ: Հետեւեալ
առտուն կէսօրին մօտ վերադարձաւ և աշխատանոց
գնաց՝ անհամբերութեամբ սպասելով որ Սըրիզի տունը
երթալիք ժամը մօտենայ: Ժամը ութին միջոցները ա-
րագօրէն վեր կ'ըլլէր ծաղկեգործուհիին սանդուխներէն
և կը զարնէր պղտիկ սենեակին դրան՝ թէեւ պատու-
հանին գէշ գոցուած փեղկերէն լոյսի նշոյլ մը անգամ
չէր տեսներ:

Սըրիզ չպատասխանեց:

Լէօն նորէն զարկաւ:

Միեւնոյն լռութիւնը:

Կարծեց թէ մանկամարդ աղջիկը դուրս ելած էր
բան մը գնելու համար: Սպասեց սանդուխին վերջին
աստիճանին վրայ:

— Ժամ մը անցաւ և Սըրիզ ամենեւին չերեւցաւ:

Այն ատեն համբերութիւնը հատած՝ գործաւորը վար
իջաւ և գլուխը դռնապանին խուցին պատուհանէն ներս
խօթեց:

— Ուրեմն Օրիորդ Սըրիզ տունը չէ՞, հարցուց:

— Օրիորդ Սըրիզ, ըսաւ դռնապանը. ա՛հ, դժուար
էք Լէօնը:

— Այո՛, տիկին :

— Արդ ուրեմն, երկու օր կայ որ տեսած չունիմ զինքը :

— Ինչպէ՞ս, երկու օր, պոռաց Լէօն : Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, մայր...

— Ճշմարտութիւնն է որ կ'ըսեմ, պարոն Լէօն, երէկ չէ առջի օր Ֆանսին տեսայ... գիտէք թէ Պաքարայի սպասուհին...

— Յետո՞յ, հարցուց գործաւորը, այս անունէն իսկ այլայլած :

— Կարծեմ, դժբախտութիւն մըն է պատահած Պաքարայի կամ անոր մօր գլխուն, թէ մէկը կամ միւսը շատ հիւանդ եղած ըլլալու է, վասն զի սպասուհին շատ այլանդակ դէմք մը ունէր, և Օրիորդ Սըրիզ դուրս ելաւ տխրած դէմքով : Ու այդ օրէն ի վեր անգամ մըն ալ չտեսայ :

Լէօն այլեւս ուրիշ խօսք մտիկ չըրաւ և սկսաւ դէպի Մօնսէյ փողոց, Պաքարայի բնակարանը ուղղուիլ : Բայց հոն ալ նոր զարմանք մը կը սպասէր իրեն :

Բնակարանին երկաթէ վանդակադուռը, պատուհանները, դուռները, ամէնքն ալ լաւ մը գոցուած էին : Իրարու վրայ մէկ քանի անգամ զանգակը հնչեցուց, բայց ոչ ոք եկաւ դուռը բանալու համար :

Բայց փողոցին անկիւնի փերեզակը՝ որ տեսնելով թէ երիտասարդը պարապ տեղը զանգակը կը հնչեցնէ, դէպի իրեն եկաւ և ըսաւ,

— Մարդ չկայ հոս :

— Ինչպէ՞ս, մարդ չկա՞յ :

— Ո՛չ, այն կինը, որ հոն կը բնակէր, լաւ կը ձանձնայի ես, եւ իրեն շատ անգամ սուրհանդակի պաշտօն վարած եմ :

— Է՛յ, ուրե՞մն :

— Սեկնած է :

— Մեկնա՞ծ, պոռաց Լէօն :

— Այո՛, երէկ առտուընէ ի վեր : Մայրն ու ծանոսներն ալ մեկնեցան :

— Բայց սոսկալի է, պոռաց Լէօն, ուր գացած է ուրեմն :

— Չեմ գիտեր :

Լէօնի խելքը գլխէն գնաց, կարծելով թէ Պաքարա առեւանգած էր իր քոյրը՝ զայն ցոփակեացութեան ենթարկելու համար :

Վայրի երէի մօնչիւն մը արձակեց, առանց գիտակցութիւն ունենալու իր ըրածներուն, եկաւ մեքենաբար Պուրպօն Վիյնէօվ փողոցը, յուսալով որ իր մայրը պիտի կրնար տեղեկութիւններ տալ Սըրիզի վրայ :

Գեղջկուհին, երկու օրէ ի վեր, ամենեւին տեսած չէր Սըրիզը :

Լէօն մօրը տունէն վերադարձաւ Ֆոպուր-տիւթամիլը փողոց :

Ամենեւին երեւցած չէր Սըրիզ :

Այն ատեն Լէօն վազեց դէպի աշխատանոց, և դիմելով իր պաշտպանին՝ որ դեռ նոր պառկած էր, խորհուրդ հարցուց անոր :

Եփենագործը՝ որ խելացի և միանգամայն պաղարիւն մարդ մըն էր՝ հանգարտեցուց իր գործաւորին յուսահատութիւնը, համոզեց զինքը որ իր նշանածուին. անշուշտ իր քրոջը հետ գիւղ գացած էր, և վերջապէս խոստացաւ որ մինչև ոստիկանութեան պաշտօնատունը պիտի բնկերանար անոր, ուր պիտի վկայէր, իրեն հետ, մանկամարդ աղջկան աներեւութանալը, եթէ մինչեւ այն ատեն երեւան չելլէր :

Լէօն Ռօլան առանց հագուստները հանելու պառկեցաւ նոյն իրիկունը. և յուզման ու անձկութեան ամենատիուր գիյեր մը անցուց :

Առաւօտուն կանոխ, մութնուլուսուն, Ծագութ
տիւ թամփիւր փողոցը վերադարձաւ:

Սըրբիզի մասին դարձեալ լուր մը չառաւ:

Կրկին իր վարպետին դիմեց:

Միասին ոստիկանապետին դացին, որ անոնց խօս-
քերը մտիկ ընելէ վերջ, յարեց:

— Բարիզի մէջ ստէպ անհետացող մանկամարդ
օրիորդները ընդհանրապէս իրենց բուն կամքովն է որ
կ'անհետանան. սակայն ես պիտի ջանամ տեղեկու-
թիւններ քաղել այս մասին և ուղղակի ոստիկանու-
թեան դիմում պիտի ընեմ: Երկու օրէն եկէք:

— Երկու օր...:

Մեռնիլ էր Լէօնի համար, որ իր յուսահատութե-
նէն չէր գիտեր թէ ի՞նչ ընէր: մտածեց ուղղակի Օր.
Ժանն տը Պալտէրի դիմել՝ նկատելով որ թերեւս ան
տեղեկութիւններ ունենար Սըրբիզի մասին:

Դեռ բաւական կանուխ էր:

Դուռնէն անմիջապէս ներս ժէրթրիւտի հանդիպե-
ցաւ: Ժէրթրիւտ կուլար:

Խեղճ կինը, առջի իրիկուն, թիկնաթոռին վրայ
քնացած էր և ուրիշ ոչ մէկ բան կը յիշէր: Արթննա-
լուն՝ Ժաննի դուռը զարկած էր. Ժանն չէր պատաս-
խանած. այն ատեն ներս մտած էր սենեակէն, մտածե-
լով որ թերեւս կը քնանար ան. սենեակը պարսպ դը-
տած էր: Բայց Ժաննի գրառեղանին վրայ բաց դրուած
նամակ մը տեսած էր, զոր կարդացած եւ աղաղակ մը
արձակած էր:

— Յիսուս Քրիստոս... զաւակս կորսուած է, դո-
չեց ձեռքերը իրարու միացուցած:

Ահաւսիկ այդ նամակը, որ ստորագրուած էր Ժան-
նի կողմէ, և կարելի չէր գուշակել թէ Ժաննի գիրը
և ստորագրութիւնը ի՞նչպէս կեղծուած էին:

«Բարի ժէրթրիւտ»,

«Երբ արթննաս, քու քովդ չպիտի գտնես քու
սիրելի Ժաննդ, որ մեկնած պիտի ըլլայ»:

«Մեկնած եմ այնչափ ժամանակի համար՝ զոր չեմ
կրնար յայտնել»:

«Արդ, գիտե՞ս ինչո՞ւ համար կը մեկնիմ. կը մեկ-
նիմ փախչելու համար մարդէ մը, զոր սիրել կարծեցի
և զոր չեմ սիրեր. Գ. կոմս տը Քէրկազ, կը մեկնիմ
հետեւելու համար այն մարդուն՝ որուն անունը չեմ
կրնար տալ դժբախտաբար»:

«Ներէ քու սիրելի Ժաննիդ՝ որ կը սիրէ զքեզ և
կը մեկնի տխրագին»:

Այս տարօրինակ նամակը կարգացած պահուն պա-
ռաւը ցնորքի պէս բան մը ունեցաւ, և ինքնիրեն հար-
ցուց թէ միթէ կ'երազէ՞ր կամ թէ չէ՞ր կորսնցուցած իր
խելքը:

Բայց վստահ էր, Ժաննի գիրն էր ան: Ժանն իր
միակ զաւակն էր, զոր կը սիրէր աշխարհիս վրայ:
Ժէրթրիւտ փղձկեցաւ և սկսաւ մազերը քաշել, երբ
Լէօն Ռօլան հասաւ, բոլորովին այլայլած:

— Աստուած իմ, ըսաւ Լէօն, ի՞նչ կայ, ի՞նչ ե-
ղաք, տիկին ժէրթրիւտ, Օրիորդ Ժանն ուր է:

— Մեկնե՞ր է, պատասխանեց ժէրթրիւտ լալով:

— Մեկնած է...: Բայց ո՞ւր... ե՞րբ... և որո՞ւ
հետ:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ ժէրթրիւտ, որ Լէօնի եր-
կընցուց սեղանին վրայէն գտնուած նամակը:

Գործաւորը ապշահար կարդաց վերոյիշեալ տողերը
և նամակը թռաւ ձեռքերէն:

— Բոլոր ատենք մարդը կը խենդեցնեն, մրմնջեց
Լէօն չուարած, Սըրբիզն ալ մեկնած է, հէ՛...:

— Սըրբիզն ալ մեկնած է, հարցուց ժէրթրիւտ:

— Այո՛, քրոջը հետ, պատասխանեց Լէօն, որ գի-
նովի մը պէս կ'երերար:

Հազիւ խօսքը վերջացուցած էր, երբ արագ քայլեր լսուեցան, որոնք սանդուխներէն վեր կ'ելլէին. և բաց մնացած դրան սեմին վրայ ժէրթրիւտ և Լէօն տեսան ծերունիի մը վեր ելլելը՝ երիասարդի մը հետ, և երկուքն ալ աղաղակ մը արձակեցին:

— Պարոն տը Քէրկա՛զ, բացազանչեց ժէրթրիւտ, Պէլվէլի գործաւորը, աղաղակից Լէօն, որ բոլորովին ապշեցաւ երբ տեսաւ այս մարդը զոր ժէրթրիւտ «պարոն» կ'անուանէր և զոր ինք, այն գինեւտան մէջ «ընկեր» անուանած էր:

Արդարեւ, Պասթիէնն ու Արմանն էին ասոնք, որոնք կը վերադառնային Պսւա տը Պուլօններէն, ուր թողուցինք զանոնք Սըր Ուիլիեմսի երկու վկաներուն հետ:

Անարէա, մեկնած պահուն, այն տեսակ ծաղրածութիւնքի մը արձակած էր որ Արման տը Քէրկազ կարծած էր Անարէան տեսնել, և անմիջապէս սկսած էր խորհիլ ժաննի մասին, որուն համար Սըր Ուիլիեմս խորհուրդ տուած էր վիշապի մը արթնութիւնով պահպանել:

Արման բոլորովին մտազբաղ կառքը ելած էր նորէն, հրամայելով կառապանին որ քառասմբակ արշաւով ընթանայ և հալածուելով կարծես այդ չարաշուք քրքշէն՝ ըսած էր Պասթիէնի երկու վկաներուն մեկնուածէն ետք:

— Սոսկալի նախազգացում մը ունիմ. Մէսլէյ փողոց երթանք...

Լէօնը և ժէրթրիւտը տխրած վիճակի մէջ տեսնելով, Պ. տը Քէրկազ գուշակեց որ դժբախտութիւն մը պատահած ըլլալու էր:

— Ժանն, ըսաւ, ի՞նչ է ժաննը:

Լէօն լռութեամբ նամակը անոր ներկայացոնց: Արման կարդաց՝ ու նորէն կարդաց ու նորէն կարդաց զայն երեքալով և պատին կրթնելով որպէս զի չիմար:

— Անարէա՛, մրմնջեց. բոլոր ասոնք անտարակոյս Անարէայի գործերն են...

— Անարէա՛ էր...

Ժ Է Ն Է

Քիչ մըն ալ վերադառնանք Տիկին Պօրէօի և Հէրմինի մօտ, զորս թողուցինք շանթահարիչ նամակին ազդեցութեան տակ:

Պ. տը Պօրէօ առած էր նամակը և զայն Ֆէրնանին տանելու պատրուակին տակ, մինակ ձգելով մանկամարդ աղջիկն ու մայրը՝ դուրս էր ելած, նամակը Պաքարայի տանելու նպատակով:

Հէրմին ոտքի վրայ մնացած էր, տխուր և թախծազին ու յուսահատի երեւոյթով:

Տիկին տը Պօրէօ իր աղջկան կը նայէր անձկալից ուշադրութեամբ, այն կնոջ նման, որ զաւակին մեռնիլը կը տեսնէ, ու ոչ իսկ բառ մը, աղաղակ մը կամ սիրտէն բխած ճիշ մը կարող էր արտասանել իր զաւակը սփոփելու համար:

Վերջապէս կամացուկ մը ոտքի ելաւ, միշտ անշարժ ու անխիրտ աչքերով, դէպի Հէրմինի մօտեցաւ, զայն իր բազուկներուն մէջ առաւ և լռիկ մը սեղմեց:

— Մայրի՛կ, ըսաւ այն ատեն Հէրմին, վաճաճ մը

մանել կ'ուզեմ... Բնաւ երբեք չպիտի ամուսնանամ:

— Վա՛նք... պոռաց խեղճ մայրը շուարած, դուն կ'ուզես... Վա՛նք մտնել: Բայց ուրեմն, պիտի թողնու՞մ զիս, քու մայրդ:

Հէրմին աղաղակ մը արձակեց:

— Ո՛հ, ո՛հ, ներեցէ՛ք ինձ, խենթեցած եմ. քիմարացած եմ վիշտէս, ո՛հ, չպիտի թողում զքեզ, մայրի՛կ:

Հէրմին սկսաւ լալահառաչ արտասուել իր մօրը գիրկին մէջ, որ զայն գլուանքներով կ'ողողէր:

Երկար ատեն, երկու խեղճ կիները, սիրտով իրարու փաթթուած մնացին, իրարու խառնելով իրենց հծծիւնները և հառաչանքները: Յետոյ, Հէրմին կանգ առաւ զօրաւոր և հանդարտ կերպով և իր մօրը ըսաւ.

— Երկար ժամանակէ ի վեր է որ ձեր մօրաքոյրը, Տիկին տը Քէրմատէք կը փափաքի տեսնել զմեզ, կ'ուզէ՛ք մեկնիլ. չեմ կրնար Բարիդի մէջ մնալ այլեւս, պիտի մեռնիմ հոս:

Տիկին տը Պօրբէօ, այս առաջարկը մեծ ուրախութեամբ ընդունեց, մեկնուածը միջոց մը նկատեց իր զակին ցաւը ժողցնելու, թերեւս ճամբորդութեան մէջ ան իր ցաւերուն համար մսիթարութիւն մը գտնէր:

Պ. տը Պօրբէօ կէս գիշերին եկաւ, ճակատը քիչ մը տոգոռնած. Սըր Ուիլիեմսի հետ առաջին տեսակցութենէն կը վերադառնար, Սէրբանթ փողոցի այն սենեակէն՝ ուր պարօնը ժամանակին հասած էր խելու Սըրբիզը: Տիկին տը Պօրբէօ և իր աղջիկը իրենց կարգին, մտատանջութիւն մը զգացին, անոր յուզմունքը տեսնելով:

— Չարանճին անհետացեր է, ըսաւ ան, Ֆէրնան Րօշէին ակնարկելով, ես զայն պարահանդէսին մէջ ա՛մէն կողմ փնտռեցի. բայց ամենեւին չտեսայ զայն: Անշուշտ Օր. Պաքարային տունն էր: Բայց վաղը պաշտօնատան մէջ...

— Պարո՛ն, ընդմիջեց Տիկին տը Պօրբէօ՝ զայն մէկ կողմ առնելով, աղջիկս կը սիրէր այս երիտասարդը, կը սիրէր զայն անձկանօք. կարելի է մինչև իսկ մեռնի անոր համար, ի՛նչ որ ալ ըլլայ պէտք է զբաղեցնել և զբօսցնել զայն...

— Ես ալ ձեր կարծիքէն եմ, ի՛նչ ընելու է:

— Բարիզէն դուրս հանելու է:

— Եւ ռ՛ւր պիտի երթայ այս պարագային մէջ:

— Մօրաքոյրը, Տիկին տը Քէրմատէքին տունը պիտի տանիմ:

— Ժէնէնեքո՛ւ զգեակը:

— Այո՛, պարո՛ն:

— Այս գաղափարդ պատուական է, աղէկ մտածեցիր, պոռաց Պ. տը Պօրբէօ, որ անմիջապէս մտածեց թէ ազատ պիտի ըլլար... մէկ քանի օրուան համար և հետեւաբար Սըրբիզը փնտռելու կարող:

— Եթէ կը բարեհաճիք և հաւանութիւն կուտաք, շարունակեց թէրէզա, վաղը առաւօտ կը մեկնինք:

— Որչափ շուտ ըլլայ այնչափ լաւագոյն կ'ըլլայ, պատասխանեց գրասենեակին գլխաւորը:

Տիկին տը Պօրբէօ և իր աղջիկը՝ գիշերուան մէկ մասը անցուցին մեկնումի պատրաստութիւններով:

Առտու ըլլալուն պէս, սուրհանդակի ձիեր և կառք մը ապսպրուեցան: Ժամը իննին. թէրէզա և իր աղջիկը կը մէկնէին Բարիզէ. Անգլիոյ ճամբան բռնելով, Այսօ կը պէս, աղախինը ընաւ ստած չէր Ֆէրնան Ռօշէի, երբ Ֆէրնան, ցաւէն խելայեղ, կարգալէ ետք այս ճակատագրական նամակը, օրով Հէրմին զինք կը ճամբէր, Պ. տը Պօրբէօի տունը ներկայացած էր: Սպասուհիին ըսածին նման երկու կիները Ժէնէնեքո՛ւ զգեակը մեկնած էին:

Ժամանակին արդարեւ զգեակ մը եղած էր. բայց հիմա բոլորովին հինցած վիճակ մը ունէր ան:

Արդէն իրիկուն ըլլալու վրայ էր՝ երբ երկու կի-
ները բերող կառքը դղեակ հասաւ։

Երկար ատենէ ի վեր դղեակը այս տեսակ այցե-
լութիւն մը չէր տեսած. կառքին աղմուկէն երկու ծե-
րունի սպասաւորներ դէպի դուռ վազեցին. Բէրմատէք
պարոնուհիէն զատ դղեակին միակ բնակիչները կը կազ-
մէին անոնք։

Ասոնցմէ մէկը ծերունի մըն էր ճերմակ մազերով,
որ իվօն կը կոչուէր, միւսը պառաւ սպասուհի մըն էր,
որ դղեակին թէ տանտիրուհին էր, թէ «ենեկապանու-
հին և թէ խոհարարը։

— Տիկին Բէրմատէք պարոնուհին դղեակն է, հար-
ցուց Տիկին տը Պօրբէօ կառքէն վար իջնելով։

— Տիկինը զուրս չելլեր բնաւ, պատասխանեց Ի-
վօն, դրեթէ տարի մը կայ որ, աւա՛ղ, ան իր թիկնա-
թուը ձգած չունի։

Սպասուհին գնաց պառոնուհիին իմաց տալու թէ
Տիկին և Օրիորդ տը Պօրբէօ այցելութեան եկած էին։

Երբ երկու կիները ներս մտան սենեակէն, ծեր
պառոնուհին կէս մը ոտքի ելաւ, ու թէ և շատ տարի-
ներէ ի վեր չէր տեսած Տիկին տը Պօրբէօն՝ սակայն
անմիջապէս ճանչցաւ զայն։

— Հօրաքոյր, ըսաւ Տիկին տը Պօրբէօ պառոնու-
հիին վիզին փաթելով, աղջիկս ու ես եկանք մէկ քանի
օրուան համար ձեզմէ ասպնջականութիւն խնդրելու։

Պառոնուհիին դէմքը կարծես ճառագայթեց։

Եաջորդ ատուն Տիկին Պօրբէօ և իր աղջիկը տե-
ղաւորուեցան դղեակին մէջ, և մէկ քանի օրէն ալ ի-
րենց այս նոր կեանքին գրեթէ վարժուած էին։

Երրորդ օրը, իրիկուան դէմ, կառք մը կանգ ա-
ռաւ դղեակին դրան առջև։

Պ. տը Պօրբէօն էր, որ վար իջաւ կառքէն, ողջա-
գուրբուրուեցաւ երկու կիներուն հետ և ըսաւ.

— Նախարարը մէկ քանի օրուան համար արձա-
կուրդ տուաւ ինձ... օգուտ քաղեցի այս արձակուր-
դէն... և ահաւասիկ...։

Պ. տը Պօրբէօ չէ ըսեր թէ ինչ թագուն նպատակ-
ներով կուգար հոն...։

ԼԱՍԻ ՄԱՐՔԻԶԸ

Պ. տը Պօրբէօ այնքան գրաւուած էր 12 միլիոն-
ներով և Սըրիզի ցանկութեամբ որ, Սըր Ուիլեմսի
հրամաններուն համեմատ, անոր բնակարանէն մեկնած
պահուն իսկ, նախարարին ներկայացաւ, և իր աղջկան
հիւանդութիւնը պատրուակելով՝ արձակուրդ խնդրեց։

Արձակուրդը տրուեցաւ իրեն։

Պ. տը Պօրբէօի գալուստը, որուն չէին սպասեր,
զարմացում պատճառեց ժէնէներու դղեակին մէջ. մա-
նաւանդ որ ան կը հասնէր բոլորովին ժպտուն և ու-
րախ։

Ճաշէն վերջ, մինչդեռ Հէրմին ընթերցումներ կը
կատարէր պառոնուհիին, Պ. տը Պօրբէօ իր թեւը կնոջը
ընծայեց և զայն ծառերուն տակ առաջնորդելով, ըսաւ.

— Եկէ՛ք, տիկին, կարեւոր ըսելիքներ ունիմ ձեզ։
Թէրէզ հետեւեցաւ իր ամուսինին, դողդոջուն, և
նոր կսկիծ մը գուշակելով.

— Տիկին, կրկնեց գրասենեակի պետը, իմ մասիս
դէ՛լ գաղափար մը ունիք, գիտեմ ես, և իմ նկարա-

գիրիս տարօրինակութիւնները զիս ձեր աչքին վատ
մարդու մը տեղ դնել տուած են :

— Պարոն... :

— Բայց ձեռք ասոնք , ընդմիջեց Պ . տը Պօրբէօ ,
և Հէրմինի մասին խօսինք :

Այս անունին վրայ Թէրէզ սարսուռաց .

— Իմ հարազատ զաւկիս պէս կը սիրեմ զայն , շա-
րունակեց պարոնը ամէն զոհողութիւն կ'ընեմ որպէս
զի երջանիկ ըլլայ ան :

Եւ մինչդեռ տիկինը իր աչքերը խոնարհեցուցած
էր և լուռ կը մնար . Պ . Պօրբէօ շարունակեց .

— Երկար ատենէ ի վեր գիտէի անոր անկանոն
ընթացքը և երիտասարդական ցանկութիւնները , որոնք
մեր ընտանիքին մէջ սուգ և վիշտ սփռելու պատճառ
եղան . Ու ատոր համար է որ մինչև վերջին վայրկեա-
սին , մերժեցի Հէրմինի ձեռքը Ֆէրնան Ռօչէի տալ . ո-
րովհետև կը զգայի թէ անիկա անարժան էր ձեր աղ-
ջրկան , և ոսկայն ամէն բան յայտնի չէր եղած տա-
կաւին ... :

Պ . տը Պօրբէօ երկար հառաչ մը արձակեց , և Թէ-
րէզ զգաց որ իր կուրծքը ուժղին կերպով կը բարա-
խէր՝ անձանցով յուզուած մը ազդեցութեան տակ ...

— Ի՞նչ պատահած է նորէն , պարոն ... :

— Տիկին պատառփանեց Պօրբէօ , այդ երիտասար-
դին կեանքին մէջ մեծ վիշտեր կան ... ան , որ երկար
ատենէ ի վեր պարկեշտ և ամբասիր կը կարծուէր ,
լպիրշ կին մը կը սիրէ եղեր ... և այդ կնոջ համար նոյն
խոսք զիջանած է ոճիւր գործելու ... :

— Պարոն , պարոն , մրմնջեց Թէրէզ , որ տակա-
ւին գուրգուրանք ունէր այդ երիտասարդին հանդէպ ,
որուն իր զաւկին պէս նայած էր երկար ատեն :

— Մտիկ ըրէք , Տիկին , գիտէ՞ք ինչո՞ւ համար
կ'ուզէր Հէրմինի հետ ամուսնանալ ,

Ժպիտ մը անցաւ Պ . տը Պօրբէօի շրթունքներուն
վրայէն և շարունակեց .

— Որպէսզի անոր օժիտը գործածէ այդ անպատիւ
կնոջ ցանկութիւնները գոհացնելու :

— Պարոն , գթացէք , մրմնջեց Թէրէզ , և այդպէս
վճռական կերպով մի՛ գատէք :

— Ահ , ըսել է տակաւին բան մը չէք գիտեր :

— Աստուած իմ , ի՞նչ է պատահած ուրեմն :

— Ֆէրնան Ռօչէ բանտարկուած է :

— Բանտարկուած , ազադակեց Թէրէզ խելակորոյս :

— Ամբաստանուած և հաստատուած գողութեան
մէջ ,

Թէրէզ ազադակ մը արձակեց , և իր ամուսինին
թեւին կրթնեցաւ . Պ . տը Պօրբէօ անգթօրէն պատմեց
Ֆէրնանի կարծեցեալ ոճիւրը . նոյն իսկ այն տեսարան-
ները որոնք տեղի ունեցան Պաքարայի բնակարանին
մէջ ,

Տիկին տը Պօրբէօ կարծես թէ կայծակնահար եղած
էր , և զարմացած աչքերով իր ամուսինին կը նայէր :

— Արդ , սիրելի տիկին , Ֆէրնան ձերբակալուած է
և տասնըհինգ օրէն պիտի դատուի հրապարակով , գի-
տէք արդէն թէ այս տեսակ դատեր որքան բազմու-
թիւն կը քաշեն . բացի ասկէ , բոլոր թերթերը անոր
մասին տրուած վճիռը պիտի հրատարակեն :

Թէրէզ ոտքէն մինչև գլուխ սարսուռաց :

— Ասիկա մահացու հարուած մը կրնայ ըլլալ Հէր-
մինի համար , շարունակեց Պ . տը Պօրբէօ : Որովհետև
կրնայ ըլլալ որ այդ թերթերէն մին պատահամա՞ր ձեռ-
քը ինչայ և այդ սոսկալի մանրամասնութիւնները
տայ ... :

— Պարոն , պարոն , աղերսեց Թէրէզ , Աստուծոյ
սիրոյն , լռեցէք ա՛լ ... :

— Ահա այդ բանին համար է որ , սիրելիս , արձա-

Ռօֆանայօլ

կուրդ խնդրեցի և վաղեցի անապարանքով, պէտք է այդ սոսկալի հարուած չպատճառել Հէրմինի:

Տիկին տը Պօրթօի աչքերը լեցուած էին, ամուսինը շարունակեց.

— Մտիկ ըրէք. տիկին, մեծ ցաւերը մեծ դարմաններ կը պահանջեն... պէտք է Հէրմինը զբաղեցնել ի՞նչ գինով ալ ըլլայ...:

Թէրէզ տխրօրէն դուրսը երեքուց և յարեց.

— Բայց այս ամենէն սոսկալի վիշտերէն է...:

— Սէրը սէրով կը բուժուի, խորհրդածեց Պ. տը Պօրթօ:

— Ի՞նչը՞նչ կ'ուզէք ուրեմն, պարօն:

— Մտիկ ըրէք քիչ մըն ալ: Արտաքին գործերու նախարարին վերջին պարահանդէսը կը յիշէ՞ք...:

— Անտարակոյս. պատասխանեց Թէրէզ, բայց ինչո՞ւ հարցուցիք...:

— Հը յիշէք նաև թէ երիտասարդ անգլիացի մը կար հոն, Պ. Սըր Ուիլիեմս, որ նախարարին կողմէն երկայացուեցաւ ձեզ ե որ պարեց Հէրմինի հետ:

— Այո, կը յիշեմ, թուի երիտասարդ մը, այնպէս չէ, քաղցր երեւոյթով...:

— Զիշտ ատ է, սիրելի բարեկամս:

— Որ շատ լաւ ֆրանսերէն կը խօսէր.

— Այո, ճիշդ ինքը... կը յիշէ՞ք ուրեմն...:

— Լաւ, ըսաւ Թէրէզ, իր ամուսինը դիտելով.

— Սիրելի տիկին, Սըր Ուիլիեմս 28 տարեկան է և մեծահարուստ, ընտանիք չունի բնաւ և իր կեանքը կ'ուզէ անցընել այդ կնոջ ծունկերուն տակ: Արդ, այդ պտրահանդէսին մէջ սիրահարուած է Հէրմինին, վերջին աստիճանի սիրահարուած, խելքը կորսնցնելու աստիճանի սիրահարուած: Զիս տեսնել եկած է ձեր մեկնումին առաջին գիշերը, և հետեւեալ օրը վերստին եկած է...:

— Պարօն, ըսաւ Թէրէզ լրջօրէն, կարծեմ թէ սիրտին մէջ դժբախտ սէր մը ունեցող կինը՝ ուրիշ սէրերու հանդէպ անգիտայ կ'ըլլայ:

— Բայց երբ հասկնայ որ խաբուած է, ընդմիջեց հրաւիրակի պետը. երբ համոզուի թէ այն մարդը զոր կը սիրէր՝ խաբած է զինքը, թէ ոճրագործ մը եղած է: Գող մը, դատապարտեալ մը, կը հաւատա՞ք որ այդ կնոջ սիրտը չկարենայ յուզուիլ և բացուիլ՝ երբ տեսնէ երիտասարդ, գեղեցիկ, հարուստ և ազնիւ պարօն մը, որ կուգայ խնդրել իր ձեռքը:

Տիկին տը Պօրթօ մայր էր և հետեւաբար յուսոյ սարսուռ մը ունեցաւ: Տիկինը յուսաց որ իր զաւակը կրնար տակաւին երջանիկ ըլլալ:

— Եւ դուք կ'ըսէք թէ՛ այդ երիտասարդ անգլիացին կը սիրէ աղջիկս:

— Մինչև իսկ անոր համար մեռնելու չափ:

— Բայց Հէրմին հաղիւ հազ տեսած է զայն. և զուցէ սիրած իսկ չըլլայ:

— Հաւական է ըսելով, հառաչեց Պ. տը Պօրթօ:

— Պարօն կրկնեց Թէրէզա, Աստուած վկայ ըլլայ որ եթէ ճանչնալի աշխարհի մէջ մէկը՝ որ կարենայ սէր ներշնչել աղջկանս, և մոռցնէ այն թշուառական տղան՝ որ անպատուօրէն խաբեց մեզ, իր ոտքերը պիտի իյնաւի և պիտի ըսէի: «Ազատեցէ՛ք զաւակս, ազատեցէ՛ք»:

— Արդ ուրեմն, ո՞վ կ'ըսէ ձեզ թէ Սըր Ուիլիեմս ձեր ուզած մարդը չէ:

— Ուրեմն Բարիկ վերադառնալ պէտք է:

— Ո՛չ, ամենեւին, Սըր Ուիլիեմս կրնայ հոս գալ:

— Հո՛ս, հո՛ս, աղաղակեց Թէրէզա ցնորեալ, բայց ի՞նչպէս և ի՞նչ պատրուակաւ...:

— Կեցէ՛ք, ես, կամ լաւ եւս է ըսել, մենք գտած ենք միջոցը, պէտք է ձեզ խօստովանիլ, ես կ'ըսեմ, Սըր Ուիլիեմս:

— Դժուք, պարոն, դժուք:

— Այո՛, Տիկին: Երջանիկ պիտի ըլլամ եթէ Հէրմին կարենար սիրել այնպիսի մարդ մը և հպարտ պիտի ըլլամ եթէ սիրէր զայն նմանօրինակ միաբանութեամբ: Սըր Ուիլիեմս կը վերաբերի իր անտեսան հին ազնուականութեան մը: Միլիոններու տէր է, երիտասարդ և անկախ: Ամէն բանի կրնայ հասնիլ: Եթէ ձեր ազնիւ սիրէ զայն, զի իմ ճանչցած հրապուրիչ մարդերէն մէկն է, եթէ զայն սիրէ կ'ըսեմ, մինչեւ իսկ թագուհիի մը նախանձը շարժելու չափ ամենասքանչելի կենցաղ մը պիտի ունենայ:

Պ. տը Պօրէո ճարտասանութեամբ և ոգեւորութեամբ կը յայտնէր իր կարծիքը, անդադար կը խօսէր Հէրմինի նկատմամբ՝ տածած սիրոյն վրայ, և ո՞վ է այն կինը, որ չհրապուրուիր և չհամոզուիր, երբ փայփայուն իր մայրական բնազդները

— Բայց վերջապէս պարոն, հարցուց Թէրէզա, ո՞րն է այս միջոցը:

— Սըր Ուիլիեմս, ամէն Անգլիացիներու պէս, չըջանէր բնաւորութիւն մը ունի. այլաբանաբար քաջաբան ըլլալով, կը ճամբորդէ միշտ: Քիմիական բռնեց և ամբողջ Անգլիա ճամբորդեց, ձիով պտոյտներ ըրաւ Արմօրիքեան ծովափունքները: Շատ մը յանձնարարական թղթեր ունի և կ'երթայ հոս չըջակայքի մէկ դըղեակը: Երեկոյ մը, գիշերը վրայ կը հասնի անտառներուն մէջ, կը մօլորի և կուգայ ասպնջականութիւն խնդրել ձենէ:

— Լաւ, կ'ըսէ Թէրէզա, բայց հետեւեալ օրը պիտի մեկնի:

— Անշուշտ, բայց երթալու համար երկու փաթսախ հեռու մեր դրացիին, Լասիի Պ. Լասպետին. հոնկէ պիտի կարենայ վերադառնալ:

— Կը ճանչնայ զայն:

— Ո՛չ, բայց հանդիպած ըլլալու է իր եղբորորդւոյն, Կօնթրան տը Լասի մարքիզին՝ որ Բարիզ կը բնակի: Եթէ ամենեւին տեսած չէ մարքիզը, եթէ չի ճանչնար զայն, ունի բարեկամներ, որոնք կը տեսնեն զայն: Մարքիզը պիտի սքանչանայ զրկելուն իր ծերունի մօրեղբօր, զոր կը շողոքորթէ և կը փաղաքէ իր ժառանգութեան համար, արտակարգ և արտաոտց որսորդութի նը խիստ շատ սիրող Անգլիացի մը: Ասպետը շատ պիտի ուրախանայ իր քովը ութը օրի չափ որսորդութեան ընկեր մը ունենալով, և գուցէ այս ութը օրուան մէջ, Հէրմին պիտի ներշնչուի Սըր Ուիլիեմսի գեղեցկութենէն, խելացիութենէն և անսածական յարգանքներէն, որուն քով խօսքը մէջերնիս մնայ, այն թշուառական Ֆէրնան Ռօչէն օժտուած պիտի ըլլար ամէն տեսակ արաքինութիւններով:

Պ. տը Պօրէո տակաւին շատ մը բանաւոր պատճառներ բերաւ իր կնոջ, այնպէս որ Թէրէզա պարտըւելով, հաւանութիւն տուաւ այն ամէն բաներուն որ կ'ուզէր: Նոյն երեկոյ Պ. տը Պօրէո, հետեւեալ նամակը գրեց առ Սըր Ուիլիեմս.

«Սիրելի՛ դ իմ փեսայ.

«Վազեցէք եկէ՛ք. Տիկին տը Պօրէո, շնորհիւ ճարտասան համոզմանցս, ձեր կողմն է արդէն, և դուք այնչափ գեղանի, այնչափ հոգեզմայլ և այնչափ ճարպիկ էք այս մասին՝ որ կրնաք թունդ հանել Հէրմինի սիրտը:

«Պէտք է որ Լասիի ասպետին ուղղեալ յանձնարարական գիր մը ձեռք անցընէք: Իր եղբորորդի Կօնթրան Մարքիզը կը բնակի Բարիզ, ուր շնորհիւ քանի մը զէպքերու՝ տարածուած է իր սէրը Լէօնա անուն անառակ կնոջ մը նկատմամբ, որ իտալուհի մըն է, զոր շատ սիրեց և կը սիրէ տակաւին: Մարքիզի ընկերու-

թեանց մէջ շատ կան ձեր ճանչցած մարդիկները, կրնան քեզի իրեն ներկայացնել:

«Կօնթրան մարքիզին նամակը հետերնիդ առած՝ ուղղակի Անգլիա կը հասնիք, Ասպետին տունը: Քանի որ անձկանօք կը սիրէք որսորդութիւնը, բան մըն ալ չպիտի արգելէ ձեզ տարի մըն ալ մնալու Մանուար այսպէս է դղեակին անունը, ուր կը բնակի ծերունին:

«Իէնէ, այնտեղ՝ ուրկէ կը գրեմ ձեզ, Մանուարին ճամբուն վրայ է: Ջանացէք որ, գիշերը ուշ ատեն դաք, վիպասանութեան դիւցազնի մը պէս, առաջնականութիւնը՝ Ուօլթըր Սքոթի անձնաւորութեան ձեռք մը խնդրեցէք եւ ամէն բան յաջող պիտի երթայ:

«Չեռքերնիդ կը սեղմեմ:

«Տը Պօքրէօ»

Որ ատեն Սհր Ուիլեմսը ընդունեց նամակը, Պարփիվալէն կը վերադառնար, ուր գացած էր՝ իր Պատթիէին հետ ունենալիք մենամարտութեան ետեւէն, և ուր տեսնեց անոր ճարտար ստախօսութեամբ խեղճ Սըրիզին վստահութիւնը կորզելը:

Թէպէտեւ տակաւին ընդունած չէր ամենեւին Պ. աը Պօքրէօի նամակը, որ ատեն ծանուցած էր Քօլարի, իր Անգլիա մեկնելը, պարօնը այնպէս մը ապահով էր գրասենեակի գլխաւորին ճշդապահութեան վրայ որ համոզուած էր թէ այս նամակը տուն մտած պահուն պիտի գտնէր:

Կարդաց զայն առանց արտայայտելու ամենադժոյճ յուզում մը:

Սըր Ուիլեմսը միշտ հանդարտ էր, մինչեւ իսկ ամենամեծ ուրախութեանց պահուն:

— Կարծեմ թէ միլիոնները ձեռք կ'անցընեմ,

մրմնջեց պաղարիւնութիւնով մը: Յետոյ մտածեց այն յանձնարարականին վրայ, զոր Պ. աը Պօքրէօ կը խրատէր հայթայթել, և իր ճանչութեան մէջէն Կօնթրան մարքիզին մէկ բարեկամը փնտռեց: Բայց ճշմարիտը ըսեքիզին մէկ բարեկամը փնտռեց: Բայց ճշմարիտը ըսելով, Սըր Ուիլեմսը չունէր Բարիզի մէջ ուրիշ ճանչութեան, բայց թէ դերկոմս Անտրէաի ճանչութեան, և դերկոմս Անտրէա մեռած ըլլալու էր ամէն մարդու համար: Իսկ գալով Սըր Ուիլեմսի, իւր յարաբերութիւնները անգլիական դեռպանատունէն անդին չէին անցնէր: Բայց ասկէց զատ, պարօնը անօգուտ յանդիմարտութիւն մը ունէր, փոխանակ երթալու միջնորդ դրգնութիւն մը ունէր, փոխանակ երթալու միջնորդ մը գտնելու՝ ինք գնաց ուղղակի մարքիզին: Լաոիի Կօնթրան մարքիզը առջի օր մենամարտութեան մէջ ծեծկուած՝ և իր ոսոխը սպաննելու դժբախտութիւնը ունեցած էր:

Սըր Ուիլեմսը գտաւ մարքիզը, երբ ան ճամբորդի պայուսակը կը յարգարէք՝ պարտաւորուած ըլլալով երկար ատեն Բարիզէ բացակայիլ: Օտար երկիրներ կ'երթար քիչ մը հանդիստ եւ քիչ մը մոռացութիւն գտնելու և իր բազմատեսակ վիշտերուն քիչ մը սփոփում ստանալու համար:

Բնաւ չէր տեսած Սըր Ուիլեմսը, հետեւաբար չէր ճանչնար զայն, սակայն անոր դիմագիծերը հաճելի թուեցան իրեն և ընդունեց զայն քաղաքավարութեամբ:

— Պարօն մարքիզ, ըսաւ Սըր Ուիլեմսը որ ճշմարիտ և պատուաւոր անգլիացիի մը դիրքն ու ձեւերը ունէր, իմ մօրս ազգականներէն մէկը, Լորտ Պ... անցեալ տարի Իտալիոյ մէջ ձեզ հետ ճամբորդելու հաճոյքը ունեցեր է: Դուք կնոջ մը հետ էիք:

Սըր Ուիլեմսը բոլոր այս մանրամասնութեանց գաղտագողի տեղեկացած էր, իրիկուն մը, խօսակցութեան մը մէջէն, որ մէկ քանի իրլանտացիներու մի-

ջեւ անդի ունեցած էր, իր տան մօտիկ բնակարաններէն մէկուն մէջ:

— Պարոն, պատասխանեց մարքիզ տը Կօնթրան, քանի որ դուք Լօրտ Պ...ի ազգականն էք, դուք կըրնաք նկատել զիս իբր միշտ ձեզ ծառայելու արժանադիր:

Սըր Ուիլիեմս խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Պարոն մարքիզ, ըսաւ, առանց իր բրիտանական թեթեւ հնչուժը մոռնալու, տակաւին երէկ սպասեցի Լօրտ Պ...ի վերադարձին՝ ինքզինքս ձեզ ներկայացնելու համար. բայց այսօր անակնկալ և բոլորովին ծանրակշիռ պարագայ մը կը ստիպեցնէ զիս՝ ձեւակերպութիւններու առանց նայելու՝ ուղղակի ձեզ դիմել:

Կօնթրան տը Լասի, զարմացական երեւոյթով Սըր Ուիլիեմսի նայեցաւ:

— Պարոն, շարունակեց երիտասարդը անխռով համարձակութեամբ, չեմ կրնար ձեզ բացատրութիւն տալ այս ընթացքին նկատմամբ երկար բարակ, այլ պիտի բաւականանամ լոկ քանի մը բառով իմ պատմութիւնս պատմել ձեզ:

— Մտիկ կ'ընեմ, խօսեցէ՛ք, ըսաւ մարքիզը, զլուխը խոնարհեցնելով:

— Պարոն, կրկնեց Սըր Ուիլիեմս, ես Անգլիացի եմ, բնիկ Իրլանտացի, նշանաւոր հարստութեան տէր և ունի մօտակայ ազգական չունիմ: Երկար ճամբորդութիւններ ընելէ ձանձրացած, վերջապէս եկայ Բարիզ, ուր սիրահարուեցայ:

— Սիրահար էք հիմա, ընդմիջեց Պ. տը Լասի:

— Այո՛, պատասխանեց Սըր Ուիլիեմս, խենդ կերպով սիրահար եմ գեղանի աղջկան մը՝ որուն հետ կ'ուզեմ ամուսնանալ:

— Եւ, հարցուց մարքիզը, այս գործին մէջ կըրնամ ձեզի համար բան մը ընել:

— Շատ բան, գրեթէ ամէն բան, պարոն:

— Եթէ այդպէս է, խօսեցէ՛ք, պատրաստ եմ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանելու:

— Պարոն, շարունակեց Սըր Ուիլիեմս, այն օրիորդին հետ զոր կը սիրեմ. հազիւ մէկ ժամ պարած եմ արտաքին դործերու նախարարութեան պարահանդէսին մէջ: Ըսին անոր համար թէ անջնջելի մէր մը ունի սիրտին խորը երիտասարդի մը հանդէպ, որ անոր սէրին անարժան է: Աղջիկը այդ երիտասարդին ինչ տեսակ անձ մը ըլլալը հասկնալուն պէս թողուց Բարիզը և գնաց կը վիշտերը գաւառային դղակի մը խորը թաղելու:

Սըր Ուիլիեմս վայրկեան մը կանգ առաւ և հառաչեց:

— Խեղճ երիտասարդ, ըսաւ միտքէն Պր. Լասի որ անցած էր արդէն սիրային շրջանէն:

— Արդ, սիրած մանկամարդ աղջիկս, կրկնեց Սըր Ուիլիեմս, հազիւ թէ կը ճանչնայ զիս. բայց իր հայրը խոստացած է ինձ տալ իր աղջկան ձեռքը: Բայց իր տունը ներկայանալու համար... պատրուակ մը ըստեղծելու է...: Բայց, պարոն, իր հօրը նամակը իմ խօսքերէս աւելի կը բացատրեն և կ'իմացնեն այցելութեանս նպատակը:

Ու Սըր Ուիլիեմս տը Լասիի երկնցուց Պ. տը Պօրէտի նամակը:

Կօնթրան կարդաց զայն և աղաղակեց.

— Հօրեղբօրս, Պ. տը Լասիի համար յանձնարարակա՛ն մը կ'ուզէք, բայց ատկէ աւելի դիւրին բան չկայ, շատ երջանիկ եմ որ զայն կուտամ Լօրտ Պ...ի մէկ ազգականին:

Եւ մարքիզը դրիչ մը առնելով գրեց.

«Սիրելի հօրեղբայրս,

«Ներեցէք ինձ որ ղրկեմ ձեզ և յանձնարարեմ իմ մէկ բարի և ազնիւ բարեկամս, Սըր Ուիլիեմս Պարոնը, բնիկ Իրլանտացի, որ պահած է իր նախնեքներուն ունեցած որսորդութեան սէրը:

«Ասկէ զատ, ձեզի անգաղաճապահութիւն մըն ալ պիտի ընեմ. Սըր Ուիլիեմս սիրահարուած է մանկաւ մարդ աղջկան մը, որ այս վայրկեանիս ձեր հողերուն մօտ կը բնակի, այսինքն ժէնէներու գղեակին մէջ, ձեր վաղեմի բարեկամուհիին, Քէրմարտէք պառօնուհիին քով:

Ընդունելով Սըր Ուիլիեմսը, ինչպէս պիտի ընունէիր զիս, ամենամեծ հաճոյք մը պիտի պատճառէք ինձ, և ես այս բանին համար անհունապէս շնորհակալ պիտի ըլլամ ձեզ. երբ վեկադառնամ Գերմանիայէն, ուր կը մեկնիմ այս պահուս:

Ձեզ անձնուէր

ՄԱՐԳԻՉ ՏԸ ՔՕՆԹՐԱՆ ՏԸ ԼԱՍԻ

Նամակը գրելէն և ստորագրելէն ետք, բոլորովին բաց կերպով Սըր Ուիլիեմսի ներկայացուց զայն, զոր կարդալով կարդալով խորին երախտագիտութեան մը շնչով ըսաւ մարքիզին:

— Այս բարեսիրտ նամակին մէջ, պարոն, դուք ինձ բարեկամի անուն կուտաք: Հազար անգամ շնորհակալ եմ ձեզ:

— Պարոն, պատասխանեց մարքիզը, եթէ կրկին տեսնենք զիրար՝ Գերմանիայէն վերադարձիս, դո՛հ պիտի ըլլամ՝ երբ նամակս նպաստած է ձեր երջանկութեան:

Պարոնը ջերմօրէն անոր ձեռքը սեղմելէ ետք ելաւ դուրս՝ հետը ունենալով այս թանկագին յանձնարարականը:

— Անպիտան, մըմնջեց կառք նստած պահուն:

Սըր Ուիլիեմս տուն մտաւ, ուր քօլար անոր ճամբորդութեան պայուստկը կը պատրաստէր:

— Հիմակ, ըսաւ իրոն, լըջօրէն խօսակցինք:

— Ձեզ մօիկ կ'ընեմ, հարիւրապետ:

— Կը մեկնիմ, կ'երթամ տասերկու միլիոնները կլլելու, շարունակեց Սըր Ուիլիեմս. բայց զքեզ կը թողում իրական թշնամիի մը հանդէպ, որմէ պէտք է վախնալ:

— Արման տը Քէրկազը, այնպէս չէ՛:

— Այո՛, ըսաւ Սըր Ուիլիեմս գլխու նշանով մը:

— Պիտի հսկենք անոր վրայ, ըսաւ Քօլար:

— Տեսնենք, ըսաւ, Ուիլիեմս. քաղուածք մը ընենք իրողութիւններէն, Ֆէրնան Բօչէ բանտն է և չի կրնար դուրս ելլել հոնկէ. Սըրիզ և ժանն Պուժիվալն են: Պատասխանատու ես ասոնց:

— Գլխո՛ւ վրայ, հարիւրապետ:

— Կը մնայ մարդ մը որ կրնայ փաստաբեր ըլլալ:

Լէօն Բօլանը:

— Չայն ալ մէջտեղէն վերցնելու է:

— Իմ կարծիքս ալ այդ է, տեսնենք...

Պարոնը կարծես թէ կը մտածէր:

— Բու Նիքօլօզ կարճ է բռունցքի հարուածով մը սատկեցնել զայն:

— Մէկ հարուածով չեմ գիտեր, բայց երկուքով...

— Լա՛ւ, մինչեւ իսկ երեք ըսէ. էսկան կէտը սա է որ սատկեցնէ:

— Բայց ո՞ւր և ի՞նչպէս:

Պարոնը սկսաւ ժպտիլ:

— Քօլար, անփորձ և անմիտ մարդէ մը զատ ուրիշ բան մը ըլլալիք չունիս:

— Ծնորհակալ եմ, հարիւրապետ, շնորհակալ:

— Ուրեմն շատ դժուար բան է մարդ մը առնել տեղ մը տանիլ, օրինակի համար, Բարիզէ դուրս ուր որ ալ ըլլայ:

— Օ՛հ, աղաղակեց Քօլար, գաղափար մը յղացայ, պատուական գաղափար մը...

— Տեսնենք, սա պատուական գաղափարդ ի՞նչ է, չարածնի:

Կը մտածեմ որ, ըսաւ Քօլար, ես իր բարեկամն եմ: Պիտի կրնամ ըսել իրեն թէ Սըրիզի հետքերը կը փնտռեմ, Պուժիվալի կողմերէն տանիլ կուտամ զայն, և գիշերուան մէջ սպաննել կուտամ Նիքօլօին և Դարբինին:

— Այս գաղափարը լաւ է: Լաւ ուրեմն կարելի եղածին չափ շուտ գործադրէ զայն: Այլ սակայն սպասէ որ գրեմ քեզի:

Սըր Ուիլիերմս մէկ քանի հրամաններ տալէ ետք իր տեղակալին՝ այն իրիկուն իսկ մեկնեցաւ Անգլիա:

Հինգ օրեր անցած էին այն օրէն ի վեր՝ երբ Տիկին և Օր, տը Պօբրէօ ժէնէներու դղեակը հասած էին, իսկ երեք օրեր անցած էին՝ Պ. տը Պօբրէօի գալուստէն ի վեր:

Առտու մը, ցրուիչը նամակ մը բերաւ Պ. տը Պօբրէօի. հազիւ երկու տողեր կը պարունակէր և սա ձեւով խմբագրուած էր.

«Ժամէ մը կը մեկնիմ և միայն Սէն Մալօ կանգ պիտի առնեմ, որ կարծեր ժէնէներու դղեակէն 16 քիլօմէթր հեռու է: Եկէկ հոս սպասեցէք զիս:»

Պ. տը Պօբրէօ Սըր Ուիլիերմսի նամակը ոչնչացուց, և իբր թէ նախարարութենէն գալիք կարեւոր նամակի մը յապաղումէն ժտահող, միաձի կառքը լծել տուաւ, իբր թէ Սէն Մալօ երթալով նամակատունէն այդ նամակը փնտռելու համար:

— Կառապա՛նն ալ միասին տարէք, առաջարկեց Տիկին տը Պօբրէօ:

— Ո՛չ, աւելորդ է:
— Վարժութիւն չունինք կառք վարելու:

— Աւելորդ է ըսի, բարեկամահիս:

Պ. տը Պօբրէօ իր կնոջ ականջէն վար հետեւեալ խօսքերը փսփոսաց.

— Սըր Ուիլիերմսի մասին լուրեր ստանալու կ'երթամ:

Թէրէզ սարսուաց. հասկցաւ և լռեց:

— Մտիկ ըրէք, Պ. տը Պօբրէօ, կը յուսամ գիշերուընէ առաջ վերադառնալ, արդեօք կրնայի՞ք զիս դիմաւորելու գալ մինչև Սը տիւ Մուան:

— Կուգանք, պատասխանեց Թէրէզ:

Պ. տը Պօբրէօ մեկնեցաւ, արդէն սկսելով անիծել Սըր Ուիլիերմսի այս կատակերգո թիւնը: Սէն Մալօ հասաւ, ուր արդէն պարօնը ժամէ մը ի վեր կը սպասէր:

— Կ'երեւի թէ յատ ճշդապահ էք, սիրելի աներ:

— Ձեր նամակը ստացածիս պէս ճամբայ ելայ:

— Իրարու ձեռք սեղմեցին և Սըր Ուիլիերմս յարեց.

— Տեսնենք, լրջօրէն խօսինք. ո՛ւր տեղուանքն ենք:

— Ամէն բան իր կարգին է, Տիկին տը Պօբրէօ. կատարեւապէս մեր հետ:

— Հրաշալի, ինչպէս պիտի ներկայացնէք զիս:

— Օ՛հ, ըսաւ Պօբրէօ հպարտութեամբ, իմ յատակագիծս ունիմ ես:

— Տեսնենք ի՞նչ է այդ յատակագիծը:

— Սէն Մալօն մինչև ժէնէ, յարեց գրասենեակի պետը, ճամբաները շատ յոռի են:

— Գիտեմ, ըսաւ պաղարիւնութեամբ Սըր Ուիլիերմս, այն, որ անցեալին մէջ Անտրէա Դերակոմս կը կոչուէր, այս կողմերը ստէպ գտնուած է ժամանակին:

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք այս տեղուանքը մրմնջեց Պ. տը Պօբրէօ, զարմացումով:

— Ձեզմէ աւելի ազէկ սիրելի աներ:

— Կը տեսնէ՞ք ասկէ Սը տը Մուանը :

— Բնականաբար :

— Է՛հ լաւ . երկու կիները հոն մեզ դիմաւորելու պիտի գան . յատակագիծը այդ ձեւով պատրաստած եմ :

Արդէն Հէրմին նստած էր Սը տը Մուանի մէկ ան-
կիւնը և երբեմն երբեմն իր շուրջը կը դիտէր :

Հեռուն՝ մարդ մը նստած էր ժայռի մը կողին վրայ՝ ոտքերը պարապութեան մէջ երկարած : Գլուխը ձեռքերուն մէջ կրթնցուցած , կարծես թէ անքթիթ կը դիտէր հեռակայ ծովը , առանց աչքերը բաժնելու անկէ :

Հէրմին սկսաւ հետաքրքրութեամբ նայիլ այս մար-
դուն , կարծես տեսակ մը համակրութեամբ :

Թէրէզ իր աղջկան մօտ նստած էր :

— Մայր , ըսաւ յանկարծ Հէրմին , սա մարդը արդ-
եօք թնչ գործ կրնայ ունենալ այդ տեղուանքը :

— Ձեմ գիտեր , պատասխանեց Թէրէզ , թերեւս
նկարիչ մըն է :

— Խեղճ նկարիչ մը այդքան գեղեցիկ ձի ուրաւե-
ղէն պիտի ունենար , ըսաւ Հէրմին , նշմարելով ձին որ
այդ անձանօթէն քիչ մը հեռու կ'արածէր :

— Իրաւունք ունիս աղջիկս :

— Եւ յետոյ աւելցուց Հէրմին , նկարիչ մը նկարե-
լով զբաղած պիտի ըլլար ծունկերուն վրայ ալպօմ մը
պիտի ունենար անշուշտ և ձեռքին մէջ ալ մատիտ մը :

— Ճամբորդ մըն է ուրեմն , կամ զրօսաշրջիկ մը
որ գրաւուած ըլլալու է այս վայրենի գեղեցկութենէն
և վսեմութենէն :

— Կամ թերեւս , մըմնջեց Հէրմին , մարդ մը որ
կը տառապի և որ կ'ապաստանի աստուածային մեծու-
թեան մէջ . . . :

Տիկին տը Պօբրէօ անգամ մըն ալ սարսուաց , բայց
այս անգամ իր յուզմունքին մէջ գաղաւթի ուրախութիւն
և յոյս կար . . . : Հէրմին վայրկեանի մը համար թողած
էր իր անձնական վիշտը՝ մտածելու համար անոնց վրայ ,
որոնք կրնային վիշտեր ունենալ : Ու ցաւը այն ատեն
միայն անբուժելի կ'ըլլայ՝ երբ լոկ եսի մէջ ամփոփ-
ուած է : Տիկին տը Պօբրէօ կ'ըսէր ինքնիրեն .

— Եթէ այս մարդը երիտասարդ է , եթէ գեղեցիկ
է . . . : Կամ թէ այն անձն է որուն կը սպասենք . . . և
որ այս տեղուանքը կը թափառի առաջին հանդիպումի
մը համար :

Եւ իր մօր եսասիրութեան մէջ , Թէրէզ սկսաւ
խայտալ :

Իրիկուն կ'ըլլար և Պ . տը Պօբրէօի կառքը չէր ե-
րեւէր տակաւին . յանկարծ հեռակայ աղմուկ մը լսուե-
ցաւ՝ որ կը նմանէր ձիու մը տրոփին և կառքի մը թա-
ւալումին :

Անձանօթը իր նստած ժայռէն իջաւ այդ պահուն՝
խոշոր վերարկուի մը մէջ ամփոփուած : Իր մտածկոտ
քալուածքը Հէրմինի ուշադրութիւնը գրաւեց՝ ինչպէս
գրաւած էր մէկ վայրկեան տռաջուան անոր անշար-
ժութիւնը , և երկու կիները , թէև չկրցան որոշապէս
անոր դիմադիմերը տեսնել , սակայն կրցան նշմարել որ
երիտասարդ էր ան և փառաւոր պարզութեամբ՝ զորս
կ'ունենան մեծահարուստ ճամբորդներ :

Բայց իր շարժումներուն մէջ , իր քալուածքին վը-
րայ , վերջապէս իր անձին ամբողջութեան մէջ , կար-
ծես կ'երեւար տրտմութեան և տարօրինակութեան խառ-
նուրդ մը :

Երկու կիները տեսան որ վար իջաւ իր կեցած տե-
ղէն , ձին հեծաւ և ուղղուեցաւ դէպի Սէն Մալօ :

Բայց այս պահուն հեռուէն սե կէտ մը՝ երեւցաւ ,
որ հետզհետէ մեծնալով կառքի մը երեւոյթը սկսաւ
առնել :

Այս պահուն, Տիկին և Օր. Պօրթօ տեսան անծանօթը, որ բաւական հեռուէն, սկսած էր աղաղակներ ուղղել կառքին և սկսաւ իր ձին դէպի անոր կողմը քշել արագօրէն:

Ինչ էր պատահած:

Կառքը աւելի մօտեցած էր:

Պ. տը Պօրթօի ձին, որովհետեւ ինքն էր, գնդակով մը զարնուած էր ճակատէն. իսկ Պ. տը Պօրթօ անծանօթը տեսածին պէս ձեռքն անոր երկնցուցած էր յուզմունքով:

Սրբ Ուիլիերմս, որովհետեւ ան էր, մրմնջեց մեղմօրէն:

— Էհ սիրելի տներ, դերս լաւ խաղացուած է...

— Բայց թէրէզ և Հէրմին լոկ Պ. տը Պօրթօի դողդոջուն ձայնը լսեցին:

Մօտեցաւ:

— Սիրելիներս, ըսաւ Պ. տը Պօրթօ, խօսքը երկու կիներուն ուղղելով, առանց պարոնին մեռած պիտի ըլլայի ես: Այս անիծուած ձին զիս շատ հեռու տեղուանք պիտի տանէր:

Սրբ Ուիլիերմս համեստօրէն աչքերը խոնարհեցուց և ձիէն վար իջաւ:

Ան երկարօրէն դիտեց Հէրմինը և հառաչ մը արձակեց:

Յետոյ բարեւեց. բաժնուեցաւ, և ձին նստելով մեկնեցաւ արագօրէն:

Կարծես երեքն ալ միեւնոյն զգացումով պաշարուած էին՝ դէպի Նըր Ուիլիերմսը:

— Եղական անձնաւորութիւն, մրմնջեց Պ. տը Պօրթօ, ո՞վ էր արդեօք և ուրկէ կուգար:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց Թէրէզ:

— Կարծեմ թէ ուրիշ անգամ տեսած եմ զայն, ըսաւ գրասենեակի պետը

— Եւրծեմ թէ ես ալ, ըսաւ Հէրմին արդէն իսկ երազուն:

— Եթէ ան չըլլար՝ կորսուած պիտի ըլլայի ես, շարունակեց Պօրթօ. երանի թէ կառապանը հետս առած ըլլայի, այս ինչ խենդ ձի է եղեր:

Յետոյ ծխախոտ մը քաշելէն ետք յարեց

— Բայց ինչո՞ւ համար աւաքան շուտ մեկնեցաւ այս անծանօթը՝ առանց նոյն իսկ նորհակալութիւններս ընդունելու:

— Կարծես թէ մեկնած ատեն լսին հառաչ մը արձակեց, ըսաւ Հէրմին, որուն վիպական երեւակայութիւնը սկսած էր արդէն գրաւուիլ այս տարօրինակ անծանօթով:

— Ո՞ւր ժայռին կողքին վրայ էր ան, յարեց Թէրէզ երբ մենք հոս հասանք:

— Եւ, աւելցուց դեռատի աղջիկը, շատ դժբախտ ու շատ տխուր կ'երեւէր:

— Սիրային դժբախտութիւն մը ըլլալու է, մըրմնջեց Պօրթօ ուշագրութեամբ աղջիկը դիտելով:

— Խեղճ երիտասարդ. հառաչեց Հէրմին:

— Իհն, այո՛, աղաղակեց գրասենեակի պետը, այս ամէնը լաւ և բարի, բայց ահա սատկած է ձին, և ինչ պէտք է ընել:

— Ոտքով պիտի վերադառնանք պատասխանեց Հէրմին:

— Բայց գիշեր կ'ըլլայ կոր աղջիկո՛ւ:

— Սրդէն, հայր իմ, ճամբան բերնուց դիտեմ ես, ըսաւ Հէրմին հօրը թեւը մտնելով՝ մինչդեռ Թէրէզ անոնց քովէն կը քալէր:

Կարծես թէ Հէրմին, որ հանդարտ քայլերով կը քալէր կը բազմար երթալ անծանօթին միանալու. Շատ լաւ կը յիշէր այն հառաչը, զոր արձակած էր ան մեկնելու ատեն և այն դժգոհութիւնը՝ զոր ստացած էր այդ հառաչը արձակելէն ետք:

Պ. տը Պօրբէօ որ սատկած ձին և կառքը իւր գիտէր. ըսաւ.

— Մեծ բան մը չէր արժեք այս ձին ու կառքն ալ ընաւ լիստաւած չէ: Բէրմատէք պառոնուհին անշուշտ ներողամիտ պիտի գտնուի ինձ:

Արդէն գիշերը կը մօտենար՝ երբ Պ. տը Պօրբէօ ճամբայ ելաւ երկու կիներուն հետ:

Իսկ շէրմին բոլորովին գրաւուած անծանօթով, անոր վրայ կը մտածէր...

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԱՍՊԵՏԸ

Թողունք որ Պ. տը Պօրբէօ և իր կինն ու աղջիկը երթան դարձեալ ժէնէ և մենք վայրկեան մը տուա՞նք անցնինք անոնցմէ:

Բէրմատէքի ծեր պառոնուհին ժօնասի հետ ննջասենեակէն էր այս սենեակը իր հինցած կահկարասիով վերջին դարու վերսայլի մասնախոցերուն կը նմանէր:

Պառոնուհին երկայն աթոռի մը վրայ ընկողմանած էր, գլուխը բարձի մը վրայ կը թնցուցած:

Իր ոտքերուն տակ՝ աթոռակի մը վրայ նստած փոքրիկ ժանասին կ'ունկրդրէր որ գիրք մը կը կարդար:

Այդ ասպետական շրջանի վէպը, զոր կը կարդար, սապէս կը սկսէր.

«Բերդապահ կինը մինակ էր իր աղօթարանին մէջ,

մինակ իր մանկուսիկին հետ, իր մատները կը խաղային աղու մը խոպոպիկներուն հետ, որ իրեն սիրոյ երգ մը կ'երգէր:

«Բերդապահ կինը իր կենսա գործը շատոնց անցուցած էր. իր ճակատին փղոսկրեայ սպիտակութիւնը ակօսող մէկ քանի խոշորներ կը կը յայտնէի թէ իր կենսաքի ամառուան մէջն էր. իր երեւոյթի գոյն մազերը ասդին անդին ցրցքնուած էին:

«Ան սակայն բերդապահ կնոջ սիրտը դեռ զգայուն էր և իր այրիութիւնը բնա մըն էր իրեն համար:

«Իր հոգիին խորերէն, կը խորհէր ու կը մտածէր անտառներու մէջ մօլորած ասպետի մը և կամ բախտախնդիր երիտասարդի մը վրայ, ու խեղճ կինը կը մտածէր ինքնիրեն թէ՛ կին մը իր երեսունեւութը տարեկանին իսկ կրնայ սիրել դեռ և թէ այս տարիքին մէջ է մանաւանդ որ մարդ իրապէս կը սիրէ:

«Յանկարծ չեփօրի մը ձայնը լսել՝ եղաւ բնականաբանին խոշոր վանդակէն և իր ներդաշնակ ձայնովը Ղըրղեցուց ու շարժեց աղօթարանին գուճաւոր մեծ ասպակիները:

«Մանկուսիկը իր երգը ընդմիջեց:

«Բերդապահ կնոջ սիրտը դողաց և սկսաւ ուժգին բաբախել: Կինը երկար ատենէ ի վեր վարժուած էր մինակ ապրելու և այս ձայնը սաստկապէս յուզեց զինքը: Կնոջ սիրտը միշտ կը տրոփէր. մօտեցաւ կամարած և պատուհանին և բացաւ: Մանկուսիկին նայուածքը անոր հետ կը հետեւէր և իր սիրտն ալ կը տրոփէր...: Այդ մանկուսիկը կը սիրէր բերդապահ կինը:

«Բերդապահ կինը պատուհանէն դուրս ծռեցաւ:

«Գեղեցիկ ձիաւոր մը, վերաբկուի մէջ փաթթուած և արծուի մը թեւին պէս սեփսեւ սպանիական ձիու մը վրայ նստած, կը ներկայանար շարժուն կամուրջին վրայ:

«Բերդապահ կինը ուրախութեան ճիշտ արձակեց և հրամաններ տուաւ»:

Հոս Տիկին տը Բէրմատէք. թէև սաստիկ հետաքրքրուած էր, հառաչանք մը արձակեց և ժօնաւը ընդմիջելով:

— Գիտե՞ս որ, ըսաւ բերդապահ կնոջ այս վիճակը ճիշդ իմինիս կը նմանի:

Ժօնաս՝ կապոյտ և խորամանկ աչքերը պառաւ պառնունդին վրայ սեւեռեց ու հարցոյց ինքնիրեն թէ՛ Տիկին տը Բէրմատէք, որուն տարիքը թոռանը տարիքին կրկինն էր, կրնա՞ր արդեօք ինքզինքը բախտաւորութեան զնել 38 տարեկան կնոջ մը հետ:

— Այրի եմ ես, շարունակեց պառնունդին... և թէև զուն իրապէս մանկլաւիկ չես, խարտեալ մազեր ունիս և իմ առջեւ նստած կը կարդաս:

Եւ պառնունդին, իր ճերմակ և խորշոմած ձեռքերը երիտասարդ գիւղացիին թանձրախիտ մազերուն ժէջ մխրճեց:

— Տիկին պառնունդին իշաւունք ունի, պատասխանեց չարածճի տղան, բայց սեկայն...

— Ի՞նչպէս, ըսաւ պառնունդին:

— Ժէնէի դղեակը տակաւին լաւ դղեակ մըն է, շարունակեց ժօնաս և ժամանակին հոս ալ կար կ'ըսեն, շարժուն կամուրջ մը:

— Ո՛չ թէ մէկ, այլ շատ, պարո՞ն ժօնաս, ըսաւ պառնունդին, քիչ մը զգածեալ «կ'ըսեն» բառէն, շատ մը շարժուն կամուրջներ կային:

— Բայց ասպետ չկայ, ըսաւ երիտասարդը ծաղրածու դէմքով մը:

— ձիւն է ըսաւ հառաչելով պառնունդին ինքնիրեն. ժօնաս լաւ մը չեմ գիտեր թէ ի՞նչ ըսել է սիրահար ըլլալ, թէպէտև այդ բառը՝ ամէն օր գիրքերուն մէջ կը կարդամ: Իսկ եթէ սիրահար ըլլայի իվօնայիքն

աւելի պիտի սիրէի, վարիչին քոյրը որ ճերմակ ու նոնոյիկ բան մըն է և որուն մազերը իմիններուս պէս խարտեալ են»:

Ժօնաս այսպէս մտածած պահուն՝ պառնունդին թորչոմած դէմքին, նիհարցած ձեռքին և ճերմակ մազերուն կը նայէր:

— Այո՛, կրննեց հառաչելով, ասպետը պակաս է:

Բայց այն վայրկեանին՝ երբ այս խօսքը կը վերջացնէր, ձիւն մը քայլը թնդաց բակին մէջ:

— Ահաւասիկ հո՛ս, ըսաւ ժօնաս ծաղրանքի ձայնով մը:

Ցատկեց, ելաւ գնաց դէպի պատուհանը՝ և բացաւ:

Կարծես թէ՛ սառնանք գործին մէջ խառնուած էր, որովհետև բակին մէջ արդարեւ սեւ ձիւն մը վրայ նստած ձիւնոր մը կար, իր վերարկուն մէջ փաթթուած, որ ձիւն վար կ'իջնէր:

— Ա՛հ տիկին, պողաց ժօնաս ապուշ կրթած, անշուշտ ինքն է աս:

— Ի՞նչքը, ո՞վ, հարցուց պառնունդին:

— Ասպետը...

— Խե՛նդ ես, ժօնա՞ս:

— Ո՛չ, Տիկին, անշուշտ ինքն է, գիրքին ասպետը իր վերարկուովը և ձիւնովը:

Տիկին տը Բէրմատէք դժուարաւ ելաւ իր ընկողմանած աթոռին վրայէն և գնաց դէպի պատուհանը, կրթնելով ժօնասի ուսին:

— Ահա՛, տե՛ս, ըսաւ երիտասարդը:

Պառնունդին ծռեցաւ պատուհանէն և արդարեւ տեսաւ Սըր Ուիլիեմսը որ սանձը կը նետէր ձերունի սպասաւորի մը, որ փուլաթկոտութեամբ մը դէպի իրեն կը վազէր:

— Սիրելի՛ս, կ'ըսէր Սըր Ուիլիեմս ծառային,

մոլորեցայ անտառին մէջ, ահաւասիկ մութը կը կոխէ կոր: Արդեօք զղեակին տէրերը, մինչև վաղը առատան համար կրնա՞ն ինծի ասպնջականութիւն չնորհել:

Տիկին տը Քէրմատէքի չոր ու ցամաք սիրտը նորէն կը վերստանար իր երիտասարդութիւնը և ուժգնապէս կը տրոփէր:

— Անթուան, պոռաց սպասաւորին, պարոնը ներս հրամցուցէք, զղեակս բա՛ց է իրեն համար:

Սըր Ուիլիերմս վերնայեցաւ, բարեւեց ու ձերունք ծառային հետեւեցաւ:

Տիկին տը Քէրմատէք ինքզինքը հին օրերու վէրսայլին մէջ կը կարծէր, այնպէս կը թուէր իրեն թէ երիտասարդութեան օրերուն, Տիկին պառոնուհին այս անգամ առանց ժոնասի օժանդակութեան գնաց մինչև իր թիպնաթոռը, միշտ համոզուած որ կ'երարէր և կ'ըստպատէր այս գեղանի ձիաւորին, որ կարծես ճիշտ ատենին կը հասնէր, իրականացնելու համար քիչ մը առաջ ուան վէպին նիւթը:

Վարկեան մը վերջ, Սըր Ուիլիերմս ներս մտաւ:

— Տիկին, ըսաւ խիստ քաղաքավարութեամբ բարեւելով, բարեհաճեցէք ներողամիտ ըլլալ ձեզ անհանգիստ ըրած ըլլալուս համար, բայց մոլորեցայ և արկած մը...

Պառոնուհին չնորհալի շարժումով մը թիկնաթոռ մը ցոյց առաւ այցելուին:

— Պարոն, ըսաւ: Տիկինը քննելով կանացի նըրբամտութեամբ մը որ կիներու յատուկ է. իմ զղեակս զարերէ ի վեր բաց է, ուշ մնացած ձիաւորներու, յոգնած ու խոնջած ուղեւորներու, վերջապէս բոլոր անոնց որոնք օղնութեան կը կարօտին:

Սըր Ուիլիերմս քաղաքավարութեամբ համբուրեց պառոնուհին ձեռքը:

Սըր Ուիլիերմս, հարող սպառնուհին:

— Մանուառ:

— Մանուառ, կրկնեց պառոնուհին ուժգնօրէն:

— Այո՛, տիկին:

— Լասիի ասպետին:

Իր եղբորորդին՝ Կօնթրան Մարքիզը լաւագոյն բարեկամներէս մէկն է:

— Բայց, ուրեմն, ըսաւ պառոնուհին, դուք հոս ձեր տանը մէջ էք, ասպետը իմ դրացիս է:

Սըր Ուիլիերմս խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Թալատեցէք տիկին, որ յայտնեմ անունս, որպէս զի դատարկաշրջիկ մը չկարծէք զիս:

— Պարոն...

— Ես իրլանտացի եմ, տիկին, ըսաւ Սըր Ուիլիերմս:

Պառոնուհին ալ իր կարգին յարգալից խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Տիկին, կրկնեց Սըր Ուիլիերմս տխրօրէն, անտառներուն մէջ անժիտ և աննպատակ արշաւանք մը ըրի ես:

— Ի՞նչպէս, առանց նպատակի:

— Աւա՛ղ, այո՛, տիկին:

Տիկին տը Քէրմատէք իրականութեան կը վերադառնար հետզհետէ և զարմացումով երիտասարդին կը նայէր:

Սըր Ուիլիերմս դժգոհ էր. իր ճակտին վրայ բարոյական վշտի մը դրոշմը կը կրէր, իր արտաքինը հրապուրիչ էր:

— Տիկին, կրկնեց, ստիպուած եմ կեանքիս մէկ քանի մանրամասնութիւններուն մէջ մօնել, բացառելու համար իմ աննպատակ թափառումս այս անտառներուն մէջ:

Սըր Ուիլիերմսի ձայնը յուզեալ էր և դողդոջուն, խորին մելամաղձոտութիւն մը կար ամէն ձեւերուն մէջ:

— Եւ աշխարհը կը չըջիմ տիկին, քիչ մը դատարկաշրջիկի մը պէս. և քիչ մըն ալ այն տեսակ մարդոց պէս որոնք կը հալածուին ձախող մտածումէ մը:

Այցելուին այս բացատրութիւնները վիպային էին, ինչ որ հաճոյք կը պատճառէր այդ հողատէր կնոջ և կը շարունակէր նայիլ Սրբ Ուիլիելմոսի, որուն դէմքին մեղամաղձոտ և մթին գիծերը կը համաձայնէին վէպին մէջ զտնուող ասպետի դիմագ երուն:

— Աւա՛ղ, այս՛ տիկին, շարունակեց. աշխարհ կը պտտիմ ճակատիս վրայ ձանձրոյթի խորշոմ մը ունեւալով, սրտիս մէջ վիշտ մը. կը սիրեմ կին մը որ չի սիրեր զիս:

— Խեղճ երիտասարդ, միմիջեց Քէրմատէք պառնուհին համակրանքով:

— Արդ, տիկին, գրեթէ երկու ժամ կայ որ երբ ես ինքզինքս սիրած կնոջմէս դեռ հեռու կը կարծէի, կարծելով որ Մանուառ դեռ շատ հեռու է, մինչդեռ այս սիրած կինս դտայ ճամբուն վրայ. զայն տեսայ:

— Ի՛նչպէս, ան զոր կը սիրէ՞ք:

— Այո՛, և ես, ինչպէս կը գուշակէք, վրդովուած էր դէմքս, ձիս որ սկսաւ վազել, և մինչդեռ ես կը կարծէի թէ՛ բաւական հեռու եմ Մանուառէ, յանկարծ զիս ձեր տան առջև բերաւ:

— Պարո՛ն, ընդմիջեց պառնուհին. հարկ կը զգամ ըսել թէ խիստ ձանձրացած վաղեմի բերդապահ կին մըն եմ, գրեթէ զրկուած դրացիներէ: Միշտ մենակեաց եմ, և բարեբախտութիւն կը սեպեմ այն այցելութիւնները զորս բախտը կը զրկէ ինծի: Դադրեցէ՛ք ուրեմն ներողութիւն խնդրելէ, և թոյլատրեցէք որ ես ձեզի շնորհակալ ըլլամ ընդհակառակը:

Սրբ Ուիլիելմոս խոնարհութիւն ըրաւ և համբուրեց պառնուհին ձեռքը:

— Բայց, շարունակեց պառնուհին, մի չափազանցէք ձեր սրտին ցաւը:

— Կը նեղուիմ, միմիջեց պարոնը. ամենէն ճարտասան շարժուածքով մը:

— Եւ չի՞ կրնար ըլլալ որ այս կինը ի գութ շարժելով...

Պարոնը գլուխը թօթուեց:

— Ամենեւին յոյս չունիմ... ըսաւ:

— Ուրեմն անսիրտ մէ՞կն է ան:

— Ես կը հաւատամ որ ունի այն յատկութիւնները որոնք կին մը պաշտելու չափ սիրել կուտան:

— Պիտի աւուսնանա՞յ, հարցուց կինը նորք ժպիտով մը, որ գողցես ըսել կուզէր թէ չկայ խոշոնգոտներ որոնց յաղթէ մարդ:

— Աղատ է, պատասխանեց Սրբ Ուիլիելմոս:

— Այն ատեն դուք ալ...

— Ե՛ս, ըսաւ պարոնը խրոխտաբար. ես քսանըութը տարեկան եմ, և այլ եւս ընտանիք չունիմ. երբեք հարկը հազար լիրայի եկամուտ ունիմ, և ոչ մէկ բանով մըն ալ կապուած եմ:

— Ուրեմն կրնա՞ք ամուսնանալ անոր հետ:

— Եթէ ան ալ զիս սիրէր... այո՛:

Եւ եթէ չի սիրե՞ր զձեզ:

— Աւա՛ղ, ո՛չ:

— Ո՛հ, միմիջեց պարոնուհին, որ ազնուականը իր ճաշակին տէր մարդ մը կը կարծեր, կարծեմ թէ դիւրամատչելի չէ ան:

— Կը սիրէ՞ այսուհանդերձ... ըսաւ բոլորովին ցած այնպիսի վշտաբեկ և տխրազդեցիկ ձայնով մը որ Քէրմատէքի սիրտը ճմլեց:

— Ա՛հ, սիրելի հիւրս, ընդմիջեց պառնուհին, ինչ որ կ'ըսէք ինծի բոլորովին տարօրինակ է:

— Տարօրինակ է արդարեւ, տիկին, ըսաւ և հառաչեց պարոնը:

— Բառասուռն տարի կայ որ մեր գաւառին մէջ կը գտնուի՜մ, և միայն մէկ անգամ տեղէն շարժած եմ Բարիդ երթալու համար: Հետեւաբար կը ճանչնամ գոնէ մարդեր, իմ բոլոր զրացիներս, և կը հարցնեմ ինքնիքենս թէ՛ ո՛վ կրնայ ըլլալ այն կինը՝ որ կը սիրէր նմանօրինակ խանդով մը: Վասնզի վերջապէս իմ դրացուն հիս է, քանի որ կ'ըսէք թէ երկու ժամ կայ որ իրեն հանդիպեցայ նորէն, և ժանկամարդ աղջիկ մը ըլլալու է, քանի որ պիտի ամուսնանայ:

Սըր Ուիլիեմսն չպատասխանեց:

— Արդ, շարունակեց պարոնուհին, միայն Օրիորդ Պ... կը գտնեմ չըջակայից մէջ, որ խարտեաչ ու նոնոշիկ բան մըն է և Օր. աը Ռ... որ թուի ու կլորիկ բան մըն է, լուացարար կնոջ մը խոշոր ոտքերով ու ձեռքերով:

— Ես չեմ ճանչնար այս օրիորդները:

— Ուրեմն, ո՞ւր հանդիպեցար անոր: Մինա՞կ էր, մարդո՞ւ հետ էր, ոտքո՞վ կամ կառքով:

— Ոտքով կ'երթար:

— Մինա՞կ էր:

— Ո՛չ, ժօրը հետ:

— Ո՞ր ճամբուն վրայ:

— Սէն Մալօի ճամբուն վրայ:

— Ահ, Աստուած իմ, արդեօք Հէրմին կը կոչուի:

— Այո՛, տիկին, թոթովեց Սըր Ուիլիեմսն այնպիսի սքանչելի կերպով կեղծաւորեալ շփոթութեամբ մը, որ նոյն ինքն Պ. աը Պօրթօ պրալօ պիտի ըսէր:

Ասկէ զատ, իմ քեռորդիս է, աղազակեց պառոնուհին:

— Ձեր... ձեր քեռորդին:

Ու պարոնը գիտցաւ պարագային համեմատ կարմըրիլ և տփռունիլ, յետոյ ոստում մը ընել իր նստարանին վրայ:

— Անշուշտ իմ քեռորդիս, օրիորդ Հէրմին աը Պօրթօ՛ Պ. աը Պօրթօի աղջիկը, արտաքին գործերու նախարարութեան գրասենեակի պետին աղջիկը:

Սըր Ուիլիեմսն պատասխանեց «այո՛» բառով մը. որ հառաչանքի կս նշանէր:

— Ինչպիսի բան է աս, աղազակեց պառոնուհին, իմ Հէրմին քեռորդիս. պարոն, գէշ ճաշակ մը ունենալու է որ ձեզ չսիրէ, որ կատարեալ մըն էք: Ո՛վ կը սիրէ ուրեմն:

— Իր սէրին անարժան մարդ մը:

— Ուրեմն պէտք է տեսնեմ ես, ա՛հ, հիմա կը տեսնեմք, պիտի գայ:

Սըր Ուիլիեմսն աղաղակ մը արձակեց:

— Պիտի գա՞յ ըսաւ:

— Հիմա՛կ, առաջին վայրկեանին, ընթրիքի կը սպասենք:

Սըր Ուիլիեմսն բրտութեամբ ոտքի ելաւ:

— Ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ. մնաք բարով, տիկին... չեմ կրնար հանդուրժել զայն տեսնելու:

Եւ պառոնուհին զայն կեցնելու խելք ընելէն առաջ, Սըր Ուիլիեմսն փախաւ գնաց յանկարծ, այնպիսի ուժգնութեամբ՝ որպէս թէ հալածուած ըլլար մէկէ մը:

— Իրա՛ւ որ սատանան է աս, մրմնջեց Ժօնաս, տեսէք տիկին ինչպէս կը փախչի կոր:

Տիկին աը Քէրմաաէք իր զարմանքէն սթափած տակաւին՝ երբ արդէն պարոնը դուրսն էր ղղեակէն ու ձին կը հեծնէր:

— Սատանա՛ն է աս, անշուշտ ինքն է, և կը շարունակէր Ժօնաս մուտալով:

Բայց, մինչ Սըր Ուիլիեմսն, այս կատակերգութիւնը խաղալէն ետք, քառասմբակ արշաւով դէպի Մանուար կը վազէր. Պ. աը Պօրթօ, կինը և աղջիկը ժէնէ կը

մտնէին և Քէրմատէք պառնունհին զարմացման մէջ կը գտնէին :

Պառնունհին տակնուվրայ եղած դիմադժութիւնը չզարմացուց ամենեւին Պ. տը Պօրբէօն, որ տեղեակ էր Սըր Ուիլիելմի գաղտնիքներուն, բայց և այնպէս վերջին ծայր զարմացան Քէրէզան և իր աղջիկը :

— Ի՞նչ կալ, ի՞նչ եղաք. հօրաքոյր, հարցուցին երկուքը մէկ :

— Գետնին աակը անցնի սա տարօրինակ մարդը, պատասխանեց պառնունհին :

— Ո՞ր տարօրինակ մարդո՞ւն վրայ կը խօսիք. մօրաքոյր :

— Անգլիացիին վրայօք :

— Ո՞ր անգլիացիին, ըսաւ Պ. տը Պօրբէօ միամըտօրէն :

— Չտեսա՞ք զայն, չհանդիպեցա՞ք իրեն :

— Բայց, սիրելի տիկին, ըսաւ Պ. տը Պօրբէօ, ո՞ր անգլիացիին վրայ կը խօսիք :

— Սըր Ուիլիելմոս պարոնին վրայ :

Պ. տը Պօրբէօ զարմացման աղաղակ մը արձակեց, որ խիստ բնական երեւցաւ թէ թէ պառնունհին և թէ Հէրմինին :

— Ինքն է, ըստե՛, անշուշտ ինքն է :

— Ո՞վ է ինքը ըսածնիդ. հարցուց պառնունհին :

— Այն երիտասարդը որ երկու ժամ առաջ աղատեց զիս :

— Աղատե՞ց զձեզ :

— Ստոյգ մահէ մը :

Պ. տը Պօրբէօ սքանչացած, տիկին Քէրմատէքի պատմեց ինչ որ գլխուն եկած էր, մինչդեռ Հէրմին բոլորովին մտախոհ մտիկ կ'ընէր :

— Արդ, ըսաւ պառնունհին, քիչ մը առաջ հոս եկաւ, ըսելով որ մոլորած էր և ասպնջականութիւն խնդրեց :

— Ուրեմն ո՞ւր է հիմակ :

— Յանկարծ ելաւ գնաց... ըսաւ պառնունհին, որ կ'երեւէր թէ չէր ուզեր ամենեւին աւելի մանրամասնաբար կարծիք յայտնել Հէրմինի առջև :

— Ուրեմն քիչ մը առաջ չատ յուզուած լլալու էի, որ չկրցայ ճանչնալ զայն :

— Ուրեմն դուք կը ճանչնա՞ք զայն, հայրիկ, հարցուց Հէրմին հետաքրքրութեամբ :

— Եւ դուք ալ, աղջիկս :

— Ե՞ս ըսաւ զարմացած :

— Դուք զայն տեսած էք, անգամ մը... նախաբարին տունը :

— Կարելի է, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը, բայց չե՛մ յիշեր այս պահուս :

— Սըր Ուիլիելմոս տարօրինակ մարդ մըն է, շարունակեց Պ. տը Պօրբէօ :

— Ահ, ըսաւ Հէրմին հետաքրքրութեամբ զգալով կրկին այն համակրութիւնը զոր կրած էր քիչ առաջ՝ ասպառածներուն բարձունքէն ծովուն նայող մարդուն հանդէպ :

— Ոչ ոք ճիշդ գիտէ Սըր Ուիլիելմոսի ցաւին տեսակը, բայց ճշմարիտ է թէ գաղտնի վիճակ մը կը տառապի : Ոմանք կ'ըսեն թէ յաւէտ կորսուած, մեռած կամ անհաւատարիմ կնոջ մը վրայ կ'ողբայ :

Պ. տը Պօրբէօ կանգ առաւ դիտմամբ և աչքին ծայրովը մանկամարդ աղջիկը դիտեց :

Հէրմին յուզուած էր և աչքերը կը խոնարհեցնէր :

— Ոմանք ալ կ'ըսեն թէ, շարունակեց Պօրբէօ, Սըր Ուիլիելմոս՝ որ հարուստ գեղեցիկ, երիտասարդ և ազնուական մէկն է և զոր սիրելով այնքան կիներ երջանիկ պիտի ըլլային, սիրահարուած է գրեթէ հարբստութիւն շունեցող մանկամարդ աղջկան մը, որ արգէն սիրտին մէջ ուրիշ սէր մը ունէր :

Յորչափ որ ամուսինը կը խօսէր՝ տիկին տը Պօր-
րէօ աղջկանը կը նայէր։

Անշուշտ Հէրմին հեռու էր կասկածելէ թէ այս բո-
լորը կատակերգութիւն մըն էր միայն, և թէ այն կինը
որուն Սըր Ուիլիերմս սիրահարուած էր՝ ուրիշ մէկը չէր
բայց եթէ ինքը։

Իր սիրտին խորէն կը կարեկցէր և կը մեղքնար
պառօնին վրայ, ահամայ իր սէրը միտքը գալով, ուժ-
գին կերպով եղծուած իր սէրը ...

— Սիրելի աղջիկօ, ըսաւ պառաւ պառօնուհին,
որ պատուակ մը կը փնտռէր վայրկեան մը Հէրմինը
հեռացնելու, կ'ուզե՞ս իջնել խոհանոցը և փութացնել
ապուրը։

Հէրմին շուտ մը դուրս ելաւ։

Պ. տը Պօրրէօ նստեցաւ ու պատմեց պառօնու-
հին թէ Ֆէրնան Ռօշէ ի՞նչ անկանոն ընթացքի մէջ
բռնուած էր։

— Բայց սոսկալի բան է այս, պոռաց տիկին տը
Քէրմառէք։

Թէրէզա հառաչեց և արշունքի երկու կաթիլներ
սահեցան աչքերէն։

— Ու Հէրմին ասանկ թշուառական մը կը սիրէ։

— Աւանդ, մօրաքոյր, կը վախնամ որ մեռնի ա-
նոր համար։

— Տէ՛ր Աստուած, աղաղակեց տիկին տը Քէրմա-
ռէք, որ երգում ըբաւ թէ այս բանը չպիտի ըլլար։
Ան պէտք է սիրէ սիրուն երիտասարդ մը և սքանչելի
երիտասարդ մը։

Եւ պառօնուհին աւելցուց։

— Քանի որ Սըր Ուիլիերմս իմ դրացիին, ասպե-
տին տունը կ'երթայ, զայն ընդունելէն աւելի գիւրին
բան չկայ, և հետեւաբար զայն Հէրմինին ներկայաց-
նելէ։ Ասոր համար, ըստ իս որսորդութիւն մը կամ ան-

տառներու մէջ ժամագրավայր մը լաւ կ'ըլլայ ...

Սետոյ ձայնը բարձրացնելով։

Ժօնաս, Ժօնաս, հոս եկուր։

Ժօնաս վազելով եկաւ մօտակայ սենեակէն։

— Գրեկու համար թուղթ ու գրիչ տուր ինձ, ը-
սաւ պառօնուհին։

Ու քիչ մը դռնդռնուհի ձեռքով, բայց սակայն ըն-
թեռնելի կերպով, հետեւեալ նամակը գրեց իր դրա-
ցիին։

«Սիրելի բարեկամս.

«Ձեզի հետ կ'առելու մեծ պատճառներ ունիմ,
վասն զի երկար ատենէ ի վեր տեսած չունիմ ձեզ. բայց
ուրիշ օրուան մը կը վերապահեմ իմ յանդիմանութիւն-
ներս՝ ձեզմէ ծառայութիւն մը խնդրելու այս օրուան
համար։

«Հոս, Ժէնէի մէջ, քովս են եղբորորդին, Պ. տը
Պօրրէօ՝ կրնն ու աղջիկը։

«Եղբորորդին աղջիկը սիրուն ու մանկամարդ է.
ու այն առանձնակեաց կեանքը՝ զոր կ'անցընենք շատ
հաճելի չի թուիր իրեն։ Միթէ չէ՞ք կրնար զայն քիչ
մը զբօսընելու մէկ միջոցը գտնել։ Հէրմին լաւ ձի կը
հեծնէ, համոզուած եմ թէ վերջին աստիճան ուրախու-
թիւն պիտի պատճառէք իրեն՝ եթէ բարեհաճիք ձեր
որսորդութիւններէն մէկուն հրաւիրել զայն ... Իմա-
ցայ թէ մէկ քանի օրուան համար ընկեր մը պիտի ու-
նենաք եղեր Սըր Ուիլիերմս պարօնը, ձեր քեռ-բղի
Կոնթրան մարքիզին բարեկամը։

«Ժօնասի միջոցով, որ նամակը ձեզի կը բերէ,
պատասխանեցէք ինձ զոնէ մէկ բառով, և համբուրեցէ՛ք
այն ձեռքը զոր ձեզ կ'երկարեմ հեռուէն։»

Ձեր բարեկամուհին

ՊԱՌՈՆՈՒՀԻ ՏԸ ՔԵՐՄԱՏԵՔ

— Ժօնաս, սիրելիս, ըսաւ պառօնուհին կնքելով իր նամակը, ձի հեծնելով Մանուար պիտի երթաս, և այս նամակը Լասիի ասպետին պիտի յանձնես:

— Այս ժամուս հարցուց Ժօնաս:

— Հարկա՛ւ, գիշեր ատեն ճամբ ըլլելու կը վախնաս:

— Ո՛հ, ո՛չ արիւն պատասխանեց Ժօնաս, որ դուրս ելաւ և մեկնեցաւ:

Բայց Սըր Ուիլեմս կը սկսէր արդէն յաղթանակել, և յանձին պառօնուհին նոր օժանդակ մը կը ղրկուորագրէր:

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս Սըր Ուիլեմս՝ Քէրթառէք պառօնուհին և արիւն տը Պօրթօ սիրտին մէջ վստահութեան հետքեր կը ձգէր, անդին, կոմս Արման տը Քէրկաղ ամէն ջանք կը գործադրէր՝ օժանդակութեամբ Լէօնի և Պասթիէնի՝ ժանն ու Սըրիզը գտնելու համար:

Բայց երեք օրէ ի վեր արդէն խուզարկութիւնները, սկսած ըլլալով հանդերձ, տակաւին ոեւէ հետք մը կարելի չէր եղած գտնել:

Զորքորդ օրը, Արման՝ որ գիշերը Մէպէյ փողօցի շրջակաները պտտելով անցուցած էր՝ նստած էր իր աշխատութեան խուցին մէջ, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, այն մարդուն դիրքին մէջ, որ իրեն համար կորսուած կը նկատէ իր սիրած կինը:

Զոյգ մը արցունքի կաթիլներ կը հոսէին իր այտերուն վրայէն:

— Աստուած իմ, կը մըմնջէր, խենդենալու բան է աս, ա՛հ, որքա՛ն կը սիրէի զայն...

Լէօն ներս մտաւ:

Խեղճ գործաւորին դժբախտութիւնը՝ ճիշդ Արմանին դժբախտութիւնն էր: Երկուքին ալ նշանածուհին կողոպտուած էր: Ու դժբախտութեան այս հաւասարութիւնը բերած և իրարու միացուցած էր զանոնք:

Ասով հանգերձ, Լէօն մտացի, գործունեայ և քաջասիրտ մարդ մըն էր. ու կոմսը այս ամէնը գիտնալով, վարանած չէր զայն իր ընկերն ու օժանդակը ընելու:

Լէօն Պ. տը Քէրկաղի չափ տխուր և վշտաբեկ էր, վասն զի Սըրիզ և ժանն հազուադիւրս էին:

Գործաւորը ձեռքը նամակ մը բռնած էր, զոր Արմանի ներկայացուց:

— Տեսէ՛ք, պարոն կոմս, ըսաւ, իրապէս կը կարծեմ թէ դժբախտութիւնը բոլոր ճանչցած մարդերուս ալ գլխուն եկած է:

— Ի՞նչ կայ, տակաւին ի՞նչ պիտի իմացնէք ինձ:

— Բարեկամ մը ունէի ես, եթէ երբեք բարեկամ կ'ըսեմ, քիչ մը հեռու կ'երթամ, որովհետեւ եղբօր մը պէս կը սիրէի զայն:

— Արդ ուրեմն, ի՞նչ պատահած է իրեն:

— Կարդացէք, պարոն կոմս:

Արման բացաւ նամակը և կարդաց:

«Սիրելիդ իմ Լէօն,

«Դուք էք միայն այն միակ անձնաւորութիւնը, որուն կրնամ դիմել ասկէս վերջ, մխիթարելու և օժանդակելու համար:

«Ասկէ ութ օր առաջ էր որ վերջին անգամ ձեր ձեռքը սեղմեցի: Դուք տեսաք իմ անձիս մէջ մարդ Ռօմանայօլ

մը, որ երջանիկ էր և պատրաստ՝ ամուսինը ըլլալու
այն կնոջ զոր կը սիրէր:

«Այդ մարդը, այն օրը տակաւին բարձրագլուխ
կ'ընթանար. և ամէն մարդ կը յարգէր զայն:

«Այսօր, այդ մարդը որ ձեզ կը գրէ՝ արձակուած
ու վնասուած է իր նշանածուէն, ամբաստանուած է
զոգութեամբ ու բանտ դրուած է, սպասելով որ բեր-
դարդեղութեան երթայ:

«Վերջին անգամ տեսնելու եկէք զիս, որովհետեւ
կը կարծեմ թէ բերդարդեղութենէս առաջ պիտի մեռ-
նիմ ես:

Ձերդ

ՖԷՐՆԱՆ ՌՕՇԷ

— Ո՞վ է ա.ս ֆերնան Ռօշէն, հարցուց Արման:

— Պաշտօնեայ մըն էր նախարարութեան մէջ:

— Ձեր բարեկամն է:

— Գրեթէ: Ան ալ կը ճանչնայ Սըրիզը:

— Բա՛նտն է:

— Երեք կամ չորս օրերէ ի վեր:

— Բայց ի՞նչ ոճիւր գործած է:

— Ահ, այս մասին, պարօն կոմս, վստահ եմ թէ
բոլորովին անմեղ է ան. պարկեշտ մարդ մըն աս:
Գլուխս իսկ կը դնեմ անոր անմեղութեան համար:

— Ո՞ւր կը բնակի:

— Փօսէ տիւ Թամըլ փողոց: Իր պատուհաններէն
կը տեսնուէր Սըրիզի պատուհանը:

— Կը ճանչնա՞յ ժաննը:

— Շատ անգամ զայն Սըրիզին հետ տեսած ըլլա-
լու է:

Քէրկազ կոմսը վայրկեան մը ամենախորին և ամե-
նատխուր լուծիւն մը պահեց:

— Բոլոր ատոնք խիստ տարօրինակ բաներ են,
մըմնեց: Ահաւասիկ չորս անձեր որոնք գրեթէ միեւ-

նոյն ժամանակի մէջ աներեւոյթ կ'ըլլան, և այս չորս
անձերն ալ զիրար կը ճանչնան:

— Ճշմարիտ է, ըսաւ Լէօն, որուն ուշադրութիւնը
գրաւեց այս տրամաբանութիւնը:

— Յայտնի է որ միեւնոյն անձէն դրդուած ըլլալու
է Քօլար այս դէպքերուն մէջ: Բայց ինչո՞ւ համար, ի՞նչ
նպատակով, և ո՞ր անձն է այդ, և ո՞ւր է ֆերնան Ռօ-
շէ, ըսելով խօսքը վերջացուց:

— Կարծեմ բանտն է:

— Պէտք է տեսնել զայն, ըսաւ Արման,

Ձիերը ուղեց, Լէօնին հետ կառք նստաւ և ուղ-
ղուեցաւ դէպի ոստիկանատուն:

Կոմսին բարձր դիրքը, բարեգործութեան համբա-
ւը, և իր անհուն հարստութիւնը բաւականէն աւելի
հաւաստիքներ էին ամէն տեղ մտնել ելլելու, և իր
առջև ամէն դուռեր բանալ տալու:

Ուրեմն Արման անարգել կրցաւ ֆերնան Ռօշէի
բանտը մտնել, որուն հարցաքննութիւնը վերջացած էր:

Խեղճ երիտասարդը յուզմունքի, յուսահատութեան,
և խելագարութեան բոլոր աստիճաններէն անցած էր:

Կոմսն ու իր ընկերը զայն իր անկողինին վրայ
նստած գտան, գլուխը ձեռքերուն մէջ կրթնցու-
ցած, աչքը տենդաբորբօք, հայեացքը ապշութեան
մօտ վիճակի մը մէջ:

Լէօն ստիպուեցաւ զայն երերցնելու, և իր յատուկ
անունով կանչելու զայն, որպէսզի սթափեցնէ զայն իր
անըջանքներէն:

— Պարոն, ըսաւ անոր Արման, արդարեւ դուք չէք
ճանչնաւ զիս, բայց ձեզի համար խիստ շահեկան բան
մը կը բերեմ հոս, որուն գաղտնիքը չեմ կրնար յայտ-
նել ձեզ տակաւին: Բայց և այնպէս անկարելի է որ
անմեղ չըլլաք, և այս պարագային բոլոր իմ յարաբե-
րութիւններս, բոլոր իմ ճիգերս պիտի գործածուին

հանչեցնելու և երեւան բերելու համար ձեր անմեղութիւնը: Բայց պէտք է որ ինձ բան մը ըսէք. թէ ինչպէ՞ս կ'ամբաստանեն զձեզ և ինչո՞ւ տակաւին հոս էք:

— Պարո՛ն, պատասխանեց, զիս կ'ամբաստանեն 30,000 Ֆրանքի գողութեամբ:

— Ո՞ւր տեղէն:

— Նախարարութեան մէջ, արկղէ մը՝ որուն բանալիները ժամ մը միայն ինձ յանձնուեցան:

Ֆէրնան պատմեց Արմանին ամէն բան, թէ ի՞նչ տեղի ունեցած էր իր պաշտօնատունէն դուրս ելլելէ առաջ, թէ ի՞նչպէս մարած ինկած էր փողոցին մէջ և թէ Պաքարայի տան մէջ ի՞նչ կերպով ձերբակալուած էր ան:

Պ. տը Բէրկազ ուրախութեամբ մտիկ կ'ընէր: Երբ վերջացուց, Լէօնին նայեցաւ Արման:

— Բոլոր աւոնք, ըսաւ, բոլորովին տարօրինակ իրողութիւններ են: Վստահ եմ թէ բոլոր այս դժբախտութիւնները, գողութեան ամբաստանութիւնը, ժաննի և Սըրբիլի աներեւութանալը միեւնոյն անձին գործերն են: Պէտք է Պաքարան տեսնել:

— Աւա՛ղ, ըսաւ Լէօն Բօլան, ո՛ւր գտնելու է զայն, ա՛ն ալ աներեւութացած է:

— Բայց, մըմնջեց Ֆէրնան, ինչ որ աւելի անհասկընալի է՝ սա կէտն է թէ թղթապանակը՝ որուն ոչ իսկ դպած եմ հետեւեալ առտուն դրպանիս մէջէն դանդաղած է:

— Պարոն, չարունակեց Պ. տը Բէրկազ, ես ձեզ կը վստահեցնեմ թէ օր մը պիտի կարենանք ճշմարտութեան հասնիլ, որովհետեւ ես ալ ձեզ չափ պէտք ունիմ մերկացնելու այս սոսկալի խարդաւանքը, այս խորհրդաւոր գաղտնիքը քողամերկելու: Բայց ասոր համար անհրաժեշտ է որ մէկ քանի հարցումներ ընեմ ձեզ և դուք ալ տեղեկութիւն տաք ինձ անոնց մասին: Յիշե՛ք, որ Պօրբէօ, ձեր նշանածունին, գեղեցիկ է:

— Ձեմ գիտե՛ր, մըմնջեց կալանաւորը, բայց ես կը սիրեմ զայն...

— Հարո՞ւստ է...

— Ո՛չ, և նոյն իսկ Պ. տը Պօրբէօ հաւանեցաւ անոր ձեռքը տալ ինձ. պայման դրաւ որ առանց օժիտի ամուսնանամ անոր հետ, որչափ որ իր մօրմէն ժառանգութիւն ունէր ան, և թէ Պ. տը Պօրբէօ Հէրմինի բուն հայրը չէր:

— Ինչպէ՛ս, ըսաւ Պ. տը Բէրկազ յիշատակէ մը ցնցուած կարծես, տիկին տը Պօրբէօ երկրորդ ամուսնութեամբ կարգուած է Պ. տը Պօրբէօի հետ:

— Շատ բան չեմ գիտեր այդ մասին, կակազեց Ֆէրնան կարմրելով, կը կարծեմ թէ ան... Հէրմինի մայրը... յանցանքի մը հետեւանքով...

Արման յիշեց անմիջապէս այն նօթագրութիւնը զոր գրած էր Թէրէզ անունով դեռատի կնոջ մը մասին, որ ժամանակին իր հօրաքրոջ և պզտիկ աղջկան մը հետ Մարլօթ կը բնակիր, և որ վերջը Բարիզ գալով ամուսնացած էր նախարարութեան պաշտօնակալի մը հետ:

— Աստուա՛ճ իմ, կը մտածէր Արման, թէ ան է: Եւ շարունակելով իր հարցումները, ըսաւ Ֆէրնանին:

— Գիտե՛ք արդեօք թէ ի՞նչ է տիկին տը Պօրբէօի ծննդեան անունը:

— Կարծեմ թէ Թէրէզ կը կոչուի ան:

Այս անունին վրայ Արման աղաղակ մը արձակեց:

— Թէրէ՛զ, ըսաւ, Թէրէ՛զ կը կոչուի ան:

— Այո՛, պարոն, կը ճանչնա՞ք արդեօք զայն:

Արման չպատասխանեց.

— Այս բոլորը, կը մտածէր ան, տարօրինակ է և ինձ արուած տեղեկութիւններու համապատասխան. Սր. Հէրմին տը Պօրբէօ Պ. Բէրմօր տը Բէրմարուէի աղջիկն է արդեօք, Պէտք է որ տիկին տը Պօրբէօն տեսնեմ:

նեմ, թերեւս այս կերպով ձեռք ձգենք բոլոր այս գաղտնիքներուն բանալին :

Պ. տը Քէրկազ չուզեց բնաւ խօսք բանալ Ֆէր- նանի այս հսկայ հարստութեան մասին՝ որ թերեւս Հէր- մինի կը պատկանար : Խօսք տուաւ միայն անոր՝ վերըն- տին դալ տեսնել զինք յաջորդ առտուն , և մեկնեցաւ : Բանտարկեալին սիրտին մէջ յոյսի մէկ քանի կաթիլ- ներ ձգեալով : Արման , Լէօն Բօլանի հետ , իր բնակարա- նը վերադարձաւ , և կրկին աչքէ անցուց այն մետաղը : զոր Պ. Քէրմօր տը Քէրմարուէ իրեն ձգած էր , իր ման- ուան անկողինին մէջ , իբր երախտագիտութեան նշան :

Սէն Լուի փողոցը երթալէ առաջ ուր Ֆէրման ըսած էր թէ Պ. տը Պօրթօ կը բնակի , Արման սկսաւ մտա- ծել :

— Այս գաղտնիքներու բաւիղին մէջ , ամէն պղտիկ սխալ քայլն անգամ կրնայ մեզ կորուստի մատնել : Ե- րեք օրերէ ի վեր իմ ոստիկանութիւնս ռեւէ արդիւնքի չկրցաւ յանգիլ : Զօրաւոր թշնամիի մը դէմ յանդիման կը գտնուինք , և պէտք է որ մենք ալ նոյնքան զօրա- ւոր ըլլանք անոր դէմ :

Ու Պ. տը Քէրկազ , որ պատրաստ էր դուրս ելլե- լու և կ'ուզէր ուղղակի տիկին տը Պօրթօին երթալ , երկրորդ նախազգացոյ մի մը հետեւելով ձեռքի միտալը դարակի մը մէջ պահեց , և ըսաւ .

— Ոչ , այս կերպով աւելի վտանգաւոր կ'ըլլայ :

Ան առնն , այս մարդը , որ իր հանճարը բարիքի համար կը գործածէր՝ մինչդեռ Սըր Ուիլերմս իբր չա- րութեան համար , կացութիւնը պարզեց Լէօն Բօլանի առջև :

— Արդարեւ Ֆէրման Ռօյէ եթէ անմեղ է այն ամ- բաստանութենէն , որով կ'ամբաստանուի . և իմ համո- զումս ալ այդպէս է , այս ամբաստանութիւնը կարգ մը պարագաներու արդիւնքն է թերեւս , անպիտան մեք-

նաութեան մը զոհն է անտարակոյս , դժոխային խար- դաւանքի մը զոհը : Արդ . եթէ իրերը իր պարզածին նմա են . մէկ մարդ մը միայն կրնայ գողցած ըլլալ այդ թղթապանակը , և այդ անձն ալ Պ. տը Պօրթօն կրնայ եղած ըլլալ : Բայց ինչ շահ կրնար ունենալ աս- կէց : Ֆէրմալ մօտ առնէն իր փետան պիտի ըլլար , լաւ ան Հէրմինի հետ պիտի ամուսնանար առանց օժիտ պահանջելու , աս ալ լաւ . բայց ինչո՞ւ համար այս յան , կարծական փոփոխութիւնը , երբ , ինք , միշտ պաշտ- պան հանդիսացած էր անոր :

— Ահաւասիկ ինչ որ անհասկնալի է , միմիջեց Լէօն Բօլան :

— Կամ թէ , շարունակեց Արման , այս ամբաստա- նութիւնը , Պաքարայի բնակարանին մէջ գտնուող թղթ- թապանակը՝ գործն է մարդու մը , որ Հէրմինը կը սիրէ և կ'ուզէ ամուսնանալ անոր հետ... : Բայց , այս պարագային , հազար տեսակ միջոցներ կային Ֆէրմանը մանկամարդ աղջկան աչքերէն անհետացնելու... : Եւ յետոյ , պարագաներու ինչ լծորդումով այս երիտա- սարդը՝ որ փողոցին մէջ կը մարի՝ յանկարծ փոխա- դրուած կը գտնուի Պաքարայի մօտ , որ Սըրիզի քոյրն է արդարեւ... : Արդ , Սըրիզ ալ կ'անհետանար ճիշդ այն պահուն , երբ ժամն և Պաքարա կ'անհետանային... : Բնականաբար եթէ այս ամէնքը միակ մարդու մը գործն է , այդ մարդը սիրային հաշիւներէ աւելի ուրիշ հաշիւներ պէտք է ունեցած ըլլայ... :

— Անժխտելի է ատ , ըսաւ Լէօն :

— Արդ , շարունակեց Արման , այս հաշիւն ու շահը թերեւս շատ մեծ են : Եթէ Տիկ. տը Պօրթօ կրնն է այն մարդուն զոր կը փնտռեմ , իր աղջիկը հարուստ է , առանց իր գիտակցութեան 12 միլիոնի հարստութեամբ : Այս 12 միլիոնները , որոնք իմ ձեռքիս մէջն են , մէկ մարդ գիտէ թէ ուսկից են և որու կը պատկանի , այս

անձն ալ ես եմ: Պարոն Բէրժօր տը Բէրժարուէ ինձ վստահած է իր ինքնագիր գրովը, որուն մասին ինձմէ զատ ոչ ոք ծանօթութիւն ունի: Երբեք ճշմարիտ է որ ան կամ անոնք որ ուզած են Ֆէրնանը կորսնցունել և անոր Հէրօնի հետ ամուսնութիւնը արգիլել գիտնան այս բոլորը: Եւ եթէ գիտեն, ուսկի՞ց են իմացած: Ուրկէ՞ կրնային գիտնալ թէ այն կինը զոր կը փնտռեմ տիկին տը Պօքրէօն է:

— Գաղտնիք, յարեց Բօլան:

— Բայց, շարունակեց արժան տը Բէրկազ, ընդունինք թէ Օր, տը Պօքրէօ Պ. Բէրժօրի աղջիկն է, թէ Ֆէրնանի թաքուն թշնամին գիտէ այդ բանը և թէ կը հետապնդէ 12 յիշխները, բայց, ինչպէ՞ս կարելի կ'ըլլայ բացատրել Սըրիզի, Ժաննի և Պաքարայի երբեակ անհետացումները:

— Մհ, սրմնջեց Լէօն, Պաքարան ըլլալու է որ այս հարուածը պատրաստած է:

— Ի՞նչ նպատակով:

— Ֆէրնանը կը սիրէր ան:

— Եթէ կը սիրէր, չպիտի ուզէր զայն կորուստի մատնել:

— Ճիշդ է, հառաչեց գործաւորը:

— Կայ ուրեմն, շարունակեց Բէրկազ, այս խարդաւանքին մէջ թել մը կայ զոր չենք կրնար ձեռք ձգել, և անտարակոյս Պաքարան գործիք մըն է եղած միայն, ձեռք մը որ կը գործադրէ, բայց ոչ գլուխ մը որ կը խորհի: Ո՛ւր է այս գլուխը: Պաքարան միայն կրնայ այդ բանը ըսել, և պէտք է զայն փնտռել ու գտնել ի՞նչ գինով որ ալ ըլլայ:

— Պ. կոմս, ըսաւ Լէօն, որ Պ. տը Բէրկազի խորհրդածութիւնները մտիկ ըրած էր ծայրէ ծայր, գաղափար մը կուգայ միտքս:

— Տեսնենք, մտիկ կ'ընեմ քեզ, ըսաւ Արման:

— Երբ ընդունիք թէ Հէրմին 12 միլիոնի ժառանգորդն է, թէ Ֆէրնանը կորուստի մատնողները գիտեն այդ բանը, և այդ պատճառով միայն ուզած են անհետացնել զայն, ուրեմն անոնք վստահաբար գիտեն թէ միլիոնները ո՛րուն ձեռքին մէջ կը գտնուին:

— Շատ ճիշտ է աս, ըսաւ Արման:

— Արդ, եթէ այդ բանը գիտեն, ուղղակի շահ մը ունին որ Հէրմին չգիտնայ աս:

— Աս ալ ճիշտ է:

— Նաև, Օր. Պօքրէօ, որ 6000 ոսկի եկամուտ ունի, կրնայ ըլլալ որ իր ընտրութեան համաձայն միայն ամուսին ուզէ, և եթէ իր նոր կացութեան և հարստութեան մասին տեղեկութիւններ ունենայ...

— Այս ամէնը ճշմարիտ է և տրամաբանական, ըսաւ Արման. բայց ինչո՞ւ համար Սըրիզ ու Ժանն ալ անհետացած են:

— Ահ, շատ դիւրին է գուշակելը, Սըրիզ և Ժանն Ֆէրնանը կը ճանչնային, ինչպէս Ֆէրնան Պ. Տը Պօքրէօն: Շղթայ մըն էր աս, որուն օղակները խորտակել պէտք էր...

Արման սարսուաց:

Եւ յետոյ, վրայ բերաւ Լէօն,

— Դուք ալ կը ճանչնաք Ժանն ու Սըրիզը:

Պ. Տը Բէրկազ աղաղակ մը արձակեց, վերջապէս գուշակած էր:

— Այո՛, ըսաւ, հոտ է ճշմարտութիւնը, բայց ճշմարտութիւնը կասկածէն աւելի մութ է, որովհետև ու է բան չի յայտնէր մեզ, և աղջամուղջներու մէջ կը ձգէ մեզ:

— Սըրիզը, ահ, ի՞նչ ըրած էր Սըրիզը, գոչեց Լէօն, հաւատեցով:

— Ժանն, կը մտածէր Արման խորտակւած սիրտով մը, իմ պաշտելի Ժաննս...

Ու այս պահուն մէկ անուն միայն եկաւ Պ. Տը
Քէրկազի շրթունքներուն վրայ.

— Անտրէա'...

Ու զանգակը հփքեցուց արագօրէն:

— Պատթիէնը կանչեցէք ըսաւ:

Թեր Պատթիէն երեւցաւ:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Արման, վստահաբար կրնա՞ս
ըսել թէ Անտրէա և Սըր Ուիլիերմս միեւնոյն անձը չեն:

— Այո, ըսաւ Պատթիէն:

— Ես հակառակ պիտի պնդեմ:

Մտիկ ըրէք, պարոն Կոմս, ըսաւ ծերունի զին-
ուորը, այդ մասին ամենէն լաւագոյն ապացոյցը զոր
կ'ուզեմ տալ ձեզ, սա է որ եթէ Անտրէան ըլլար՝ զիս
չունի մը պէս պիտի սպաննէր, առանց խղճահարու-
թեան, ինչպէս որ իր հայրը սպաննեց ձերինը:

Արման ուսերը ցնցեց:

— Ապացոյց մը չէ աս, ըսաւ ան, Անտրէա չճան-
ցուելուն մէջ շահ ունէր:

— Ահաւասիկ ատ ալ պատճառ մը որպէս զի զիս
սպաննէր:

— Ինչ և իցէ, ըսաւ Կոմսը, պէտք է անգամ մըն
ալ տեսնել զայն և ուշադրութեամբ քննել:

— Արդէն դէմ դիմաց եկայ անոր հետ, իմ հաժս-
գումս վերջնական է:

— Ես բոլորովին հակառակ նախազգացում մը ու-
նիմ: Անտրէան միայն կրնայ այս տեսակ սոսկալի դա-
ւադրութիւն մը սարքած ըլլալ:

Ու Կոմսը աւելցուց.

— Սըր Ուիլիերմս ձեր հանդիպումին իրիկունն իսկ
իր այցեքարտը զրկեց ձեզ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, ըստ օրինի:

— Արդ, այցելութիւն մը կը պարտիս իրեն:

Պատթիէն գլուխը երերցուց:

— Անհրաժեշտ է որ այդ այցելութիւնը տաս:

— Ե՛րբ:

— Անմիջապէս, կառքս հեծիր շուտով, կէս օր է
ճիշդ, և յարմար ատեն:

— Լաւ. ի՞նչ պիտի ըսեմ իրեն:

— Սովորականին պէս բաներ, ուշադրութիւն պի-
տի ընեո իր ամենափոքր շարժումներուն անգամ և
խօսակցութեան շեշտերուն. երբ իր անգլիական հնչու-
մէն վայրկեան մը իսկ չեղի ան, Անտրէան է:

Պատթիէն մեկնեցաւ:

— Հիմակ, մտածեց Պ. տը Քէրկազ, ընդունինք
որ Անտրէա և Սըր Ուիլիերմս միեւնոյն անձերն են. այս
կ'ապացուցանէ՞ թէ ան է Ֆէրնանը կորուստի մատնողն և
Սըրիզի ու Ժաննի առեւանգիչը: Ո՛չ, ոչ, նոյնինքն
Անտրէան է օիրաս ինձ կը վկայէ թէ ինքն է, լոկ ինք:

Պատթիէն վերադարձաւ:

— Սըր Ուիլիերմս բացակայ է:

— Ուրեմն քիչ մը վերջ անգամ մըն ալ կ'երթաս:

— Բարիդէն ալ մեկնած է:

Արման սարսուռաց:

— Աստուած իմ, մրմնջեց, արդեօք Ժամն ալ իր
հետ տարաւ:

Ու յարեց ուժգնօրէն:

— Ո՛ւր է գացած և ե՛րբ մեկնած է:

— Առջի օր մեկնած է. իր սենեկապանը մինչև

Հավրի կայարանը առաջնորդած է զայն, ըսին թէ իր-
անտա կ'երթայ, ուր հողեր ունի:

— Արդեօք գիտե՞ն թէ պիտի վերադառնայ:

— Տասնըհինգ օրէն:

— Տարօրինա՛կ, տարօրինա՛կ, մրմնջեց Արման:

Լէօն Բօլան եկաւ իր կարգին:

— Տիկին տը Պօբրէօ մեկնած է:

— Մեկնած, գոչեց Արման:

— Ի՞ր աղջկան հետ :

— Ե՞րբ և ո՞ւր :

— Ֆէրնան Ռօչէի ձերբակալութեան յաջորդ որն
փակ, դէպի Սնդլիա :

Պ. Թը Բէրկազ ձեռքը ճակտին զարկաւ :

— Այս բոլորը լծորդուած են իրարու. Անտրէայի
ձեռքն է աս, վստահ եմ, բոլորովին վստահ :

Բայց այս վայրկեանին, սենեկապան մը Արմանի
աշխատութեան սենեակին դուռը բացաւ :

— Կին մը կ'ուզէ Պ. Կոմսը տեսնել :

Պ. Թը Բէրկազ սարսուռաց :

— Ի՞ր անճէնը :

— Պարոնը չի ճանչնար զայն :

— Ներս մտցուցէք զայն :

Կին մը մեծ շալի մը մէջ ամփոփուած սեմին վրայ
երեւցաւ և լէօն Բօլան ուրախութեան աղաղակ մը ար-
ձակեց :

— Պաքարա՛, ըսաւ, Պաքարա՛ս է :

Յիմար աղջիկն էր ան արդարեւ. այլ եւս ոչ այն
հանդարտ ու ծաղրող ժպիտով կինը, այլ Պաքարայի
տոգոյն, դողդոջուն և խառնիխուռն հագուստներով,
որ Ֆէրնանը փրկել կ'ուզէր :

Ուսկից կուգար ան :

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻՆ

30r

unf

50m

2013

